

โครงการหนังสือชุด “ประเทศเพื่อนบ้านของไทยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้”
Publication Series “Thailand’s Neighbors in Southeast Asia”

ยะวา-ชวาในบางกอก

The Javanese in Bangkok

กรรณิการ์ จุฑามาศ สุมาลี
Kannikar Chuthamas Sumali

บรรณาธิการ : ชาญวิทย์ เกษตรศิริ - กาญจณี ละอองศรี
Editors : Charnvit Kasetsiri - Kanchanee La-onsri

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
THE THAILAND RESEARCH FUND

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
THE FOUNDATION FOR THE PROMOTION OF SOCIAL SCIENCES AND HUMANITIES TEXTBOOKS PROJECT

โครงการหนังสือชุด “ประเทศเพื่อนบ้านของไทยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้”

Publication Series “Thailand’s Neighbors in Southeast Asia”

ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

ยะวา-ชาวในบางกอก

The Javanese in Bangkok

กรรณิการ์ จุฑามาศ สุมาลี

Kannikar Chuthamas Sumali

บรรณาธิการ : ชาญวิทย์ เกษตรศิริ - กาญจณี ละอองศรี

Editors : Charvit Kasetsiri - Kanchanee La-onsri

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
THE THAILAND RESEARCH FUND

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

THE FOUNDATION FOR THE PROMOTION OF SOCIAL SCIENCES AND HUMANITIES TEXTBOOKS PROJECT

ยะวา-ชาวในบางกอก
The Javanese in Bangkok

ชื่อนี้ดัดแปลงมาจาก

จากยะวาสู่ความเป็นไทย

From Java to Thai Citizens

ผู้แต่ง

กรรณิการ์ จุฑามาศ สุมาลี

Kannikar Chuthamas Sumali

บรรณาธิการ : ชาญวิทย์ เกษตรศิริ - กาญจณี ละอองศรี

Editors : Charavit Kaset Siri - Kanchanee La-ongsri

โครงการหนังสือชุด “ประเทศเพื่อนบ้านของไทยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้”

Publication Series “Thailand’s Neighbors in Southeast Asia”

พิมพ์ครั้งแรก : กุมภาพันธ์ 2541

จำนวนพิมพ์ 1,000 เล่ม

ISBN 974-86304-0-4

ราคา 240 บาท

แบบปกและรูปเล่ม

ช่างศิลป์ เพชรเดลินันต์

ถ่ายภาพ เพชรแสงสว่าง

จัดพิมพ์โดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

THE THAILAND RESEARCH FUND

ชั้น 19 อาคารมหานครวิซ่ม 539/2 ถนนศรีอยุธยา แขวงถนนพญาไท เขตราชเทวี กรุงเทพฯ 10400
19th Floor, Gypsum Metropolitan Tower, 539/2 Sri-Ayudhya Road, Rajdhavee, Bangkok 10400

Tel : 642-5186-9 Fax : 642-5190 BBS : 642-5235 E-mail : vicharn@mozart.inet.co.th

Home Page : <http://www.inet.co.th/org/trf>

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

THE FOUNDATION FOR THE PROMOTION OF SOCIAL SCIENCES AND HUMANITIES TEXTBOOKS PROJECT

413/38 ถนนอรุณอมรินทร์ บางกอกน้อย กรุงเทพฯ 10700

413/38 Arun-amarin Road, Bangkok 10700, Tel : 424-5768 Fax : 433-8713

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คำนำ

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

หนังสือชุด “ประเทศเพื่อนบ้านของไทยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” เป็นชุดหนังสือที่สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ร่วมมือกับมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ จัดพิมพ์ขึ้นโดยคัดสรรจากวิทยานิพนธ์หรือสารนิพนธ์ของนักศึกษาปริญญาโทจากมหาวิทยาลัยหลายแห่งของเราในประเด็นความรู้ต่างๆ หลายสาขา และปรับปรุงให้เหมาะแก่การเผยแพร่ทั่วไป ในการที่ สกว. ให้ทุนสนับสนุนการปรับปรุงดังกล่าวมีความมุ่งหวังว่า ความรู้ต่างๆ ไม่ว่าจะเจาะจงเฉพาะประเทศเดียว หรือที่สัมพันธ์กับประเทศไทยที่มีอยู่แล้วบ้างก็ตาม จะได้รับการเผยแพร่อย่างกว้างขวาง และเป็นสะพานให้เกิดการตื่นตัวของการศึกษาเกี่ยวกับประเทศต่างๆ หรือที่เรามักจะเรียกกันว่า “วิเทศคดีศึกษา” และ “อาณาบริเวณศึกษา” มากกว่าที่ผ่านมา

ในอดีตเรามัวแต่แสวงหาและช่วยกันกระจายความรู้เกี่ยวกับประเทศต่างๆ ทั้งในแถบตะวันออกเฉียงและตะวันตกที่ค่อนข้างจะเป็นแดนไกล ความรู้จากแดนใกล้ที่เป็นประโยชน์แก่เราโดยตรงและประโยชน์ร่วมของทั้งสองฝ่ายแถบนี้ถูกมองข้ามมาเป็นเวลานาน สกว. จึงหวังว่า หนังสือชุดนี้คงพอจะทดแทนสิ่งที่ไม่รู้จักอย่างกว้างขวางเกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านของเรา และนำ

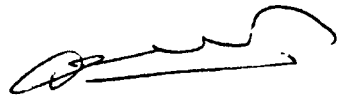

(4)

จะเป็นกึ่งก้านที่รอการแตกขยายให้เกิดการวิจัยเกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้าน
อย่างสร้างสรรค์ยิ่งขึ้น และชัดเจนเวลาที่ล่วงไปแล้วได้บ้าง

การผลิตงานจำนวนถึง 20 เรื่อง ในชุดนี้คงไม่สามารถสำเร็จลงได้อย่าง
น่าชื่นชม หากมิได้มีความคิดริเริ่มจาก รศ.ดร. บุญรักษ์ บุญญะเขตมาลา
อดีตผู้อำนวยการฝ่ายสนับสนุนการวิจัยด้านความสัมพันธ์ข้ามชาติและทางเลือกใน
การพัฒนา ของ สกว. ความรอบรู้และเชี่ยวชาญของ ดร. ชาญวิทย์ เกษตรศิริ
แห่งมูลนิธิโครงการตำราฯ หัวหน้าโครงการนี้ ความช่วยเหลือของคณะ
กรรมการบริหารโครงการท่านอื่นๆ อีก 6 ท่าน คือ รศ. สีดา สอนศรี
รศ. รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ รศ.ดร. ธีระ นุชเปี่ยม ผศ.ดร. ชاکริต ชุ่มวัฒนะ
ผศ.ดร. สุเนตร ชุตินธรานนท์ และ ผศ. กาญจน์ ละอองศรี กรรมการและ
เลขานุการของโครงการ และที่ปรึกษาอีกหลายท่านที่มีได้เอ่ยนาม ซึ่งได้ช่วย
อ่านและให้ข้อคิดเห็นในการปรับปรุงงานของนักศึกษาอย่างจริงจัง สกว. จึง
ขอขอบคุณทุกท่านเป็นอย่างสูง

สกว. หวังว่าหนังสือเล่มนี้ ซึ่งสอดคล้องกับอุดมการณ์ของ สกว. ที่ว่า
“สร้างสรรค์ปัญญา เพื่อพัฒนาประเทศ” จะให้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า ทั้งในเชิง
การพัฒนางานวิจัย การนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ และการนำเสนอความรู้ทั่วไป
แก่ ครู อาจารย์ นักบริหาร นักธุรกิจ นักวิชาการ นักศึกษา นักวิจัย นักท่องเที่ยว
สื่อมวลชน และประชาชนผู้ใฝ่รู้เกี่ยวกับประเทศอื่น

ศ.นพ. วิจารณ์ พานิช

ผู้อำนวยการ

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

รายนามคณะกรรมการนโยบายกองทุนสนับสนุนการวิจัย

1. ศ.ดร. สิปปนนท์ เกตุทัต ประธานกรรมการ

กรรมการโดยตำแหน่ง

2. ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี	กรรมการ
3. ปลัดกระทรวงกลาโหม	กรรมการ
4. ปลัดกระทรวงการคลัง	กรรมการ
5. ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์	กรรมการ
6. ปลัดกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม	กรรมการ
7. ปลัดกระทรวงสาธารณสุข	กรรมการ
8. ปลัดกระทรวงอุตสาหกรรม	กรรมการ
9. ปลัดทบวงมหาวิทยาลัย	กรรมการ
10. เลขาธิการคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ	กรรมการ
11. ผู้อำนวยการสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีแห่งชาติ	กรรมการ

กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ

12. ศ.ดร. กำพล อดุลวิทย์	กรรมการ
13. ศ.นพ. ไกรสิทธิ์ ตันติศิรินทร์	กรรมการ
14. ศ.ดร. นิธิ เอียวศรีวงศ์	กรรมการ

(6)

15. ศ.ดร. ปรีดา	วิบูลย์สวัสดิ์	กรรมการ
16. รศ.ดร. กุศลธร	ศิลปบรรเลง	กรรมการ
17. รศ.ดร. วิโรจ	อิมพิทกษ์	กรรมการ
18. ดร. สัจจา	บุญยฉัตร	กรรมการ

ผู้อำนวยการสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

19. ศ.นพ. วิจารย์	พานิช	กรรมการและเลขานุการ

คำแถลง

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2509 ด้วยความร่วมมือร่วมใจกันเองเป็นส่วนบุคคล ในหมู่ผู้มีความรักในภารกิจ บริหารการศึกษาจากสถาบันต่าง ๆ เมื่อเริ่มดำเนินงาน โครงการตำรามีฐานะ เป็นหน่วยงานหนึ่งของสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ก่อนที่จะมีฐานะ เป็นมูลนิธิเมื่อต้นปี พ.ศ. 2521 ทั้งนี้โดยได้รับความร่วมมือด้านทุนทรัพย์ จากมูลนิธิร็อกกี้ เฟลเลอร์ เพื่อใช้จ่ายในการดำเนินงานขั้นต้น เป้าหมาย เบื้องแรกของมูลนิธิโครงการตำราก็คือ ส่งเสริมให้มีตำราภาษาไทยที่มีคุณภาพ เฉพาะในทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ทั้งนี้ต่างก็เห็นพ้องต้องกันใน ระยะนั้นว่า คุณภาพหนังสือตำราไทยระดับอุดมศึกษาแขนงวิชาดังกล่าวยังไม่ สูงพอ ถ้าส่งเสริมให้มีหนังสือเช่นนี้เพิ่มขึ้นย่อมมีส่วนช่วยยกระดับมาตรฐาน การศึกษาในชั้นมหาวิทยาลัยโดยปริยาย อีกทั้งยังอาจช่วยการสร้างสรรค์ปัญญา ความคิดริเริ่ม และความเข้าใจอันถูกต้องในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมืองโดยรวม

พร้อมกันนี้มูลนิธิโครงการตำราฯ ก็มีเจตนาอันแน่วแน่ที่จะทำหน้าที่ เป็นที่ชุมนุมผลงานเขียนของนักวิชาการต่าง ๆ ทั้งในและนอกสถาบัน เพื่อ

(8)

ให้ผลงานวิชาการที่มีคุณภาพได้เป็นที่รู้จักและเผยแพร่ออกไปโดยทั่วถึงในหมู่ผู้สอน ผู้เรียน และผู้สนใจงานวิชาการ การดำเนินงานของมูลนิธิโครงการตำราฯ มุ่งขยายความเข้าใจและความร่วมมือของบรรดานักวิชาการออกไปในวงกว้างยิ่ง ๆ ขึ้นด้วย ไม่ว่าจะเป็นด้านการกำหนดนโยบายสร้างตำรา การเขียน การแปล และการใช้ตำรานั้น ๆ ซึ่งจะเป็นเครื่องส่งเสริมและกระชับความสัมพันธ์อันพึงปรารถนา ตลอดจนความเข้าใจอันดีต่อกันในวงวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง

นโยบายพื้นฐานของมูลนิธิโครงการตำราฯ คือ ส่งเสริมและเร่งรัดให้มีการจัดพิมพ์หนังสือตำราทุกประเภท ทั้งที่เป็นงานแปลโดยตรง งานแปลเรียบเรียง งานถอดความ งานรวบรวม งานแต่งและงานวิจัย ในช่วงแรก ๆ เราได้เน้นส่งเสริมงานแปลเป็นหลัก ขณะเดียวกันก็ได้ส่งเสริมให้มีการจัดพิมพ์ตำราประเภทอื่น ๆ ด้วย นับแต่ได้ก่อตั้งโครงการตำราฯ มาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน โดยความร่วมมืออย่างดียิ่งของนักวิชาการหลายสถาบัน สามารถส่งเสริม-กลั่นกรอง-ตรวจสอบ และจัดพิมพ์หนังสือตำราภาษาไทยระดับอุดมศึกษาที่มีคุณภาพตามเป้าหมาย เจตนารมณ์ และนโยบาย ได้ครบทุกประเภท และมีเนื้อหาครอบคลุมสาขาวิชาต่าง ๆ ถึง 8 สาขาดังต่อไปนี้คือ (1) สาขาวิชาภูมิศาสตร์ (2) สาขาวิชาประวัติศาสตร์ (3) สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ (4) สาขาวิชารัฐศาสตร์ (5) สาขาวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา (6) สาขาวิชาปรัชญา (7) สาขาวิชาจิตวิทยา (8) สาขาวิชาภาษาและวรรณคดี นอกจากนี้เรายังมีโครงการผลิตตำราสาขาวิชาอื่น ๆ เพิ่มขึ้นด้วย เช่น สาขาวิชาศิลปะ ซึ่งกำลังอยู่ในขั้นดำเนินงาน และยังได้ขยายงานให้มีการแต่งตำราเป็น “ชุด” ซึ่งมีเนื้อความคาบเกี่ยวระหว่างหลายสาขาวิชา เช่น “ชุดชีวิตและงาน” ของบุคคลที่น่าสนใจ ดังที่ได้จัดพิมพ์เผยแพร่ไปแล้วบางเล่ม

ปัจจุบันมูลนิธิโครงการตำราฯ ยังคงมีเจตนาอันแน่วแน่ที่จะขยายงานของเราต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง แม้จะประสบอุปสรรคนานัปการ โดยเฉพาะอุปสรรคด้านทุนรอน เพราะกิจการของเราไม่ใช่กิจการแสวงหากำไร หากมุ่งประสงค์ให้นักศึกษาและประชาชนได้มีโอกาสซื้อหาหนังสือตำราฯ ในราคาย่อมเยาพอสมควร

คณะกรรมการทุกสาขาวิชาของมูลนิธิโครงการตำราฯ ยินดีน้อมรับคำแนะนำและคำวิพากษ์วิจารณ์จากผู้อ่านทุกท่าน และปรารถนาอย่างยิ่งที่จะให้ท่านผู้อ่านทุกท่านได้เข้ามามีส่วนร่วมในมูลนิธิโครงการตำราฯ ไม่ว่าจะเป็นการสนับสนุนแนะนำอยู่ห่าง ๆ ช่วยแต่ง แปล เรียบเรียง หรือ รวบรวมตำราสาขาวิชาต่าง ๆ ให้เรา หรือเข้ามาร่วมบริหารงานร่วมกับเรา

เสน่ห์ จามริก

ประธานคณะกรรมการบริหาร

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

รายนามคณะกรรมการบริหาร
มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

นายเสน่ห์	จามริก	ประธาน
นางเพ็ชรี	สุมิตร	รองประธาน
นางสาวกุสุมา	สนิทวงศ์ ณ อยุธยา	กรรมการ
นายธเนศ	อาภรณ์สุวรรณ	กรรมการ
นายรังสรรค์	ธนะพรพันธุ์	กรรมการ
นายสุลักษณ์	ศิวัรักษ์	กรรมการ
นายวิทยา	สุจิตธนารักษ์	กรรมการ
นายเกริกเกียรติ	พิพัฒน์เสรีธรรม	กรรมการ
นายอุทัย	ดุลยเกษม	กรรมการ
นางสุวรรณา	สถาอนันท์	กรรมการ
นางปรีดา	เฉลิมเผ่า กอนันตกุล	กรรมการ
นางสาวสุกัลักษณ์	เลิศแก้วศรี	กรรมการและเหรัญญิก
นายชาญวิทย์	เกษตรศิริ	กรรมการและเลขานุการ
นายทรงยศ	แววหงษ์	กรรมการและผู้จัดการ

คำนำ

โครงการหนังสือชุด

“ประเทศเพื่อนบ้านของไทยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้”

คำว่า “เอเชียตะวันออกเฉียงใต้” เป็นคำใหม่ในภาษาไทยและเป็นคำที่ยังไม่ลงตัว จะเห็นว่ามีการใช้ในแบบต่าง ๆ กัน บ้างก็ใช้ว่า “เอเชียอาคเนย์” บ้างก็ใช้ว่า “อุษาคเนย์” อย่างไรก็ตามเพราะฝรั่งก็มี คำนี้เราแปลมาจากภาษาอังกฤษแบบอเมริกันอีกทีหนึ่ง คือ Southeast Asia ซึ่งในภาษาอังกฤษแบบอังกฤษก็ใช้ในลักษณะที่แยกคำ คือ South-East Asia ดังจะเห็นได้จากชื่อหนังสือของปรมาจารย์ชาวอังกฤษ D.G.E. Hall ที่ให้ชื่อหนังสือเล่มคลาสสิกของท่านว่า *A History of South-East Asia* (1955) ในขณะที่ปรมาจารย์อเมริกัน George Mct. Kahin ตั้งชื่อหนังสือที่ถือได้ว่าเป็นงานบุกเบิกเล่มสำคัญของท่านว่า *Governments and Politics of Southeast Asia* (1959)

สำหรับในทวีปเอเชีย แต่เดิมมีคำที่อาจจะมีความหมายใกล้เคียงกับคำนี้อยู่บ้าง เช่นจีนใช้คำว่า “น่านยาง” ซึ่งแปลตรงตัวว่าทะเลใต้ อันหมายถึงดินแดนที่อยู่ทางใต้ของจีน แต่ไม่รวมมหาสมุทรอินเดียและก็ไม่รวมออสเตรเลีย

ญี่ปุ่นรับคำนี้มาจากจีน แล้วออกเสียงว่า “นานโย” ส่วนในวรรณกรรมอินเดีย ก็มีคำที่หมายถึงดินแดนแถบนี้เช่นกัน คือคำว่า “สุวรรณภูมิ” ที่ไทยนำมา แปลและแปลงว่า “แหลมทอง” อีกทอดหนึ่ง อย่างไรก็ตามแนวความคิดว่า ด้วยหน่วยหนึ่งทางภูมิศาสตร์ของเอเชียนี้ ยังมีได้มีการศึกษาโดยละเอียดนัก (อย่างน้อยก็ในภาษาไทย) และการใช้คำต่าง ๆ เหล่านี้ก็เป็นที่ไปอย่างกว้าง ๆ

โดยทั่วไปในวงวิชาการตะวันตกถือว่าคำว่า “เอเชียตะวันออกเฉียงใต้” ถือกำเนิดขึ้นมาในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อ ลอร์ด หลุยส์ เมท์แบตตัน ตั้งกองบัญชาการของท่านขึ้นในเกาะลังกา โดยใช้ชื่อว่า South-East Asia Command แต่อันที่จริงแล้วสหรัฐอเมริกาแน่แหละ ที่ทำให้คำนี้ (โดยเปลี่ยนเขียนเป็นแบบอเมริกัน) กลายเป็นศัพท์แพร่หลายไปทั่ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงของสงครามเย็น หรือกล่าวโดยเฉพาะเจาะจงก็คือ ภายหลังจากที่ พรรคคอมมิวนิสต์จีนประสบความสำเร็จในการปลดปล่อยประเทศเมื่อปี 2492/1949 นโยบายสกัดกั้น (Containment Policy) ของสหรัฐฯ ทำให้ “เอเชียตะวันออกเฉียงใต้” กลายเป็นดินแดนที่มีความสำคัญอย่างยิ่งยวดในทางยุทธศาสตร์ ดังนั้นสถานะทางภูมิรัฐศาสตร์ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ก็นำมาซึ่งความพยายามที่จะศึกษาและเข้าใจในดินแดนประชากร เศรษฐกิจ การเมือง และ วัฒนธรรม อันเป็นที่มาของวิธีการศึกษาในลักษณะของ area studies (หรือที่เรากำลังพยายามทำและแปลออกมาว่า “อาณาบริเวณศึกษา” บ้าง “วิเทศศึกษา” บ้าง) และนี่ก็เป็นที่มาของ “เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา” หรือ Southeast Asian Studies

ในช่วงของทศวรรษ 1950 และ 1960 (ซึ่งตรงกับช่วงรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม-สฤษดิ์ ธนะรัชต์-ถนอม กิตติขจร) “เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา”

ในสถานะของ “สหสาขาวิชา” (Interdisciplinary) เฟื่องฟูอย่างมาก ศูนย์ศึกษาใหญ่ ๆ ไม่ว่าจะเป็นที่มหาวิทยาลัยคอร์เนล (ตั้ง Southeast Asia Program 2494/1951) มหาวิทยาลัยเยล มหาวิทยาลัยวิสคอนซิน มหาวิทยาลัยฮาวาย ตลอดจนวิทยาเขตต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยคาลิฟอร์เนีย ฯลฯ ต่างก็ทั้งเรียน ทั้งสอน ทั้งวิจัย และทั้งมีส่วนร่วมพัวพันกับนโยบายของรัฐบาลอเมริกันในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสงครามเวียดนาม-ลาว-กัมพูชา จนกระทั่งบางวงวิชาการและนักวิชาการบางคนถูกประณาม ว่าทำงาน “จารกรรม” ให้กับรัฐบาล

สหสาขาวิชา “เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา” ซึ่งส่วนใหญ่การจัดการเรียนการสอนจะเป็นระดับปริญญาโทและปริญญาเอกนั้นได้แพร่ขยายไปทั่วเช่นในยุโรปทั้งในอังกฤษและภาคพื้นทวีป (แน่นอนเจ้าอาณานิคมเดิมในยุโรป เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส หรือเนเธอร์แลนด์ ต่างก็มีการศึกษาในลักษณะคล้ายคลึงกันนี้ และบางแห่งก็มีมาก่อนอเมริกันด้วยซ้ำไป) และก็ขยายไปสู่ประเทศที่อยู่ในเขตอิทธิพลทางการเมืองของอเมริกา เช่นในออสเตรเลีย หรืออย่างในกรณีของญี่ปุ่นเป็นต้น (มหาวิทยาลัยเกียวโตได้รับเงินทุนช่วยเหลือจากอเมริกันในการจัดตั้ง Center for Southeast Asian Studies 2508/1965)

สำหรับในประเทศไทย (ซึ่งรวมทั้งประเทศบางประเทศในภูมิภาคนี้) “เอเชียตะวันออกเฉียงใต้” ในสถานะทางวิชาการและสถานะทางภูมิรัฐศาสตร์ จะเป็นผลผลิตทั้งทางตรงและทางอ้อมของสหสาขาวิชาและนโยบายทางยุทธศาสตร์ของอเมริกา การเกิดขึ้นของวิชาใหม่ ๆ เช่น ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การเมืองการปกครองเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สังคมและวัฒนธรรมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ฯลฯ ในมหาวิทยาลัยชั้นนำของไทยในช่วง

(14)

ปลายทศวรรษ 1950 และมาเฟื่องฟูอย่างมากในทศวรรษ 1960 นั้นมีส่วนเกี่ยวพันอย่างใกล้ชิดกับนโยบายของอเมริกาในเอเชีย หนังสือตำราในด้านนี้ค่อย ๆ ทอยออกมา โดยเริ่มต้นจากงานแปลจากภาษาอังกฤษ (อเมริกัน) เรื่อยไปจนเกิดตำราแบบประเภท “แนะนำ” โดยนักวิชาการไทย (ซึ่งส่วนใหญ่ยังต้องพึ่งหลักฐานข้อมูลจากตำราของอเมริกัน-อังกฤษอยู่เป็นส่วนใหญ่)

ในเวลาเดียวกัน “เอเชียตะวันออกเฉียงใต้” ในสถานะของความสำคัญทางภูมิรัฐศาสตร์ก่อนนโยบายของสหรัฐฯ ก็ทำให้รัฐบาลในหลายประเทศในแถบนี้ถูกอิทธิพลดังกล่าวดูดเข้าไปอยู่ในวงจรของการเมืองระหว่างประเทศของสงครามเย็น (ซึ่งถ้าจะพูดให้ตรงความหมายที่เดิวนั้น สงครามเย็นเป็นความเย็นสำหรับมหาอำนาจมากกว่า เพราะไม่ต้องรบสงครามในบ้านของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นในยุโรปหรืออเมริกา ในขณะที่ทั้งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กลับเป็นสงครามที่มีความรุนแรงและความหายนะอย่างสูง มีลักษณะของสงครามร้อนเสียยิ่งกว่าร้อน) ในระยะเวลาดังกล่าวเกิดความพยายามที่จะสร้าง “ความร่วมมือส่วนภูมิภาคในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” โดยเฉพาะในกลุ่มค่าย “โลกเสรี” ที่จะเผชิญหน้ากับ “ค่ายคอมมิวนิสต์”

แน่นอนในระยะเริ่มแรก “ความร่วมมือส่วนภูมิภาค” นี้ก็ตกอยู่ภายใต้ “ร่มเงา” ของมหาอำนาจตะวันตก ซึ่งนำโดยสหรัฐฯ อย่างในกรณีขององค์การสนธิสัญญาป้องกันร่วมกันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือ สปอ. (The Southeast Asia Collective Defence Treaty Organization - SEATO) ปี 2497/1954 ที่มีสำนักงานอยู่ที่กรุงเทพฯ (ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของส่วนหนึ่งของกระทรวงการต่างประเทศ) เรื่อยมาจนมีสมาคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือ อาสา (Association of Southeast Asia - ASA) ที่กลายมาเป็น

สมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือที่รู้จักกันว่า อาเซียน (The Association of Southeast Asian Nations - ASEAN) ในที่สุดในปี 2510/1967 และก็เกิดกิจกรรมต่าง ๆ เสร็จสิ้นมาเพื่อสร้าง “ความร่วมมือส่วนภูมิภาค” อาทิเช่น กีฬาแหลมทอง (Southeast Asian Peninsular Games - SEAP Games) อันเป็นที่มาของซีเกมส์ (Southeast Asian Games - SEA Games) ในปัจจุบัน หรือกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรมที่ขึ้นชื่อลือชาและฟูฟ่ออย่างมากคือ รางวัลนักเขียนซีไรท์ (Southeast Asian Write Award - SEA Write) ฯลฯ

กล่าวโดยย่อ แม้ว่าแนวความคิด แนวศึกษา ตลอดจนกิจกรรมทั้งทางการเมืองและวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะได้รับอิทธิพลและแรงกระตุ้นจากโลกตะวันตก (โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากสหรัฐฯ) ก็ตาม แต่แนวความคิดดังกล่าวได้กลายเป็นที่ยอมรับและปฏิบัติกันใน “ภูมิภาค” นี้ และที่สำคัญก็คือได้เกิด “หน่ออ่อน ๆ” ของวิชาการ “เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา” ขึ้นในมหาวิทยาลัยไทยบางแห่ง เช่น ปริญญาโททางด้านประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มหาวิทยาลัยศิลปากร 2517/1974 ซึ่งในช่วง 20 ปีที่ผ่านมาจนถึงปี 2538/1995 ได้ผลิตมหาบัณฑิตออกมาแล้ว 78 คน แต่อย่างไรก็ตามมีข้อน่าสังเกตว่าวิทยานิพนธ์หรือสารนิพนธ์ของมหาบัณฑิตนี้ส่วนใหญ่กลับกลายเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับไทยศึกษามากกว่าจะเป็นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา อันอาจเนื่องมาจากข้อจำกัดของความรู้ว่าด้วยภาษาที่จะทำงานค้นคว้าในภาษาของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยตรงก็เป็นได้

สำหรับที่มหาวิทยาลัยมหิดล มีสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชนบท ตั้งเป็นทางการ 2524/1981 (แต่มีสถานะเป็นโครงการมาก่อน

(16)

ตั้งแต่ปี 2517/1974 ไล่เรียกกันกับมหาวิทยาลัยศิลปากร) สถาบันฯนอกจาก จะทำการวิจัยเกี่ยวกับภาษาและวัฒนธรรมของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แล้ว ยังจัดหลักสูตรการเรียนการสอนระดับปริญญาโทและเอกอีกด้วย (อย่างไร ก็ตามหลักสูตรปริญญาเอกซึ่งเริ่มในปี 2535/1992 ยังไม่มีผู้จบการศึกษา)

น่าสนใจและน่าแปลกใจที่นอกเหนือจาก “หน่ออ่อนทางวิชาการ” ของ สองมหาวิทยาลัยข้างต้น ไม่มีมหาวิทยาลัยระดับนำของไทยจัดการเรียนการ สอนไม่ว่าจะเป็นในระดับปริญญาตรี หรือในระดับหลังปริญญาตรี และก็ไม่มี หน่วยงานที่ทำการศึกษารวบรวมหรือวิจัยเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยตรง แม้ว่าที่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจะมีสถาบันเอเชียศึกษามาตั้งแต่ 2528/1985 (เป็น โครงการมาตั้งแต่ 2510/1967) ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ก็มีการจัดตั้ง สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษาขึ้นมาในระยะหลัง อย่างไรก็ตามก็เป็นที่เข้าใจ ได้ทั้งในความสัมพันธ์ทางด้านภูมิรัฐศาสตร์และเศรษฐศาสตร์การเมือง ที่ทั้งสอง สถาบันนี้จะทำหน้าที่ของการทำงานวิจัยค้นคว้าในส่วนที่เกี่ยวกับเอเชียตะวันออกเฉียง ใต้โดยเฉพาะอย่างยิ่งจีนและญี่ปุ่น มากกว่าบรรดา “ประเทศเล็กประเทศน้อย” ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (แม้ว่าโดยความเป็นจริงแล้วทางจุฬาฯให้ความ สนใจและผลิตผลงานทางด้านเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไม่น้อยก็ตาม)

โดยรวมแล้วก็อาจกล่าวได้ว่า เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษาก็ยังคง สภาพของการเป็น “หน่ออ่อน ๆ” ทางวิชาการอยู่ ยังเป็น “หน่ออ่อน” ทั้งใน ด้านการเสริมสร้างสถาบัน ทั้งในด้านบุคลากรทางวิชาการ (หรือที่เราเรียกกัน ว่าเชี่ยวชาญ) ทั้งในด้านหนังสือ ตำรา และทั้งในด้านความรู้ของมหาชนโดย ทั่วไป

แต่แล้วในช่วงประมาณ 2 ทศวรรษที่ผ่านมา เกิดปรากฏการณ์ที่สำคัญในระดับการเมืองของโลก อันมีผลกระทบต่อภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้รวมทั้งไทยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ นั่นคือ นับตั้งแต่การประท้วงของสหรัฐฯในอินโดจีนตั้งแต่ปี 2518/1975 ตามติดมาด้วยปรากฏการณ์ที่ไม่ค่อยจะมีใครคาดคิด คือการล่มสลายของอุดมการณ์และเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมในช่วงปลายทศวรรษ 1980 ซึ่งมีผลเป็นรูปธรรมในการพังทลายของกำแพงเบอร์ลินกับการล่มสลายของสหภาพโซเวียต ซึ่งก็หมายถึงการสิ้นสุดของสงครามเย็น (หรือจะเรียกว่าสงครามร้อนในมุมมองของเอเชียก็ตาม) ในช่วงต้นทศวรรษ 1990 เป็นผลให้ดูเหมือนว่ากระแสใหญ่ ๆ ในโลกนี้เหลืออยู่เพียง 2 กระแสเท่านั้นเอง คือ กระแสหนึ่งเป็นด้านการเมืองและเป็นเรื่องของ “กระบวนการประชาธิปไตย” (democratization) อีกกระแสหนึ่งทางด้านเศรษฐกิจซึ่งเป็นเรื่องของ “เศรษฐกิจการตลาดเสรี” (free market economy)

ดังนั้น สภาพการณ์ของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่เคยแบ่งเป็นค่ายเป็นกลุ่ม กลับกลายเป็นคล้าย ๆ กับ “โลกที่ไร้พรมแดน” หรือเรียกตามศัพท์ที่แสนจะได้รับความนิยมแห่งยุคใหม่นี้ว่า “โลกาภิวัตน์” ดูประหนึ่งว่าไม่ว่าประเทศใดจะปกครองด้วยระบบการเมืองแบบใด ต่างก็ดูเหมือนจะสามารถอยู่ร่วมกันและติดต่อสัมพันธ์กันได้

ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวในรอบสองทศวรรษที่ผ่านมา ส่งผลกระทบต่อประเทศไทยอย่างมหาศาล ทั้งในระดับของรัฐบาลในแง่ของ “ความร่วมมือส่วนภูมิภาค” ที่กล่าวแล้วข้างต้น รวมทั้งความพยายามที่จะขยายขอบเขตความร่วมมือของสมาคมอาเซียนให้มีสมาชิกครบ 10 ประเทศ รวมไปถึงจนถึงภาคเอกชนซึ่งความสำเร็จในระยะหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจของไทย นับ

(18)

ตั้งแต่เริ่มแผนพัฒนาเศรษฐกิจเมื่อปี 2504/1961 โดยยึดระบบเศรษฐกิจ การตลาดเสรี เกาะกลุ่มมากับสหรัฐฯและญี่ปุ่น ทำให้เศรษฐกิจไทยประสบ ความสำเร็จอย่างมหาศาลจากทศวรรษ 1960 เพียงพู่เป็น “เศรษฐกิจฟองสบู่” ในทศวรรษ 1980 จนกระทั่งมาเริ่มถดถอยเอาในตอนต้นทศวรรษ 1990 และ เกิดวิกฤตเศรษฐกิจและค่าของเงินบาทในปี 2540/1997 ความสำเร็จชั่วระยะ เวลาหนึ่งของเศรษฐกิจไทยที่ทำให้ภาคเอกชนให้ความสนใจต่อทรัพยากรและ แรงงานราคาถูกของประเทศข้างเคียง โดยเฉพาะประเทศที่ใช้ระบบสังคมนิยม และ “ล้มเหลว” ทางเศรษฐกิจอย่างในอินโดจีนและพม่า

กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ในสภาพการณ์ใหม่ข้างต้น ทำให้เกิดความสนใจ และความสำคัญของการที่ไทยจะต้อง “รู้เขารู้เรา” รู้จักประเทศเพื่อนบ้านหรือ ประเทศข้างเคียงโดยตรง ลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่คุ้นเคย อยู่กับการติดต่อกับชาติมหาอำนาจ เพียงแต่อาจขยับ ลอนดอน ปารีส โตเกียว หรือที่เปลี่ยนไปหน่อยก็คือกับปักกิ่ง กลับต้องให้ความสนใจต่อ “ประเทศเล็กประเทศน้อย” ต้องติดต่อกับอย่างกุ่ม เวียงจันทน์ พนมเปญ ฮานอย จาการ์ตา ฯลฯ ดังคำกล่าวของ ดร. สิปปนนท์ เกตุทัต (วิเทศคดีศึกษา สกว. 2538) ที่ว่า

สังคมไทยจะต้องปรับตัวเองให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้สร้าง ปัญญาขึ้นให้กว้าง ให้รอบรู้เรา-รู้เขามากขึ้น จะต้องรู้คู่ค้า-คู่แข่ง มากขึ้น จะต้องเรียนรู้การหาความพอดี ระหว่างความร่วมมือและ การแข่งขัน เรียนรู้การอยู่ร่วมกับธรรมชาติมากขึ้น และการรักษา ไว้และการพัฒนาซึ่งความเป็นไทยในสังคมโลก จะต้องเป็นทั้ง พลเมืองไทยและพลเมืองโลก

ความตื่นตัวสนใจต่อประเทศข้างเคียง ทั้งภาครัฐบาลและภาคเอกชน แม้จะมีกลิ่นอายของยุทธศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ประเภทของการ “การเปลี่ยนสนามรบให้เป็นการรบ” ประเภทของการมองหาช่องทางผลประโยชน์ที่จะได้ทั้งหมด ทั้งแรงงานและทั้งทรัพยากรราคาถูกรก็ตาม แต่ก็ส่งผลให้เกิดความตื่นตัวในวงการการศึกษาที่จะมี “เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา” ในรูปต่าง ๆ ทั้งในระดับของทบวงมหาวิทยาลัยที่ต้องการส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ภาษาของประเทศเพื่อนบ้านให้มากขึ้น ทั้งในหมู่มหาวิทยาลัยต่าง ๆ ที่มีโครงการประเภท “ภูมิภาคศึกษา” “พม่าศึกษา” “อินโดจีนศึกษา” หรือ “เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา” โดยตรง (แม้ว่าส่วนใหญ่ยังมีสภาพเป็นแผนงานอยู่ บางส่วนก็เป็น “หน่วยวิชาการ” เล็ก ๆ ยังต้องรอกาลเวลาที่จะพิสูจน์ว่าจะเติบโตออกดอกออกผลหรือไม่ก็ตาม)

และจากบริบทดังกล่าวนี้เอง เป็นที่มาของโครงการหนังสือชุด “ประเทศเพื่อนบ้านของไทยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” โครงการหนังสือชุดนี้มุ่งที่จะกระตุ้นให้เกิดความสนใจต่อ “เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา” มุ่งที่จะสนับสนุนผลงานทางด้านนี้ที่เขียนโดยคนไทยด้วยกัน ดังนั้น โครงการจึงมุ่งไปที่การเลือกสรรผลงานวิทยานิพนธ์และสารนิพนธ์ในระดับปริญญาโทของมหาวิทยาลัยในประเทศไทย เพราะลักษณะงานกลุ่มนี้มักอยู่ในข่ายงาน ริเริ่มสร้างสรรค์ หรือบุกเบิกในการศึกษาค้นคว้า อาจในแง่ฐานข้อมูลชั้นต้น การประมวลประเด็นศึกษา ตลอดจนทั้งมุมมองในการศึกษา วิทยานิพนธ์หรือสารนิพนธ์เหล่านี้ ได้นำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะที่จะตีพิมพ์เป็นหนังสือเพื่อใช้ในการเรียนการสอน หรือสำหรับบุคคลทั่วไปที่มีความสนใจในด้านนี้

ในการดำเนินดังกล่าวนี้ นับตั้งแต่เดือนสิงหาคม 2538 เมื่อได้รับอนุมัติเงินทุนสนับสนุนโครงการจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

ก็ได้มีการแต่งตั้งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิขึ้นมา 8 ท่าน คือ รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ (ธรรมศาสตร์) บุญรักษ์ บุญญะเขตมาลา (สกว.) ธีระ นุชเปี่ยม (ศิลปากร) สีดา สอนศรี (ธรรมศาสตร์) สุเนตร ชุตินธรานนท์ (จุฬาฯ) ชاکริต ชุ่มวัฒนะ (ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร) โดยมี ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (ธรรมศาสตร์ เป็นประธาน) และ กาญจณี ละอองศรี (ธรรมศาสตร์ เป็นกรรมการและเลขานุการ) คณะกรรมการได้พิจารณาวิทยานิพนธ์เป็นจำนวนมาก และในที่สุดจากข้อเสนอแนะของผู้อ่านต้นฉบับหรือ reader (ที่ได้ขอให้ช่วยพิจารณาเป็นกรณีพิเศษ) ประกอบกับความเห็นของกรรมการเอง ก็ได้ดำเนินการให้มีการปรับปรุงแก้ไข วิทยานิพนธ์สารนิพนธ์ซึ่งแล้วเสร็จจัดการตีพิมพ์ได้ในชุดนี้จำนวน 20 เรื่อง

โครงการหนังสือชุด “ประเทศเพื่อนบ้านของไทยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” ทั้ง 20 เรื่องนี้ เมื่อพิจารณาในภาพรวมจะเป็นการให้ฐานข้อมูลและความรู้ต่อความเข้าใจเรื่องราวของภูมิภาคนี้ทั้งในเรื่องนโยบายการต่างประเทศ การก่อตั้งองค์การระหว่างประเทศ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ปัญหาชายแดน ปัญหาชนกลุ่มน้อย ประวัติศาสตร์บางช่วงเวลาของประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคนี้ ตลอดเรื่องราวทางวัฒนธรรม คติชนวิทยา โลกทัศน์และภูมิปัญญา ฯลฯ โดยมีความคาดหวังว่า โครงการหนังสือชุดนี้จะช่วยกระตุ้นให้เกิดความสนใจต่อ “เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา” ขึ้นในบ้านเราทั้งในหมู่นักวิชาการและมหาชนทั่วไป เป็นการขยายพรมแดนของความรู้และวิชาการให้กว้างขวางยิ่งขึ้น ช่วยส่งเสริมให้เกิดนักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญรุ่นใหม่ ๆ ขึ้น และที่สำคัญคือ กระตุ้นให้เกิดทั้งการเรียนการสอน การค้นคว้าวิจัย การสร้างสถาบัน การสร้างคนรุ่นใหม่ที่มีลักษณะเป็น critical mass ขึ้นในประเทศไทยอันเป็นส่วนหนึ่ง และส่วนที่สำคัญของ “ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” เวลาของ “การศึกษาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” เอง แทนที่จะเป็นในอเมริกา ในยุโรป ในออสเตรเลีย ในญี่ปุ่น ในจีน น่าจะมาถึงแล้ว

หนังสือเรื่อง “ยะวา-ชวาในบางกอก” ของ *กรรมิการ์ จูทามาศ สุมาลี* แก้ไขปรับปรุงจากวิทยานิพนธ์เรื่อง “ชาวยะวาในกรุงเทพมหานคร พ.ศ.2445-2492” (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528) หนังสือเล่มนี้นำเสนอเรื่องราวของชาวยะวา หรือ ชวา ในกรุงเทพมหานคร

ชาวยะวาเป็นชนมุสลิมจากเกาะชวาในอินโดนีเซีย ที่เดินทางเข้าสู่ประเทศไทยด้วยสาเหตุทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมที่เกิดขึ้นในเกาะชวาภายใต้การปกครองของฮอลันดา นับตั้งแต่ พ.ศ.2142 ชาวยะวาที่ตัดสินใจตั้งหลักแหล่งในกรุงเทพฯ มีกระจายทั่วไป แต่ที่เป็นแหล่งใหญ่คือบริเวณแขวงยานนาวา เขตสาทร ชาวยะวาตั้งแต่นั้นรัชกาลที่ 4 จนถึงปัจจุบัน ได้ผ่านประสบการณ์ชีวิตทั้งทางด้านการทำมาหากิน การได้ครอบครองที่ดิน เพื่อตั้งถิ่นฐานและสร้างมัสยิดประกอบศาสนกิจ การศึกษาเล่าเรียน การแต่งงาน ตลอดจนการอยู่ร่วมสัมพันธ์กับมุสลิมกลุ่มอื่น ๆ และกลุ่มชนอื่น ๆ ในสังคมไทย อย่างสอดคล้องกลมกลืนกับนโยบายของรัฐไทยแต่ละสมัย จนค่อย ๆ กลายเป็นคนไทยในรุ่นลูกรุ่นหลาน

หนังสือเล่มนี้จึงนับได้ว่าเป็นฐานข้อมูลที่ชี้ให้เห็นถึงองค์ประกอบของประชากรในสังคมไทย ที่เกิดจากการผสมกลมกลืนกลุ่มคนชาติพันธุ์ต่าง ๆ ด้วยเหตุผลและความจำเป็นทางสังคมของแต่ละสมัย และยังเห็นถึงนโยบายของรัฐไทยในอดีตที่มีต่อเรื่องประชากร

ท้ายที่สุดนี้บรรณาธิการต้องขอขอบคุณบุคคลจำนวนมากที่ช่วยทำให้เกิดโครงการหนังสือชุดใหญ่นี้ขึ้นมา (หลายท่านอาจดำรงความเป็นนิรนามอยู่ต่อไป) ขอขอบคุณ *สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)* ที่ช่วยเหลือ

(22)

ในด้านทุนทั้งการดำเนินการเลือกสรรและทุนการจัดพิมพ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ศาสตราจารย์ นายแพทย์ วิจารณ์ พานิช ผู้อำนวยการ กับ ดร. โชคชัย สุทธาเวช ฝ่ายความสัมพันธ์ข้ามชาติ สกว. และขอขอบคุณ ดร. บุญรักษ์ บุญณะเขตมาลา อดีตผู้อำนวยการฝ่ายความสัมพันธ์ข้ามชาติ สกว. เป็นกรณีพิเศษ ที่เล็งเห็นความสำคัญของ “วิทศคดีศึกษา” โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา” ผลักดันให้เกิดผลงานทางวิชาการด้านนี้ทั้งในแง่ของเอกสารสิ่งพิมพ์ ทั้งในแง่ของการสัมมนาและการประชุมทั้งระดับชาติและระดับนานาชาติ หลายครั้งหลายคราด้วยกัน

ขอขอบคุณมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ที่มีศาสตราจารย์ เสน่ห์ จามริก เป็นประธาน ที่ร่วมในการดำเนินการจัดพิมพ์เผยแพร่ครั้งนี้ ขอขอบคุณกรรมการตามรายนามที่กล่าวข้างต้นที่ช่วยในการคัดเลือก ขอขอบคุณผู้อ่านต้นฉบับหลายท่าน (ที่นิรนาม) ขอขอบคุณจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร ซึ่งอนุญาตให้นำวิทยานิพนธ์และสารนิพนธ์ในโครงการนี้มาตีพิมพ์ ขอขอบคุณผู้เขียนทุกท่านที่ทั้งอนุญาตให้นำผลงานมาตีพิมพ์ ทั้งอดทนและมานะในการแก้ไขต้นฉบับอีกครั้งแล้วครั้งเล่า ขอขอบคุณอาจารย์ธำรงค์ศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์ และ คุณถ่ายวน เพชรแสงสว่าง ที่ช่วยในการดำเนินการให้หนังสือเป็นรูปเล่ม ขอขอบคุณ คุณเพลิน เทียนขวัญ และคุณปรารถนา ศรีวิศาลศักดิ์ ที่ช่วยในด้านธุรการเป็นอย่างดีจนสิ้นสุดโครงการฯ

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ

กาญจณี ละอองศรี

2 ตุลาคม 2540

คณะกรรมการบริหารโครงการผลิตหนังสือด้านวิเทศคดีศึกษา
ชุด “ประเทศเพื่อนบ้านของไทยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้”

1. อาจารย์ ดร. ชาญวิทย์	เกษตรศิริ	ประธาน
2. รองศาสตราจารย์ ดร. บุญรักษ์	บุญญะเขตมาลา	กรรมการ
3. รองศาสตราจารย์สีดา	สอนศรี	กรรมการ
4. รองศาสตราจารย์รังสรรค์	ธนะพรพันธุ์	กรรมการ
5. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธีระ	นุชเปี่ยม	กรรมการ
6. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชาศริต	ชุ่มวัฒน์	กรรมการ
7. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุเนตร	ชุตินธรานนท์	กรรมการ
8. ผู้ช่วยศาสตราจารย์กาญจณี	ละอองศรี	กรรมการและเลขานุการ

ภาพปก

อธิบายปก

อินโดนีเซีย เป็นประเทศหมู่เกาะที่ใหญ่ที่สุดในโลก มีเกาะต่าง ๆ รวม 13,677 เกาะ ระยะทางยาวจากตะวันออกไปถึงตะวันตกประมาณ 4,800 กิโลเมตร คิดเป็นพื้นที่ประมาณ 2 ล้านตารางกิโลเมตร หรือขนาด 4 เท่าของประเทศไทย อินโดนีเซียมีภูเขาไฟรวมประมาณ 200 ลูก เป็นภูเขาไฟที่ยังมีพลังอยู่ประมาณ 30 ลูก ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในเกาะสุมาตราและเกาะชวา มีประชากรประมาณ 200 ล้านคน หรือมากกว่าประชากรประเทศไทยกว่า 3 เท่าตัว โดย 88% นับถือศาสนาอิสลาม 9% นับถือคริสต์ศาสนา 2% นับถือพราหมณ์ ฮินดู ที่เหลือ นับถือศาสนาอื่น ๆ

ชวา เป็นเกาะใหญ่อันดับที่ 5 รองจาก เกาะกาลิมันตัน (บอร์เนียว) เกาะเซเลบีส (ซูลาเวสี) เกาะสุมาตรา และเกาะอิเรียนจาฮา แต่ชวาเป็นเกาะที่สำคัญที่สุดของอินโดนีเซีย เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและการปกครองของประเทศ มีประชากรอาศัยอยู่ในเกาะชวาถึงเกือบครึ่งของประชากรทั้งประเทศ หรือกว่า 80 ล้านคน (เกาะชวามีขนาด 1 ใน 4 ของประเทศไทย แต่มีประชากรมากกว่าประเทศไทยซึ่งมี 60 ล้านคน)

ภาพปก : บุโรพุทโธ (BOROBUDUR) พุทธสถานที่สำคัญที่สุดในศิลปะชวาภาคกลาง สร้างขึ้นบนเนินดินธรรมชาติ โดยกษัตริย์ราชวงศ์ไศเลนทร์ ในราวต้นคริสต์ศตวรรษที่ 9 (ภาพจากวารสาร Garuda, May 1994)

ภูเขาไฟในซาวาตะวันออก ภูเขาไฟบาต็อก (หน้าสุด เป็นภูเขาไฟที่ดับแล้ว) ถัดไปเป็นภูเขาไฟที่ยังคุกรุ่น ภูเขาไฟโบรโม และยอดสูงสุดคือภูเขาไฟเซสุเมรุ

(ภาพจากนิตยสาร *Muhibah*, Royal Brunei Airlines)

ภาพ 1993 : พระอุโบสถ แคว้นชวา

บุโรพุทโธ พุทธศาสนสถานในเกาะชวา

ภาพ 1993 : ทรงยศ แหวหงษ์

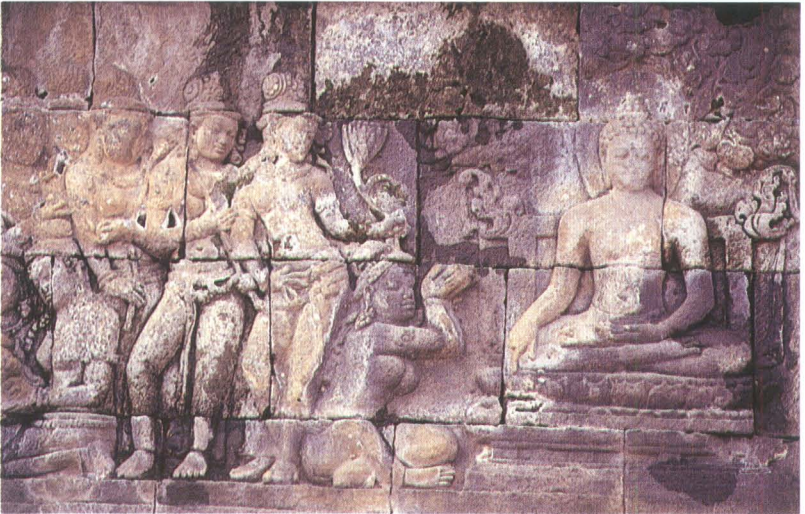
ภาพ 1993 : ทรงยศ แหวหงษ์

บุโรพุทโธ พุทธศาสนสถานในเกาะชวา

ภาพ 1993 : พระนาค แควหรั่ง

ภาพ 1993 : พระนาค แควหรั่ง

ภาพแกะสลักพุทธประวัติที่บุโรพุทโธ

ภาพ 1991 : ทรงยศ แวหวงษ์

จันทิปรัมบานัน เทวสถานในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ลัทธิไศวเวทย์ ในเกาะชวา

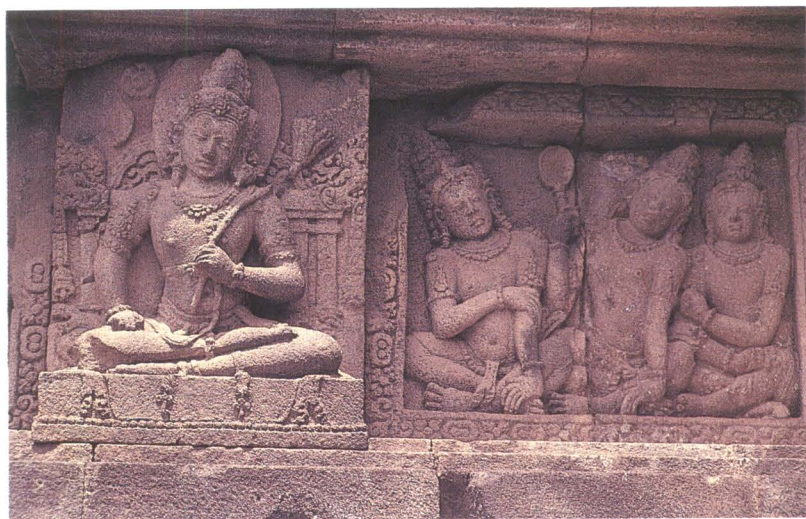

ภาพ 1991 : พระอุโบสถ แคว้นชวา

ภาพ 1991 : พระอุโบสถ แคว้นชวา

จันทิปริมบานัน

ภาพ 1991 : พระยศ แวพจน์

ภาพ 1991 : พระยศ แวพจน์

ภาพแกะสลักที่จันทิปรัมบานันเนื่องในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

จาการ์ตา เมืองหลวงอินโดนีเซียในเกาะชวา

ประธานาธิบดีซูฮาร์โต (ครองอำนาจมาตั้งแต่ปี ค.ศ.1966 ถึงปัจจุบัน)

รับความเคารพจากรองประธานาธิบดีซูกริสโน

(ภาพจากนิตยสารสายการบิน Garuda Indonesia, October 1997)

ภาพ 1991 : พระยศ แวพงษ์

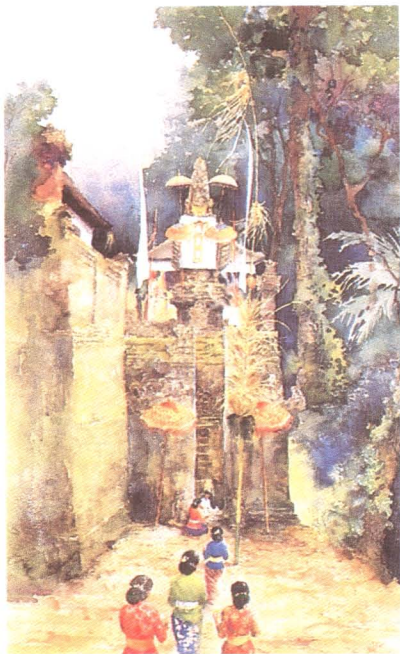
วัดปูราเบซากิย์ ศูนย์รวมแห่งความศรัทธาของชาวบาหลี่ เป็นที่ประทับขององค์ไตรภูวนาถ
พระผู้เป็นเจ้าแห่งโลกทั้งสาม คือ สวรรค์ โลกมนุษย์ และบาดาล

ภาพ 1991 : พระยศ แวพงษ์

วัดทานายี่ฮ้อด ที่สถิตย์ของเทพเจ้าในศาสนาฮินดู ณ ชายฝั่งทะเลบาหลี่ด้านมหาสมุทรอินเดีย

“คนบาห์ลีไปทำบุญที่วัด” ภาพสีน้ำของศิลปิน Chris Suharso
(ภาพจากนิตยสารสายการบิน Garuda Indonesia, October 1997)

ภาพ 1991 : ปรมงศ แวหรงษ์

นาขั้นบันไดในเกาะบาหลี

ภาพ 1991 : ปรมงศ แวหรงษ์

กานพลุดากแห้ง เครื่องเทศที่ทำรายได้ให้กับบาหลีและอินโดนีเซียมาตั้งแต่อดีต

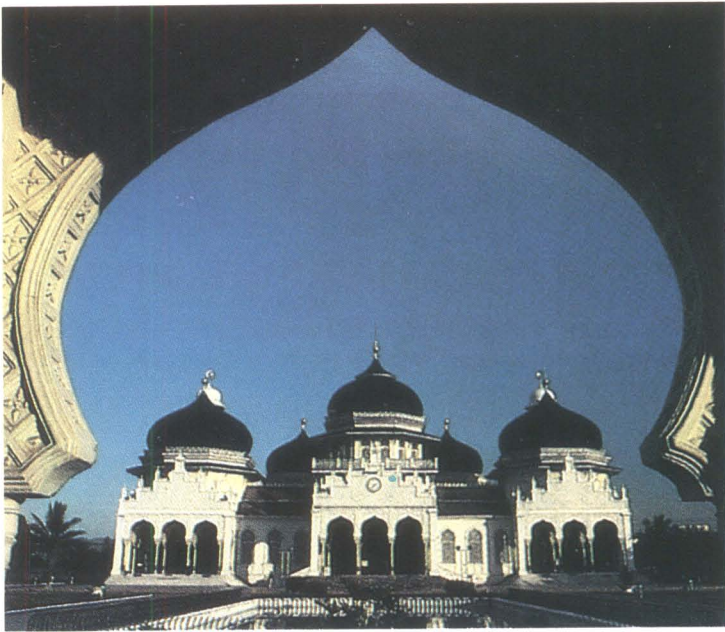

ว้ายังโกเลค หุ่นไม้ที่นิยมแสดงในเขตชวาตะวันตก
 (ภาพจากนิตยสารสายการบิน Garuda Indonesia, October 1997)

บารอง การแสดงของเกาะบาหลี

หญิงชเวตา มงกรม : 1661 พ.ย. ๒๕๓๕

มัสยิดกลางแห่งเมืองบันดาร์ อาเจห์ เมืองตะวันตกสุดของเกาะสุมาตรา

ทะเลสาบโตบา ทะเลสาบขนาดใหญ่ที่สุดของเกาะสุมาตรา

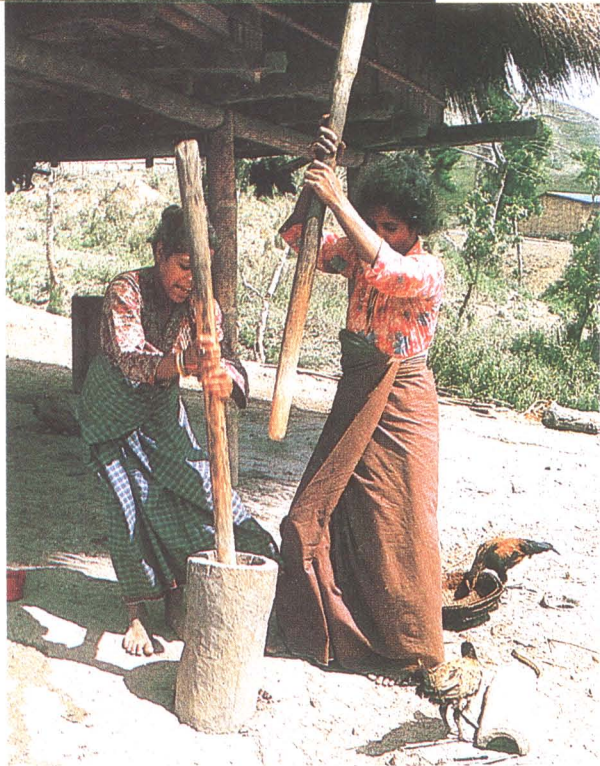
(ภาพจากนิตยสารสายการบิน Garuda Indonesia, 1997)

หมู่บ้านและวิถีชีวิตที่ยังทอผ้าใช้เองของคนชนบทในเกาะสุมาตรา

(ภาพจาก West-Sumatra Traveller's Guide)

ติมอร์ตะวันออก บน : โบสถ์คริสต์ที่เก่าแก่ที่สุด และล่าง : วิถีชีวิตประจำวันของหญิงชนบท
ติมอร์ตะวันออกเป็นอาณานิคมของโปรตุเกสมาตั้งแต่กลางคริสต์ศตวรรษที่ 17 เพิ่งถูกผนวกเป็นส่วนหนึ่ง
ของอินโดนีเซียเมื่อปี ค.ศ.1976 แต่คนติมอร์ตะวันออกต้องการเป็นประเทศเอกราช ดังนั้นรัฐบาลอินโดนีเซีย
จึงส่งกำลังทหารไปปราบปรามผู้เรียกร้องเอกราชอย่างรุนแรง

(ภาพจาก East-Timor Traveller's Guide)

การทำ "สาकु" จากปาล์มสาकु ซึ่งเป็นพืชที่ขึ้นอยู่ทั่วไปบนเกาะนิวกินี
(ภาพจาก วีระ นุคกุล, "ไอเรินจายา : ดินแดนแห่งชนเผ่าที่โลกลืม"
ใน นิตยสารสารคดี ฉบับ 141 ปีที่ 12 พฤศจิกายน 2539 หน้า 187-196)

สารบัญ

	หน้า
คำนำสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย	(3)
รายงานคณะกรรมการนโยบายกองทุนสนับสนุนการวิจัย	(5)
คำแถลงมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์	(7)
รายงานคณะกรรมการบริหาร มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์	(10)
คำนำโครงการหนังสือชุด “ประเทศเพื่อนบ้านของไทยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้”	(11)
รายงานคณะกรรมการบริหารโครงการฯ	(23)
คำนำ	(45)
ประวัติผู้แต่ง	(48)
บทคัดย่อ	(49)
บทที่	
บทนำ	1
1. สาเหตุของการเดินทางเข้าสู่เมืองไทยของชาวยะวา ในสมัยรัตนโกสินทร์	6
2. การเข้ามาเมืองไทยของชาวยะวาในสมัยรัตนโกสินทร์	35
3. วิธีการดำรงชีวิตของชาวยะวาในกรุงเทพมหานคร	55
4. การซื้อขายที่ดินของชาวยะวา	71
5. วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวยะวาในกรุงเทพมหานคร	85

6. ชาวชะวากับการโอนสัญชาติเป็นไทย	105
บทสรุป	113
บรรณานุกรม	117
ภาคผนวก	
ก. ตารางการซื้อขายที่ดินของชาวชะวา พ.ศ.2425-2453	127
ข. ชายชาวชะวาเข้ามา ณ กรุงเทพฯ แยกตามอายุ	132
ค. หญิงชาวชะวาเข้ามา ณ กรุงเทพฯ แยกตามอายุ	134
ง. ชาวชะวาเข้ามา ณ กรุงเทพฯ แยกตามอาชีพ	136
จ. ร่างกฎหมายว่าด้วยกรรมสิทธิ์ในที่ดินของชนต่างด้าวในกรุงสยาม	138
ฉ. ร่างข้อบังคับสำหรับจัดการตามกฎหมายแปลงชาติ ร ศก 130	140
ช. พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พุทธศักราช 2470	143
ซ. ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยรฐินิยมฉบับที่ 3 เรื่อง การเรียกชื่อชาวไทย	150
ณ. ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยรฐินิยมฉบับที่ 9 เรื่อง ภาษาและหนังสือไทย กับ หน้าที่พลเมืองดี	151

Contents

	Page
<i>Preface from The Thailand Research Fund</i>	(3)
<i>Board of The Thailand Research Fund</i>	(5)
<i>Preface from The Foundation for the Promotion of Social Sciences and Humanities Textbooks Projects</i>	(7)
<i>Board of The Foundation for the Promotion of Social Sciences and Humanities Textbooks Projects</i>	(10)
<i>Preface from the editors</i>	(11)
<i>Board of the Publication Series</i>	
<i>“Thailand’s Neighbors in Southeast Asia”</i>	(23)
<i>Preface from the author</i>	(45)
<i>About the author</i>	(48)
<i>Abstract</i>	(51)
Chapter :	
Introduction	1
1. The causes of the Javanese’s emigration to Thailand in the Ratanakosin Period	6
2. The Javanese’s emigration to Thailand in the Ratanakosin Period	35
3. Where and How they lived in the Bangkok Metropolitan area.	55

(44)

4. The Javanese's buying and selling of land	71
5. The Javanese's social life and cultural aspects of life in Thailand	85
6. The Nationalization from Javanese to Thais	105
Conclusion	113
Bibliography	114
Appendix	127

คำนำ

การศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับชาวยะวา ซึ่งเป็นมุสลิมจากเกาะชวา ประเทศอินโดนีเซียนี้ เกิดจากการสนับสนุนของอาจารย์ฉลอง สุนทรวาณิชย์ แห่งภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยท่านปรารถนาที่จะให้ผู้เขียนค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารชั้นต้น และสัมภาษณ์ ชาวยะวาด้วยตนเอง

ผู้เขียนได้เริ่มงานสัมภาษณ์ชาวยะวา บริเวณหมู่บ้านยะวา ถนนสาทรใต้ กรุงเทพมหานคร เป็นอันดับแรก จากข้อมูลที่ได้ทำให้ผู้เขียนสามารถก้าวสู่เส้นทางแห่งการสัมภาษณ์ชาวยะวาที่อยู่ในเขตอื่น ๆ ของกรุงเทพมหานคร เป็นอันดับต่อไป แต่เนื่องจากประวัติศาสตร์อันเกิดจากการบอกเล่ายังไม่อาจ ยืนยันในความถูกต้องและความน่าเชื่อถือได้สมบูรณ์ ทำให้ผู้เขียนต้องค้นคว้าหาความจริงทางประวัติศาสตร์จากแหล่งต่าง ๆ ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ในการค้นหาเอกสารเกี่ยวกับชาวยะวา ผู้เขียนต้องแยกชาวยะวาออกจากชาวมลายู ซึ่งชนมุสลิมสองกลุ่มนี้ใช้ชื่อเป็นภาษาอาหรับเหมือนกัน เมื่ออ่านใจความใน เอกสารและพบว่ามุสลิมที่ปรากฏในเอกสารเป็นคนในบังคับฮอลันดา ก็จะเก็บ เอกสารชิ้นนั้นไว้ศึกษา ข้อมูลที่ค้นคว้าได้ส่วนใหญ่เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับซื้อขาย ที่ดินและคดีความของชาวยะวาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.2411-2453) แต่ข้อมูลทั้งสองเรื่องนี้ นำผู้เขียนย้อนอดีตไปสู่ยุคสมัย ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ชาวยะวาเข้ามาสู่เมืองไทยในสมัยรัตนโกสินทร์

สาเหตุแห่งการเข้ามาของชาวยะวา เกิดจากเหตุการณ์ในประเทศ อินโดนีเซียภายใต้การปกครองของฮอลันดา จากการที่เกาะชวาอยู่ภายใต้

ระบบเพาะปลูกที่บีบบังคับมากกว่าเกาะใด ๆ ส่งผลให้ชาวยะวาเดินทางสู่เมืองไทยมากกว่าชาวเกาะอื่น ๆ จุดประสงค์แรกของชาวยะวาที่เข้ามาทำมาหากินในเมืองไทยก็เป็นสิ่งที่น่าสนใจ การเดินทางของชาวยะวาสู่เมืองไทยและการดำเนินชีวิตในกรุงเทพมหานครมีเรื่อยมาจนถึงสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.2469-2477) แต่ผู้เขียนก็ได้กำหนดให้ปี พ.ศ.2488 เป็นปีที่สิ้นสุดการศึกษาเรื่องราวของชนมุสลิมกลุ่มนี้ เพราะเป็นปีที่ชาวยะวาและชาวอินโดนีเซียจากเกาะอื่น ๆ ที่เข้ามาเมืองไทยจะเข้ามาในลักษณะของคนที่ย้ายถิ่นมาตั้งถิ่นฐานในกรุงเทพฯ มิได้เป็นคนในบังคับฮอลันดาเช่นในอดีต เนื่องจากในปี พ.ศ.2488 เป็นปีแห่งการประกาศเอกราชของชาวอินโดนีเซีย

เมื่อมีการจัดพิมพ์เรื่องราวของชาวยะวาในรูปแบบของหนังสือครั้งนี้เกิดขึ้น ผู้เขียนได้ปรับปรุงบางเรื่องเช่นเรื่องมัสยิดยะวา (ตั้งอยู่ที่ 707 ซอยโรงน้ำแข็ง ถนนสาทรใต้ เขตสาทร กรุงเทพมหานคร) และมัสยิดบาห์อัน (ตั้งอยู่ที่ 1 ซอยเจริญกรุง 75 (บาห์อัน) ถนนเจริญกรุง แขวงวัดพระยาไกร เขตบางคอแหลม กรุงเทพมหานคร) เกี่ยวกับอิหม่ามของมัสยิดโดยให้ข้อมูลที่เป็นปัจจุบันในช่วง พ.ศ.2539 เพิ่มเติมจากของเดิม ผู้เขียนคาดหวังว่างานชิ้นนี้จะช่วยให้เรื่องราวของชาวยะวาในเมืองไทยเป็นที่รู้จักกันมากขึ้น

การที่เรื่องราวของยะวาสำเร็จได้นี้ ผู้เขียนขอขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร. เพ็ญศรี ด้ก ศาสตราจารย์ ดร. ปิยะนาถ บุนนาค ที่ให้กำลังใจและให้คำแนะนำอันมีคุณค่าในการค้นหาเอกสาร และขอขอบพระคุณอาจารย์ฉลอง สุนทราวาณิชย์ ที่สละเวลาอันมีค่าของท่านตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ตลอดจนให้คำแนะนำเพื่อปรับปรุงงานชิ้นนี้ให้ดีขึ้น

ผู้เขียนยังมีบุคคลที่มีน้ำใจต่อผู้เขียนเป็นอย่างมากที่ทำให้ผลงานนี้ครบถ้วน ซึ่งก็คือ อาจารย์กฤษณา มหานีรานนท์ จากโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ที่แก้ไขบทความภาษาอังกฤษให้ถูกต้อง และบุคคลต่าง ๆ ที่

ผู้เขียนจะลืมเสียมิได้ก็คือชาวชะวาทุก่านและมุสลิมมาเลย์ที่ใกล้ชิดชาวชะวาทุก่านเล่าเหตุการณ์ในอดีตที่ท่านมีส่วนได้รู้เห็นด้วยความยินดีและเต็มใจตลอดจนแนะนำผู้เขียนไปยังแหล่งข้อมูลอื่น ๆ อีกด้วย นอกจากนี้ผู้เขียนยังได้รับความอนุเคราะห์จากคุณเอนดิง สุริยาปี คุณชัยศักดิ์ พรหมยงค์ เจ้าหน้าที่แห่งสถานเอกอัครราชทูตอินโดนีเซีย ที่ได้มอบเอกสารและรายละเอียดเกี่ยวกับอินโดนีเซียให้กับผู้เขียน สำหรับในด้านการค้นคว้าหาเอกสาร ผู้เขียนได้รับความสะดวกอย่างยิ่งจากคุณบุญเอื้อม งามโฉมฉิน ตลอดจนเจ้าหน้าที่หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ห้องสมุดคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ห้องสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ ผู้เขียนซาบซึ้งในความมีน้ำใจของทุกท่านที่กล่าวนามมาทั้งหมด

ในท้ายที่สุดนี้ผู้เขียนขอขอบคุณดีของหนังสือให้กับบรรดาผู้ทรงคุณวุฒิทั้งหลายที่ได้เขียนตำราให้ผู้เขียนได้ใช้ค้นคว้าอ้างอิง และผู้เขียนขอน้อมรับความผิดพลาดทุกประการหากมีปรากฏในหนังสือเล่มนี้

กรรมธิการ จุฑามาศ สุมาลี

ประวัติผู้แต่ง

กรรณิการ์ จุฑามาศ สุมาลี

การศึกษา ศิลปศาสตรบัณฑิต (ประวัติศาสตร์)
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ปีการศึกษา 2512

ครุศาสตรบัณฑิต (สาขามัธยมศึกษา)
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2516

อักษรศาสตรมหาบัณฑิต (ประวัติศาสตร์)
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2528

การทำงาน อาจารย์สอนวิชาสังคมศึกษา
โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ภาควิชาการศึกษา
คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ตั้งแต่ปีการศึกษา 2516-ถึงปัจจุบัน

บทคัดย่อ

หนังสือเล่มนี้เป็นเรื่องราวของชาวยะวาในกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นมุสลิมจากเกาะชวาในประเทศอินโดนีเซียที่เข้ามาสู่เมืองไทยตั้งแต่ปี พ.ศ.2405 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จนถึงปี พ.ศ.2488 อันเป็นปีที่อินโดนีเซียได้รับเอกราชจากฮอลันดา

หนังสือแบ่งออกเป็น 6 บท คือ

- บทที่ 1 สาเหตุของการเดินทางเข้าสู่เมืองไทยของชาวยะวาในสมัยรัตนโกสินทร์
- บทที่ 2 การเข้ามาเมืองไทยของชาวยะวาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์
- บทที่ 3 วิธีการดำรงชีวิตของชาวยะวาในกรุงเทพมหานคร
- บทที่ 4 การซื้อขายที่ดินของชาวยะวา
- บทที่ 5 วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวยะวาในกรุงเทพมหานคร
- บทที่ 6 ชาวยะวากับการโอนสัญชาติเป็นไทย

การศึกษาพบว่า สาเหตุทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ของชาวยะวาภายใต้การปกครองของฮอลันดา ทำให้ชาวยะวาเข้ามาตั้งรกรากอยู่ในเมืองไทย ซึ่งถิ่นฐานของชาวยะวาในเมืองไทยนี้ยังคงดำรงอยู่วบจนปัจจุบัน ชาวยะวาในเมืองไทยส่วนมากดำรงวิถีชีวิตโดยกระจายกันอยู่ทั่วไปในกรุงเทพมหานคร ต่อมาชาวยะวาบางส่วนที่ไม่ประสงค์จะตั้งหลักแหล่งอยู่ในเมืองไทยต่อไปก็พากันเดินทางกลับมาตุภูมิ ส่วนผู้ที่ตั้งหลักแหล่งในเมืองไทยและมีฐานะดีพอ ได้ซื้อที่ดินเป็นของตนเองและช่วยกันก่อตั้งมัสยิดขึ้น

เพื่อประกอบศาสนกิจ การสร้างมัสยิดนี้ชี้ให้เห็นถึงความร่วมมือของชาวยะวาด้วยกันเอง และความสัมพันธ์กับมุสลิมกลุ่มอื่น ๆ ที่อยู่ใกล้เคียง

นอกจากนี้ผู้เขียนยังได้มุ่งพิจารณาประเด็นด้านการศึกษาของชาวยะวาที่ต้องเปลี่ยนแปลงรูปแบบไปอันเนื่องมาจากพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ.2464 อีกด้วย การแต่งงานก็เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่ทำให้เห็นความสำคัญของชาวยะวากับบุคคลอื่น ๆ ในสังคมไทย

อนึ่งพระราชบัญญัติว่าด้วยกฎหมายขัดกัน พ.ศ.2481 และนโยบายรัฐนิยม พ.ศ.2482 ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้มีส่วนส่งผลให้ชาวยะวากลายเป็นคนไทยในเวลาต่อมา

Abstract

This book is a historical study of Muslim Javanese in the Bangkok Metropolis, who, from 1862 —the reign of King Rama IV until 1945— the year of Indonesia's independence, emigrated to Thailand from the Island of Java.

Apart from the introduction and conclusion, the book is divided into 6 chapters :-

The first chapter examines the causes of the Javanese's emigration to Thailand in the Ratanakosin Period.

The second chapter is about their emigration to Thailand in the Ratanakosin Period.

The third chapter describes where and how they lived in the Bangkok Metropolitan area.

The fourth chapter deals with their buying and selling of land.

The fifth chapter focuses on their social life and cultural aspects of life in Thailand.

And the last one is the nationalization from Javanese to Thais.

The study reveals that due to political, economic and social problems during the time of Holland's rule over Indonesia, some of the Javanese were forced to emigrate to Thailand and settled in Bangkok, where many of their communities can be found today.

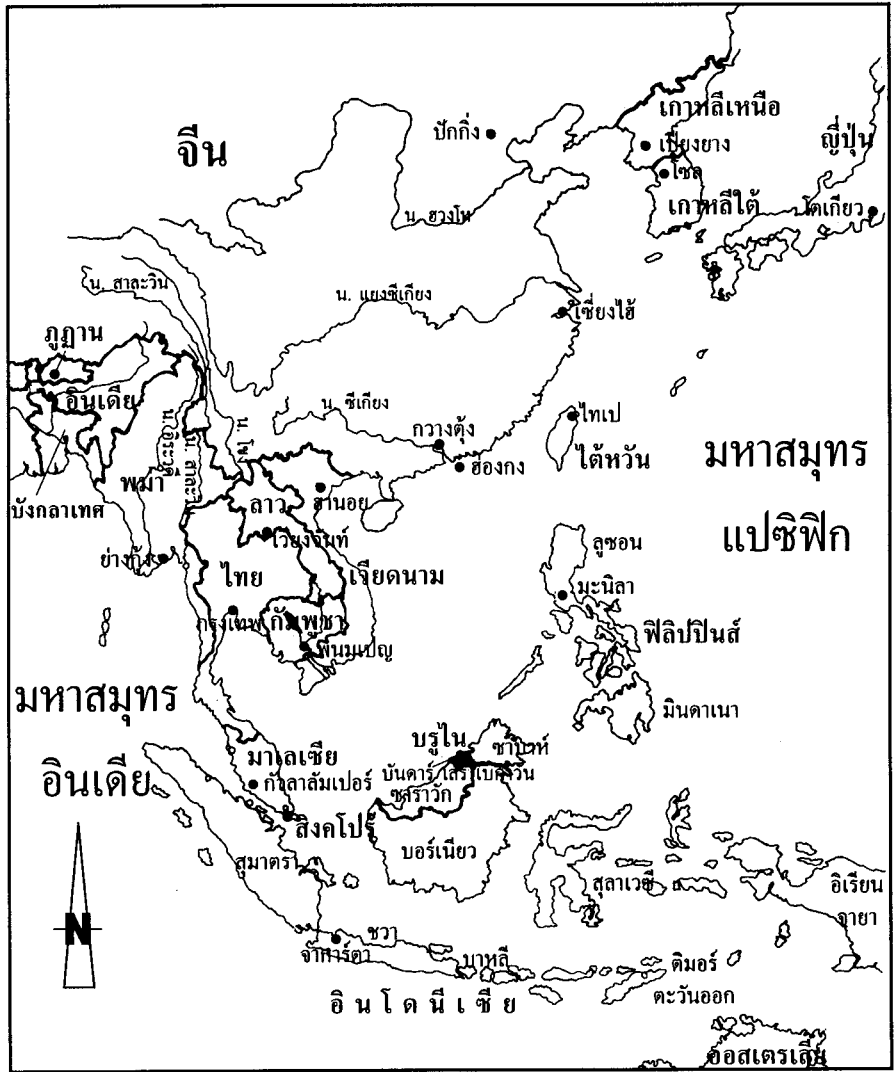
Some time later, many Javanese were unwilling to remain in

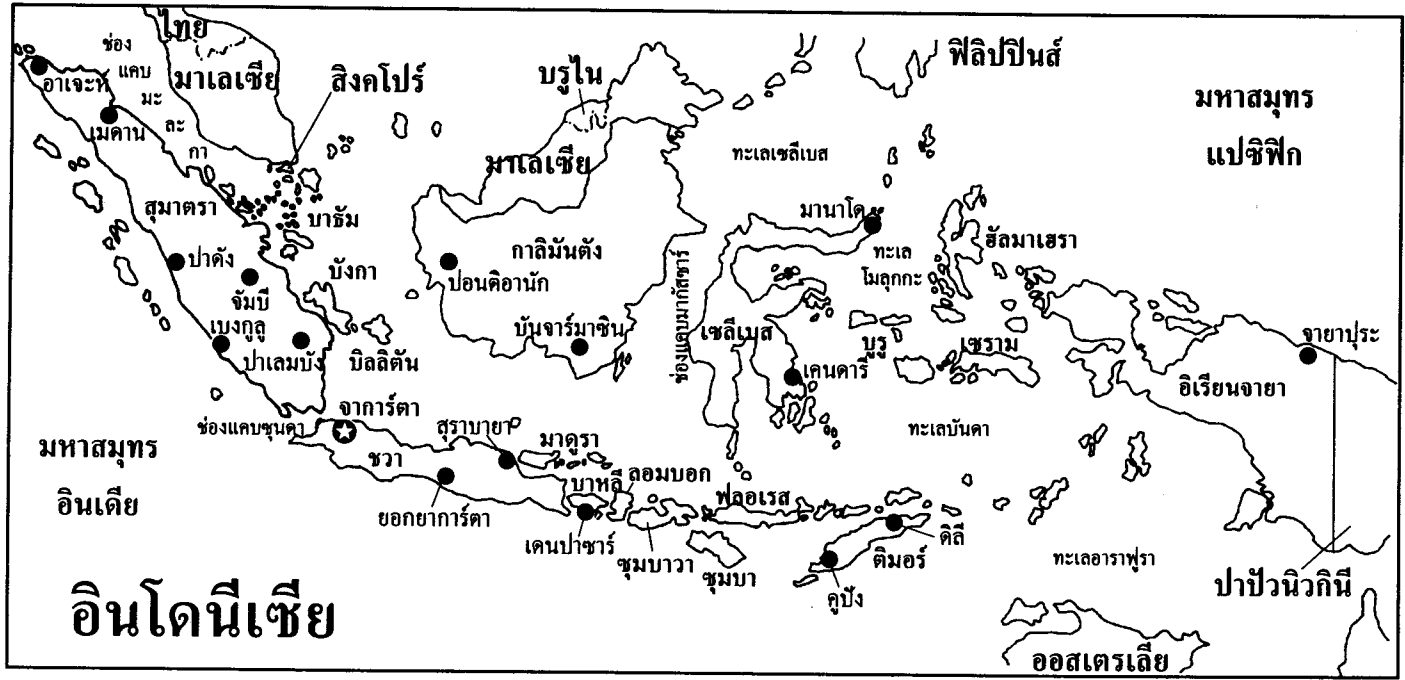

Thailand and consequently returned to their home country. But for those who continued to stay in Thailand and prospered, they bought land and established mosques in order to practice and follow their religion. Through their religion they cooperated with other Thai Muslims and formed a strong social community.

Also included in this book is an indepth look at the education system of the Javanese people which had greatly changed after the Act of Primary Education in 1921. The marriage of Javanese to other social groups in Thai Society is also a factor which caused the Javanese to interact in society.

Lastly during the government of Premier Field Marshal P. Pibulsongkram the laws in the Conflict of Laws (1938) and the "Nationalism" policy (1939) resulted in many Javanese being granted Thai citizenship.

บทนำ

“ยะวา” เป็นชื่อชนมุสลิมกลุ่มหนึ่งในกรุงเทพมหานคร ที่ใช้เรียกกลุ่มของตนเอง ชื่อ “ยะวา” นี้เป็นที่รู้จักกันของชาวไทยว่า “ชวา” มุสลิมที่มาจากเกาะชวา ประเทศอินโดนีเซีย ออกเสียงคำว่า ชวา เป็น ยะวา ตามศัพท์สำเนียงที่ใช้กันในบ้านเกิดเมืองนอนของตน เอกสารทางราชการในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ใช้คำว่าชวาและยะวาปะปนกัน แต่ก็เป็นที่เข้าใจได้ว่าเป็นชนกลุ่มเดียวกันนั่นเอง แม้ในปัจจุบัน ชื่อของสถานที่ทำพิธีกรรมทางศาสนาหรือที่เรียกว่า “มัสยิด” ก็จดทะเบียนต่อทางราชการในนามของมัสยิดยะวา เช่นกัน

ชาวยะวามีถิ่นที่อยู่บริเวณชอยโรงน้ำแข็ง ถนนสาทรใต้ แขวงยานนาวา เขตสาทร กรุงเทพมหานคร ชาวยะวานิยมเรียกถิ่นที่อยู่ของตนว่า “กำปงยะวา” (Kampong Java) คำว่า *กำปง* มีความหมายเท่ากับหมู่บ้าน แต่สำหรับชาวยะวาสูงอายุนั้นมักจะเรียกหมู่บ้านของตนว่า “สุไหงบารู” (Sungei Baru) คำว่า “Sungei” ภาษายะวาแปลว่า คลอง ส่วนคำว่า “Baru” แปลว่า ใหม่ ความหมายของคลองใหม่ก็คือ *คลองสาทร* นั่นเอง

เรื่องราวความเป็นมาของชาวยะวาเป็นเรื่องที่น่าสนใจไม่น้อยไปกว่าชนกลุ่มน้อยอื่น ๆ ที่อยู่ในเมืองไทย แต่เป็นที่น่าเสียดายว่า ชนพวกนี้แม้อยู่ในสังคมไทยก็ได้ถูกหลงลืมไปเพราะได้ผสมผสานกับชาวไทยมุสลิมเชื้อสายมาเลย์ไปจนเกือบหมด ยากที่จะแยกออกได้ว่าบุคคลใดเป็นยะวา บุคคลใดเป็นมาเลย์ นอกเสียจากว่าจะได้สอบถามปากคำจากบุคคลเหล่านั้น ชาวยะวาที่แท้ที่มิได้มีเชื้อสายลูกผสมในหมู่บ้านยะวามีเหลืออยู่น้อยคนแล้ว เพราะลูกหลานชั้นหลังได้แต่งงานกับมุสลิมเชื้อสายมาเลย์ และผสมกลมกลืนอย่างสนิท

ด้วยไม่มีปัญหาทางศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี เป็นอุปสรรคขวางกั้น

แม้ว่าชายะวะจะผสมกลมกลืนไปกับชาวมลายู แต่ก็ยังสามารถรักษาชื่อ “มัสยิดยะวะ” ให้คงอยู่ได้จนถึงทุกวันนี้ ชื่อศาสนสถานดังกล่าวก็เป็นเครื่องยืนยันได้ว่ามีชนกลุ่มน้อยนี้อยู่ในประเทศไทย ดังนั้น การที่จะละเลยไม่ศึกษาเรื่องราวของชายะวะก็ดูจะเป็นการที่ทำให้หน้าของประวัติศาสตร์ชาติไทยอันเกี่ยวข้องกับสามัญชนต่างชาติขาดหายไปบางส่วนบางตอน จากการศึกษาหาหลักฐานเกี่ยวกับชายะวะในเมืองไทย พบว่าชาวไทยมีความสัมพันธ์กับชายะวะมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นราชธานี ความสัมพันธ์นี้เป็นไปในเชิงค้าขาย การค้าระหว่างสุโขทัยและยะวะนี้ปรากฏพบหลักฐานเครื่องถ้วยชามสังคโลกของสุโขทัยในดินแดนยะวะ ซึ่งยังคงอยู่ในลักษณะที่สมบูรณ์¹ ในสมัยอยุธยา มีหลักฐานว่า “ถึงพวกจามและชวา มลายู แม้ที่สุดจีน ก็คงไปมาถึงกันแต่ก่อนมาช้านาน”² การติดต่อในด้านการค้าขายระหว่างยะวะและไทยสมัยอยุธยานี้พบหลักฐานว่า ชายะวะรู้จักสินค้าข้าวของไทย โดยพ่อค้าญี่ปุ่นทำตัวเป็นคนกลางซื้อข้าวสารจากไทยส่งไปยังเกาะยะวะ³ ส่วนชาวฮอลันดาก็ซื้อหุงจากไทยไปขายยังเกาะยะวะที่ปัตตาเวีย (Batavia) เช่นกัน⁴ หลักฐานเกี่ยวกับชายะวะมีปรากฏในกฎมณเฑียรบาลในสมัยพระบรมไตรโลกนาถ

¹ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, ความเป็นมาของอิสลามในประเทศไทย (กรุงเทพฯ : มิตรสยาม, 2514), หน้า 3.

² พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 1 (กรุงเทพฯ : คลังวิทยา, 2516), หน้า 90.

³ กรมศิลปากร, “จดหมายเหตุวันวลิต” ประชุมพงศาวดารภาค 79 (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2505), หน้า 225-226.

⁴ กรมศิลปากร, บันทึกเรื่องสัมพันธ์ไมตรีระหว่างกรุงสยามกับนานาประเทศในศตวรรษที่ 17 เล่ม 5 (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2525), หน้า 125.

พ.ศ.2011 กล่าวถึงชาวยะวาไว้ดังนี้ “อนึ่งพิริยหมู่แขก ขอม ลาว พม่า เมง มอญ มุสม แสง จีน จาม ชาว นานาประเทศทั้งปวงและเข้ามาเดินทำยสนมก็ดี ทั้งนี้อัยการขุนสนมห้าม ถ้ามิได้ห้ามปรามเกาะกุมเอามาถึงศาลาให้แก่ เจ้าหน้า เจ้าท่า และให้นานาประเทศไปมาในทำยสนมได้ โทษเจ้าพนักงานถึงตาย”⁵

ชาวยะวาได้อาศัยอยู่ในกรุงศรีอยุธยาสืบเรื่อยมาจนถึงสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ทั้งนี้ได้มีเหตุการณ์ที่ชาวยะวาเข้ามาเกี่ยวข้องกับ เหตุการณ์นั้นก็คือการเข้ารับราชการในองค์สมเด็จพระนารายณ์ ในเหตุการณ์ที่สมเด็จพระนารายณ์ช่วงชิงราชบัลลังก์จากพระศรีสุธรรมราชา พระเจ้าอา ในปี พ.ศ.2199 ในการชิงราชสมบัติครั้งนี้ สมเด็จพระนารายณ์ทรงมีบัญชาให้ *มรยา พัน เมลา มักเมาะตาด* คุณไพรพลไปอยู่ ณ ด้านศาลาลูกขุน ให้ *รายาลิลา* คุณศรีถ้วน แจกชวา แจกจาม อยู่ ณ ด้านหน้าสรรเพชญ์ปราสาท ให้หลวงเทพอรชุนคุณไพรพลอยู่ที่ประตูศรีสรรพทวาร ให้พระจุฬา พระพั่ง คุณไพรพลอยู่ ณ ทางสระแก้ว⁶ ผลของสงครามครั้งนี้สมเด็จพระนารายณ์เป็นฝ่ายมีชัยชนะ ชาวยะวาที่รอดชีวิตจากสงครามชิงราชสมบัติครั้งนี้จึงเข้ารับราชการในกองอาสาสังกัดกับกษัตริย์โดยตรง กองทหารอาสานี้ โดยปกติแล้วมักจะถูกใช้เป็นการของครุฑของกษัตริย์อยุธยาไปด้วยในตัว มีลักษณะเป็นทหารประจำการหลายกรมกองของทหารจ้าง มิได้ใช้เกณฑ์การ “เข้าเดือน” เหมือนไพร่ธรรมดา

⁵ องค์การค้าของคุรุสภา กฎหมายตราสามดวง เล่ม 1 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2505), หน้า 78.

⁶ พระจักรพรรดิพงศ์ (จาด), พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2504). หน้า 436-437. ตำแหน่ง รายาลิลา นี้ อาจารย์นิธิ เอียวศรีวงศ์ สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นหัวหน้าประชาคมมุสลิมยะวา ข้อเสนอฐานนี้ปรากฏใน นิธิ เอียวศรีวงศ์ การเมืองไทยสมัยพระนารายณ์ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527), หน้า 40.

อย่างไรก็ตามชาวยะวาที่อยู่ใต้อาสน์ภายหลังจากถูกกลืนหายไปในระบบไพร่ของไทย อาจารย์นิธิ เอียวศรีวงศ์ ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับชาวยะวาไว้ว่า ชาวยะวาเป็นพวกที่ถูกซื้อเข้ามาเป็นทาสนั้นถูกกลืนหายเข้าไปในระบบไพร่และไม่มีประโยชน์ในการเมืองอย่างใด⁷ นอกจากนี้ยังมีความเห็นเกี่ยวกับชาวยะวาอีกว่า เป็นพวกที่มีได้มีความชำนาญพิเศษในการรบ ช้างบางกลุ่มยังคงเป็นทาสหรือไพร่ในสังกัดของขุนนางฝ่ายปกครอง⁸ หลังจากสมัยสมเด็จพระนารายณ์เป็นต้นมา เรื่องราวของชาวยะวาได้ปรากฏในหน้าประวัติศาสตร์แม้ว่าจะได้มีการกล่าวถึงพวกมุสลิมที่มีบทบาทในการสู้รบกับพม่าเมื่อสงครามระหว่างไทยกับพม่า พ.ศ.2310 ก็มีได้มีชื่อชาวยะวาปรากฏ กล่าวแต่เพียงว่า *พระยาจุฬาลง* (จุฬาราชมนตรี) ได้รับคำสั่งให้ไปตั้งรับพม่าทางปากน้ำพระประแดง ให้ศรีวิธานไปตั้งรับพม่าทางปากน้ำประสบ⁹ จะเห็นได้ว่ามิได้มีการกล่าวถึงชาวยะวาอีก เป็นเครื่องยืนยันได้ว่าชาวยะวาคงถูกผสมกลมกลืนไปกับมุสลิมกลุ่มเชื้อสายเปอร์เซียและมาเลย์ไปแล้ว ครั้นถึงสมัยกรุงธนบุรีก็มีได้มีหลักฐานใดที่กล่าวถึงการเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเมืองไทยของชาวยะวา ประวัติศาสตร์ในสมัยนี้ระบุแต่เพียงว่า ในปี พ.ศ.2313 กำปั่นแขกหลายลำได้บรรทุกข้าวสารมาขายซึ่งสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงซื้อข้าวแจกราษฎรและในครั้งนี้มีแขกเมืองตรังگانู (Trennganu) และเมืองยาคาร์ต้า (Djakarta) หรือ ปัตตาเวีย (Batavia) นำปืนคาบศิลาเข้ามาถวาย 2,200 กระบอก¹⁰ คำว่า

⁷ นิธิ เอียวศรีวงศ์, การเมืองไทยสมัยพระนารายณ์ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527), หน้า 64.

⁸ เพิ่งอ้าง, หน้า 78.

⁹ ศิลปากร, กรม, คำให้การชาวกรุงเก่าคำให้การขุนหลวงหาวัด (กรุงเทพฯ : คลังวิทยา, 2515), หน้า 167.

¹⁰ ขุนวิจิตรมาตรา, หลัทธิไทย (กรุงเทพฯ : รวมสาส์น, 2516), หน้า 323.

“แขกเมือง” ในที่นี้ก็น่าจะมีชาวตรังกานู และชาวยาการ์ดำ ที่เป็นชนยะวา เพราะในปี พ.ศ.2145 นั้น บริษัทสหอินเดียตะวันออก (United East India Company) หรือ V.O.C. (Verenigde Oost Indische Compangie) ของฮอลันดาได้ก่อตั้งขึ้นในปัตตาเวีย แอ์อิทธิพลครอบคลุมยะวาแล้ว แขกเมืองในที่นี้ก็คงจะหมายถึงฮอลันดา ผู้ซึ่งนำปืนคาบศิลามาถวายสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชนั่นเอง ดังนั้น วิถีชีวิตของชาวยะวาในสมัยอยุธยาได้ผสมกลมกลืนไปในสังคมไทย และมีได้มีการกล่าวถึงอีกจวบจนสมัยรัตนโกสินทร์ ปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้มีหลักฐานเกี่ยวกับชาวยะวาอีกครั้งหนึ่ง และเรื่องราวของชนกลุ่มนี้ก็ค่อยกระจ่างชัดเป็นลำดับ จึงเป็นเรื่องที่น่าค้นคว้า เพื่อให้เรื่องราวของชาวยะวาได้มีส่วนเสริมประวัติศาสตร์ด้านสามัญชนในสมัยรัตนโกสินทร์ให้สมบูรณ์

บทที่ 1

สาเหตุของการเดินทางเข้าสู่เมืองไทยของชาวยะวา ในสมัยรัตนโกสินทร์

การที่มนุษย์อพยพย้ายถิ่นจากมาตุภูมิไปสู่ดินแดนอื่น ย่อมต้องมีสาเหตุ และสาเหตุเหล่านั้นย่อมเป็นไปตามสภาวะการณ์ของท้องถิ่นนั่นเอง การที่ชาว ยะวาอพยพย้ายถิ่นเข้าสู่เมืองไทย ก็ย่อมต้องมีสาเหตุ มีปัจจัยภายในของยะวา ที่ผลักดันให้ชาวยะวาเข้ามาสู่เมืองไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ จากการศึกษา สภาพการณ์ของอินโดนีเซียในช่วง พ.ศ.2142-2492 ที่ฮอลันดาปกครองเป็น เวลาถึง 350 ปี ทำให้มองเห็นว่า ภายใต้ระบบการปกครองของฮอลันดาได้ เอื้ออำนวยให้เกิดปัญหาทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม อันเป็นสาเหตุ ที่ทำให้ชาวยะวาอพยพมาสู่ดินแดนไทย

สาเหตุทางด้านการเมือง

ภายหลังจากที่โปรตุเกสและสเปนเข้ามาสู่เกาะเครื่องเทศ (อินโดนีเซีย) แล้ว ฮอลันดาก็ได้นำเรือลำแรกมาถึงอินโดนีเซียใน พ.ศ.2138 เมื่อแรกที่ ฮอลันดาเดินทางมาถึงดินแดนนี้ นั้น ยังมีได้เข้าครอบครองเกาะยะวา (เดิม เรียกเกาะข้าว¹) เป็นเพียงเดินทางมาค้าขายในดินแดนแถบนี้เท่านั้น² จนกระทั่ง

---

¹ เกาะข้าว เป็นชื่อเดิมของเกาะยะวา ไม่มีคำอธิบายเกี่ยวกับชื่อของเกาะนี้โดยตรง แต่ ศาสตราจารย์ D.G.E. Hall ใน คูณวรุณยูพา สนิทวงศ์, และคนอื่น ๆ, ผู้แปล, ประวัติศาสตร์

ปี พ.ศ.2142 ก็ได้ยึด มาลุกู (Maluku) หรือ โมลุกคัส (Moluccus) ซึ่งเป็น หมู่เกาะเครื่องเทศของอินโดนีเซีย³ ต่อมาอีก 1 ปี ก็ตั้งเมืองบันธัม (Bantam) ภาคตะวันตกของยะวาเป็นเมืองท่าแห่งแรก แล้วขยายอิทธิพลไปยังหมู่เกาะ เครื่องเทศ โดยทำสัญญากับอัมโบย์นา (Amboyna) หรือ แอมบอง ซึ่งเป็น เกาะหนึ่งในหมู่เกาะมาลุกูในปี พ.ศ.2143 สัญญาฉบับนี้เป็นสัญญาที่ฮอลันดา ปกป้องชาวอัมโบย์นาจากอิทธิพลของชาติตะวันตกอื่น ๆ เพื่อแลกเปลี่ยนกับการผูกขาดทางการค้าและสิทธิที่จะสร้างป้อม ณ ดินแดนแห่งนี้ การค้าได้เริ่ม ดำเนินการโดยบริษัทต่าง ๆ ของฮอลันดาเรื่อยมาจนถึง พ.ศ.2145 บริษัท ฮอลันดาดังกล่าวและพ่อค้าอิสระได้รวมตัวกันเข้าเป็นบริษัทสหอินเดียตะวันออก (United East India Company) หรือ V.O.C. (Verenigde Oost Indische Compangie) ที่ปัตตาเวีย (Batavia)

ในช่วง พ.ศ.2161-2172 ยาน ปีเตอร์สซอน คูณ (Jan Pieterszoon Coen)

¹ (ต่อ) เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เล่ม 1 แปลจาก D. G. E. Hall, A History of South-East Asia (กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2522), หน้า 59, 270, 275, 344. ระบุว่า "...ในเกาะชวา...อุดมด้วยข้าว..." และยังระบุอีกว่า มะละกาท้ายชวาเป็นแหล่งอาหารสำคัญ ชาวสงขข้าวเป็นสินค้าออกจากเมืองจาปาเราะไปยัง มะละกา ข้าวจากชวาและมาเก๊าส่งร่นำไปแลกพวกเครื่องเทศที่มาจาเราะและหมู่เกาะเครื่องเทศ ผู้เขียนจึงเห็นว่าข้อเขียนดังกล่าวน่าจะเป็นเหตุผลที่ทำให้เชื่อได้ว่า เกาะชวาหรือเกาะยะวานี้ เดิมชื่อเกาะข้าว

² วิทยา สุจริตธนาภักษ์, "อินโดนีเซีย" เอเชีย : ความรู้ทั่วไป อันดับที่ 19 (กรุงเทพฯ : สถาบันเอเชีย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525), หน้า 242.

³ ม.ร.ว.จิววัฒน์ จักรพันธ์, ผู้แปล, ประวัติศาสตร์เอเชียอาคเนย์ แปลจาก B.R. Pearn, South-East Asia History (กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2515), หน้า 70.

ผู้ก่อตั้งปัตตาเวีย ได้เป็นผู้ว่าการบริษัทสหอินเดียตะวันออก⁴ ได้เปลี่ยนแปลงนโยบายเดิมที่มุ่งแต่เพียงด้านการค้ามาเป็นการแผ่ขยายอิทธิพลทางการเมืองปลายพุทธศตวรรษที่ 22 ซอลันดามีอิทธิพลเหนือสุลต่าน (Sultan) รัฐบันธัม (Bantam) ทางภาคตะวันตก และมาธารัม (Mataram) ทางภาคตะวันออกของเกาะชวา แล้วขยายอิทธิพลไปยังอัมโบย์นา โดยเข้ายึดครองใน พ.ศ.2166 และยึดหมู่เกาะบันดา (Banda) ใน พ.ศ.2209 ยึดทิดอร์ (Tidor) มะกัสซาร์ (Makasar) ในเกาะซูลีบีส (Celebes) ใน พ.ศ.2210 แล้วขยายอิทธิพลไปสู่รัฐต่าง ๆ ของสุมาตรา (Sumatra) จนในที่สุดเกือบทุกรัฐตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของซอลันดา ยกเว้นบอร์เนียว (Borneo) เท่านั้นที่ซอลันดายังไม่ประสบความสำเร็จในด้านการยึดครอง บริษัทสหอินเดียตะวันออกได้ปกครองอินโดนีเซียมาถึงปี พ.ศ.2332 บริษัทก็ล้มละลาย เนื่องจากการบริหารงานที่ผิดพลาดและการเบียดบังผลประโยชน์ในบริษัท ดังนั้นบริษัทจึงต้องโอนแผ่นดินอินโดนีเซียให้แก่รัฐบาลซอลันดาในวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ.2322⁵ ในต้นพุทธศตวรรษที่ 24 รัฐบาลซอลันดาสามารถปกครองส่วนใหญ่ของอินโดนีเซียได้อย่างเด็ดขาด⁶

รัฐบาลซอลันดาได้แสวงหาผลประโยชน์จากทรัพยากรของอินโดนีเซียอย่างเต็มที่ในสมัยของ *เฮช ดับบลิว ดาองเดลส์* (H.W.Daendels) เป็นผู้ว่าราชการ (พ.ศ.2344-2354) และในปีสุดท้ายของการดำรงตำแหน่งของดาองเดลส์นี้เอง ยุโรปก็เกิดสงครามโปเลียน (Napoleonic Wars) ขึ้น

⁴ วิทยา สุจริตธนารักษ์, อ้างแล้ว, หน้า 243.

⁵ สารนิเทศ, แผนก, สถานเอกอัครราชทูตอินโดนีเซีย, อินโดนีเซีย (กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., ม.ป.ป.), หน้า 26.

⁶ วิทยา สุจริตธนารักษ์, อ้างแล้ว, หน้า 244.

การทำสงครามกินเวลานาน 3 ปี คือ พ.ศ.2354-2357 ฝรั่งเศสมีชัยชนะเหนือฮอลันดา บริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษ (British East India Company) จึงถือโอกาสเพื่ออิทธิพลในอินโดนีเซีย ภายใต้การบริหารงานของ เซอร์ โทมัส แสตมฟอร์ด แรฟเฟิลส์ (Sir Thomas Stamford Raffles) (พ.ศ.2354-2359) อังกฤษปกครองอินโดนีเซียจนถึงปี พ.ศ.2359 จึงได้เรียกตัวแรฟเฟิลส์ไปดำเนินการปกครองสิงคโปร์ ทั้งนี้เนื่องจากเมื่อสงครามนโปเลียนสิ้นสุดลงใน พ.ศ.2357 อังกฤษต้องการให้ฮอลันดาที่มีความเข้มแข็งทั้งนี้เพื่อกันอิทธิพลของฝรั่งเศส การที่ฮอลันดาจะเข้มแข็งได้ก็ต้องอาศัยการค้าทางตะวันออกนอกจากนี้ภาระในการปกครองหมู่เกาะเอเซียตะวันออกเฉียงใต้ทำให้อังกฤษต้องจ่ายเงินมากกว่าส่วนที่ได้รับ ทางบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษเห็นว่าควรคืนหมู่เกาะแถบนี้ให้ฮอลันดา อังกฤษคืนยะวาใน พ.ศ.2359 และคืนสุมาตราใน พ.ศ.2362 แต่อังกฤษยังคงยึด มาร์ลโบโร (Malboro) ในสุมาตราตะวันตกไว้

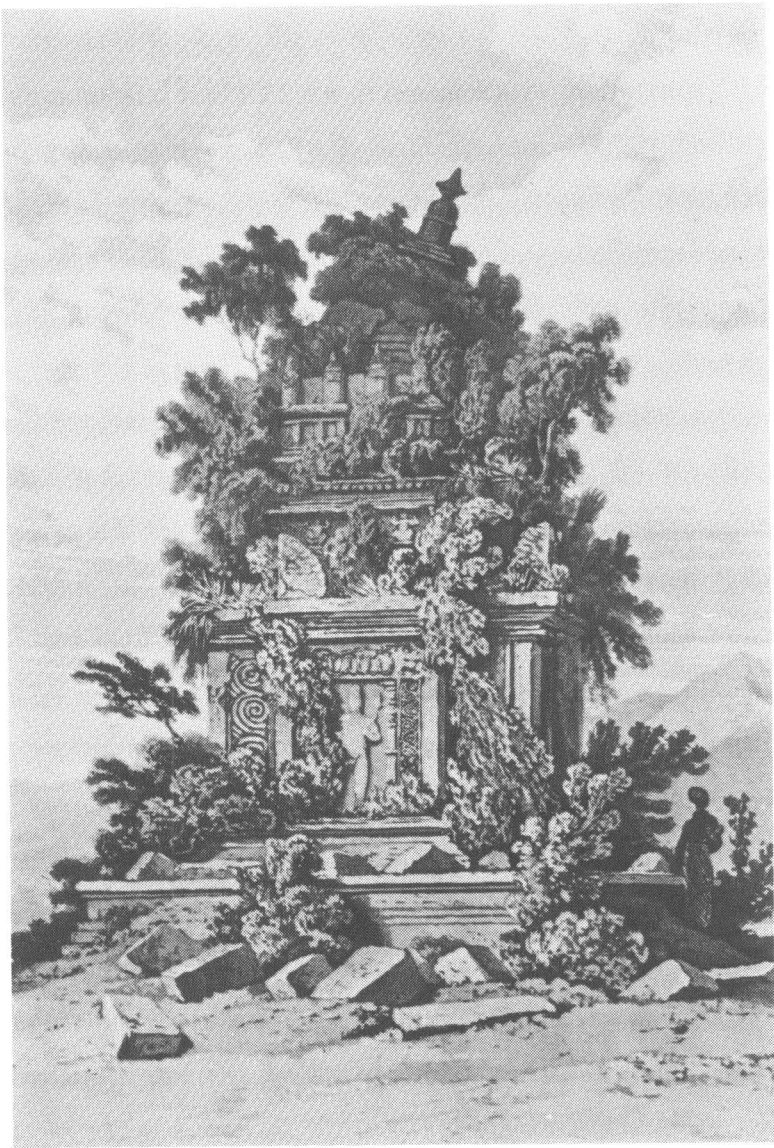
เมื่อฮอลันดากลับเข้ามาปกครองอินโดนีเซียอีกครั้งหนึ่งนี้ ฮอลันดาต้องทำสงครามปราบปรามชาวพื้นเมืองในดินแดนต่าง ๆ เป็นระยะเวลาจนถึง 1 ศตวรรษ ทั้งนี้เนื่องจากความไม่พอใจของชนพื้นเมืองหลายสาเหตุด้วยกัน อาทิเช่น สงครามใน ยอก จาการ์ตา (Djokjakarta) หรือที่เรียกว่า Java War (พ.ศ.2368) เกิดขึ้น เนื่องจากการปกครองอันไม่เป็นธรรมของฮอลันดา และการแย่งอำนาจกันเองของเจ้าผู้ครองนคร สงครามครั้งนี้ ฝ่ายฮอลันดาเสียชีวิตประมาณ 15,000 คน ส่วนชาวยะวาเสียชีวิตประมาณ 200,000 คน⁷ นอกจากนี้ก็มีสงครามในมาลุกู (Maluku) (พ.ศ.2390) ซึ่งเกิดจากการที่ชาวพื้นเมืองกลัวว่าฮอลันดาจะเข้าควบคุมการค้าเครื่องเทศอีก ฮอลันดาต้องใช้

7 ม.ร.ว.จිරวัฒน์ จักรพันธ์, อ้างแล้ว, หน้า 130.

เวลาปราบอยู่หลายเดือน สงครามในซูลีบีส Celebes (พ.ศ.2368-2398) ก็เกิดจากการที่เจ้าผู้ครองนครต่อต้านการที่ฮอลันดาจะเข้ามาตั้งมั่นในดินแดนนี้ ฮอลันดาต้องใช้เวลาปราบอยู่นาน สงครามในบอร์เนียว (Borneo) (พ.ศ.2360) เป็นอีกสงครามหนึ่งที่เกิดจากการที่ฮอลันดาเริ่มแผ่อิทธิพลเข้าไปในบอร์เนียว ด้วยเกิดความต้องการถ่านหินเพื่อนำมาใช้ในเรือกลไฟ ฮอลันดาจึงเปิดเหมืองขึ้นในบอร์เนียว การทำเหมืองควรจะได้กำไร แต่พวกเขาเหมืองเงินก่อนความยุ่งยากด้วยไม่ฟังคำสั่งของฮอลันดา จึงต้องส่งทหารไปปราบชาวเหมืองเงิน นับตั้งแต่ พ.ศ.2393-2402 เป็นเวลานานถึง 9 ปี จึงราบคาบ การจลาจลในบอร์เนียวไม่สงบเสียทีเดียวเกิดการจลาจลในบันเจอร์มาซิน (Bandjarmasin) เนื่องจากประชาชนไม่พอใจในตัวผู้ปกครอง ฮอลันดาต้องปราบจลาจลและเข้าปกครองเอง แต่บอร์เนียวก็ยังมีได้มีความสงบเรียบร้อย จนถึง พ.ศ.2448 ฮอลันดาต้องส่งทหารมาเป็นจำนวนมาก จึงสามารถจัดการปกครองดินแดนภายในเกาะได้เรียบร้อย

สงครามในหมู่เกาะซุนดา (Sunda) เกาะบาหลี (Bali) และ ลอมบอค (Lombok) ได้ตั้งตัวเป็นอิสระหลังจากที่อังกฤษคืนหมู่เกาะให้ฮอลันดา ฮอลันดาปราบปรามเกาะซุนดาและเกาะบาหลีใน พ.ศ.2437 โดยเข้าช่วย ลอมบอครบกับบาหลีจนได้ชัยชนะ ฮอลันดาใช้เวลานานในการปกครองเกาะซุนดาและบาหลี ซึ่งก็เรียบร้อยลงได้ใน พ.ศ.2457 ทั้งใน พ.ศ.2445 ได้ครองติมอร์ (Timor) ครั้งหนึ่งโดยแบ่งกับโปรตุเกส

สงครามในนิวกินี (New Guenea) นิวกินีเคยอยู่ในอำนาจของติดอร์ (Tidor) ดังนั้นเมื่อฮอลันดาได้ติดอร์ไว้ในอำนาจในพุทธศตวรรษที่ 22 ก็อ้างสิทธิเหนือนิวกินีด้วย ใน พ.ศ.2427 อังกฤษเข้ามาตั้งมั่นอยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ของเกาะ เขอร์มันอยู่ทางตะวันออกเฉียงเหนือ ฮอลันดาจึงจัดการปกครองส่วนตะวันตกของนิวกินีแบ่งออกเป็น 3 จังหวัด ขึ้นตรงต่อผู้สำเร็จ

เทวาลัยหลังหนึ่งในบริเวณจันทิปริมบานัน เทวสถานในศาสนาพราหมณ์
 ลัทธิไศวเวทย์ สร้างขึ้นราวกลางคริสต์ศตวรรษที่ 9 เขตชวากลาง
 (ภาพจาก Thomas Stamford Raffles, *The History of Java*, พิมพ์ครั้งแรก 1817)

ราชการในมาลากู

สงครามในสุมาตรา (Sumatra) ใน พ.ศ.2361 เซอร์ โทมัส แสตมฟอร์ด แรฟเฟิลส์ (Sir Thomas Stamford Raffles) ยังคงยึดครองสุมาตราอยู่ เพราะไม่เห็นด้วยกับการที่อังกฤษยื่นจะให้ฮอลันดา ฮอลันดาต้องต่อสู้กับ อิทธิพลอังกฤษเรื่อยมาจนเมื่ออังกฤษทิ้งที่มั่นไปใน พ.ศ.2367 ฮอลันดาจึง หมดคู่แข่งขึ้น แต่ก็ยังต้องทำสงครามกับรัฐเล็ก ๆ และปราบได้ราบคาบ ใน พ.ศ.2380

สงครามอัทเจห์ (Atjeh) เป็นสงครามอาณานิคมที่ร้ายแรงที่สุดกินเวลานานถึง 30 ปี ชาวพื้นเมืองในรัฐนี้ไม่พอใจอำนาจของฮอลันดาในเกาะ ฮอลันดาอ้างว่าอัทเจห์ไม่สามารถควบคุมโจรสลัดได้ ทั้งการค้าก็กำลังทวีความสำคัญขึ้นทุกขณะหลังจากที่เปิดคลองสุเอซ (Suez Canal) ใน พ.ศ.2439 ฮอลันดาจึงถือว่าการปราบโจรสลัดเป็นสิ่งจำเป็น ฮอลันดาเข้าโจมตีอัทเจห์ใน พ.ศ.2416 สงครามสงบเป็นระยะ ฮอลันดาทำการปราบปรามจนถึง พ.ศ.2461 จึงเป็นที่เรียบร้อย นับว่าการต่อสู้เพื่อการยึดครองดินแดนแถบนี้กินเวลา 1 ศตวรรษพอดี

สงครามในบริเวณต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในอินโดนีเซียภายใต้การปกครองของฮอลันดานี้ สะท้อนให้เห็นถึงสภาพของความไม่สงบ ความเดือดร้อน ลำเค็ญในการดำเนินชีวิตของชาวพื้นเมืองเป็นอย่างมากตลอดช่วงเวลา 100 ปี สงครามทำให้สูญเสียทรัพยากรมนุษย์เป็นจำนวนมหาศาล และในขณะเดียวกันก็ย่อมหมายถึงการสูญเสียพลังทางเศรษฐกิจ พลังทางสังคม ที่จะพัฒนาชาติให้เจริญก้าวหน้าอีกด้วย

สาเหตุทางด้านเศรษฐกิจ

นับตั้งแต่บริษัทสหอินเดียตะวันออกเฉียงเข้าปกครองอินโดนีเซีย ก็ได้ผูกขาดทางการค้าเครื่องเทศมาโดยตลอด ผลประโยชน์ทางการค้าที่บริษัทได้รับมากเท่าใดก็สะท้อนให้เห็นถึงความเสียหายเปรียบของชนพื้นเมืองมากเท่านั้น บริษัทเอาเปรียบโดยใช้นโยบาย “ซื้อถูกขายแพง” ส่งผลให้ชาวยะวาทกอยู่ในฐานะยากจนสุดจะพรรณา ไม่สามารถซื้อสินค้าจากยุโรปหรือแม้แต่เพียงผ้าฝ้ายอินเดียที่ซอลันดานำเอามาขายได้ ส่วนชาวไร่ก็มีฐานะเลวยิ่งกว่าทาส จำนวนสินค้าส่งออกทุก ๆ 126 ปอนด์ ชาวไร่จะต้องส่งสินค้าให้บริษัทประมาณ 240-270 ปอนด์ ซึ่งจะได้รับค่าตอบแทนไปเท่ากับ 14 ปอนด์เท่านั้น นอกจากนี้ในยามที่บริษัทต้องการจำกัดจำนวนผลิตผลเครื่องเทศให้น้อยลง ชาวไร่ก็ถูกสั่งให้ตัดต้นเครื่องเทศทิ้งไป⁸ อย่างไรก็ตามในปลายปี พ.ศ.2322 บริษัทสหอินเดียตะวันออกเฉียงก็หมดโอกาสที่จะเอาเปรียบชาวพื้นเมือง ทั้งนี้เพราะเกิดการเบียดบังผลประโยชน์ในบริษัท นำไปสู่จุดจบของอำนาจทางการค้าของบริษัท แต่เป็นเพียงการเปลี่ยนการคุมผลประโยชน์จากบริษัทสหอินเดียตะวันออกเฉียงมาสู่รัฐบาลซอลันดา ซึ่งเริ่มดำเนินงานนับตั้งแต่วันโอนกิจการของบริษัทในวันที่ 31 ธันวาคม 2322 และนับตั้งแต่บัดนั้น รัฐบาลซอลันดาได้ดำเนินนโยบายหาผลประโยชน์จากทรัพยากรของอินโดนีเซียอย่างเต็มที่ ทั้งในด้านแรงงานซึ่งมีอยู่มากมายในอินโดนีเซียโดยไม่ต้องเสียค่าตอบแทน หรือหากจะเสียค่าตอบแทนบ้างก็เสียในอัตราที่ต่ำมาก จากผลการเกษตรที่ซอลันดาบังคับให้ผู้ปกครองชาวพื้นเมืองทำให้แก่ซอลันดา ผู้ปกครองเหล่านั้นก็ไปบังคับเอากับคนในบังคับของตนต่อไป วิธีการที่ใช้คือ

⁸ คุณวรุณยุพา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา และ คนอื่น ๆ, อ้างแล้ว, หน้า 406, 408, 416.

บังคับให้คนพื้นเมืองใช้ที่ดินเพาะปลูกพืชผลที่รัฐบาลฮอลันดาต้องการ ซึ่งได้แก่ คราม อ้อย ชา กาแฟ ยาสูบ ฝ้าย พริกไทย กับบังคับให้ส่งผลผลิตการเกษตรดังกล่าวโดยขายให้กับรัฐบาลฮอลันดาในราคาต่ำที่เรียกว่า ระบบบังคับส่งส่วย (Forced Delivery) เพื่อให้ได้รับผลประโยชน์อย่างเต็มที่ รัฐบาลฮอลันดาได้ส่งกองเรือออกตรวจตราพืชผลในบริเวณต่าง ๆ เป็นครั้งคราว หากพบพืชที่นอกเหนือไปจากที่อนุญาตให้ปลูกก็จะจัดการทำลายเสีย⁹ การที่รัฐบาลฮอลันดาปฏิบัติการดังกล่าวทำให้เกิดการขาดแคลนพืชผลประเภทอาหาร เพราะที่ดินจำนวนมากถูกใช้ไปในการผลิตพืชผลที่เป็นสินค้าออก จึงทำให้การผลิตพืชผลที่เป็นอาหารน้อยลง ชาวพื้นเมืองต้องซื้ออาหารด้วยราคาสูงจากพ่อค้าฮอลันดาอีกทีหนึ่ง จากสภาพทางเศรษฐกิจที่ยากแค้นและจากการควบคุมของผู้สำเร็จราชการที่เข้มงวดนี้เอง ส่งผลให้ชาวพื้นเมืองปรารถนาที่จะหนีไปเสียจากการปกครองของฮอลันดา¹⁰

รัฐบาลฮอลันดาปกครองยะวาในแนวนโยบายบังคับการเพาะปลูกมาจนถึงสมัยของ เฮช ดับบลิว ดาองเดลส์ (H.W.Daendels) เป็นผู้สำเร็จราชการ (พ.ศ.2344-2354) ดาองเดลส์มีความกลัวว่า อังกฤษ ซึ่งขณะนั้นได้เข้ามาสร้างป้อมปราการฟอร์ท ยอร์ก (Fort York) ที่เมืองบังกูเลน (Bengulen) บนฝั่งตะวันตกของสุมาตราตั้งแต่ปี พ.ศ.2257¹¹ จะเข้ายึดยะวา ทำให้ดาองเดลส์ต้องขายที่ดินในโปรโบลิงโก (Probolinggo) ในชวาตะวันออกไปทั้งหมดให้แก่ชาวจีนเป็นจำนวนล้านเหรียญ¹² เพื่อนำเงินมาซื้ออาวุธไว้ต่อสู้

⁹ ม.ร.ว.จිරวัฒน์ จักรพันธ์ อ่างแล้ว, หน้า 73.

¹⁰ เฟ็ชรี สุมิตร, ผู้แปล, ประวัติศาสตร์อินโดนีเซีย แปลจาก Ailsa Zainu'ddin A Short History of Indonesia (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2523), หน้า 94.

¹¹ สารนิเทศ, แผนก, สถานเอกอัครราชทูตอินโดนีเซีย, อ่างแล้ว, หน้า 26.

¹² เฟ็ชรี สุมิตร, อ่างแล้ว, หน้า 102.

กับอังกฤษ การขายที่ดินของดาองเดเลสส์ ทำให้ชาวยะวาไม่พอใจมาก ประกอบกับการเก็บภาษีด้วยวิธีการขูดรีด ทำให้ชาวยะวายังไม่พอใจมากขึ้นไปอีก จึงก่อการกบฏและฆ่าทหารฮอลันดาเป็นอันมาก ดาองเดเลสส์ได้ใช้กำลังปราบปรามและยึดครองบันธัมได้อีกครั้งหนึ่ง อย่างไรก็ตามการปกครองที่ไร้ความปรานีทำให้ดาองเดเลสส์มีศัตรูเป็นจำนวนมาก จนทำให้รัฐบาลฮอลันดาตัดสินใจเรียกตัวดาองเดเลสส์กลับประเทศใน พ.ศ.2354 และในปีนั้นเองที่อำนาจของฮอลันดาในอินโดนีเซียถูกเปลี่ยนไปอยู่ในมือของอังกฤษ เซอร์โทมัส แสตมฟอร์ด แรฟเฟิลส์ (Sir Thomas Stamford Raffles) รองผู้ว่าราชการบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษ ได้ส่งเสริมการทำเหมืองดีบุกการค้าเสรี นำเอาวิธีการเก็บภาษีที่ดินโดยแบ่งตามประเภทที่ดินดีและที่ดินเลวแทนที่จะเก็บจากพืชผลตามระบบเดิมที่ฮอลันดาเคยทำไว้ ส่งผลให้ชาวยะวาที่เป็นเจ้าของที่ดินมีสิทธิเสรีภาพมากขึ้นกว่าแต่ก่อน แรฟเฟิลส์มีความต้องการที่จะเลิกระบบการบังคับปลูกพืช แต่เนื่องจากปัญหาทางการเงิน ทำให้ต้องคงระบบดังกล่าวเอาไว้ ทั้งนี้เพราะการเก็บภาษีจากกาแฟที่บังคับปลูกนั้นให้ผลประโยชน์อย่างมาก ดังนั้น ชาวยะวาจึงยังคงอยู่ในระบบเศรษฐกิจแบบเดิม เพียงแต่ว่าสภาพเศรษฐกิจได้ถูกปรับปรุงให้ดีขึ้นกว่าสมัยอยู่ภายใต้การปกครองของฮอลันดาเท่านั้น

เมื่ออังกฤษเปลี่ยนนโยบายไม่ปรารถนาที่จะยึดครองอินโดนีเซีย ภายหลังจากสงครามโปเลียนสิ้นสุดลงใน พ.ศ.2357 ฮอลันดาหวนกลับเข้ามามีอำนาจในอินโดนีเซีย และเผชิญกับสงครามภายในประเทศเป็นเวลา 1 ศตวรรษ สงครามดังกล่าวยอมทำให้ชาวพื้นเมืองตกอยู่ในสภาพความตกต่ำด้านเศรษฐกิจด้วยไม่อาจจะทำมาหากินได้อย่างปกติสุข ความแร้นแค้นของชาวพื้นเมืองจึงมีอยู่ทั่วไปในสังคมอินโดนีเซีย

สำหรับรัฐบาลฮอลันดา แม้จะเผชิญกับสงครามภายในยะวา แต่

นักธุรกิจฮอลันดาก็ยังได้จัดตั้งบริษัทการค้าฮอลันดาใน พ.ศ.2368 และตั้ง
 ธนาคารแห่งยะวาขึ้นใน พ.ศ.2371 ทั้งบริษัทและธนาคารเจริญก้าวหน้าอย่าง
 รวดเร็ว แต่รัฐบาลฮอลันดาต้องเผชิญกับปัญหาด้านการเงิน เนื่องจากรัฐบาล
 ฮอลันดานำเงินจากกรุงเฮก (Hague) มาใช้จ่ายในยะวาปีละมาก ๆ ด้วยเหตุ
 ที่เงินรายได้จากดินแดนยะวาไม่เพียงพอกับรายจ่าย รัฐบาลฮอลันดาต้องจ่าย
 เงินเดือนให้กับข้าราชการฮอลันดาซึ่งกำกับอยู่เกือบทุกหัวเมือง และยังต้อง
 สูญเสียค่าใช้จ่ายในการทำสงครามเพื่อรักษาอำนาจของฮอลันดาในอินโดนีเซีย
 อีกด้วย¹³ ต่อมารัฐบาลฮอลันดาได้มอบให้ *โจฮันเนส แวน เดน บอสช์* (Johannes
 Vaan den Bosch) เป็นผู้สำเร็จราชการยะวา (พ.ศ.2373-2380) ซึ่งได้
 เสนอแผนเศรษฐกิจใหม่ที่เรียกว่า *ระบบการเพาะปลูกแบบบังคับ* (Culture
 System)¹⁴ ระบบนี้มีลักษณะคล้ายคลึงกับระบบบังคับส่งส่วยของเดิม แต่มี
 ลักษณะต่างออกไปตรงที่ว่า ฮอลันดาได้บังคับให้เจ้าของไร่นาที่ดิน 1 ใน 5
 ของตนเพื่อปลูกพืชไร่ที่รัฐบาลต้องการส่งไปขายยังตลาดในยุโรปพืชที่ปลูกได้แก่
 ชา กาแฟ ยาสูบ อ้อย คราม พริกไทย ฝ้าย เป็นต้น การดำเนินการให้ราษฎร
 เพาะปลูกนี้ รัฐบาลฮอลันดาไม่ได้ลงมือจัดการเอง แต่มอบธุระให้บริษัทไปจัดการ
 บริษัทก็ตกลงกับเจ้านายยะวาให้ช่วยเป็นธุระ โดยถือเป็นหุ้นส่วนทางธุรกิจร่วม
 กัน เจ้านายยะวาก็พอใจที่จะได้รับผลประโยชน์ด้วย จึงเต็มใจที่จะไปเกณฑ์
 แรงงานมาทำการเพาะปลูก ซึ่งรัฐบาลฮอลันดากำหนดไว้ว่าปีหนึ่งต้องไม่น้อย
 กว่าคนละ 60 วัน จากวิธีนี้ทำให้รัฐบาลฮอลันดาได้เงินเพิ่มขึ้นโดยได้จากการ
 ส่งพืชผลเป็นสินค้าออกเพิ่มขึ้นจาก 12.9 ล้านกิลเดอร์ (Guilder) ใน พ.ศ.2373

¹³ ม.ร.ว.จිරวัฒน์ จักรพันธ์, อ้างแล้ว, หน้า 138.

¹⁴ วิทยา สุจริตธนารักษ์ มีทัศนะว่า ควรใช้คำว่า Cultivation จะตรงกับคำในภาษา
 ฮอลันดามากกว่า สำหรับในภาษาอินโดนีเซียใช้คำว่า *ตานิမ် ปักษา* (Tanam Paksa).

ขึ้นไปเป็น 72.4 ล้านกิลเดอร์ ใน พ.ศ.2383 ฮอลันดาได้เงินเป็นจำนวนมาก จนสามารถนำไปใช้หนี้สินในยุโรป นอกจากนี้ยังเอาเงินผลประโยชน์จากยะวาไปใช้จ่ายในการสร้างทางรถไฟในฮอลันดาอีกด้วย¹⁵

การที่ฮอลันดาตกลงกับเจ้าเมืองยะวาว่าจะจ่ายเงินผลประโยชน์ให้ตาม ภาษีที่เก็บได้จากชนพื้นเมือง ทำให้บรรดาพวกเจ้านายได้บีบบังคับราษฎร โดยวิธี เก็บภาษีทั้งอากรที่ดินและบังคับให้ใช้เนื้อที่เกินกว่า 1 ใน 5 ตามที่กฎหมาย บังคับ นอกจากนี้ยังบังคับให้ปลูกพืชผลสินค้าส่งออกก่อนพืชผลชนิดอื่น ๆ และบังคับให้ปลูกในแปลงที่ดีที่สุดด้วย โดยที่ฮอลันดาได้แบ่งปันผลผลิตให้ กับชาวยะวาตามสมควร จากวิธีดังกล่าวทำให้ราษฎรประสบกับความเดือดร้อน เกิดขาดแคลนอาหารบริโภคเป็นเวลาถึง 10 ปี (พ.ศ.2383-2393) ด้วยช่วงเวลา ดังกล่าวแรงงานของชาวยะวาถูกใช้ไปในการผลิตพืชผลประเภทสินค้า ส่งออกทั้งสิ้น

ระบบการเพาะปลูกแบบบังคับนี้ หากฮอลันดาได้มีการแบ่งปันผล ประโยชน์ให้กับราษฎรอย่างยุติธรรมแล้ว ระบบนี้ก็น่าจะเป็นพลังผลักดันให้ มาตรฐานการครองชีพสูงกว่าเดิม ดังจะเห็นได้จากสินค้าประเภทฝ้ายที่เพิ่มขึ้น ถึงสามเท่าในระหว่างปี พ.ศ.2373-2383 จนถึงทศวรรษต่อมาปริมาณของ สินค้าประเภทนี้ก็ยังสูงดังเดิม¹⁶ แต่ถ้ามองในแง่ลบก็จะพบว่า การปลูกพืช ประเภทสินค้าออกก่อให้เกิดการขาดแคลนอาหารขึ้น แม้ว่าจะระบบการเพาะปลูก แบบบังคับนี้จะมีทั้งผลดีและผลเสีย แต่ในทัศนะนักชาตินิยมอินโดนีเซียแล้ว

¹⁵ ม.ร.ว.จิรวัดน์ จักรพันธ์, อ้างแล้ว, หน้า 138.

¹⁶ ชื่นจิตต์ อาไพพรรณ, ภรณ์ กาญจนิจูติ, ผู้แปล, ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้สมัยใหม่ แปลจาก John Bastin, Harry J. Benda, A History of Modern Southeast Asia (กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2521), หน้า 98.

ระบบนี้มีเพียงด้านร้ายเท่านั้น คือมองเห็นว่าเป็นการขูดรีดเอาเปรียบของฮอลันดาในการใช้ทรัพยากรของอินโดนีเซีย จากบทประพันธ์ที่พิมพ์ขึ้นในปี พ.ศ.2403 ชื่อว่า *แมกซ์ ฮาวิลาร์* (Max Havelaar) หรือการประมุทกาแพ ของบริษัทการค้าฮอลันดาของผู้เขียนที่ใช้นามปากกาว่า *มุลตาตุลี* (Multatuli) ซึ่งมีความหมายว่า “ผู้ที่ได้รับความทุกข์ทรมานมาก” ผู้เขียนเคยเป็นข้าราชการฮอลันดาในอินโดนีเซีย มีชื่อว่า *คูเวส เดกเกอร์* (Douwes Deker) ได้กล่าวโจมตีระบบนี้อย่างรุนแรงว่า ผู้เพาะปลูกมิได้รับผลตอบแทนที่เหมาะสม รัฐบาลฮอลันดาบีบบังคับให้ชาวพื้นเมืองเพาะปลูกบนที่ดินของตนเอง พืชผลที่ได้ก็ต้องขายให้รัฐบาลฮอลันดาเท่านั้น ซึ่งรัฐบาลฮอลันดาก็เป็นผู้กำหนดราคาแต่เพียงผู้เดียว การขนส่งพืชผลที่ชาวพื้นเมืองปลูกไปขายยังยุโรปโดยผ่านบริษัทการค้าก็มีราคาสูงมาก เนื่องจากต้องจ่ายเงินเป็นจำนวนมากให้กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในธุรกิจนี้ แต่การค้าก็ย่อมต้องการกำไรสูงสุด รัฐบาลจึงเห็นว่าไม่มีวิธีอื่นใดดีไปกว่าการจ่ายค่าพืชผลให้ชาวพื้นเมืองแค่เพียงไม่ให้อดตายก็พอ เพราะมิฉะนั้นจะทำให้กำลังในการผลิตพืชผลของชาติลดลง¹⁷ ทศชนะในแง่ลบของชาวฮอลันดาที่มีต่อระบบนี้ ส่งผลให้ผู้บริหารงานในรัฐสภาตลอดจนผู้ที่มีใจเป็นธรรมพยายามที่จะปรับปรุงระบบนี้ให้ดีขึ้น

ใน พ.ศ.2391 รัฐบาลฮอลันดาวางนโยบายเลิกระบบการเพาะปลูกแบบ บังคับ และโอนอำนาจการจัดอาณานิคมไปอยู่ในความดูแลของรัฐสภา จากนั้นได้มีการสั่งห้ามบังคับการปลูกพืชในยะวาเริ่มตั้งแต่ พ.ศ.2406 เป็นต้นไป แต่ในการเลิกบังคับนี้ได้ค่อย ๆ เลิกจากพืชผลซึ่งได้รายได้ไม่น้อยก่อน¹⁸ อาทิเช่น อ้อย ปี พ.ศ.2413 พระราชบัญญัติยกเลิกการปลูกอ้อยในระยะ 12 ปี ก็ผ่าน

¹⁷ เพ็ชรี สุมิตร, อ้างแล้ว, หน้า 112.

¹⁸ ม.ร.ว.จิววัฒน์ จักรพันธ์, อ้างแล้ว, หน้า 139.

รัฐสภา (แต่พืชผลที่ทำกำไรได้มากที่สุด คือกาแฟนั้นยังคงไว้ตราบจนถึง พ.ศ.2460 จึงได้เลิกปลูกไป)¹⁹ เมื่อแรกเริ่มนโยบายเลิกระบบการเพาะปลูกแบบบังคับนั้น รัฐบาลฮอลันดาได้เปิดโอกาสให้เอกชนดำเนินการค้าและการอุตสาหกรรมเองใน พ.ศ.2413 และอนุญาตให้นักลงทุนเอกชนชาวฮอลันดาเช่าที่ทำไร่ในระยะยาวทดแทนระบบการเพาะปลูกแบบบังคับ

ใน พ.ศ.2413 รัฐบาลฮอลันดาออกกฎหมายการเกษตร ห้ามการขายที่ดินที่ชาวอินโดนีเซียเป็นเจ้าของหรือเคยใช้ที่เหล่านั้น ให้แก่ผู้ที่มีเชื้ออินโดนีเซีย และประกาศว่าที่ดินอื่น ๆ เป็นของรัฐบาลฮอลันดาซึ่งอาจให้เช่าได้ถึง 75 ปี การเช่าที่ดินจากเจ้าของชาวอินโดนีเซียกระทำได้ในระยะสั้น 5-20 ปี ดังนั้น นักลงทุนเอกชนชาวฮอลันดาอาจใช้ที่ดินได้ แต่สิทธิของชาวอินโดนีเซียก็ได้รับการคุ้มครอง ใน พ.ศ.2423 สมาคมแรงงานจัดให้คนต่างชาติจ้างแรงงานคนพื้นเมืองได้ ขณะเดียวกันก็ทำหน้าที่คุ้มครองผลประโยชน์ของคนงานด้วย โดยระบุให้นายจ้างและคนงานทราบหากผิดสัญญาที่จะถูกทำโทษทั้งสองฝ่าย คนงานไม่มีงานทำหรือนายจ้างเลิกจ้างไปก่อนหมดสัญญาไม่ได้ ข้าราชการต้องทำสัญญาเพื่อให้แน่ใจว่าคนงานเข้าใจความหมายของสัญญานั้น ๆ และเป็นความรับผิดชอบของนายจ้างที่จะให้คนงานกลับบ้านเมื่อหมดสัญญา อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในแง่ของการปฏิบัติแล้ว ข้อผูกมัดเหล่านี้มีประโยชน์ต่อนายจ้างมากกว่าคนงาน คนงานไม่อาจใช้วิธีการหนีโดยอพยพไปอยู่ที่อื่นเมื่อทนสภาพงานหนักไม่ได้ นักลงทุนเอกชนฮอลันดาก็ได้รับแรงงานเต็มที่ ชาวชนบทจำนวนมากกลายเป็นคนงานรายวันในไร่ของชาวยุโรป เมื่อกลับไปยังชนบทบ้านเกิดในวาระหมดสัญญาแล้ว พวกเขาเหล่านั้นก็พบว่าตนเองไม่เหมาะกับชีวิตในชนบทอีกต่อไป

¹⁹ เพ็ชรี สุมิตร, อ้างแล้ว, หน้า 113.

ในการที่รัฐบาลชาวฮอลันดาช่วยในด้านการจัดหาแรงงานให้กับนักลงทุนเอกชนนี้ ได้มีผู้นำคนงานจำนวนมากจากยะวาไปยังบริเวณที่เพาะปลูกบนริมฝั่งทะเลตะวันออกของสุมาตราที่ขาดแรงงานพื้นเมือง ในขณะที่ชนยะวาเหล่านั้นยังไม่พร้อมสำหรับวิถีชีวิตการทำงานเป็นกรรมกรเลย

การที่รัฐบาลฮอลันดาเปิดโอกาสให้นักลงทุนเอกชนเข้ามาดำเนินการในอินโดนีเซีย ทำให้มีการนำผลผลิตใหม่ ๆ เข้ามา และได้รับผลสำเร็จเป็นอย่างดีมากกว่าสมัยระบบการเพาะปลูกแบบบังคับ เช่น ใบชา ยาสูบ นุ่น เนื้อมะพร้าวตากแห้ง น้ำมันมะพร้าวและโกโก้ ในปี พ.ศ.2426 ได้มีการปลูกต้นยางเป็นครั้งแรก และเมื่อสิ้นศตวรรษที่ 24 ก็เกิดมีการลงทุนทำบ่อน้ำมันในสุมาตราภาคใต้และบอร์เนียว แสดงให้เห็นการเรียกร้องอุตสาหกรรมแบบใหม่ในตลาดยุโรป เงินลงทุนของฮอลันดาและความบีบคั้นของอาณานิคมเพิ่มขึ้นเมื่อเปิดคลองสุเอซ (Suez Canal) ใน พ.ศ.2412 เส้นทางเดินเรือที่สั้นเข้าทำให้ค่าขนส่งลดลง อันเป็นผลให้มีการเพิ่มสินค้าส่งออกจากอินโดนีเซียไปสู่ตลาดยุโรปมากขึ้น เมื่อนำเรือกลไฟมาใช้ใน พ.ศ.2412 ก็ยิ่งช่วยย่นระยะเวลาการเดินทางลงไป และทำให้ชาวยุโรปสนใจมาแสวงหาถ่านหินหรือเหล็กในอินโดนีเซียอีกด้วย ผลผลิตของอุตสาหกรรมยุโรปก็ได้ก้าวไปสู่การมีตลาดเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะการซื้อขายในหมู่ของชาวยุโรปตั้งแต่ พ.ศ.2413-2433 การส่งสินค้าออกของอินโดนีเซียเพิ่มขึ้นเป็น 2 เท่า และสินค้าเข้าเพิ่มขึ้นเป็น 4 เท่า ระยะเวลาจึงเป็นสมัยทองของจักรวรรดินิยมฮอลันดา²⁰ ในขณะที่ชาวพื้นเมืองได้รับผลตอบแทนจากแรงงานของตนดีขึ้นกว่าสมัยระบบเพาะปลูกแบบบังคับไม่มากนัก ในดินแดนยะวาเองก็ประจักษ์ชัดว่า เศรษฐกิจของชาวยะวาก้าวหน้าไปเพียงเล็กน้อยจากระดับที่บรรพบุรุษเคยเป็นอยู่²¹ การ

²⁰ เฟ็งอ้าง, หน้า 114.

²¹ เฟ็งอ้าง, หน้า 119.

เปิดโอกาสให้นักลงทุนเอกชนฮอลันดามาลงทุนในยะวาและดินแดนรอบนอก จึงมิใช่เป็นสิ่งที่ช่วยปลดปล่อยชาวยะวาให้หลุดพ้นจากการกดขี่ได้อย่างแท้จริง นอกจากนี้การที่ในปลายพุทธศตวรรษที่ 24 มีชาวฮอลันดาเข้าไปแสวงหาผลประโยชน์ในอินโดนีเซียมากขึ้นถึงประมาณปีละ 1,000 คน²² ถ้าให้ประชากรที่แออัดอยู่แล้วยิ่งเพิ่มจำนวนมากขึ้น ด้วยพวกฮอลันดาได้เข้ามาเพิ่มจำนวนชนต่างชาติในอินโดนีเซียให้มากขึ้นไปอีก แต่เดิมนั้นอินโดนีเซียแต่โบราณกาลเมื่อฮอลันดาเริ่มเข้ามาถึงอินโดนีเซียนั้น มีพ่อค้าและที่ปรึกษาชาวจีนอยู่ในราชสำนักสุลต่านแล้ว²³ เมื่อฮอลันดาปิดท่าเรือบันเตน (Banten) ทั้งนี้เพื่อชักชวนให้ชาวจีนให้ย้ายไปปัตตาเวีย การที่ชาวจีนตั้งถิ่นฐานเริ่มแรกที่ปัตตาเวียทำให้ชุมชนจีนกลายเป็นศูนย์กลางกิจกรรมการค้าของเมือง และจำนวนชาวจีนในช่วงแรกนั้นก็มียกกว่าจำนวนชาวยุโรปเสียอีก ในต้นพุทธศตวรรษที่ 23 มีจำนวนชาวจีนประมาณ 10,000 คน รวมทั้งช่างแกะสลัก เจ้าของที่ดินที่มั่งคั่ง ชาวไร่อ้อย พ่อค้าใบชา ตลอดจนเป็นคนกลางการค้าข้าวในชวาตะวันออก เมื่อจำนวนชาวจีนและชาวฮอลันดารวมกันแล้วก็เป็นเครื่องแสดงให้เห็นถึงภาวะแออัดของประชากร รัฐบาลฮอลันดาให้ความสนใจต่อปัญหาประชากรแออัดนี้ นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2283 ได้มีการตั้งระบบจำกัดจำนวนคน และเริ่มอพยพชาวจีนที่ไม่มีงานทำออกไปลังกาและแหลมกู๊ดโฮป (Good Hope)²⁴ นโยบายอพยพชาวจีนดังกล่าว ก่อให้เกิดความขัดแย้งอย่างรุนแรงระหว่างรัฐบาลฮอลันดาและชาวจีน ในหมู่ชาวฮอลันดาเกิดข่าวลือว่าชาวจีนเตรียมการกบฏเข้ายึดปัตตาเวีย และในหมู่ชาวจีนก็ถือกันว่า เมื่อชาวจีนขึ้นไปบนเรือ

²² เพิ่งอ้าง, หน้า 113.

²³ เพิ่งอ้าง, หน้า 98.

²⁴ เพิ่งอ้าง, หน้า 98-99.

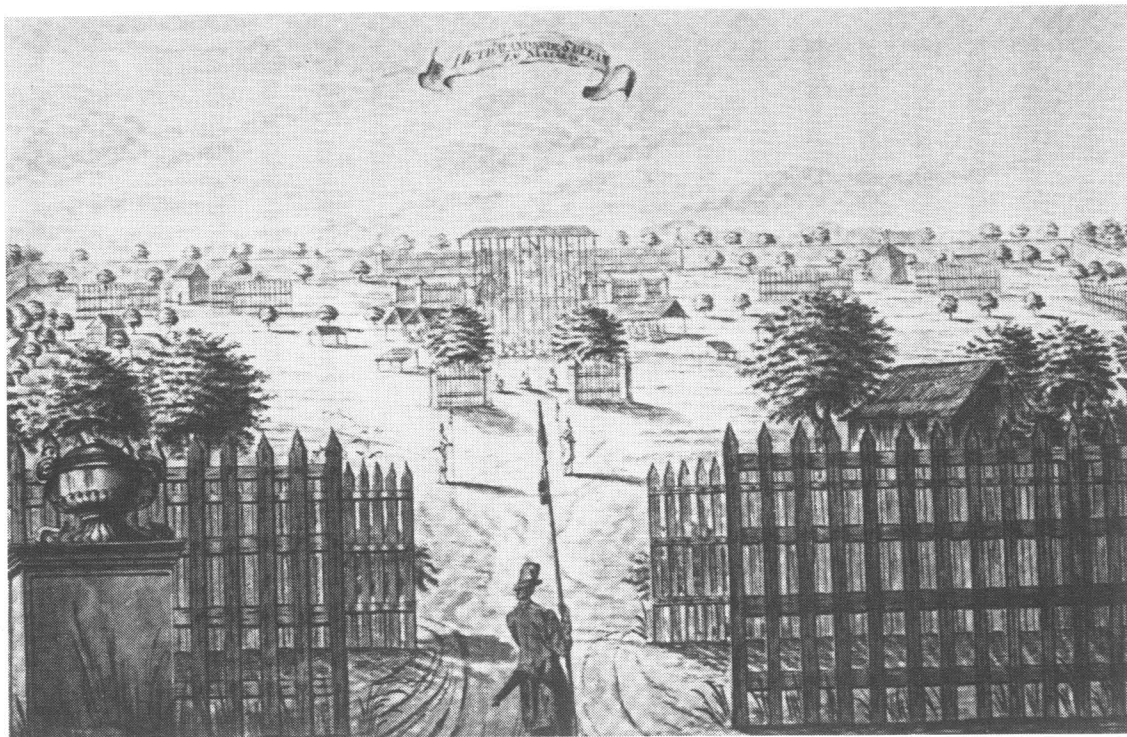
อพยพแล้ว พวกเขาจะถูกโยนลงทะเลหมด ดังนั้น กบฏชาวจีนจึงเกิดขึ้นจริงอันเป็นผลจากการสร้างข่าวลือดังกล่าว รัฐบาลฮอลันดาก็ได้ฆ่าหมู่ชาวจีนเสียหลายพันคน²⁵ แม้ว่าชาวจีนจะถูกฆ่าตายไปมีใช้น้อยในระยะปลายพุทธศตวรรษที่ 23 แต่ในปลายพุทธศตวรรษนี้เอง ชาวจีนก็ยังคงรักษาฐานะเป็นตัวกลางทางเศรษฐกิจดั้งเดิม การค้าส่วนใหญ่บนฝั่งทะเลตะวันออกเฉียงเหนือก็ตกอยู่ในมือของบรรดาพ่อค้าคนจีน ดังนั้นการที่พ่อค้ายุโรปและพ่อค้าจีนเข้ามามีบทบาทในระบบเศรษฐกิจของปัตตาเวีย ได้ส่งผลให้พ่อค้ายะวาถูกกีดกันออกไปจากแวดวงเศรษฐกิจดังกล่าว ทั้งนี้มีหลักฐานว่า ชาวจีนเป็นชนชาติที่ยึดมั่นแข็งแรง และผูกขาดอาชีพ เช่น ช่างไม้ เจ้าของร้านค้า เป็นนายทุนให้กู้เงิน ชาวจีนมักจะอยู่รวมกลุ่มกันและสามารถควบคุมเศรษฐกิจของยะวา ในขณะที่ชาวยะวาต้องกลายเป็นชนชั้นแรงงานไป ต้องประสบความลำบากทางเศรษฐกิจอย่างมาก เงินเดือนน้อย ไม่พอใช้จ่าย ทำให้ชาวยะวาต้องการออกมาทำมาหากินนอกประเทศทั้งในสิงคโปร์และไทย²⁶

สาเหตุทางสังคม

จากการที่รัฐบาลฮอลันดาตระหนักว่าการล้มเลิกการเพาะปลูกแบบบังคับมาสู่การเปิดโอกาสให้นักลงทุนชาวฮอลันดาเข้ามาดำเนินกิจการในอินโดนีเซีย มีชีวิตทางแก้ปัญหาที่ถูกต้อง จึงได้มีการนำเอา นโยบายจริยธรรม (Ethical Policy) มาใช้ในยะวาในต้นพุทธศตวรรษที่ 25 นโยบายนี้มุ่งเน้นการปรับปรุง

²⁵ เฟ็งอั้ง, หน้า 99.

²⁶ สัมภาษณ์นายเรโน บินชิตโร อายุ 80 ปี บ้านเลขที่ 472 ซอยโสณมัย สาธุประดิษฐ์ เขตยานนาวา กรุงเทพฯ (4 ก.พ. 2528).

ยอกยการ์ตา กราดอน พระราชวังที่ประทับของสุลต่านกลางเมืองยอกยการ์ตา
มีเนื้อที่ประมาณ 1 ตารางกิโลเมตร สร้างเมื่อ พ.ศ.2298 เสร็จสมบูรณ์เมื่อ พ.ศ.2335

(ภาพถ่ายเส้นโดย A. de Nelly เมื่อ ค.ศ.1771 / พ.ศ.2314 ภาพจากหนังสือ The British in Java 1811-1816 : A Javanese Account, The British Academy 1992)

สวัสดิภาพของคนพื้นเมืองให้ดีขึ้น พระราชดำรัสของพระราชินีวิลเฮลมินา (Queen Wilhelmina) แห่งฮอลันดาที่กล่าวใน พ.ศ.2444 ว่า “ในฐานะเป็นมหาอำนาจชาวคริสเตียน ชาวฮอลันดาขอรับผิดชอบต่อหมู่เกาะอินเดีตะวันตกนอกในอันที่จะแก้ไขวิถีการของรัฐบาลด้วยสติสัมปชัญญะ และฮอลันดามีหน้าที่ทางศีลธรรมที่จะปฏิบัติต่อประชาชนในเขตต่าง ๆ เหล่านี้ เรื่องเกี่ยวกับสวัสดิการของชาวชาวที่ลดน้อยลงได้รับความสนใจเป็นพิเศษ ข้าพเจ้าปรารถนาจะสืบสวนถึงสาเหตุของสิ่งนี้”²⁷ นโยบายจริยธรรมจึงเริ่มขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายที่จะขยายความมั่งคั่งและวัฒนธรรมของฮอลันดาไปให้แก่หมู่เกาะอินโดนีเซีย รัฐบาลฮอลันดาได้ส่งเสริมให้ชายหนุ่มฮอลันดาไปรับราชการอาณานิคมด้วยจุดหมายอันสูงส่ง ซี.ที.แวน เดอวองเต (C.T. Van Deventer)²⁸ เสนอแนวทางนโยบายจริยธรรมในด้านการทนต์ การศึกษา ปรับปรุงการคมนาคม ปรับปรุงเครื่องใช้ที่ช่วยในการลงทุนให้แก่ชาวอินโดนีเซีย ให้คำแนะนำด้านการเกษตร ส่งเสริมสาธารณสุข พัฒนาอุตสาหกรรมพื้นเมือง และให้โอกาสอินโดนีเซียในเรื่องการปกครองตนเองมากขึ้นด้วยการให้อำนาจที่กว้างขึ้นแก่หน่วยต่าง ๆ ของรัฐบาลพื้นเมืองภายในอินโดนีเซียเอง

นโยบายบางเรื่อง อาทิเช่น นโยบายด้านการทนต์ ถูกนำมาใช้เป็นอันดับแรก ๆ การขยายการทนต์ทำให้มีที่ดินเพาะปลูกข้าวเพิ่มขึ้น เพื่อไว้ใช้เลี้ยงประชากรระยะยาวที่มีจำนวนมาก พวกเขาไร้อัยฮอลันดาสนับสนุนนโยบายนี้ เพราะในการกระทำได้กล่าวทำให้มีเนื้อที่ดินเหลือไว้สำหรับการปลูกอ้อยมากขึ้น

²⁷ เพ็ชรี สุมิตร, อ้างแล้ว, หน้า 120.

²⁸ ซี.ที.แวน เดอวองเต เป็นผู้ที่เคยว่าความในหมู่เกาะอินเดีตะวันตกในปลายพุทธศตวรรษที่ 24 ได้เดินทางกลับฮอลันดา และใน พ.ศ.2448 ได้เข้าทำงานในคณะรัฐบาลในฐานะเป็นเสรีนิยมประชาธิปไตย

การปรับปรุงการคมนาคม มีการริบเร่งสร้างถนน สร้างสะพาน แม้ว่า การปรับปรุงการคมนาคมนี้จะประโยชน์ต่อชาวยะวาด้วย แต่การสร้างสิ่ง ดังกล่าว ชาวยะวาจะถูกเกณฑ์แรงงานปีละไม่น้อยกว่า 24 วัน โดยไม่มี ค่าจ้างตอบแทน²⁹ เจ.เอส. เฟอร์นิวัล (J.S. Furnivall) ได้บันทึกไว้ว่า “ข้าราชการที่ละโมภริบเร่งสร้างถนนอย่างเต็มที่ จนกระทั่งผลักดันให้ประชาชนนำไปสู่การจลาจลที่ร้ายแรงจนต้องใช้กำลังทหารปราบเท่านั้น”³⁰ การบังคับแรงงานในการสร้างถนนนี้ ได้ถูกวิพากษ์วิจารณ์และมีการตั้งคำถามในเรื่องนี้ ให้พิจารณาว่า “สวัสดิการของใครสำคัญกว่า ผู้สร้างถนนหรือผู้ชดถนในอนาคด”³¹

ในด้านสาธารณสุข มุ่งขยายงานด้านอนามัยและการศึกษาวิชาแพทยให้ แก่ชาวอินโดนีเซีย อย่างไรก็ตามได้มีข้อกำหนดว่า นายแพทย์ชาวอินโดนีเซีย จะได้รับเงินเดือนต่ำกว่านายแพทย์ชาวยุโรป โรคระบาดต่าง ๆ อาทิ อหิวา- ดกโรค ฝัดดาช กาฬโรค ลดน้อยลง ซึ่งก็ย่อมเป็นผลดีต่อชาวยุโรปด้วย ทั้งนี้ เพราะเป็นการลดอันตรายมิให้เชื้อโรคดังกล่าวขยายตัวไปสู่ชาวยุโรปอีกทางหนึ่ง งานด้านสาธารณสุขมีผลทำให้อัตราการเกิดของเด็กยะวาเสี่ยงต่อการตายน้อยลง และชีวิตของมารดาที่ปลอดภัยมากขึ้น ขณะเดียวกันอัตราการตายอันเกิดจาก โรคระบาดก็ลดน้อยลงด้วยเพราะผลจากการแพทย์แผนใหม่ ผลจากการ ปรับปรุงด้านสาธารณสุขในยะวา จึงมีส่วนส่งผลให้ประชากรในยะวาเพิ่มขึ้น อย่างรวดเร็ว ซึ่งนำไปสู่ปัญหาที่รัฐบาลฮอลันดาไม่อาจหลีกเลี่ยงพ้น คือปัญหา ที่จะต้องกระจายพลเมืองออกจากเกาะยะวาในอนาคต

²⁹ หจข. ร.5 บ.10/43 รายงานเรื่องประเทศชวา (ร.ศ.120).

³⁰ เพ็ชร สุมิตร, อ้างแล้ว, หน้า 121.

³¹ เพิ่งอ้าง, หน้า 330.

การปรับปรุงความสะดวกในเรื่องสินเชื่อ เป็นนโยบายอีกประการหนึ่งที่ปรากฏในนโยบายจริยธรรม รัฐบาลเข้าผูกขาดโรงรับจำนำ ทั้งนี้เพื่อป้องกันการแสวงหาผลประโยชน์ของชาวจีนในยยะวา และควบคุมการขายฝิ่นซึ่งชาวจีนเคยมีบทบาทอยู่ให้หมดไปเป็นที่สุด โรงรับจำนำในยยะวาทั้งหมดมี 500 แห่ง เป็นสถาบันเงินเชื่อที่ชาวยยะวาในเมืองใช้กันมากกว่าพวกชวานาในชนบท ทั้งนี้เนื่องจากในชนบทนั้นโรงรับจำนำที่ใกล้ที่สุดก็ไกลเกินกว่าจะไปใช้ประโยชน์ได้ และอัตราดอกเบี้ยก็ไม่แตกต่างจากของชาวจีนเท่าไรนัก ชวานาจึงแสวงหาเงินกู้จากชาวจีนซึ่งคุ้นเคยมาแล้วมากกว่าที่จะมาใช้โรงรับจำนำของรัฐบาลซึ่งตนไม่คุ้นเคยกับระบบ แม้ว่านโยบายเกี่ยวกับโรงรับจำนำในระยะแรกเป็นมาตรการเพื่อสวัสดิการ แต่กลับยิ่งปรากฏผลให้เห็นเป็นรายได้ทางภาษีที่สำคัญ³² ซึ่งก็เป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่า ฐานะส่วนใหญ่ของชาวยยะวายังอยู่ในระดับที่ยากไร้ เพราะต้องพึ่งสถาบันสินเชื่อดังกล่าวในอัตราสูง ส่วนธนาคารอันเป็นสถาบันเงินเชื่อที่มีทั้งในเมืองและชนบทเช่นกันนั้น ก็ทำหน้าที่ได้ไม่ชัดเจน จำกัด ธนาคารในชนบทสามารถจัดสรรเงินกู้ให้แก่ท้องถิ่นเป็นจำนวนน้อย ส่วนธนาคารมณฑลก็ทำหน้าที่ให้เงินกู้แก่สมาคมอินโดนีเซียต่าง ๆ ดังนั้นจึงเป็นการช่วยความเจริญของชนชั้นกลางเท่านั้น ชนชั้นต่ำยังคงต้องเผชิญกับภาวะเสียเปรียบทางเศรษฐกิจอยู่นั่นเอง

การปรับปรุงทางการศึกษา นับตั้งแต่ตกอยู่ภายใต้การปกครองของฮอลันดามาจนถึงพุทธศตวรรษที่ 24 ชาวยยะวาโดยทั่วไปไม่ได้รับการส่งเสริมด้านวิชาความรู้แต่อย่างใด จบจนกระทั่งปลายพุทธศตวรรษที่ 24 รัฐบาลฮอลันดาจึงได้จัดตั้งโรงเรียนขึ้นในตำบลต่าง ๆ เป็นโรงเรียนตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงชั้นอุดมศึกษา และมีโรงเรียนที่มุ่งเน้นการสอนเฉพาะสาขา

³² หจข. ร.5 บ.10/43, อ้างแล้ว, หน้า 185-186.

วิชา อาทิเช่น โรงเรียนเกษตร โรงเรียนฝึกหัดครู โรงเรียนแพทย์ โรงเรียนสัตวแพทย์ และโรงเรียนข้าราชการ แต่เมื่อพิจารณาถึงลักษณะการจัดการศึกษาก็จะเห็นได้ชัดว่าเป็นการศึกษาให้แก่ลูกหลานชาวฮอลันดาและสำหรับเด็กชาวอินโดนีเซียที่มาจากชนชั้นสูง ตลอดจนเด็กอินโดนีเซียที่นับถือศาสนาคริสต์เท่านั้น ชาวอินโดนีเซียโดยทั่วไปที่มีฐานะยากจน ถูกกีดกันไม่อนุญาตให้เข้าเรียนในโรงเรียนชั้นสูง³³ แม้เมื่อมีการปรับปรุงระบบการศึกษาตามนโยบายจริยธรรมในต้นพุทธศตวรรษที่ 25 ก็ยังคงมีลักษณะแบบเดียวกันในสมัยก่อน คือ “แบ่งแยกและปกครอง” โรงเรียนในชนบทหรือโรงเรียนชั้นสองมุ่งสอนภาษาพื้นเมืองแก่ชาวเยวา ส่วนโรงเรียนในเมืองใหญ่ก็จะเป็นโรงเรียนสำหรับเด็กชาวฮอลันดาและชนพื้นเมืองชั้นสูงจำนวนหนึ่งเท่านั้น โรงเรียนประเภทหลังนี้จะเปิดสอนภาษาฮอลันดาให้กับนักเรียน อย่างไรก็ตามชาวเยวาชั้นสูงที่เข้ารับการศึกษามหาวิทยาลัยในโรงเรียนประเภทหลังนี้ ก็ยังคงได้รับการปฏิบัติที่ทำให้เกิดความรู้สึกต่ำต้อย *คาร์ตินิ* (Kartini) บุตรีสาวคนที่ 2 ของผู้ปกครองแห่งจาพารา (Japara) ซึ่งเรียนร่วมกับชาวฮอลันดา ได้บรรยายความรู้สึกทุกข์ใจว่าครุบางคนลำเอียงในการให้คะแนน โดยจะให้คะแนนนักเรียนชาวฮอลันดาสูงกว่านักเรียนชาวพื้นเมือง แม้ว่านักเรียนชาวพื้นเมืองควรจะได้คะแนนดีกว่าก็ตาม³⁴

หากจะพิจารณาว่าเพราะเหตุใดรัฐบาลฮอลันดาจึงได้มีการจัดสร้างโรงเรียนให้แก่อินโดนีเซีย ก็มองเห็นสาเหตุอยู่ 3 ประการ³⁵ คือ

ประการที่ 1 เป็นความจำเป็นของรัฐบาลฮอลันดาที่จะต้องจัดสร้าง

³³ หจช. ร.5 บ.10/43, อ้างแล้ว, หน้า 186.

³⁴ เพ็ชรี สุมิตร, อ้างแล้ว, หน้า 128-129.

³⁵ หจช. ร.5 บ.10/43, อ้างแล้ว, หน้า 186.

ทั้งนี้เพื่อเป็นการป้องกันการครหานินทาจากนานาประเทศที่จะกล่าวติเตียนรัฐบาลฮอลันดา ว่าไม่ดำเนินการบำรุงการศึกษาแก่ชาวอินโดนีเซียให้ได้รับความรู้

ประการที่ 2 เกิดจากความจำเป็นทางด้านการปกครอง รัฐบาลฮอลันดาไม่ต้องการให้พวกชนชั้นสูงในอินโดนีเซียต่อต้านการปกครองของฮอลันดา

ประการที่ 3 เกิดจากความจำเป็นที่รัฐบาลฮอลันดาไม่มีคนระดับรอง ๆ สำหรับทำงานตามหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งการที่รัฐบาลฮอลันดาจะนำเอาชาวฮอลันดาเข้ามาทำงานก็จะต้องสิ้นเปลืองค่าจ้างแรงงานสูง และตำแหน่งที่จะบรรจุให้ทำงานก็ไม่เหมาะสมแก่ฐานะของชาวตะวันตก ฉะนั้น การจัดการศึกษาของฮอลันดาจึงมุ่งสร้างคนพื้นเมืองเข้ามาทำงานในหน้าที่ต่ำ ๆ นั่นเอง การจัดการศึกษาตามโรงเรียนต่าง ๆ จึงเป็นการสนองนโยบายของรัฐบาลที่มิได้ปรารถนาจะสร้างคนยะวาและคนพื้นเมืองในเกาะอื่น ๆ ให้มีความรู้สูงหรือได้รับงานในตำแหน่งสูง ๆ ทัดเทียมชาวฮอลันดาเลย

การพัฒนาอุตสาหกรรมพื้นเมือง นโยบายจริยธรรมในเรื่องนี้ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร อุตสาหกรรมพื้นเมืองมิได้มีความเจริญอย่างที่ตั้งเป้าหมายไว้ สิ่งที่พวกสนับสนุนนโยบายจริยธรรมทำได้สำเร็จก็เพียงกระตุ้นให้งานฝีมือและอุตสาหกรรมในชนบทตื่นตัวขึ้นมาได้เล็กน้อยเท่านั้น การพัฒนาอุตสาหกรรมอินโดนีเซียให้ไปแข่งขันกับความเจริญทางอุตสาหกรรมในยุโรปนั้นยังไม่มีหนทางที่จะเป็นไปได้ พวกสนับสนุนนโยบายจริยธรรมอ้างว่า หากพัฒนาอุตสาหกรรมในอินโดนีเซียให้ก้าวหน้า ชาวฮอลันดาก็จะสั่งซื้อสินค้าในตลาดต่างประเทศน้อยลง อันจะเป็นผลให้ตลาดต่างประเทศมีปฏิริยาโต้ตอบด้วยการซื้อสินค้าของฮอลันดาน้อยลงเช่นกัน จากข้ออ้างของพวกสนับสนุนนโยบายจริยธรรมในรัฐบาลฮอลันดาก็เห็นได้ว่า พวกสนับสนุนนโยบายนี้มีได้มีความปรารถนาอย่างจริงใจที่จะสร้างความมั่งคั่งให้กับอินโดนีเซียอย่างแท้จริง

ความมั่นคงและผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจระหว่างเมืองแม่และอาณานิคมนั้น เมืองแม่ย่อมมาก่อน

ในปี พ.ศ.2461 รัฐบาลฮอลันดามอบอำนาจให้แก่รัฐบาลในอินโดนีเซีย ในการเปิดโอกาสให้ชาวอินโดนีเซียมีโอกาสปกครองตนเอง โดยมีการจัดตั้งสภาประชาชน ซึ่งได้รับเลือกตั้งขึ้นมาส่วนหนึ่งและแต่งตั้งมาอีกส่วนหนึ่งในหมู่เกาะอินโดนีเซีย แต่ก็มิได้มีอำนาจที่แท้จริงแต่อย่างใด การเปิดโอกาสให้ชาวอินโดนีเซียปกครองตนเองมิได้ดำเนินไปไกล ข้าราชการของรัฐบาลที่ บัดดาเวียกลับยิ่งแทรกแซงเข้าไปในชีวิตของชาวชนบทมากยิ่งขึ้น การชักชวนให้ประชาชนสนใจเกี่ยวกับอนามัย การขยายการคมนาคม การก่อตั้งทบวงให้คำแนะนำเรื่องการเกษตรในปี พ.ศ.2448 ล้วนเกี่ยวข้องกับการติดต่อระหว่าง ข้าราชการฮอลันดาและชาวพื้นเมืองทั้งสิ้น มีผลทำให้งานส่งเสริมสวัสดิการของฮอลันดามีลักษณะบังคับมากเกินไป การแทรกแซงอย่างมากมายนี้ได้เป็นผลดีต่อการปกครองของฮอลันดาเลย เพราะทำให้ชาวอินโดนีเซียเริ่มมีปฏิกิริยาต่อต้านฮอลันดาเป็นอันมาก

จากการที่ไม่สามารถดำเนินนโยบายจริยธรรมให้ได้ผล ทั้งนี้เพราะมีแนวความขัดแย้งพื้นฐานหลายประการต่อนโยบายจริยธรรมระหว่างชาวฮอลันดาและชนพื้นเมือง *ประการแรก* คือความคิดในการปรับปรุงสวัสดิการของอาณานิคมนั้นมีเฉพาะในหมู่ข้าราชการฮอลันดาที่เป็นพวกจริยชนเท่านั้น มิใช่เป็นความคิดของพวกข้าราชการทั้งหมดของฮอลันดา ด้วยมีข้าราชการบางกลุ่มมิได้มีความเลื่อมใสในนโยบายส่งเสริมมนุษยธรรมดังกล่าว มองเห็นว่าอาณานิคมไม่ควรเป็นภาระของเมืองแม่ แม้ว่าในอดีตจะมองอาณานิคมว่ามีไว้เพื่อประโยชน์ของเมืองแม่ก็ตาม จากแนวความคิดที่ให้ความสำคัญต่อเมืองแม่อันดับหนึ่ง อาณานิคมเป็นอันดับรอง ทำให้ข้าราชการฮอลันดากลุ่มที่ไม่เห็นด้วยกับนโยบายจริยธรรมมุ่งมองไปที่ด้านของเงินทุนที่จะใช้จ่ายไปใน

การส่งเสริมสวัสดิการในอาณานิคม และเห็นว่าเงินทุนนั้นควรจะใช้จ่ายในการส่งเสริมสวัสดิการ และส่งเสริมสิ่งต่าง ๆ ในเมืองแม่มากกว่า

ประการที่ 2 ในระยะเศรษฐกิจตกต่ำปี พ.ศ.2473 เกิดความขัดแย้งเกี่ยวกับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจระหว่างชาวฮอลันดาและชาวอินโดนีเซีย เกี่ยวกับการตัดโคเวด้าอย่างภายใต้กฎหมายควบคุมยางระหว่างชาติปี พ.ศ.2477 รัฐบาลต้องการตัดจำนวนยางที่ผลิตได้ลง ชาวไร่อินโดนีเซียถูกตัดโคเวด้าลงน้อยกว่าครึ่งหนึ่งของโคเวด้าเดิม (145,000 ตัน) ขณะที่ชาวไร่ยุโรปถูกตัดจำนวนลงไปเพียงเล็กน้อยจากจำนวนผลิตแต่เดิม (200,000 ตัน)³⁶

ประการที่ 3 ความขัดแย้งเกี่ยวกับการรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาติชาวอินโดนีเซียที่ได้รับการศึกษาแบบตะวันตก มีความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของฮอลันดาว่า ในสงคราม 80 ปี (Eighty Years War) พ.ศ.2111-2191³⁷ ชาวฮอลันดามีการต่อต้านอำนาจสเปนเพื่อให้หลุดพ้นจากการเป็นทาสและรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาติ เมื่อฮอลันดากลายเป็นผู้ปกครองอินโดนีเซีย ฮอลันดาแสดงบทบาทอย่างเดียวกับที่สเปนเคยปฏิบัติต่อฮอลันดาในด้านที่มุ่งลบล้างเอกลักษณ์ของอินโดนีเซีย ความรู้สึกต่อการปฏิบัติตนของชาวฮอลันดาที่มีต่อเอกลักษณ์ของอินโดนีเซียนี้เอง ก่อให้เกิดความขัดแย้งและความไม่พอใจของชาวอินโดนีเซียที่มีต่อนโยบายจริยธรรม

ประการที่ 4 อันเป็นประการสุดท้ายที่ชี้ให้เห็นถึงความล้มเหลวของนโยบายจริยธรรมว่า ความล้มเหลวนี้เกิดจากชาวยุโรปที่เพิ่งเข้ามาถึงอินโด-

³⁶ เพ็ชรี สุมิตร, อ้างแล้ว, หน้า 132.

³⁷ สงคราม 80 ปี นำไปสู่คำประกาศว่า “สิทธิต่าง ๆ มิใช่สิ่งที่พระเจ้าแผ่นดินนำมามอบให้ราษฎร แต่เป็นสัญญาซึ่งคู่สัญญาจะต้องรักษาไว้และปฏิบัติต่อกันด้วยดี” : ม.ร.ว.แสงโสม เกษมศรี, ประวัติศาสตร์สากลยุคปัจจุบัน (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2515), หน้า 98-99.

นี้เซียในพุทธศตวรรษที่ 24 ที่มุ่งแสวงหาผลประโยชน์จากความมั่งคั่งของ อาณานิคมเป็นสำคัญ พวกเขายุโรปต่อต้านการที่ฮอลันดาสร้างกฎเกณฑ์กับ ชาวยุโรปเพื่อสร้างสวัสดิการของคนพื้นเมือง พวกเขายุโรปยังกลัวเกรงไปถึง ลัทธิชาตินิยมที่เติบโตเป็นลำดับ ชาวยุโรปตำหนินโยบายจริยธรรมว่าเป็น นโยบายที่อ่อนไป

นโยบายจริยธรรมที่ล้มเหลวนี้มีได้จบสิ้นลงในปีใดโดยเฉพาะ เป็นการ จบลงอย่างค่อยเป็นค่อยไปอย่างน้อยนโยบายนี้ก็คงอยู่ตราบจนถึงปีพ.ศ.2485³⁸

อย่างไรก็ตามการที่นโยบายจริยธรรมไม่ประสบความสำเร็จ นำไปสู่การ แก้ปัญหาโดยการลดสวัสดิการในยะวาลง สนับสนุนให้มีการอพยพชาวยะวา ออกไปสู่เกาะรอบนอก เพื่อลดความแออัดของประชากร และลดความกดดัน ของประชากรอันเกี่ยวเนื่องกับเสบียงอาหารที่มีอยู่จำนวนน้อยไม่ได้สัดส่วนกัน³⁹

เมื่อพิจารณาพื้นที่ของเกาะยะวา ซึ่งเป็นเกาะใหญ่อันดับที่ 4 ของ อินโดนีเซียนั้น ปรากฏว่ามีขนาดเพียง 48,842 ตารางไมล์ หรือ 126,501 ตารางกิโลเมตร⁴⁰ เทียบกับจำนวนประชากรในเกาะยะวาซึ่งมีจำนวนเพิ่มขึ้น เป็นลำดับนับตั้งแต่ พ.ศ.2358-2473⁴¹

³⁸ เพ็ชรี สุมิตร, อ้างแล้ว, หน้า 133.

³⁹ เพ็งอ้าง, หน้า 131.

⁴⁰ สารบรรณโลกและเงินตรานานาชาติ ทวีปเอเชีย ตอน 2 พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ : พงษ์เจริญการพิมพ์, 2525), หน้า 281.

⁴¹ เพ็ชรี สุมิตร, อ้างแล้ว, หน้า 132.

พ.ศ.	จำนวนพลเมืองในยะวา
2358	4,500,000
2413	16,200,000
2443	28,400,000
2463	34,400,000
2473	41,000,000

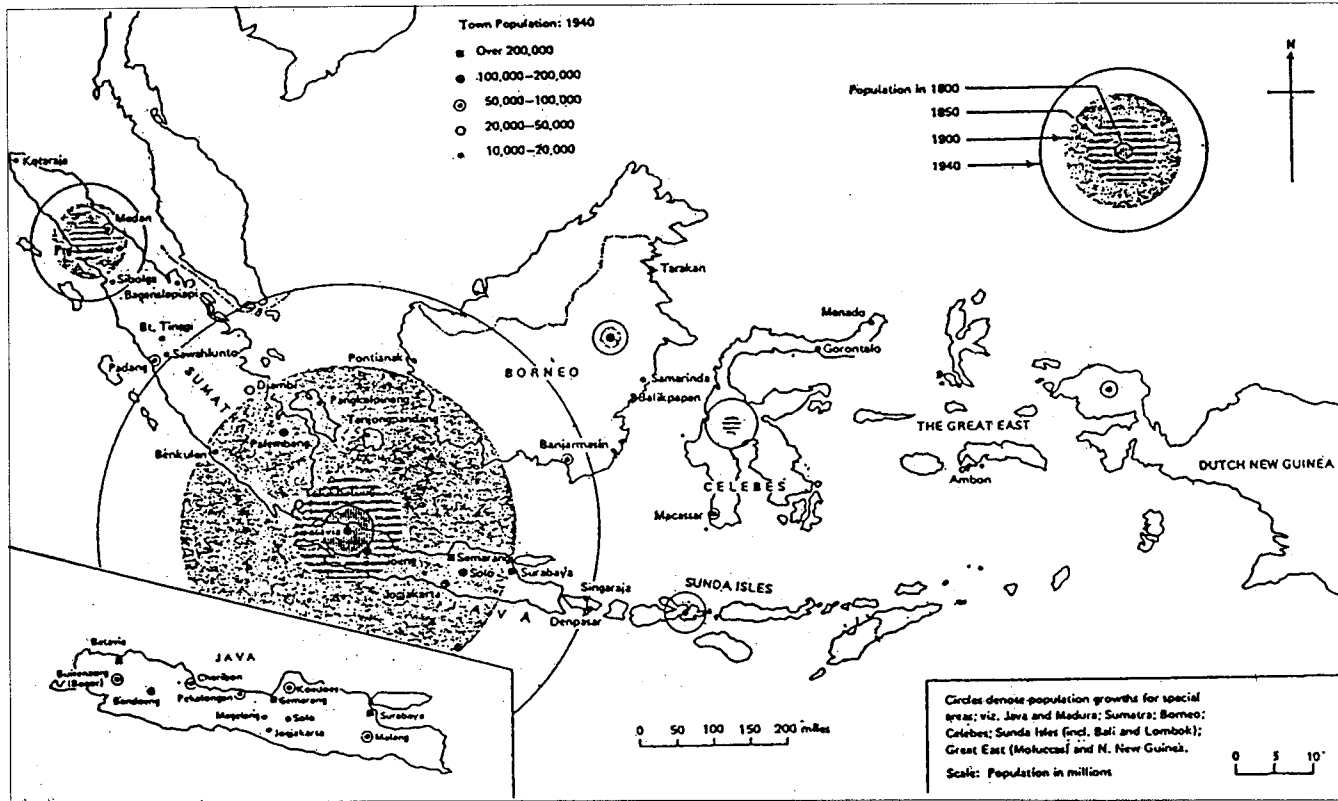
จากจำนวนประชากรที่แออัดนี้เอง ทำให้มีชาวยะวากลุ่มเล็ก ๆ อพยพไปตั้งถิ่นฐานในสุมาตราและในบริเวณหมู่เกาะรอบนอกยะวา การอพยพนี้ไม่ปรากฏลักษณะการย้ายถิ่นเป็นกลุ่มใหญ่ สภาพการย้ายถิ่นของชาวยะวามีมากขึ้นเป็นลำดับ นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2443-2473 จำนวนชาวยะวาที่อพยพไปจากเกาะยะวาสู่เกาะรอบนอกและที่อื่น ๆ มีจำนวนถึง 140,000 คน⁴² D.G.E. Hall ระบุว่า มีชาวยะวาและชาวอินโดนีเซียจากหมู่เกาะเนเธอร์แลนด์ ตะวันออกอพยพสู่มาเลเซีย แม้จะมีจำนวนไม่มากนัก แต่ก็ค่อย ๆ เพิ่มขึ้นทุกที่⁴³ การอพยพดังกล่าวสามารถแก้ปัญหาประชากรแออัดได้เพียงเล็กน้อยเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม การใช้นโยบายกระจายพลเมืองออกจากเกาะยะวาส่งผลให้ชาวยะวาได้ออกไปทำมาหากินในดินแดนรอบนอกเกาะยะวา และบางส่วนเดินทางเข้ามาทำมาหากินสร้างหลักฐานในเมืองไทยในที่สุด⁴⁴

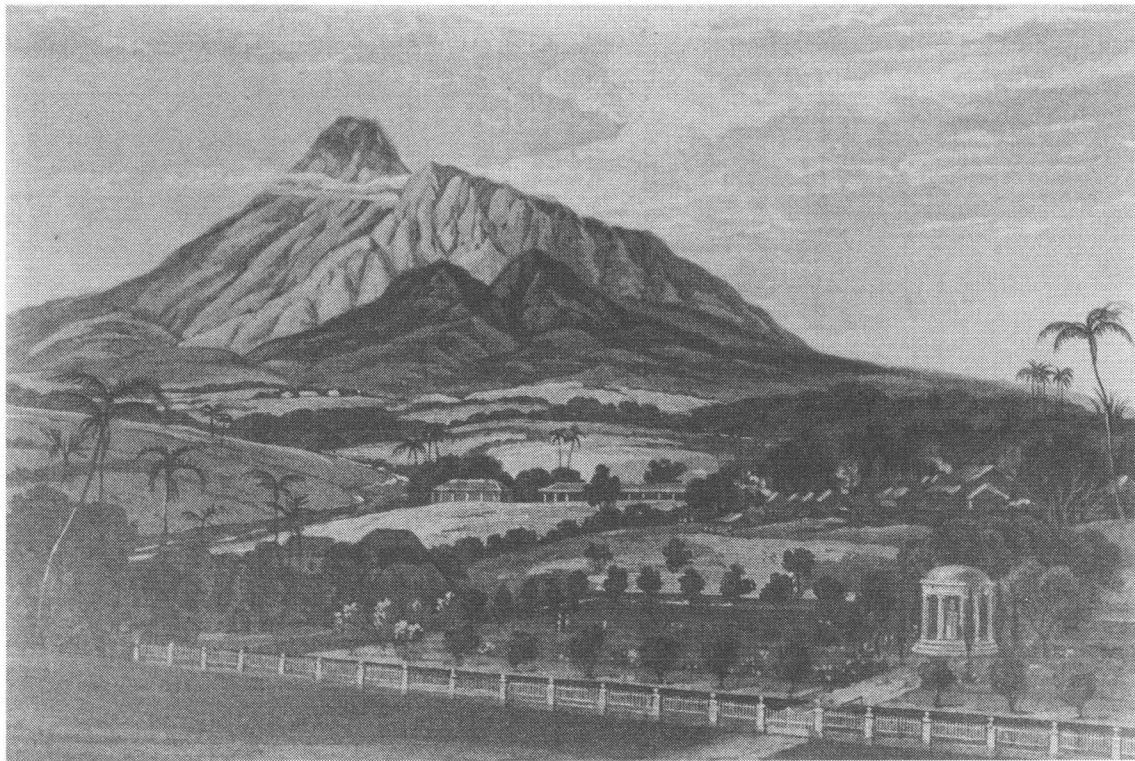
⁴² Encyclopedia of the World and it's People (Sydney : Bay Book Pty. Ltd., 1978), Volume 2 Hob. Iqu. P. 1035.

⁴³ คุณวรุณยุพา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา และ คนอื่น ๆ, อ้างแล้ว, หน้า 962.

⁴⁴ สัมภาษณ์ นายเรโน บินจิตรอ. อ้างแล้ว.

แผนที่ การเจริญเติบโตของประชากรอินโดนีเซียภายใต้การปกครองของฮอลันดาและการกระจายประชากรออกสู่ดินแดนเกาะรอบนอกระหว่าง พ.ศ.2343-2483
 แหล่ง : D.J.M. Tate, The Making of Modern South-East Asia. Volume II. The Western Impact, Kualalumpur, (New York : Oxford University Press, 1979), P.90.

ภาพทิวทัศน์ของสวนที่บุนยเตนซอก

(ภาพวาดเมื่อต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 จากหนังสือ Lady Sophia Raffles, Memoir of the Life and Public Services of Sir Thomas Stamford Raffles, พิมพ์ครั้งแรกปี 1830)

บทที่ 2

การเข้ามาเมืองไทยของชาวยะวา ในสมัยรัตนโกสินทร์

สาเหตุทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมในยะวา ตลอดช่วงเวลาที่ฮอลันดาเข้ามายึดครองอินโดนีเซียนับตั้งแต่ พ.ศ.2142 จวบจนถึงปี พ.ศ.2488 อันเป็นปีแห่งการสิ้นสุดอำนาจของฮอลันดาในอาณานิคมนี้ ชาวยะวาต้องเผชิญกับสงคราม ประสบความตกต่ำทางฐานะ เศรษฐกิจ การขาดแคลนอาหารบริโภคอันเนื่องมาจากระบบการเพาะปลูกแบบบังคับ ตลอดจนความล้มเหลวของนโยบายจริยธรรมที่ไม่สามารถสรรค์สร้างความเท่าเทียมในทางสังคมให้กับชาวยะวา ประกอบกับการนำเอาชาวฮอลันดาและชาวจีนเข้ามาดำเนินการทางธุรกิจการค้าในยะวา ส่งผลให้เกิดความแออัดของพลเมืองในเกาะ จนกระทั่งต้องใช้นโยบายกระจายพลเมืองออกสู่ดินแดนเกาะรอบนอก

จากสภาวะการณ์ในเกาะยะวาและเกาะต่าง ๆ ของอินโดนีเซียที่ตกอยู่ใต้อิทธิพลของฮอลันดา ทำให้ประชาชนในท้องถิ่นเหล่านั้นมุ่งที่จะแสวงหาแหล่งที่ทำกินใหม่ อันนำไปสู่การทำมาหากินในสิงคโปร์และเมืองไทยตามลำดับ หลักฐานที่ปรากฏในเอกสารของทางราชการ พบว่าในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ฮัจยีอับดุลกาดีร์ หรือ ฮัจยีกาเดร์ บุตรฮัจยีสะมันกะจี ชาวยะวาจากเมืองสุราบายา เป็นคนในบังคับฮอลันดา อันดับที่ 1 เดินทางเข้ามาค้าขายเลี้ยงชีพในเมืองไทยตั้งแต่ ร.ศ.81 (พ.ศ.2405)¹ ต่อมาในปี พ.ศ.2406

---

¹ หจข. ก.ส. 6/5958 เรื่องฮัจยีอับดุลกาดีร์ หรือฮัจยีกาเดร์ขอรับใบไต่สวนที่ 21 และ 26 ตำบลบ้านทวาย อำเภอบางรัก กรุงเทพฯ (ร.ศ.129)

ฮัจยีอิสมาแอล น้องชายฮัจยีกาเดร์ได้ติดตามพี่ชายเข้ามาทำงานเป็นยามอยู่ในกรุงเทพมหานคร อีก 2 ปีต่อมา คือใน พ.ศ.2408 ฮัจยีอับดุลเราะห์มาน พี่ชายของฮัจยีกาเดร์ จึงเดินทางจากสุราบายาเข้ามาเป็นครูสอนภาษาอาหรับในกรุงเทพมหานครเช่นกัน² และในปีเดียวกันนี้ นายอับดุลรามัน หรือ นายอับดุลเราะห์มาน คนในบังคับฮอลันดาอันดับที่ 5 จากเมืองปอนตอานัก เกาะบอร์เนียวเดินทางสู่เมืองไทย โดยเข้ามาเป็นช่างหยอดน้ำมันเครื่องจักรโรงสีไฟ³

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นครองราชย์ในปี พ.ศ.2411 ในระยะ 3 ปีถัดจากการครองราชย์ มีชายยะวาเดินทางมาพำนักในเมืองไทยประมาณ 162 คนแล้ว หลักฐานที่ยืนยันในเรื่องนี้ก็คือหลักฐานที่ระบุใน พ.ศ.2413 ฮัจยีมุฮัมมัดโนร์ น้องชายอีกคนหนึ่งของฮัจยีกาเดร์เดินทางสู่เมืองไทยและประกอบอาชีพทำนา เป็นคนในบังคับฮอลันดาอันดับที่ 163

จากปี พ.ศ.2413 เป็นต้นไป มีชายยะวาเดินทางมาสู่เมืองไทย และมีคนอินโดนีเซียจากเกาะอื่น ๆ เดินทางเข้ามาด้วยอาทิเช่น นายชายิดอาลีชาวยะวา เข้ามาทำการค้าขายอยู่ตามหัวเมืองชายทะเลตะวันออก⁴ นายอับดุลลาเต็บบ จากเมืองปอนตอานัก เกาะบอร์เนียว เข้ามาประกอบอาชีพรับจ้างเดินเรือห้ำง ยำเบในเมืองไทย⁵ นายอับดุลเลาะห์ ชาวยะวา ค้าขายพลาสติก นายมะหมัดอิค

² หจข. ก.ส. 6/5943 เรื่องฮัจยีอับดุลเราะห์มาน ฮัจยีมุฮัมมัดโนร์ ฮัจยีอิสมาแอล ขอรับโฉนดสำหรับที่ดินตำบลบ้านทวย อำเภอบางรัก กรุงเทพฯ (ร.ศ.129)

³ หจข. ก.ส. 6/5934 เรื่องอับดุลลาเต็บบ ฮัจยีมะหมัดชาเล อับดุลรามันคนในบังคับฮอลันดา ขอบไต่สวนที่ดิน ตำบลบ้านทวย (ร.ศ.129)

⁴ หจข. ร.5 เอกสารเขียนเล่มกระทรวงการต่างประเทศ (จ.ศ.1231-1238) เล่ม 10, หน้า 246.

⁵ หจข. ก.ส. 6/5934 อ้างแล้ว.

หรือนายมุฮัมมัดซาอิด ค้าขายตามหัวเมืองเหนือ⁶ เป็นต้น

ชาวยะวาร์รุ่นแรก ๆ ที่เดินทางเข้ามาสู่เมืองไทยในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น* เดินทางด้วยเรือใบ ต่อมาเมื่อมีการนำเรือกลไฟเข้ามาใช้เดินเรือในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การเดินทางสู่เมืองไทยจึงสะดวกรวดเร็วและปลอดภัยขึ้น ในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น เรือกะตง เรือเคลฮี เรือกฤษณา เรือกะมุหนิง เรือบันดหระ จะรับผู้โดยสาร ยะวาจากสิงคโปร์สู่เมืองไทย โดยส่งผู้โดยสารที่ทำเรือเอเชียติก ทำเรือบอร์เนียว ทำเรือ บี.ไอ. ริมแม่น้ำเจ้าพระยา อัตราค่าโดยสารเรือในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้นอยู่ในอัตรา 10 บาท⁷ ครั้นมาถึงสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว อัตราค่าโดยสารเพิ่มขึ้นเป็น 30 บาท⁸

การที่ชาวยะวาเดินทางมาสู่เมืองไทย น่าจะเป็นเพราะการที่ได้ทราบข่าวคราวเกี่ยวกับการทำมาหากินจากเพื่อนฝูงญาติมิตรที่เข้ามาทำงานอยู่ในเมืองไทยว่าค่าจ้างแรงงานในเมืองไทยมีอัตราสูง จากหลักฐานที่พบในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้นปรากฏว่า ค่าจ้างของชนชั้นแรงงานในเมืองไทยสูงกว่าค่าแรงงานในยะวาถึง 3 เท่า หรืออีกนัยหนึ่ง จำนวนเงินที่จ้างคนงาน 1 คน ในเมืองไทยสมัยนั้น สามารถจ้างคนงานใน

⁶ หจข. ร.5 เอกสารเย็บเล่มกระทรวงการต่างประเทศ (จ.ศ.1241) เล่ม 51, หน้า 164.

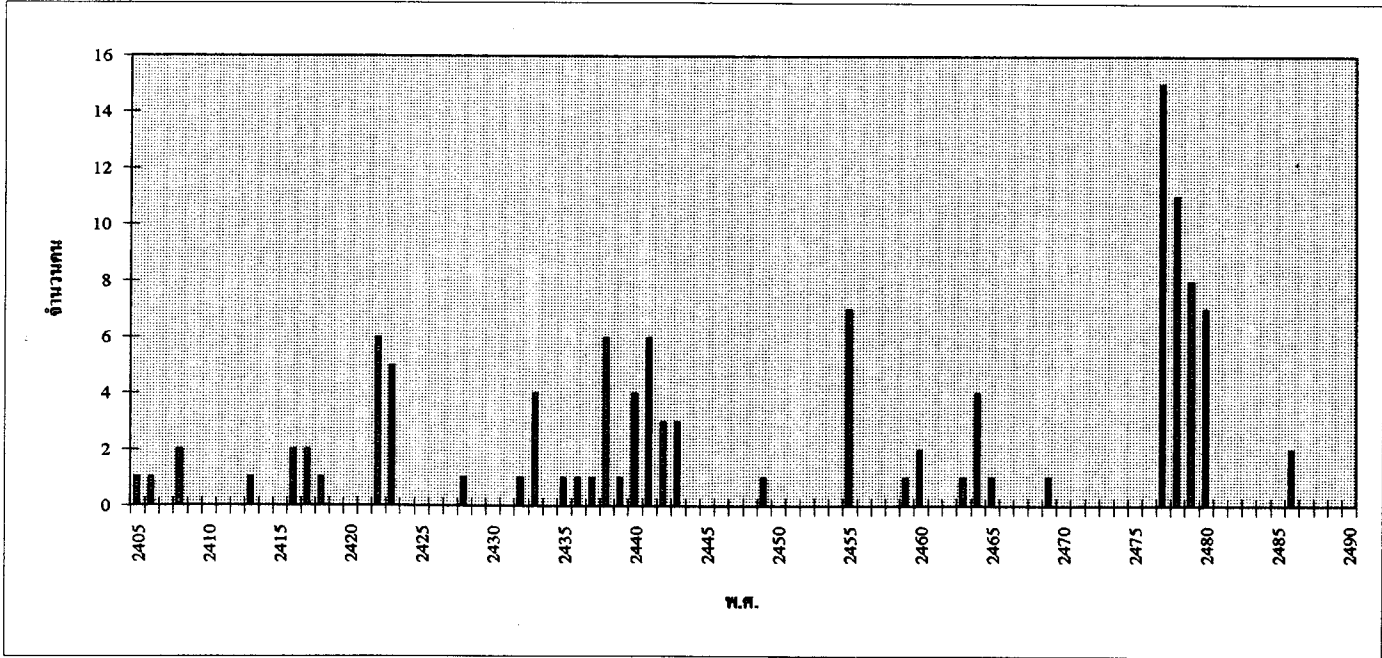
* ชาวยะวา ใช้ชื่อเป็นภาษาอาหรับ แต่เนื่องจากความไม่คุ้นเคยกับสำเนียงภาษาอาหรับของเจ้าพนักงานไทย ทำให้เกิดการผิดพลาดในการสะกดชื่อชาวยะวา ผู้เขียนจึงแก้ไขให้ตรงตามสำเนียงภาษาอาหรับ ยกเว้นบางชื่อที่ไม่แน่ใจก็จะคงไว้ตามเดิม

⁷ สัมภาษณ์นายอาลี บินมุฮัมมัดโนร์ อายุ 80 ปี บ้านเลขที่ 89/2 ซอยสนามคลี ถนนวิฑู กรุงเทพฯ (5 ธันวาคม 2527)

⁸ สัมภาษณ์นายอุสมาน บินอาลี อายุ 81 ปี บ้านเลขที่ 117 เซ็นด์หลุยส์ 1 เขตสาทร กรุงเทพฯ (5 ธันวาคม 2527)

แผนภูมิที่ 1 : แสดงจำนวนขวยะวะที่ปรากฏชื่อในเอกสารทางราชการ พ.ศ.2405-2486

แหล่ง : เอกสาร หจข. กระทรวงมหาดไทย กระทรวงนครบาล กระทรวงการต่างประเทศ พ.ศ.2405-2486

เกาะยะวาได้ 3 คน⁹

จำนวนผู้ที่เดินทางเข้าสู่เมืองไทยนับตั้งแต่ปี พ.ศ.2405-2486 ผู้เขียนรวบรวมรายชื่อจากที่ปรากฏในเอกสารต่าง ๆ แล้วแยกเป็นรายปีไว้ในแผนภูมิที่ 1

จากแผนภูมิที่ 1 จำนวนรายชื่อที่ปรากฏในเอกสารทางราชการดังกล่าวจะเห็นได้ว่าชาวยะวาที่เข้ามาในระยะแรกนั้นยังมีจำนวนน้อย และเริ่มมีชาวยะวาเข้ามาเมืองไทยมากขึ้นเป็นลำดับ ส่วนในปี พ.ศ.2486 นั้น เท่าที่หาหลักฐานได้ก็มีเพียง 2 คน เท่านั้น

ถ้าพิจารณาดู พ.ศ. ที่ชาวยะวาเริ่มเข้ามาแสวงโชคในเมืองไทยแล้ว จะเห็นได้ว่าเป็นช่วงที่อินโดนีเซียอยู่ในภาวะสงครามและการกอบกู้เอกราชจากฮอลันดา ระหว่าง พ.ศ.2416-2446 เป็นระยะที่เกิดสงครามในสุมาตรา พ.ศ.2446-2451 เกิดสงครามในกาลิมันตันใต้และบาหลี รัฐบาลฮอลันดาได้ปราบปรามชาวพื้นเมืองจนถึงปี พ.ศ.2461 สงครามจึงสงบราบคาบ ซึ่งตรงกับรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ถ้าพิจารณาระยะเวลาอันเกี่ยวเนื่องกับระบบเศรษฐกิจของอินโดนีเซียภายใต้การปกครองของฮอลันดาในช่วงพุทธศตวรรษที่ 24 ก็เป็นช่วงที่รัฐบาลฮอลันดาบีบบังคับชาวอาณานิคมด้วยระบบบังคับส่งส่วย (Forced Delivery) และระบบการเพาะปลูกแบบบังคับ (Culture System) ซึ่งระบบการเพาะปลูกแบบบังคับนี้ก็สิ้นสุดลงในปี พ.ศ.2444 และรัฐบาลฮอลันดาเริ่มใช้นโยบายจริยธรรม (Ethical Policy) ในปีเดียวกันนี้ และจุดยุติของระบบนี้ได้นำไปสู่การลดจำนวนประชากรที่แออัด โดยการกระจายชาวยะวาไปสู่เกาะรอบนอกในปี พ.ศ.2471 ซึ่งก็สอดคล้องกับแผนภูมิที่ 2 ที่แสดงให้เห็นถึงจำนวนชาวยะวา

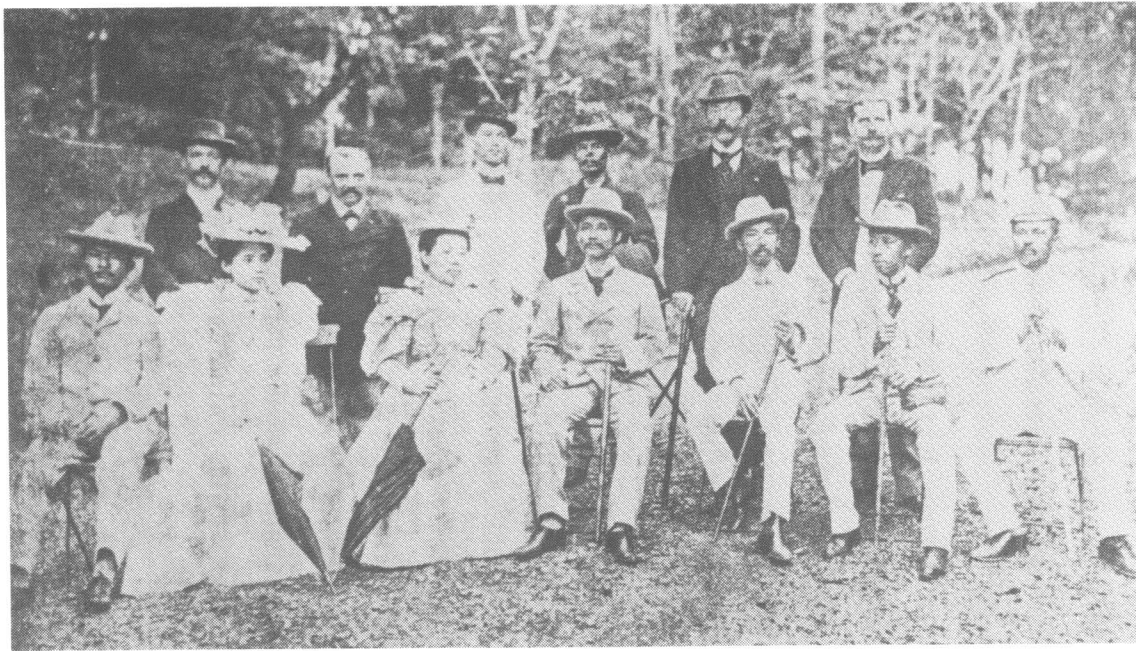
⁹ หจข. ร. 5 บ. 10/43 รายงานเรื่องประเทศชวา หน้า 84.

ทั้งชายและหญิงที่โดยสารเรือเข้าสู่เมืองไทยในปี พ.ศ.2471-2475 และนับตั้งแต่ปี พ.ศ.2475 เป็นต้นไป เอกสารที่แสดงการเดินทางเข้าสู่เมืองไทยก็ไม่มีปรากฏ จำนวนรายชื่อชายะวาที่ปรากฏตามเอกสารทางราชการในแผนภูมิที่ 1 ตั้งแต่ พ.ศ.2477-2486 ก็เป็นเพียงความเคลื่อนไหวในด้านของการซื้อขายที่ดินหรือคตีความที่ปรากฏในเอกสารของทางราชการเกี่ยวกับชายะวาเป็นส่วนใหญ่

จากสภาพบ้านเมืองที่มีแต่สงคราม และการที่ชายะवादกอยู่ภายใต้ระบบเศรษฐกิจแบบบังคับส่งส่วย ระบบการเพาะปลูกแบบบังคับ ตลอดจนการล้มเหลวของนโยบายจริยธรรม จึงเป็นช่วงระยะเวลาที่ตรงกันกับการเดินทางเข้ามาสู่เมืองไทยของชายะวา

อย่างไรก็ตาม ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีชายะวาที่เข้ามาสู่เมืองไทยในลักษณะที่แตกต่างจากการเข้ามาของชายะวาอื่น ๆ คือ ในปี พ.ศ.2444 เมื่อคราวพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสชวา นั้น พระองค์ท่านได้นำเอาช่างทำถนน 2 คนมาเมืองไทยด้วย ทรงระบุว่าเป็นคนชั้นต่ำ มาพร้อมกับนายเอเลนบาส ฝรั่งเศส ฮอลันดา ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญการเพาะปลูก และพนักงานตรวจการเพาะปลูกอีก 1 คนด้วย ชายะวา 2 คนนี้ไม่ปรากฏชื่อเสียงเรียงนามในพระราชหัตถเลข¹⁰ แต่จากการสอบถามจากชายะวา ได้ทราบว่า ชายะวา 2 คนนี้ชื่อนายโรส และนายซิเต๊ะ ทั้งนี้เพราะชายะวา 2 คนนี้เมื่อเดินทางมาถึงเมืองไทยแล้ว นายระบีน ระะหมัด บิดาของนายกอเข็ม หรือ นายประเสริฐ วิศววรรณ ได้ติดตามมาและทำงานร่วมกันในวังหลวง นายโรสและนายซิเต๊ะได้ทำหน้าที่

¹⁰ หจข. ร.5 ค.11.2/20 พระราชหัตถเลขาดังสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช คราวเสด็จพระราชดำเนินประพาสชวา (10 พ.ค. - 18 มิ.ย. ร.ศ.120)

รูปหมู่ฉายที่สวนเมืองบุงเดนซอก เมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ เสด็จประพาสชวา ร.ศ.115 (พ.ศ.2439) เป็นครั้งที่ 2
 แลหลังซ้ายไปขวา 1. หมอเรห์เดอ (พระยาประเสริฐสุธาธารัง) 2. ผู้รักษาสวนที่เมืองบุงเดนซอก 3. จมื่นราชามาตย์ (พระยามนตรีสุริยวงศ เขียร บุนนาค)
 4. เจ้าหมื่นไวยวรนาถ (พระยาศิริสัถย์สถิตย์ จัน พรหมณนันทน์) 5. ดอกเตอร์เทรียบ ผู้จัดการสวนหลวง 6. แอสสิสตัน เวลีเคนต์เมืองบุงเดนซอก
 แลขวา 7. พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ (กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์) 8. เจ้าจอมมารคำชุ่ม 9. สมเด็จพระ (ศรีพัชรินทรา) บรมราชินีนาถ
 10. พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว 11. กรมหมื่นดำรงราชานุภาพ (กรมพระยา) 12. กรมหมื่นมতিศรราชหฤทัย 13. กรมหมื่นสรรพศาสตร์สุภกิจ (กรมหลวง)
 (ภาพจากหนังสือพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, ระยะเวลาที่ชวากว่าสองเดือน เมื่อรัตนโกสินทรศก 115)

เป็นคนขั้บรณม้าในวังหลวง ส่วนนายระบั้ง เราะหมัด นั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ส่งให้ไปอยู่ที่คุ้มของเจ้าดารารัศมีที่เชียงใหม่ ทำหน้าที่ขั้บรณม้าเช่นกัน และต่อมาได้สมรสกับ “น้อย” คนของเจ้าดารารัศมี ซึ่งเจ้าดารารัศมีได้จัดพิธีแต่งงานให้ตามพิธีของศาสนาอิสลาม โดยอิหม่ามจีนฮ่อเป็นผู้ทำพิธีให้¹¹

สำหรับเรื่องการเข้ามาของชายยะวาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้ มีเรื่องเล่ากันในหมู่ของชายยะวาในเมืองไทยว่า เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสสิงคโปร์ (ผู้เล่าไม่สามารถระบุปี พ.ศ.) ได้แลเห็นการทำสวนของชายยะวาในสิงคโปร์ก็พอใจ จึงนำชายยะวา 6 คน เพื่อมาตกแต่งต้นไม้ในเมืองไทย หลังจากเสด็จกลับเมืองไทยแล้ว พระองค์ทรงโปรดเกล้าฯ ให้นำชายยะวาเข้ามายังเมืองไทยอีก 30 คน เรื่องเล่านี้ได้ถ่ายทอดกันมาจนถึงชายยะวารุ่นที่เข้ามาในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว¹² ซึ่งเมื่อนำไปเปรียบกับการที่ได้หลักฐานจากลายพระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช เมื่อคราวเสด็จพระราชดำเนินประพาสยะวาร.ศ.120 (พ.ศ.2444)¹³ จำนวนชายยะวา 2 คน ที่ท่านทรงโปรดเกล้าฯ ให้นำเข้ามาพร้อมกับนายเอเลนบาส ฝรั่งเศสขอค้นดาซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญการเพาะปลูก และพนักงานตรวจการเพาะปลูกอีก 1 คนนั้น ย่อมเป็นที่เชื่อมั่นได้ว่าถูกต้อง แต่เนื่องจากการที่พระองค์ท่านเสด็จประพาสยะวาเป็นจำนวน

¹¹ สัมภาษณ์ นายกอเซ็ม หรือ ประเสริฐ วิจารณ์ อายุ 73 ปี บ้านเลขที่ 20 หมู่ 5 ถนนประชาร่วมใจ แขวงทรายกองดิน เขตมีนบุรี กรุงเทพฯ (1 เมษายน 2527)

¹² สัมภาษณ์นายเรโน บินซิดรอก, อ่างแล้ว.

¹³ หจข.ร.5 ค.11.2/20, อ่างแล้ว.

3 ครั้งด้วยกัน คือ ครั้งแรกใน พ.ศ.2414 ครั้งที่ 2 ใน พ.ศ.2439¹⁴ ครั้งที่ 3 ใน พ.ศ.2444¹⁵ จำนวนชาวยะวา ตามที่ชาวยะวาในเมืองไทยเล่าสืบต่อกันนั้น อาจจะเข้ามาในไคก็เป็นที่แน่นอน เมื่อยังไม่อาจสืบค้นได้ว่าคำเล่าดังกล่าวนี้เป็นความจริงได้มากนักน้อยเพียงใด ก็ไม่ควรด่วนตัดทิ้งคำบอกเล่านี้เสีย อย่างน้อย ก็เป็นข้อมูลเปรียบเทียบกับหลักฐานที่เป็นพระราชหัตถเลขาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

การเข้ามาเมืองไทยของชาวยะวาในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นการเข้ามาที่ต่อเนื่องกับการเข้ามาเมืองไทยในช่วงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หลักฐานการเดินทางเข้าสู่เมืองไทยในช่วง 2 สมัยนี้เป็นหลักฐานที่ได้จากคำบอกเล่าเสียเป็นส่วนใหญ่ เพราะในระยะเวลาดังกล่าวการเข้าและออกจากเมืองไทยไม่มีอะไรยุ่งยาก การไปมาเป็นไปอย่างสะดวกและเป็นไปตามความประสงค์ของชาวยะวาในรุ่นนั้นว่าจะเข้ามาเมืองไทยหรือจะกลับไปยังถิ่นฐานเดิม¹⁶

ส่วนการเข้ามาเมืองไทยสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น ธรรมเนียมในการเดินทางเข้าสู่เมืองไทยมีความยุ่งยากมากกว่าสองรัชสมัยที่ผ่านมา ชาวยะวาในรัชสมัยนี้ก็เหมือนกับ 2 รัชกาลที่ผ่านมา คือ เดินทางไปทำงานที่สิงคโปร์ก่อนโดยวิธีทำสัญญากู้ยืมเงินจากนายหน้าในอัตราเท่าใดก็แล้วแต่จะตกลงกัน เท่าที่พบหลักฐานการกู้ยืมเงินอยู่ในอัตรา 50 รูเปียห์ (Rupiah)¹⁷

¹⁴ ราชกิจจานุเบกษา 13, หน้า 75.

¹⁵ หจช. ร.5 ต.11.2/20, อ้างแล้ว.

¹⁶ สัมภาษณ์ ฮัซซียูไรมี เรื่องสุวรรณ บ้านเลขที่ 589 ซอยโรงน้ำแข็ง แขวงยานนาวา เขตสาทร กรุงเทพฯ (14 เมษายน 2527).

¹⁷ 629 รูเปียห์ = 1 เหรียญดอลลาร์สหรัฐ (อัตราค่าของเงิน พ.ศ.2454) จากสารบรรณโลกและเงินตรานานาชาติ เล่ม 6, อ้างแล้ว, หน้า 239.

หลังจากนั้นนายหน้าจะจัดส่งลงเรือมาสิงคโปร์ และเมื่อใช้เงินที่กู้ยืมมาหลังจากนั้นก็เป็นที่อิสระในการโยกย้ายถิ่นท่ามาหากิน สำหรับผู้ที่มีเงินของตนเองก็ไม่ต้องมีความจำเป็นที่จะต้องใช้วิธีกู้ยืมเงินดังกล่าว หลังจากที่พักผ่อนตามสัญญาแก่นายหน้าแล้ว หากชายจะหาผู้ใดประสงค์ที่จะทำงานในสิงคโปร์ต่อ ก็มีสิทธิที่จะเลือกอาชีพที่ตนต้องการได้ ผู้ที่ไม่ประสงค์จะอยู่ในสิงคโปร์ก็เดินทางมาแสวงโชคในเมืองไทยต่อไป¹⁸ ชายจะหาผู้เดินทางเข้าสู่เมืองไทยในรัชสมัยนี้จะต้องมีหนังสือเดินทาง และปฏิบัติตามกฎระเบียบของกองตรวจคนเข้าเมืองทุกประการ อาทิเช่น จะต้องปลูกฝีป้องกันไข้ทรพิษ ต้องเป็นผู้ที่มีรายได้พอเลี้ยงตัวเองได้ ไม่เป็นบุคคลอันธพาลหรือเป็นบุคคลที่อาจจะก่อเหตุร้ายในเมืองไทย¹⁹

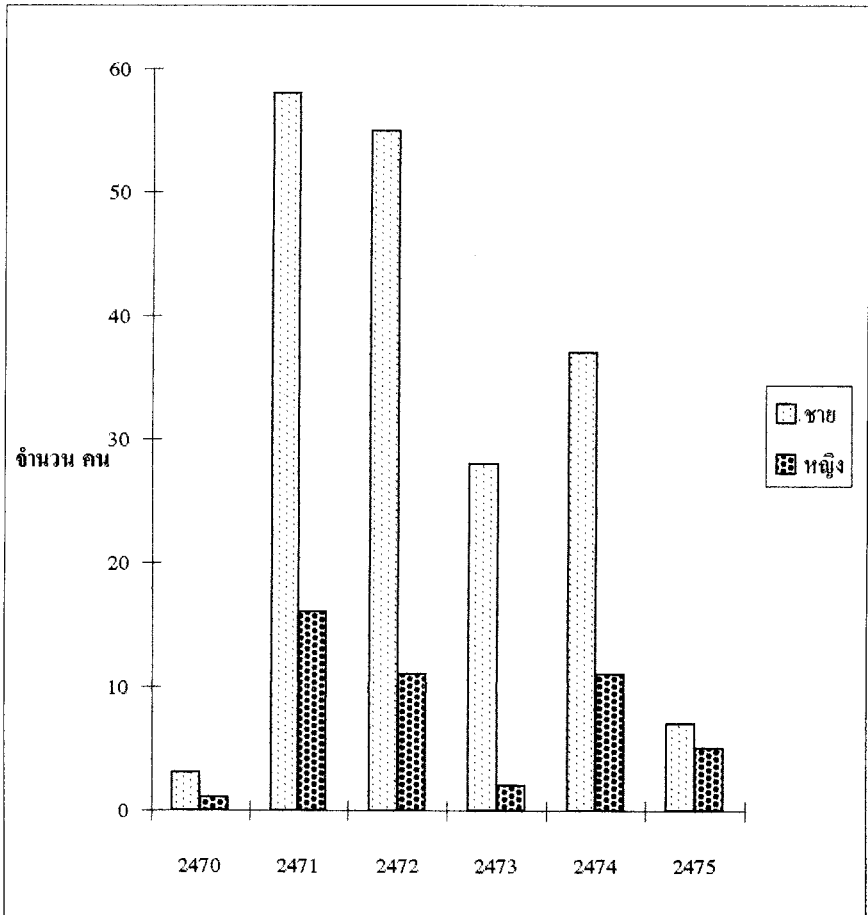
แม้ว่าพระราชบัญญัติคนเข้าเมืองจะประกาศใช้นับตั้งแต่วันที่ 17 กรกฎาคม พ.ศ.2470 เป็นต้นมา แต่ก็ปรากฏว่านับตั้งแต่ปลายปี พ.ศ.2470 - ต้นปี พ.ศ.2475 มีชายจะหาเข้าสู่ประเทศไทยแยกตามเพศชายและหญิง ดังแผนภูมิที่ 2

จากแผนภูมิที่ 2 จะเห็นได้ว่า จำนวนชายจะหาเข้ามาเมืองไทยโดยมีหลักฐานตั้งแต่ปลายปี พ.ศ.2470 และมีชายจะหาเดินทางเข้าสู่เมืองไทยนับตั้งแต่ พ.ศ.2471 และ พ.ศ.2472 เป็นจำนวนมาก ในปี พ.ศ.2473 จำนวนชายจะหาที่เข้าสู่เมืองไทยลดลง ในปี พ.ศ.2474 จำนวนชายจะหาที่เข้ามาเมืองไทยมากกว่าปี พ.ศ.2473 เพียงเล็กน้อย ต้นปี พ.ศ.2475 ก็มีชายจะหา

¹⁸ สัมภาษณ์นายเรโน บินชิตโร, อ่างแก้ว. หมายเหตุ : นายเรโน บินชิตโร ชายจะหาจากเสมารัง (Semarang) เข้ามาเมืองไทยสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. 2471

¹⁹ “พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ.2470” ราชกิจจานุเบกษา 44, (17 กรกฎาคม 2470), หน้า 79-88.

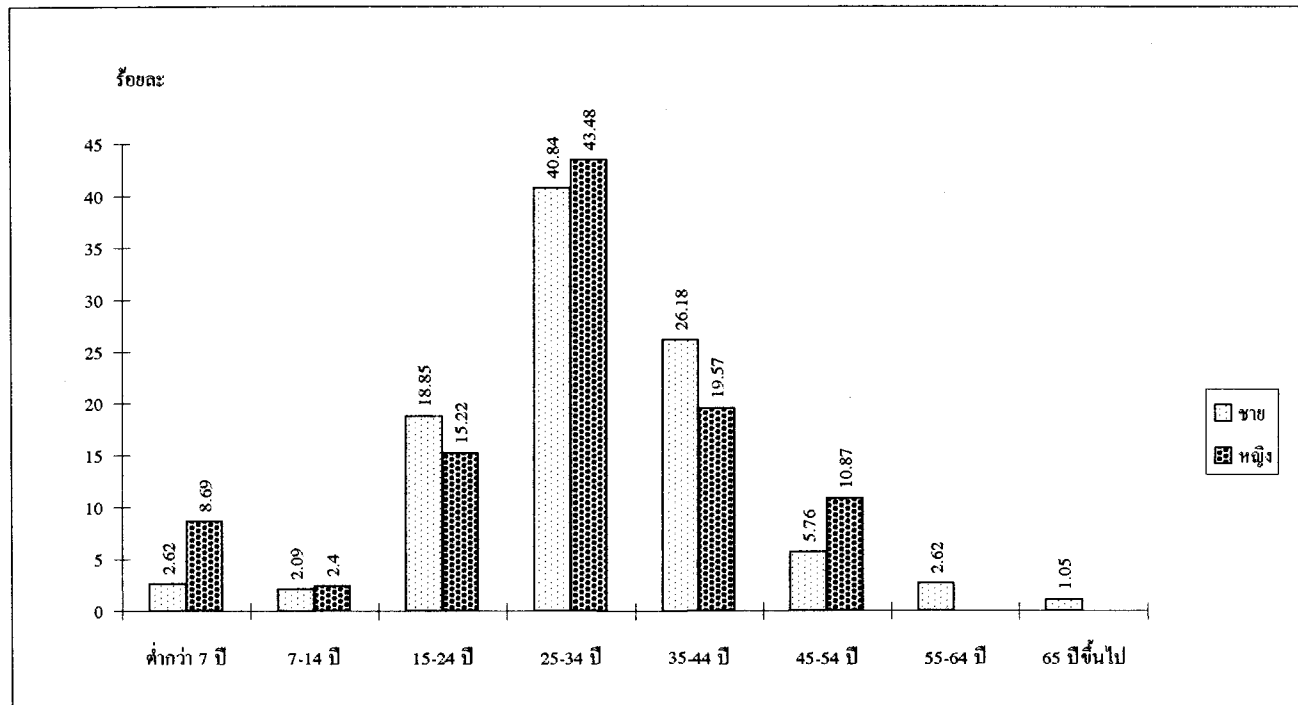
แผนภูมิที่ 2 : จำนวนชายะวาเข้าประเทศไทย แยกตามเพศชาย-หญิง พ.ศ.2470-2475

แหล่ง : หจข. ส.บ. 2.47/92, หจข. ส.บ. 2.47/103, หจข. ส.บ. 2.47/190,
 หจข. ส.บ. 2.47/222, บัญชีแสดงยอดจำนวนคนต่างด้าวเข้าและออกประเทศสยาม
 (พ.ศ.2470-พ.ศ.2475)

แผนภูมิที่ 3 : ชาย-หญิงยะวา เดินทางเข้าประเทศไทย พ.ศ.2470-2475 แยกตามอายุ

แหล่ง : หจข. ส.บ. 2.47/92, ส.บ. 2.47/103, ส.บ. 2.47/190, ส.บ. 2.47/222, บัญชีแสดงยอดจำนวนคนต่างด้าวเข้าและออกประเทศสยาม (พ.ศ.2470-2475)

เข้ามาเล็กน้อย หลังจากนั้นก็ไม่พบเอกสารเกี่ยวกับชาวยะวาที่เข้ามาสู่ประเทศไทยเลย²⁰

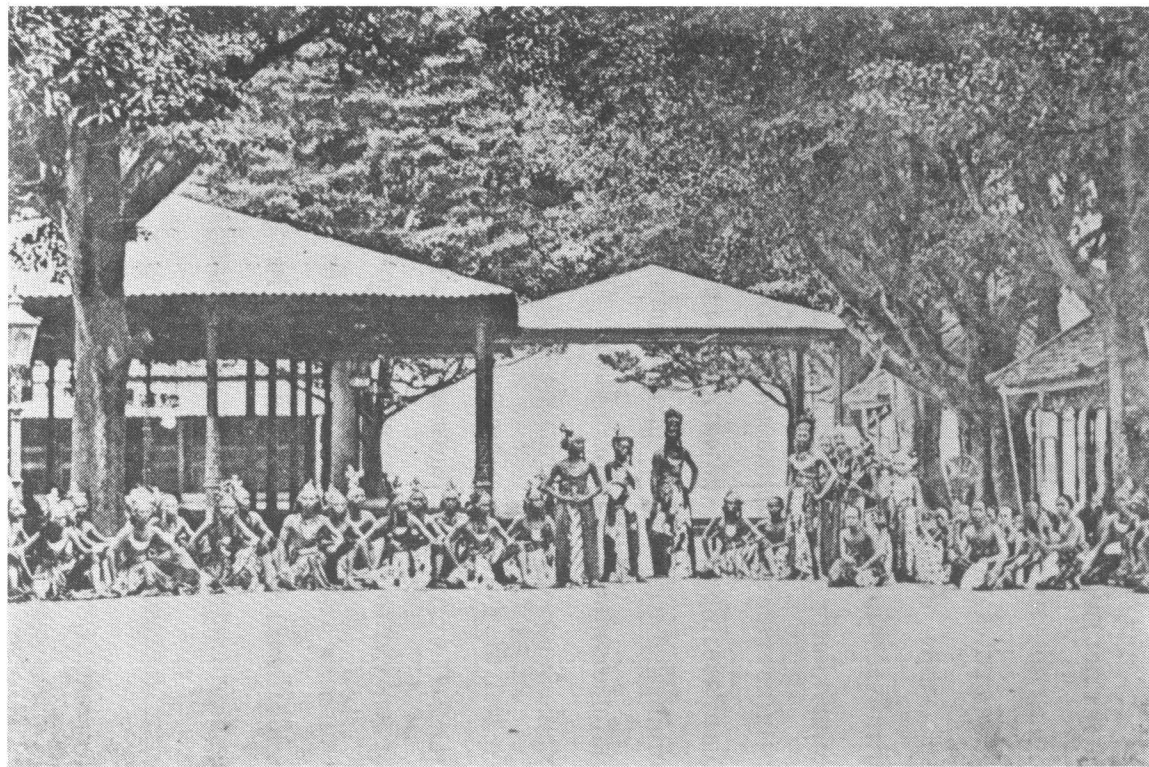
การที่ชาวยะวาเข้ามาเมืองไทยมากในช่วงระยะ พ.ศ.2471-2474 นี้ อาจจะเป็นเพราะว่า พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พุทธศักราช 2470 ได้เปิดช่องทางให้กับคนต่างด้าวที่จะเข้าเมืองไว้ว่า ถ้าผู้ใดที่เดินทางเข้าเมืองไทยโดยไม่มีหนังสือเดินทาง หรือใบสำคัญแสดงสัญชาติตามที่บังคับไว้ เจ้าพนักงานไทยสามารถที่จะออกใบสำคัญแสดงรูปพรรณของผู้ขอเข้าประเทศและอนุญาตให้บุคคลนั้นเข้าเมืองก็สามารถทำได้ ซึ่งใบสำคัญแสดงรูปพรรณดังกล่าวนี้ทางเจ้าพนักงานไทยจะคิดค่าธรรมเนียมพอสมควรเท่านั้น²¹ เมื่อพระราชบัญญัติคนเข้าเมืองเปิดช่องทางให้โอกาสแก่คนต่างด้าวเข้าเมืองเช่นนี้ จำนวนคนยะวาจึงเข้าเมืองในปีนี้เป็นจำนวนมากขึ้น และประกอบกับจำนวนพลเมืองในยะวาในช่วงเวลาใกล้เคียงกันนี้มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นด้วย ดังที่ปรากฏใน พ.ศ.2463 จำนวนพลเมืองในเกาะยะวาเพิ่ม มีจำนวนถึง 34,400,000 คน²² ซึ่งเมื่อมาถึงปี พ.ศ.2471 นั้น จำนวนพลเมืองในยะวาคงเพิ่มขึ้นอีก ดังปรากฏหลักฐานว่าในปี พ.ศ.2473 จำนวนพลเมืองในเกาะยะวาเพิ่มขึ้นเป็น 42,000,000 คน²³ ความแออัดของจำนวนพลเมืองในเกาะยะวาได้นำมาสู่การเข้ามาเมืองไทยของชาวยะวาเป็นลำดับ เมื่อพิจารณาตามแผนภูมิที่ 3 แล้ว ปรากฏว่าในจำนวนผู้ที่เข้ามาเมืองไทยนั้น ชายและหญิงยะวาที่มีอายุระหว่าง 25-34 ปี จะเป็นผู้ที่เข้ามาเป็นจำนวนสูงที่สุด คือชายร้อยละ 40.84 และหญิงร้อยละ 43.48

²⁰ หจข.สบ.2.47/190 บัญชีคนต่างด้าวเข้าเมือง (พ.ศ.2471-2475).

²¹ พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ.2470, ราชกิจจานุเบกษา 44, อ้างแล้ว. หน้า 82.

²² เพ็ชรี สุมิตร, อ้างแล้ว. หน้า 132.

²³ เพิ่งอ้าง. หน้า 132.

โขนหลวงเมืองยกยา

(ภาพจากหนังสือพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, ระยะทางเที่ยวขวากว่าสองเดือน เมื่อรัตนโกสินทรศก 115)

การเข้ามาเมืองไทยของชาวยะวาในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2

เมื่อประเทศไทยเข้าสู่ภาวะสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยประเทศไทยเข้าร่วมรบกับฝ่ายญี่ปุ่น และเมื่อญี่ปุ่นมุ่งหวังที่จะอาศัยประเทศไทยเป็นทางผ่านไปยังพม่าเพื่อยึดครองอินเดีย ญี่ปุ่นได้ตัดสินใจสร้างทางรถไฟสายไทย-พม่า (The Thailand Burma Railroad) หรือบางทีก็เรียกว่าทางรถไฟสายบางกอก-มะละแหม่ง (The Bangkok-Moulmein Railway) แต่ชื่อที่รู้จักกันดีก็คือทางรถไฟสายมรณะ (Death Railway) โดยในเดือนมิถุนายน พ.ศ.2485 กองบัญชาการกองทัพญี่ปุ่นได้มีคำสั่งให้ญี่ปุ่นสร้างทางรถไฟสายเดี่ยว มีรางกว้าง 1 เมตร ความยาวของเส้นทาง 250 ไมล์ สร้างจากประเทศไทยไปยังพม่า²⁴ ทางสายนี้มีรถไฟวิ่งบรรทุกสิ่งของหนัก 3,000 ตันต่อวัน โดยออกจากสถานีบ้านโป่งในไทย ผ่านด่านพระเจดีย์สามองค์ซึ่งอยู่ที่พรมแดนไทย-พม่า ไปบรรจบทางรถไฟของพม่าที่ถันบยูซัยท (Thanbyuzayat) ซึ่งอยู่ระหว่างเมืองมะละแหม่ง (Moulmein) กับเมืองยี (Ye) ตามคำสั่งได้ระบุให้สร้างทางรถไฟให้แล้วเสร็จภายใน 14 เดือน โดยเริ่มสร้างในเดือนตุลาคม พ.ศ.2485 และจะต้องให้แล้วเสร็จภายในเดือนสิงหาคม พ.ศ.2486 เป็นอย่างช้า ดังนั้นเชลยศึกสัมพันธมิตรกว่า 6,100 คนที่ถูกจับได้ในยุทธภุมิเอเซียตะวันออกเฉียงใต้และแปซิฟิกได้ถูกส่งตัวมาสู่ประเทศไทยและพม่า ทาสแรงงานจากอินโดนีเซีย ซึ่งมีชาวยะวาระวมอยู่ด้วยนี้ ได้ถูกส่งเข้าเมืองไทยพร้อมกับทาสแรงงานจากประเทศอื่น ๆ อาทิเช่น เชลยศึกชาวอังกฤษ 3,000 คน ฮอลันดา

²⁴ Amy Stone, "The Bridge over the River Kwai", *Death Railway, The Bridge over the River Kwai, A Grim Episode of World War II* (Bangkok : Siam Conception, 1982), p. 15.

18,000 คน ออสเตรเลีย 13,000 คน และชาวอเมริกา 700 คน ซึ่งได้ถูกส่งตัวมาจากหลายแห่งด้วยกัน ชาวอินโดนีเซีย (รวมทั้งยะวา) ที่ญี่ปุ่นเกณฑ์มาสร้างทางรถไฟสายมรณะนี้ ญี่ปุ่นแบ่งแยกชาวอินโดนีเซียออกเป็น 2 ประเภท คือ ไฮโฮะ (Heiho) และ โรมูชา (Romusha) ไฮโฮะ คือ ชาวอินโดนีเซียที่เป็นทหารแต่ถูกเกณฑ์มาทำงานสร้างทางรถไฟ ส่วนโรมูชาเป็นชื่อที่ญี่ปุ่นเรียกพวกถูกเกณฑ์แรงงานมาเป็นกรรมกร การที่พวกอินโดนีเซียทั้ง 2 กลุ่มเข้ามาทำงานในไทยในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 นี้ ถือเป็นกรณีเคลื่อนย้ายคนอินโดนีเซียเข้ามาด้วยสภาวะการณ์สงครามบีบบังคับ ก่อนที่ญี่ปุ่นจะเกณฑ์พวกไฮโฮะและโรมูชามาสร้างทางรถไฟสายมรณะนั้น ญี่ปุ่นได้ชักจูงว่าเพื่อที่จะขจัดอิทธิพลของพวกฮอลันดาให้หมดไปจากอินโดนีเซียสำหรับพวกกรรมกรโรมูชานั้น ญี่ปุ่นก็สัญญาว่าจะให้พวกนี้ได้รับความเป็นอยู่ที่ดีในโอกาสต่อไป พวกกรรมกรซึ่งมีฐานะยากจนเมื่อตอนอยู่ภายใต้การปกครองของฮอลันดามีความพอใจในคำมั่นสัญญาของญี่ปุ่น การเดินทางมาสร้างทางรถไฟสายมรณะในเมืองไทยจึงมีความหวังว่าจะมีชีวิตที่ดีขึ้นเมื่อสงครามจบสิ้นลง แต่เหตุการณ์มิได้เป็นไปอย่างที่คาดหวัง ความทารุณโหดร้ายที่ได้รับจากญี่ปุ่น ทำให้บรรดาผู้ที่ถูกเกณฑ์มาสร้างทางรถไฟสายนี้พยายามที่จะหลบหนีจากการควบคุมของญี่ปุ่น แต่ก็เป็นเรื่องที่กระทำได้ยากมาก²⁵

เมื่อญี่ปุ่นแพ้สงครามในปี พ.ศ.2488 ทหารญี่ปุ่นหลายคนได้ทำพิธีฮาราคิรี (Harakiri) หรืออัตวินิบาตกรรม ในเมืองไทยมีหลักฐานว่า พล.ท.ฮิตาชิ ฮามาตะ รองเสนาธิการทหารประจำหน่วยงิ (Ngi Force) กระทำพิธีฮาราคิรี ต่อมาหน่วยงิซึ่งเป็นกองทัพญี่ปุ่น ภายใต้การควบคุมของ

²⁵ เฟิงอั้ง, หน้า 3-10.

นายพลอาเคโตะ นากามูระ (General Aketo Nagamura)²⁶ ถูกปลดอาวุธ พวกซอลันดาที่เรียกว่า Dutch POW's หรือ Dutch Prisoner of War's ในเมืองไทยได้รับอิสรภาพ จึงประกาศรวมชาวอินโดนีเซียที่เป็นไฮโซและโรมุซาเข้าด้วยกันเป็นกองทัพเพื่อกลับไปปกครองอินโดนีเซียอีก โดยขับไล่ญี่ปุ่นออกจากอินโดนีเซียให้หมด และเลิกกฎระเบียบที่ญี่ปุ่นตราไว้ในขณะที่ญี่ปุ่นมีอิทธิพลในอินโดนีเซีย มีพวกไฮโซและโรมุซาเป็นจำนวนมากที่ปฏิบัติตามคำสั่งของซอลันดาโดยที่ไม่ทราบว่าการข้างหน้าจะต้องส่งไปรบกับพี่น้องในมาตุภูมิ แต่ภายหลังเมื่อทราบข่าวเกี่ยวกับการประกาศเอกราชของนายซูการ์โน (Mr. Sukarno) ผู้นำพรรคชาตินิยมอินโดนีเซีย ซึ่งเรียกร้องให้บรรดาชาวอินโดนีเซียร่วมมือล้มล้างอำนาจของซอลันดาให้หมดสิ้นไปจากอินโดนีเซีย บรรดาไฮโซและโรมุซาที่ปฏิบัติตามคำสั่งของซอลันดาในตอนแรกก็เปลี่ยนใจเลิกปฏิบัติตามซอลันดา เพราะไม่อยากเช่นฆ่าพี่น้องร่วมชาติ พวกนี้จึงหลบหนีจากการระดมพลของซอลันดา ซึ่งฝ่ายซอลันดาเองก็ไม่สามารถทราบจำนวนที่แน่นอนเกี่ยวกับไฮโซและโรมุซาในเมืองไทย ด้วยไม่อาจหาหลักฐานเกี่ยวกับคนพวกนี้จากแฟ้มบันทึกของฝ่ายญี่ปุ่นได้ ดังนั้นการที่จะนำพวกนี้ขึ้นเรือรบซอลันดาที่จอดที่ท่าวัดพระยาไกรไปสู่อินโดนีเซียจึงเป็นการยากและไม่อาจติดตามได้ อย่างไรก็ตามไฮโซและโรมุซา นี้ ตาม

---

²⁶ นายพลอาเคโตะ นากามูระ เป็นผู้บัญชาการกองทัพญี่ปุ่นประจำประเทศไทย เริ่มปฏิบัติงานในเมืองไทยตั้งแต่วันที่ 21 มกราคม พ.ศ.2486 ถึง 31 มีนาคม พ.ศ.2489 ท่านได้กลับมาเยี่ยมเมืองไทยในวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ.2498 ในฐานะแขกรับเชิญของกรมตำรวจสมัย พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ (เออิจิ มูราชิม่า, นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, ผู้แปลผู้บัญชาการชาวพุทธ : บันทึกผู้บัญชาการกองทัพญี่ปุ่นประจำประเทศไทยเกี่ยวกับสงครามโลกครั้งที่ 2 แปลจาก อาเคโตะ นากามูระ, ไฮโตะ โนะ ชิเรอิ คัน (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534), หน้า 1, 20-23, 179, 222.

นายซูการ์โน บิน เต็มบง (คนนั่ง) ชาวยะวากจากเมืองบุโรพุทโธ ยะวากกลาง อายุประมาณ 72 ปี (ในปี พ.ศ.2534) ถ่ายภาพร่วมกับหลานชายเชื้อสายยะวากกับหลานสะใภ้เชื้อสายมาเลย์ (ภาพผู้เขียน)

หลักกฎหมายแล้วยังเป็นคนในบังคับฮอลันดา ชาวอินโดนีเซียซึ่งเป็นทหาร อยู่ในกองทัพของฮอลันดาที่เรียกว่า Royal Netherland East Indies Army ได้หลบหนีออกจากกองทัพ บางส่วนก็หลบหนีอยู่ในเมืองไทยและดำรงชีวิต อยู่ในเมืองไทยหลังจากที่สงครามสงบแล้ว²⁷ ในจำนวนผู้หลบหนีที่มีอาจ ทราบจำนวนได้แน่ชัดว่าเป็นเท่าใดนี้ นายซูการ์โน บิน เต็มบง (Mr. Sukarno bin Tembong) ซึ่งถือสัญชาติอินโดนีเซีย เป็นผู้หนึ่งในจำนวนไฮโซะที่ หลบหนีจากกองทัพฮอลันดาได้สำเร็จ และตั้งครอบครัวอยู่ในกรุงเทพฯ นาย ซูการ์โน บิน เต็มบง เดิมเป็นทหารในกองทัพฮอลันดาที่อินโดนีเซีย และถูก

²⁷ สัมภาษณ์นายเรโน บินจิตรอ, อ่างแล้ว.

ญี่ปุ่นนำเข้ามาทำงานในเมืองไทยตอนสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยทำงานใน กองทัพญี่ปุ่นแผนกขับริดส่งของไปเมืองกาญจนบุรี ตอนที่เข้ามาทำงานมีอายุ 25 ปี เมื่อญี่ปุ่นแพ้สงครามในปี พ.ศ.2488 ฮอลันดาเรียกกระดมพลชาว อินโดนีเซียทั้งไฮโซและโรฆากลับประเทศ นายซุการ์โน บิน เต็มบง ถูก ทหารฮอลันดาติดตามตัวถึง 2 คราวด้วยกัน แต่ก็สามารถรอดพ้นจากการถูก นำตัวกลับอินโดนีเซีย สำหรับผู้ที่หลบหนีการติดตามตัวของทหารฮอลันดาได้ สำเร็จอีกผู้หนึ่งก็คือ นายเอนการ์ (Mr.Engkar) ซึ่งภายหลังได้เปลี่ยนสัญชาติ เป็นไทย และได้งานทำที่กระทรวงพาณิชย์ ปัจจุบันปลดเกษียณแล้ว สำหรับ ผู้ที่หลบหนีการติดตามตัวครั้งนี้ไม่สำเร็จก็มีเช่นกันอาทิ นายอัตมา (Atma) เป็นต้น²⁸ บางคนก็หลบหนีออกไปร่วมมือกับพี่น้องร่วมชาติเพื่อเรียกร้อง เอกราชจากฮอลันดา อาทิเช่น นายเอนดัง สุริยาปี (Mr.Endang Suriyapi) นายมุฮัมมัดทาอิบ (Mr.Mohammad Taib) เป็นต้น²⁹

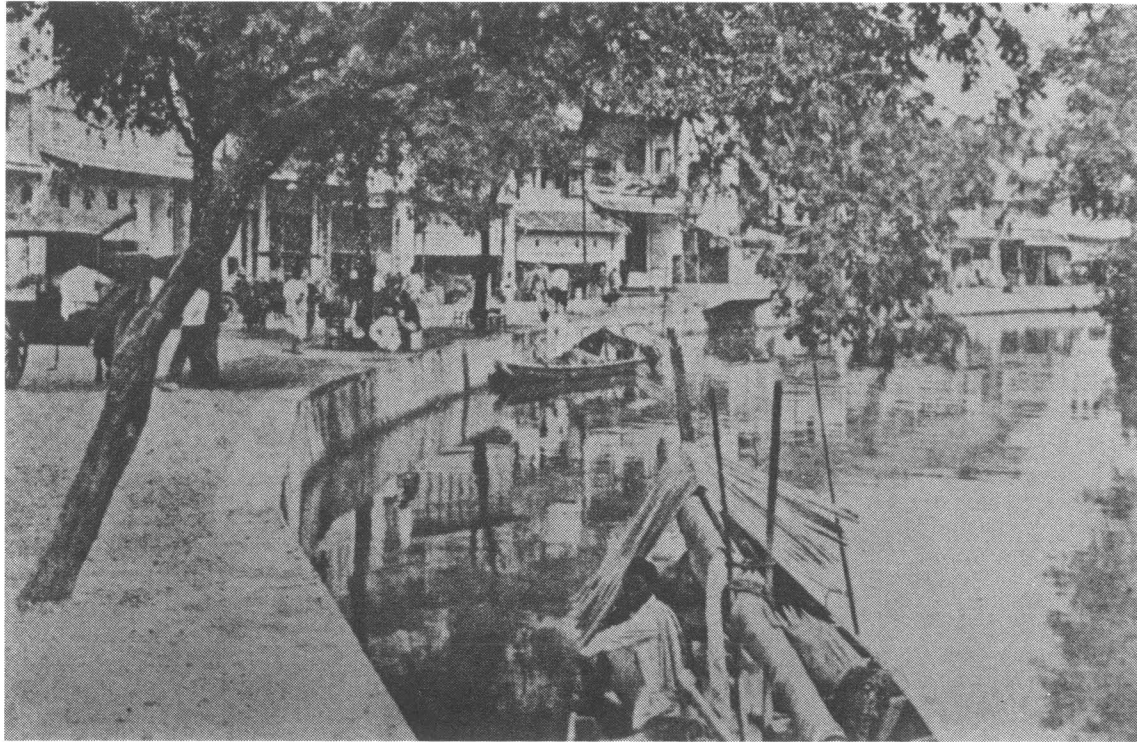
โรฆาและไฮโซที่อพยพหลบหนีไปอยู่ทางใต้ และทำงานสวนยาง หรือเลี้ยงชีวิตด้วยอาชีพประมงนั้น ไม่สามารถทราบจำนวนที่แน่นอน ทั้งนี้ เพราะพวกนี้มิได้แจ้งถิ่นที่อยู่ให้สถานทูตอินโดนีเซียทราบ วิถีชีวิตก็ผสม กลมกลืนไปกับพวกมาเลย์ทางใต้

---

²⁸ สัมภาษณ์นายซุการ์โน บิน เต็มบง (Mr. Sukarno bin Tembong) อายุ 66 ปี บ้านเลขที่ 495 ซอยวัดปรก 2 เขตยานนาวา กรุงเทพฯ, (5 มกราคม 2528)

²⁹ Christiaan, Tahyar, "Children of A Southern Sun." Bangkok Magazine. (July 1971) p. 7-10.

เมืองปัตตาเวีย หรือ จาการ์ตา เมื่อ พ.ศ.2439

(ภาพจากหนังสือพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, ระยะทางเที่ยวขวากว่าสองเดือน เมื่อรัตนโกสินทรศก 115)

บทที่ 3

วิธีการดำรงชีวิตของชาวยะวาในกรุงเทพมหานคร

ชาวยะวากับการตั้งถิ่นฐานในกรุงเทพมหานคร

จากการที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสชวาครั้งที่ 2 พ.ศ.2439 พระองค์ทรงเสด็จไปยังเมืองบวยเตินซอก (Buitenzorg)¹ ทอดพระเนตรเห็นความงดงามของสวนพฤกษชาติโบกอร์ โบตานิคอล การ์เด้น (Bogor Botanical Garden) พระองค์พอพระราชหฤทัยสวนพฤกษชาติแห่งนี้เป็นอย่างยิ่ง เสด็จชมสวนทุกวันตลอดช่วงเวลาที่อยู่ที่บวยเตินซอก ดังปรากฏในพระราชหัตถเลขาว่า “เวลาเย็นไปสวนอีก จะเล่าก็พินเพื่อ เพราะไปเสียทุก ๆ วัน”² พระองค์มีรับสั่งให้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระสมมตอมรพันธุ์ไปดูสวนด้วย จึงเป็นข้อสันนิษฐานได้ว่า พระองค์มีพระราชประสงค์ที่จะนำแบบอย่างสวนพฤกษชาติแห่งนี้มาเป็นแนวทางในการสร้างสวนพฤกษชาติในเมืองไทย

ภายหลังเสด็จกลับจากยะวา รัชกาลที่ 5 ทรงสร้างพระราชวังดุสิตขึ้น

---

¹ บวยเตินซอก (Buitenzorg) เป็นภาษาฮอลันดาที่มีความหมายว่า “ไร่กังวล” ข้าหลวงใหญ่ วัน อิม ฮอฟ (Van Imhoff) เป็นผู้ซื้อที่ดินและสร้างสวนพฤกษชาติในปี พ.ศ.2360 พร้อมทั้งสร้างคฤหาสน์หนึ่งหลัง คฤหาสน์นี้ได้เป็นที่อยู่ของผู้สืบทอดตำแหน่งต่อจาก วัน อิม ฮอฟ ตลอดมา (คุณวรุณยุพา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา และคนอื่น ๆ, อ้างแล้ว, หน้า 412).

² พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, ระยะเวลาที่เยชวากว่าสองเดือน ร.ศ.115 (กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., 2516)

ในปี พ.ศ.2441 เพื่อใช้เป็นที่ประทับสลักับพระบรมมหาราชวัง และในพระราชวังดุสิตนี้เอง พระองค์ทรงสร้าง “พระราชอุทยานสวนดุสิต” ขึ้นเป็นสวนพฤกษชาติส่วนพระองค์ตามแบบอย่างสวนโบตานิคอล การ์เดิน ต่อมาในวันที่ 25 กรกฎาคม พ.ศ.2442 โปรดเกล้าฯให้สร้างเกาะต่าง ๆ ไว้ในบริเวณพระราชอุทยาน³ เกาะเหล่านี้มีความสูงขนาดภูเขาเยื่อม ๆ จึงเป็นที่มาของการเรียกขานว่า “เขาดินวนา”

ใน พ.ศ.2444 รัชกาลที่ 5 เสด็จประพาสชวาครั้งที่ 3 ครั้งนี้พระองค์ทรงนำนายเอเลนบาส ผู้เชี่ยวชาญในการเพาะปลูกชาวฮอลันดา พนักงานตรวจการเพาะปลูก และชายะวา 2 คน มาตกแต่งสวนในพระราชวังดุสิตนี้ด้วย แสดงให้เห็นถึงแนวพระราชดำริของพระองค์ที่จะจัดการตกแต่งบ้านเมืองให้สวยงามทันสมัยเทียบเท่าอารยประเทศ ขณะเดียวกันการปฏิรูปประเทศในด้านต่าง ๆ ตามนโยบายของพระองค์ก็ยังคงดำเนินไปตามเป้าหมายที่วางไว้ ชายะวาที่มีฝีมือในการตกแต่งสวนก็ได้เข้ารับงานด้านตกแต่งสวนในบริเวณพระบรมมหาราชวัง วังสราญรมย์ วังสวนสุนันทา พระราชวังบางปะอิน นอกจากนี้ยังทำสวนบริเวณโรงพยาบาล ตกแต่งไม้ประดับในสวนถนนราชดำเนิน และปลูกต้นมะขามบริเวณท้องสนามหลวงอีกด้วย ชายะวาผู้มีบทบาทเหล่านี้มี นายกาเซ็ม นายกัสบี้ นายเกะชามัน นายชาระชัน นายชะวัน นายโรสรัน นายอุนุส เป็นต้น สำหรับนายกาเซ็ม มีชื่อเต็มว่า นายกาเซ็ม บินมุฮัมมัดไย เป็นผู้มีความสามารถพิเศษในด้านการผสมพันธุ์กุหลาบเป็นสีต่าง ๆ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตอบแทนความสามารถนี้ โดยจะพระราชทานที่ดินให้ แต่นายกาเซ็มไม่ยอมรับที่ดิน

---

³ ประจิต วามานนท์, “พระมณเฑียรเมืองเขาดินวนาในรัชกาลที่ 5”, หนังสือที่ระลึกในวาระครบรอบ 50 ปีสวนสัตว์ดุสิต (กรุงเทพฯ : ยูไนเต็ด โปรดักชั่น, 2531), หน้า 112.

ภาพนายกาเซ็ม บินมุฮัมมัดโย เข้ามาเมืองไทย พ.ศ.2434
 ถ่ายภาพกับเหลนเมื่ออายุประมาณ 105 ปี (ใน พ.ศ.2497)

เพราะมีความปรารถนาที่จะกลับสู่มาตุภูมิในบั้นปลายชีวิต พระองค์ท่านจึงทรงเปลี่ยนเป็นพระราชทานจางทองให้แทน⁴ ปรากฏว่าในภายหลัง นายกาเซ็มมีครอบครัวในเมืองไทยจึงมิได้กลับยะวาตามที่ตั้งใจไว้ และยังทำงานเก็บหอมรอมริบจนสามารถเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ หรือพิธีแสวงบุญ ณ นครมักกะฮ์

⁴ สัมภาษณ์ นางอามีนะฮ์ บินกาเซ็ม อายุ 75 ปี บ้านเลขที่ 481/3 ซอยวัดปรก 2 เขตยานนาวา (9 พ.ค. 2527).

ประเทศซาอุดีอาระเบียในเวลาต่อมา นอกจากนายกาเซ็มจะมีความสามารถในการผสมพันธุ์กุลหลายเป็นสี่พันหลากหลายแล้ว ยังมีความชำนาญในด้านการวางท่อประปา สร้างถนน ร่วมกันกับชาวยะวาคนอื่น ๆ ตลอดจนมีส่วนร่วมในการก่อสร้างมัสยิดยะวาซึ่งเป็นมัสยิดหลังแรกของชาวยะวาในซอยโรงน้ำแข็ง แขวงยานนาวา เขตสาทรอีกด้วย

ชาวยะวาที่เข้ามาอยู่เมืองไทยในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้ ระยะเวลาได้อยู่รวมกันเป็นหมู่ใหญ่ แต่กระจายอยู่ทั่วไปในกรุงเทพมหานครและตามหัวเมือง เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดเกล้าให้มีการสำรวจสำมะโนครัวทั่วประเทศในปีพ.ศ.2448-2452 มีชาวยะวาอยู่ในเมืองไทยเพียง 371 คน⁵ เทียบกับจำนวนชาวมลายู ซึ่งมีถึง 289,423 คน และมุสลิมเชื้อสายเปอร์เซีย 518 คน นับได้ว่าชาวยะวาเป็นมุสลิมที่มีจำนวนน้อยที่สุดในบรรดามุสลิมที่อยู่ในประเทศไทย

การสำรวจสำมะโนประชากรเฉพาะในกรุงเทพมหานคร ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในปี พ.ศ.2458 และปี พ.ศ.2463 พบว่าจำนวนชาวยะวาเพิ่มขึ้นจาก 1,980 คน เป็น 2,116 คน เป็นการเพิ่มขึ้นเพียง 136 คนเท่านั้น เมื่อเทียบกับมุสลิมมลายูในกรุงเทพมหานคร ในสมัยเดียวกันซึ่งมีจำนวน 3,029 คน มุสลิมเชื้อสายเปอร์เซีย 108 คน มุสลิมปาตาน 138 คน จากจำนวนมุสลิมทั้งหมดในกรุงเทพมหานคร 5,391 คน ดังนั้นในกรุงเทพมหานคร ชาวยะวาจะเป็นกลุ่มมุสลิมเป็นอันดับ 2 รองจากมลายู คือน้อยกว่ามลายูเพียง 913 คน

ชาวยะวากระจายกันอยู่ทั่วไปในอำเภอต่าง ๆ 17 อำเภอ⁶ และภายหลัง

⁵ หจข.ร.5 ม.2.19/4 สำมะโนครัวพลเมือง (22 พ.ย. ร.ศ.124 - 15 ก.ย. ร.ศ.128)

⁶ หจข. ร.6 น.27/63 โบรรวมยอดสำมะโนครัว 25 อำเภอ (2458)

ได้กระจายออกไปอีก 1 อำเภอ เป็น 18 อำเภอ⁷ จากอำเภอ 25 อำเภอ ได้แก่ พระราชวัง ชนะสงคราม บางขุนพรหม สามเสน ดุสิต นางเลิ้ง ประแจจีน ปทุมวัน บ้านทวายเป็น สาทร บางรัก สามแยก ป้อมปราบศัตรูพ่าย สัมพันธวงศ์ จักรวรรดิ สามยอด พาหุรัด ตำราญราษฎร์ ตามที่ปรากฏในแผนภูมิที่ 4 และที่ 5

จากแผนภูมิที่ 5 จะเห็นได้ว่าอำเภอบ้านทวายนั้น มีชายะวะอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากที่สุด คือ 22.73% อันดับที่ 2 บางรัก 13.46% อันดับ 3 สาทร 12.80% อันดับ 4 ชนะสงคราม 11.58% ส่วนอำเภอต่าง ๆ ที่เหลือก็มีชายะวะอาศัยอยู่ไม่เกิน 5.72% และสามแยกก็เป็นอำเภอที่ชายะวะอาศัยอยู่เพียง 0.18% เท่านั้น นับว่าน้อยที่สุด⁸

สาเหตุของการที่ชายะวะกระจายกันอยู่นี้ ก็เนื่องมาจากการประกอบอาชีพของชายะวะนั่นเอง

อาชีพที่ปรากฏในแผนภูมิที่ 6 ได้แก่อาชีพค้าขาย 48.63% ตกแต่งสวน 26.78% กรรมกร 9.84% รับจ้างในบ้าน 4.37% อื่น ๆ 10.38% อาชีพดังกล่าวส่งผลให้ชายะวะต้องกระจายกันอยู่ตามที่ต่าง ๆ

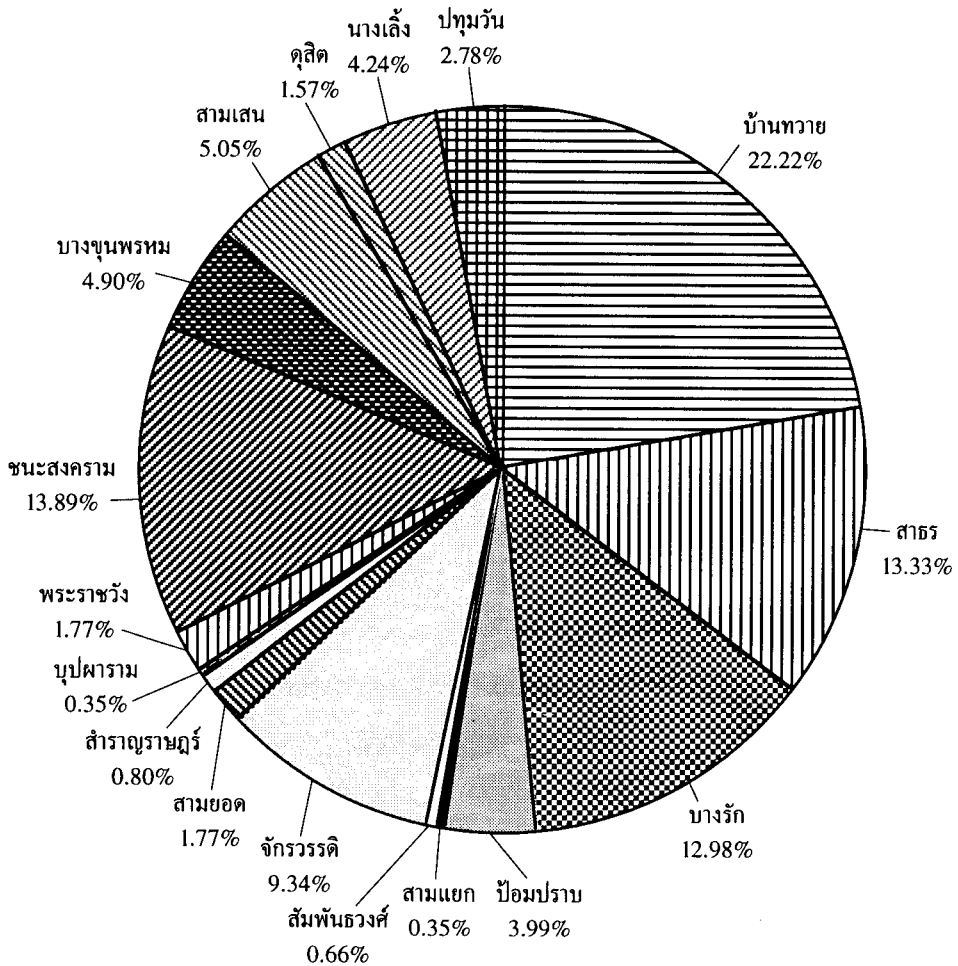
อาชีพค้าขายของชายะวะนั้นมีอัตราสูงกว่าอาชีพอื่น พวกที่เข้ามาเมืองไทยในช่วงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น ประกอบอาชีพค้าขาย โดยทำตัวเป็นพ่อค้าย่อย หรือเดินทางไปค้าขายตามหัวเมืองเหนืออยุธยา และที่อื่น ๆ อาทิ เช่น นายซายิดอาลี (Sayid Ali)⁹ นายมายาซิน

⁷ หจข. ร.6 น.27/83 กระทรวงมหาดไทยขอ สถิติประชากรและเงินผลประโยชน์ (2463-2466)

⁸ หจข. สบ.2.47/190 เรื่องบัญชีคนต่างด้าวเข้าเมือง (2471-2475)

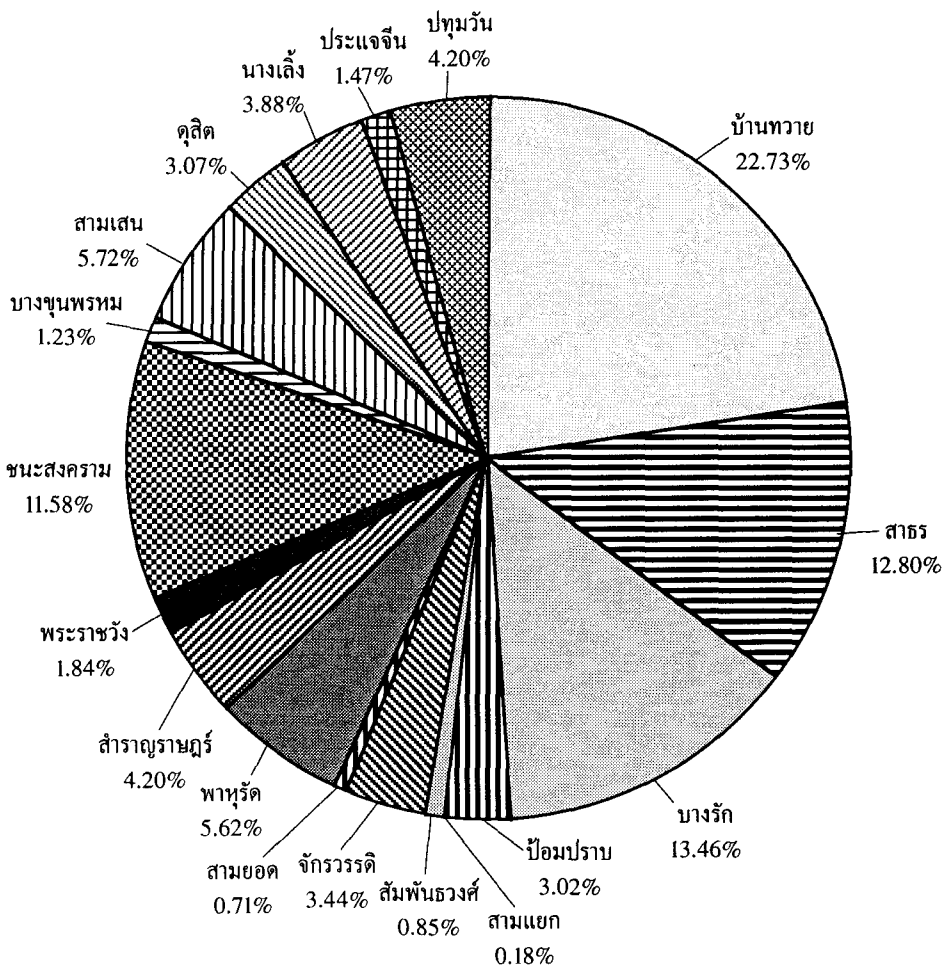
⁹ หจข. ร.5 น 18,3 ก/1 ที่ดินคนในบังคับต่างประเทศ (ร.ศ.101).

แผนภูมิที่ 4 : ชาวเยว 17 อำเภอ จาก 25 อำเภอในกรุงเทพมหานคร
พ.ศ.2458

แหล่ง : หจข. ร.6 น.27/63 ไบรวมยอดสำมะโนครัว 25 อำเภอ พ.ศ.2458

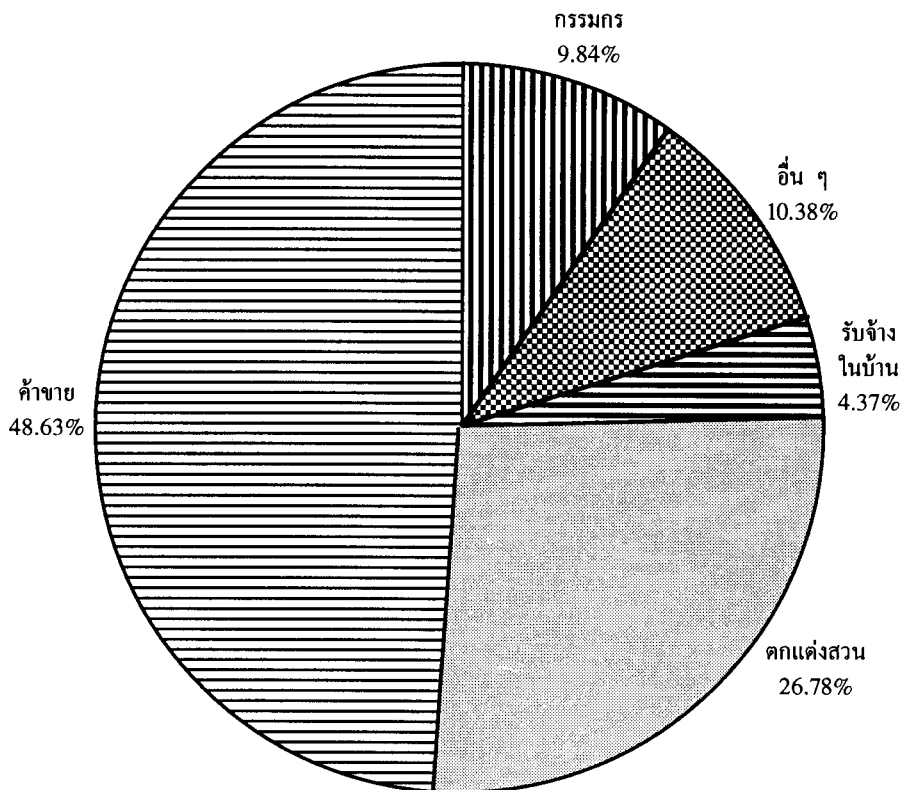
แผนภูมิที่ 5 : ชายวัย 18 อำเภอ จาก 25 อำเภอในกรุงเทพมหานคร
พ.ศ.2463-2466

แหล่ง : หจข. ร.6 น.28/83 กระทรวงมหาดไทย ขอสถิติประชากรและ
เงินผลประโยชน์ พ.ศ.2463-2466

แผนภูมิที่ 6 : ชายชวา อายุ 15 ปีขึ้นไป เข้ามากรุงเทพมหานคร
พ.ศ.2470-2475 แยกตามอาชีพ

แหล่ง : หจช.ส.บ. 2.47/190 บัญชีแสดงยอดจำนวนคนต่างด้าวเข้าและออก
ประเทศสยาม (ปลาย พ.ศ.2470-ต้น พ.ศ.2475)

(Mayasin)¹⁰ ฮัจยีมุฮัมมัดยูซุฟ (Haji Mohamed Yusuf)¹¹ ฮัจยีกาเดร์ (Haji Gader)¹² เป็นต้น ชาวยะวาที่เข้ามาในช่วงปี พ.ศ.2470-2475 ก็มีการประกอบอาชีพค้าขาย หรือเป็นพ่อค้ารายย่อยเป็นจำนวน 48.63% ซึ่งเกือบจะเป็นจำนวนครึ่งหนึ่งของชาวยะวาที่เข้ามาในช่วงปีดังกล่าวที่ยึดอาชีพค้าขายเป็นหลักในการดำเนินชีวิต หลังปี พ.ศ.2475 ไปแล้ว ก็ยังคงพบหลักฐานเกี่ยวกับการทำการค้าของชาวยะวาอยู่ อาทิเช่น นายอาหมัด นายมุฮัมมัด-อากาซิม นายมุฮัมมัดซอและฮ์ บินมุฮัมมัดกาเซ็ม นายอับดุลการิม นายมะหมุด คนทั้งหมดนี้ประกอบอาชีพค้าขายอาวูรป็น นายเมลาเจียวตี ค้าขายผ้าบาติก เป็นต้น สำหรับพ่อค้ารายย่อยและพ่อค้าหาบเร่ นั้นอาชีพค้าขายเนื้อสเค๊ะก็มีอยู่ไม่น้อย¹³

อาชีพตกแตงสวน ในปี พ.ศ.2470-2475 ซึ่งมีอยู่ 26.78% ปรากฏว่าอาชีพนี้เป็นอาชีพที่ชาวยะวาถนัดมาก ทั้งนี้เนื่องจากชาวยะวาได้เห็นแบบอย่างการตกแตงสวนของฮอลันดาในดินแดนยะวา หรือบางคนเคยทำงานประเภทนี้มาแล้วเมื่ออยู่ในยะวา หรือเมื่อประกอบอาชีพในสิงคโปร์ ฝีมือการตกแตงสวนของชาวยะวานี้ทำได้สวยงามเป็นระเบียบ มีชาวยะวาสมัครเข้าทำงานเทศบาลด้านการตกแตงสวนประดับเป็นจำนวนมาก บรรดาสถานที่สำคัญ เช่น วัดหลวง โรงกษาปณ์ วัดสราญรมย์ ฯลฯ ล้วนตกแตงสวนโดยคนยะวาทั้งสิ้น¹⁴

¹⁰ หจข. ร.5 น 18,3 ก/256 ที่ดินคนในบังคับต่างประเทศ (ร.ศ.114).

¹¹ หจข. ร.5 น 18.3 ก/228 ที่ดินคนในบังคับต่างประเทศ (ร.ศ.114).

¹² หจข. ร.5 น 22/15 เรื่องเพลิงไหม้ (1 ก.พ. ร.ศ.112 - 31 ม.ค. ร.ศ.113)

¹³ กาญจนาคพันธ์, กรุงเทพฯ เมื่อ 70 ปีก่อน (กรุงเทพฯ : พินนิต, 2524), หน้า 320.

¹⁴ สัมภาษณ์นายเรโน บินจิตรอ. อ่างแล้ว

อาชีพกรรมกรนั้น จำนวน 18 คนที่กรมตรวจคนเข้าเมืองสำรวจไว้ พบว่าเป็นกรรมกรชั่วคราว 17 คน เมื่อคิดเทียบเป็นอัตราร้อยละ จะได้ ผู้ประกอบอาชีพนี้เป็นจำนวนถึง 94.44% ที่นอกเหนือไปจากกรรมกรชั่วคราว มีเพียง 1 คน หรือร้อยละ 5.56% ที่ประกอบอาชีพกรรมกรประเภทอื่น ๆ ที่มิได้ระบุชื่อประเภทไว้ ดังจะเห็นได้จากตัวเลขในตารางแยกประเภทกรรมกร¹⁵

บรรดากรรมกรเหล่านี้จะต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติรัง(พ.ศ.2447) อย่างเคร่งครัด มิฉะนั้นทางการจะไม่อนุญาตให้ประกอบอาชีพนี้อีกต่อไป¹⁶

อาชีพรับจ้างในบ้าน ผู้ที่มีอาชีพรับจ้างในบ้านนั้นส่วนใหญ่แล้วเจ้านาย จะให้การอุปการะเลี้ยงดูทั้งครอบครัว อาทิ นายทแนนดาซี (Mr.Tanandasi) ทำหน้าที่ขับรถให้กับพระองค์เจ้าอภินทรปริษา พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งพระองค์เจ้าอภินทรปริษาทรงให้การอุปการะเลี้ยงดูทั้งครอบครัว ให้ที่พำนักในบริเวณวัง และลูก ๆ ของนายทแนนดาซี ก็ได้ เข้าเฝ้าเป็นประจำเช่นเดียวกับลูก ๆ ของเหล่าข้าราชการบริพารชาวไทยเช่นกัน¹⁷ พวกเขาจะว่าที่ประกอบอาชีพรับจ้างในบ้านนั้น ส่วนใหญ่แล้วจะทำงาน อยู่ตามบ้านเจ้านาย หรือข้าราชการไทยชั้นสูง อาทิ กรมหลวงกำแพงเพชร อัครโยธิน กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ พระอรรดพิทยาคม พระยายมราช เจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี เจ้าพระยาศรีวิศาลวาจา พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา หลวงสิทธิสยามการ เป็นต้น การที่ชาวชะวาได้มีโอกาสทำงานตามบ้านเจ้านายดังกล่าว ทั้งนี้เพราะบรรดาเจ้านายเหล่านั้นต้องการคนขับรถม้า (หรือขับ

¹⁵ หจข.สบ. 2,47/190, อ้างแล้ว

¹⁶ ร.5 น.2/106, ร่างพระราชบัญญัติรัง (6 ส.ค. 123 - 19 มี.ค. 125)

¹⁷ สัมภาษณ์ นางประภา เวชชนะ อายุ 50 ปี อาชีพครู โรงเรียนบำรุงศึกษา ซอยวัดปรก อ.ยานนาวา กรุงเทพฯ (5 ธ.ค. 2527)

ตารางที่ 1

ชาวเยวเข้ามามี ณ กรุงเทพฯ แยกประเภทกรรมกรต่าง ๆ
(ชายที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไปเท่านั้น)

วัน. เดือน. ปี	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	รวม
	กรรมกรขั้บรด	กรรมกรตากเงิน	กรรมกรแบกหาม	กรรมกรในโรงสี	กรรมกรในโรงเลื่อย	กรรมกรในโรงงาน	กรรมกรเหมือง	กรรมกรบ่อแร่	กรรมกรในป่าไม้	กรรมกรในเรือต่าง ๆ	กรรมกรอื่น ๆ	
14/2/71											1	1
27/3/71	1											1
13/4/71	2											2
19/3/72	3											3
8/6/73	1											1
18/6/73	1											1
8/7/73	1											1
22/9/73	3											3
27/4/74	3											3
8/10/74	1											1
1/3/75	1											1
รวม	17										1	18

แหล่ง : หจข. ส.บ.2,47/190 บัญชีแสดงยอดจำนวนคนต่างด้าวเข้าและ
ออกประเทศสยาม (ปลาย พ.ศ.2470 - ต้น พ.ศ.2475)

รถยนต์ เมื่อเลิกการขับรถมาแล้ว) และคนตกแต่งงาน อาชีพทั้ง 2 อย่างนี้เป็นอาชีพที่ชาวยะวาลนัด สาเหตุอีกประการหนึ่งที่ชาวยะวาได้รับเลือกเข้าไปทำงานตามบ้านเจ้านายดังกล่าวนั้น ก็เพราะชาวยะวาเคร่งครัดในข้อห้ามทางศาสนาที่ห้ามการดื่มเหล้า จึงเป็นที่พอใจของนายจ้างที่จะรับชาวยะวาเข้าไปพำนักในบริเวณบ้าน หากต่อมาเมื่อชายชาวยะวานั้นมีครอบครัว ก็ยังคงให้พำนักในบริเวณบ้านต่อไป อาชีพรับจ้างในบ้านของชาวยะวาจึงส่งผลให้ชาวยะวากระจายกันอยู่ตามบ้านของนายจ้าง อัตราเงินเดือนของคนขับรถในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น อยู่ในอัตราเดือนละ 30-40 บาท ส่วนคนตกแต่งงานนั้นจะได้ค่าจ้างเดือนละ 20-25 บาท¹⁸ สำหรับอาชีพอื่น ๆ ซึ่งมีจำนวน 10.38% เท่าที่พอสืบค้นได้ เช่น พากย์หนังตะลุง นักมวย นายโรส บินโรสรัน เป็นนักพากย์หนังตะลุงที่เก่งมาก ส่วนนายเสรี เป็นหัวหน้านักมวยค่ายศรไขว้ เป็นนักมวยที่มีฝีมือเยี่ยม¹⁹ นอกจากอาชีพดังกล่าวแล้ว ชาวยะวาบางคนยังทำงานสถานทูตอีกด้วย อาทิ นายเอศรฟาน ดะห์ลัน เข้ามาเมืองไทย พ.ศ.2486 ซึ่งเป็นบุตรชายของรัฐบุรุษในอินโดนีเซียผู้ต่อต้านการปกครองของฮอลันดา ได้ทำงานในสถานทูตปากีสถาน²⁰ นายเรโน บินจิตรอ ทำงานที่สถานทูตเบลเยียม ทำงานในตำแหน่งพนักงานเดินหนังสือของสถานทูต²¹ เป็นต้น

ชาวยะวาประกอบอาชีพไปตามความถนัดของตนเอง ซึ่งมีทั้งงานที่ทำในหน่วยงานของรัฐ งานที่ทำตามบ้านของเจ้านายไทย ตลอดจนทำงานอิสระ

¹⁸ สัมภาษณ์ นายอุสมาน บินอาลี, อ่างแล้ว

¹⁹ สัมภาษณ์นายอาลี บินมุฮัมมัดโนร์, อ่างแล้ว

²⁰ สัมภาษณ์ นางยุพา ดะห์ลัน อายุ 60 ปี บ้านเลขที่ 635 ซอยโรงน้ำแข็ง ด.ยานนาวา อ.ยานนาวา กรุงเทพฯ (3 ก.พ. 2528)

²¹ สัมภาษณ์นายเรโน บินจิตรอ, อ่างแล้ว

ของตนเองเรื่อยมาจนถึงปี พ.ศ.2484 ได้มีเหตุการณ์ที่ผันแปรวิธีการประกอบอาชีพของชาวเยวาเป็นอย่างมาก นั่นก็คือการที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม รับสนองพระบรมราชโองการในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ประกาศพระราชบัญญัติช่วยเหลือนักอาชีพและวิชาชีพ พ.ศ.2484 ซึ่งมีจุดมุ่งหมายให้คนไทยทำงานแทนที่คนต่างด้าว²² ส่งผลให้ชาวเยวาที่ทำงานเป็นพนักงานขับรถ หรือทำงานตกแต่งสวนในสถานที่ราชการต่าง ๆ อาทิเช่น กรมไปรษณีย์โทรเลข กรมประปา กรมโยธา และตามวังต่าง ๆ ต้องออกจากงาน ทั้งนี้เพราะถ้าขัดขึ้นพระราชบัญญัติดังกล่าวก็จะถูกลงโทษจำคุกไม่เกิน 10 ปี²³ ชาวเยวาจึงต้องออกไปประกอบอาชีพต่าง ๆ ตามสถานที่ทำงานของเอกชน ตามสถานทูต รับจ้างตามบ้าน ซึ่งก็ได้รับรายได้ดีพอสมควร²⁴ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถและความขยันขันแข็งของแต่ละบุคคล สำหรับชาวเยวาซึ่งค้าขายเนื้อสัตว์หรือพ่อค้าย่อยก็ไม่กระทบกระเทือนในเรื่องนี้ เพราะทำงานเป็นอิสระของตนอยู่แล้ว

ชาวเยวากับการประกอบพิธีฮัจยี ณ นครมักกะฮ์

ชาวเยวาที่มาจากเมืองไทยนั้นต่างก็มุ่งมาแสวงโชคเพื่อสร้างหลักฐานของตนเองให้มั่นคง บางคนก็วางเป้าหมายในชีวิตว่าจะต้องเก็บเงินทองเพื่อไปแสวงบุญยังนครมักกะฮ์ (Mecca) ประเทศซาอุดีอาระเบีย (Saudi Arabia)

²² พระราชบัญญัติช่วยอาชีพและวิชาชีพ พ.ศ.2484. ราชกิจจานุเบกษา 58 (2484) :

²³ เฟิงอั้ง

²⁴ สัมภาษณ์นายเรโน บินชิครอ, อังแล้ว

ให้ได้ครั้งหนึ่งในชีวิต ซึ่งชายะวาบางคนสามารถทำได้สำเร็จตามความมุ่งหวัง แต่บางคนก็ไม่สามารถบรรลุเป้าหมายได้ เพราะหน้าที่และความรับผิดชอบที่ต้องเลี้ยงดูครอบครัวกับจำนวนเงินทองที่ได้รับจากแรงงานที่ทำงานไปไม่เพียงพอ จึงไม่สามารถไปแสวงบุญได้ตามความประสงค์ การที่ไม่สามารถเดินทางไปแสวงบุญได้นั้น ศาสนาอิสลามมิได้ถือว่าเป็นความผิด ศาสนาอนุโลมให้ผู้ที่ยากจน หรือผู้ที่ไม่มีเงินทองพอเพียงเว้นจากการปฏิบัติในข้อนี้ได้ ศาสนาระบุให้ผู้ที่ไม่มีเงินเพียงพอ เมื่อเดินทางไปแสวงบุญแล้วครอบครัวไม่ประสบกับความยากลำบากเท่านั้น เป็นผู้จะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ของศาสนา ซึ่งกำหนดให้ทำการแสวงบุญเพียง 1 ครั้งในชีวิต สำหรับผู้ที่มีเงินเพียงพอจะเดินทางไปแสวงบุญ ณ สถานที่ดังกล่าวหลายครั้งก็ย่อมทำได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความพอใจของแต่ละบุคคล และผู้ที่ประกอบพิธีแสวงบุญเสร็จเรียบร้อยแล้วนี้ก็มีได้มีโอกาสอิทธิไค ๆ ในสังคม เหนือไปจากผู้ที่ยังมิได้ไปแสวงบุญ²⁵

การที่จะทราบจำนวนผู้ที่สามารถสะสมเงินทองจนสามารถเดินทางไปประกอบพิธีแสวงบุญ ผู้เขียนรวบรวมจากชายะวาที่ใช้คำว่า “ฮัจยี” นำหน้าชื่อเท่าที่ปรากฏในเอกสารที่ใช้ในการศึกษาเรื่องนี้ พบว่ามีชายะวาเป็นจำนวน 22 คน จากจำนวนชายะวา 1,980 คน จากการสำรวจสำมะโนประชากรในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ.2458 ซึ่งนับว่าชายะวาจำนวนน้อยเท่านั้นที่ประสบความสำเร็จสมความตั้งใจ

²⁵ นายนิพนธ์ จุฑามาศ, ธรรมประทีป. (กรุงเทพ : ไทยการพิมพ์, 2517), หน้า 455.

ตารางที่ 2 : ขาวะวาที่ใช้คำว้า “ฮัจยี่” นำหน้าชื่อ

ลำดับที่	รายชื่อ	แหล่งข้อมูล
1.	ฮัจยี่มุฮัมมัดมน	ร.5 น.18.3/39
2.	ฮัจยี่มุฮัมมัดยูลฟู	ร.5 น.18.3/52
3.	ฮัจยี่กาเคร์	ร.5 น.22/15
4.	ฮัจยี่มุฮัมมัดโนร์	ร.5 น.18.3 ก/228
5.	ฮัจยี่มุฮัมมัดขอแลละฮ์ (สามี่อำแดงข่า)	ร.5 น.18.3 ก/343
6.	ฮัจยี่อับดุลรามัน (อยู่บางมด)	ร.5 น.18.3 ก/343
7.	ฮัจยี่หนู	ร.5 น.18.3 ก/343
8.	ฮัจยี่มุฮัมมัดขอแลละฮ์ (อยู่แสนแสน)	ร.5 น.18.3 ก/452
9.	ฮัจยี่มุฮัมมัดขอแลละฮ์ (อยู่บางโคล)	ร.5 น.18.3 ก/581
10.	ฮัจยี่อับดุลกาซา	ร.5 น.18.3 ก/581
11.	ฮัจยี่อับดุลกาณี	ร.5 น.18.3 ก/581
12.	ฮัจยี่อับดุลซุโกร	ร.5 น.18.3 ก/581
13.	ฮัจยี่ซาร์นี่	ร.5 น.18.3 ก/581
14.	ฮัจยี่อับดุลซามัด	ร.5 น.18.3 ก/581
15.	ฮัจยี่ซาร์ฟี่	ร.5 น.18.3 ก/581
16.	ฮัจยี่อาหมัด	ร.5 น.18.3 ก/581
17.	ฮัจยี่มุฮัมมัดขอแลละฮ์ (อยู่ท่าอิฐ)	ร.5 น.18.3 ก/581
18.	ฮัจยี่ยะห์ยา (หรือยายญา)	กส. 6/5933
19.	ฮัจยี่มุฮัมมัดกาซิม	กส. 6/5933
20.	ฮัจยี่มุฮัมมัดซาฟี่	กส. 6/5933
21.	ฮัจยี่อิสมาแอล	กส. 6/5943
22.	ฮัจยี่อับดุลเราะห์มาน	กส. 6/5943

หมายเหตุ : รวบรวมจากชื่อของขาวะวาที่ใช้คำว้า “ฮัจยี่” ตามที่ปรากฏในเอกสาร
ทางราชการ พ.ศ.2432-2453

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี
ทอดพระเนตรการสวนสนามของทหารฮอลันดา ที่สนามวอเตอร์ลู เมืองปัตตาเวีย เมื่อครั้งเสด็จประพาสชวา พ.ศ.2472
(ภาพจากหนังสือเรียบเรียงของ ม.จ.ดำรงศักดิ์ เทวกุล, จดหมายเหตุรายวัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสชวา พ.ศ.2472)

บทที่ 4

การซื้อขายที่ดินของชาวยะวา

ชาวยะวาที่เข้ามาอยู่ในเมืองไทยนั้น ในระยะแรกก็มีจุดมุ่งหมายเพียงเพื่อสร้างฐานะให้ดีขึ้น และสะสมเงินตราเพื่อเดินทางไปประกอบพิธีฮัจยี ณ นครมักกะฮ์ (Macca) ประเทศซาอุดีอาระเบีย (Saudi Arabia) หลังจากนั้น ก็เดินทางกลับมาตุภูมิ แต่เมื่อชายฉกรรจ์ชาวยะวาได้สร้างครอบครัวของตนเองในเมืองไทย และคุ้นเคยกับวิถีทางในการดำรงชีวิตในเมืองไทย จุดมุ่งหมายเดิมก็แปรเปลี่ยนมาเป็นการตั้งบ้านเรือนอย่างมั่นคง การอาศัยอยู่กับนายจ้างหรือจากการเช่าที่อยู่อาศัย มาเป็นการซื้อที่ดินเป็นของตนเอง จากหลักฐานเท่าที่ค้นพบในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เกี่ยวกับการซื้อขายที่ดิน ปรากฏว่าชาวยะวาได้ซื้อที่ดินจากคนไทย¹ คนจีน² คนในบังคับอังกฤษ³ หรือคนในบังคับฮอลันดาด้วยกัน⁴

การซื้อขายที่ดินก็เป็นไปตามข้อตกลง ตามสนธิสัญญาที่ไทยทำกับ ฮอลันดาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ พ.ศ.2403 ซึ่งได้ ยึดรูปแบบการทำสนธิสัญญาไมตรีและพาณิชย์ที่ไทยทำกับประเทศอังกฤษ ในปี พ.ศ.2398 สนธิสัญญานี้เป็นที่รู้จักกันดีในนามของสนธิสัญญาเบาริง สนธิสัญญาที่ไทยทำกับประเทศตะวันตกต่าง ๆ นั้นระบุว่า การซื้อขายที่ดินจะ

¹ หจข.ร.5 น.18.3 ก/421 คนในบังคับต่างประเทศซื้อขายที่ดินตำบลต่าง ๆ (พ.ศ.2442).

² หจข.ร.5 น.18.3 ก/581 คนในบังคับต่างประเทศซื้อขายที่ดินตำบลต่าง ๆ (พ.ศ.2446).

³ หจข.ร.5 น.18.3 ก/39 คนในบังคับต่างประเทศซื้อขายที่ดินตำบลต่าง ๆ (พ.ศ.2443).

⁴ หจข.ร.5 น.18.3 ก/282 คนในบังคับต่างประเทศซื้อขายที่ดินตำบลต่าง ๆ (พ.ศ.2439).

กระทำได้อีกเมื่อชาวต่างประเทศผู้ซื้อซื้อขายที่ดินนั้นอยู่เมืองไทยครบ 10 ปี แล้ว และที่ดินที่ซื้อนั้นจะต้องพ้นแนวกำแพงพระนครออกไป 200 เส้น ถ้าอยู่ไม่ครบ 10 ปี แต่มีความปรารถนาที่จะได้ครอบครองที่ดินก็จะต้องได้รับอนุมัติจากท่านเสนาบดีเสียก่อนจึงจะซื้อได้ แต่ถ้านอกกำหนด 200 เส้น คนในบังคับต่างประเทศจะซื้อหรือเช่าที่สวนที่นาที่อยู่นอกกำแพงพระนครในช่วงระยะเวลาแห่งการพายเรือ 24 ชั่วโมง ก็ย่อมจะเช่าหรือซื้อได้ทุกขณะ แต่ผู้ซื้อจะต้องแจ้งไปยังกงสุลของประเทศที่ตนสังกัดอยู่ก่อน เพื่อกงสุลจะได้แจ้งไปยังกระทรวงการต่างประเทศ ซึ่งกระทรวงการต่างประเทศก็จะดำเนินการส่งเรื่องการขอซื้อขายที่ดินไปยังกระทรวงนครบาลให้ดำเนินการไปตามลำดับขั้นตอน

การซื้อขายที่ดินในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ได้กระทำตามขั้นตอนตามสนธิสัญญาที่ทำกับต่างประเทศในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเช่นเดียวกัน เมื่อชาวเยว้าแจ้งความจำนงมายังกงสุลฮอลันดาว่า จะซื้อที่ดินบริเวณท้องที่ใด กงสุลฮอลันดาจะต้องทำหนังสือทูลมายังพระเจ้าน้องยาเธอกรมหลวงเทวะวงษ์วโรปการเสนาบดีว่าการต่างประเทศ จากนั้นพระยาพิพัฒน์โกษาราชปลัดทูลฉลองกรมท่าก็จะส่งสำเนาหนังสือของกงสุลฮอลันดาและหนังสือของกรมท่ามายังพระยาเพชรภู ซึ่งก็จะนำเรื่องราวขึ้นกราบทูลพระเจ้าน้องยาเธอกรมหลวงนเรศวรฤทธิ์ เสนาบดีกระทรวงนครบาล ท่านเสนาบดีก็จะมิคำสั่งให้เจ้าพนักงานออกไปตรวจสอบที่ดินและวัดปักเขต โดยเจ้าพนักงานจะตรวจสอบดู ดังนี้

1. เดิมเป็นที่นาหรือที่อย่างอื่นใด เนื้อที่มีความกว้างยาวเท่าใด ที่ดินติดต่อกับที่ของบุคคลใด
2. ที่ดินเกี่ยวข้องเป็นที่หลวงหรือเป็นที่ของรัฐบาลเอาไว้ใช้ทำประโยชน์หรือไม่

3. มีกรณีพิพาทเกี่ยวกับที่ดินหรือไม่ และปัจจุบันใครเป็นผู้ปกครองที่ดิน
4. ผู้ซื้อและผู้ขายเป็นคนในบังคับใด

เมื่อเจ้าพนักงานตรวจสอบแล้วว่าที่ดินดังกล่าวมิได้เป็นที่หลวง และมิได้เป็นที่พิพาทแต่อย่างใด ตลอดจนได้สอบปากคำของภรรยาของผู้ขายที่ดิน แล้วว่าอนุญาตให้สามีขายที่ดินจริง ก็ให้ภรรยาสักหลังและลงลายมือไว้เป็นสำคัญ เมื่อทุกอย่างเรียบร้อยก็จะออกใบไต่สวนและโฉนดที่ดินให้กับผู้ซื้อ⁵ ฉะนั้นชายะวาทที่ทำการซื้อที่ดินก็ต้องผ่านขั้นตอนดังกล่าวตามระเบียบวิธีของทางราชการ แม้ว่าชายะวาทจะได้เป็นเจ้าของที่ดินอย่างชอบธรรมแล้ว แต่ก็ต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดของทางราชการอย่างเคร่งครัด เจ้าของที่ดินมีสิทธิที่จะปลูกสร้างสิ่งหนึ่งสิ่งใดลงในพื้นที่ดินของตนอย่างเต็มที่ แต่จะปลูกสร้างล้ำเกินไปจากที่ดินที่เป็นกรรมสิทธิ์ของตนไม่ได้ ห้ามทิ้งสิ่งโสโครก และต้องระมัดระวังมิให้วันละองปลิวเข้าไปในบ้านเรือนของผู้อื่นเป็นอันขาด นอกจากนี้กฎหมายยังระบุว่าถ้าเจ้าของที่ดินคนเดิมเคยเสียค่าที่ดินให้หลวงปีละเท่าใดไม่ว่าจะเป็นจำนวนมากหรือน้อย ก็ให้เจ้าของที่ดินคนใหม่เสียเงินค่าที่ดินในอัตราเดียวกัน หากที่ดินที่ซื้อขายกันนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชประสงค์ที่จะใช้ที่ดิน ผู้เป็นเจ้าของที่ดินก็ต้องยินยอมขายคืนให้หลวงในราคาที่พอเหมาะพอควร การซื้อขายที่ดินที่ถูกต้องสมบูรณ์ต้องมีการประทับตราสิ่งน้อยอันเป็นตราของกรมพระนครบาล และประทับตรากงสุลไว้ด้วย ดังนั้นในกรณีที่ผู้ซื้อที่ดินเป็นชนยะวาทก็ต้องประทับตรากงสุลฮอลันดาไว้

---

⁵ หจข. ร.5 น.18.3 ก/71 คนในบังคับต่างประเทศซื้อขายที่ดิน (25 ก.ค.-6 ส.ค. ร.ศ.109).

เป็นสำคัญในหนังสือสัญญาซื้อขายที่ดินที่ทำไว้ 3 ฉบับ⁶

ในเรื่องการซื้อขายที่ดินนี้ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้แจ้งให้ฝ่ายกงสุลฮอลันดาประกาศให้คนยะวาและคนในบังคับฮอลันดาทราบทั่วกันว่า จะต้องปฏิบัติตามกฎหมายไทยทุกประการ สาเหตุที่มีการประกาศในเรื่องนี้ออกมาก็เพราะใน พ.ศ.2443 มีการซื้อขายที่ดินของคนในบังคับต่างประเทศ ทั้งบังคับฮอลันดา บังคับอังกฤษ บังคับฝรั่งเศสเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีการซื้อที่ดินของเมอร์ซิเออร์ ฮาร์ดวิน (Monsieur Hardwin) ผู้ว่าการแทนกงสุลฝรั่งเศส ขอซื้อที่ตำบลบางรักบริเวณแนวคลองนายยมหรือคลองสาทร ซึ่งเป็นคลองขุดใหม่ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้ขอซื้อที่ดินเพิ่งเข้ามาอยู่ในกรุงเทพมหานครประมาณ 6 ปีเท่านั้น ยังไม่ครบ 10 ปีตามที่ได้กำหนดไว้ในสนธิสัญญา⁷ กรมหลวงเทเวศร์วังยุโรปการ จึงได้มีหนังสือแจ้งไปยังกงสุลฝรั่งเศสว่าถ้าคนยุโรปและคนในบังคับของกงสุลฝรั่งเศสยอมปฏิบัติตามกฎหมายไทยแล้ว จะยอมอนุญาตให้ซื้อที่ดินได้⁸ คำตอบของเสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศ จึงเป็นการยืนยันตามข้อความในสนธิสัญญาที่ตกลงกันไว้แต่เดิม จากเหตุการณ์นี้ทำให้เสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศ มองเห็นข้อบกพร่องของการปฏิบัติงานในอดีตที่ได้แจ้งให้กงสุลทุกประเทศทราบเกี่ยวกับข้อสัญญาว่าด้วยผู้ซื้อที่ดินให้ปฏิบัติตามกฎหมายไทย เสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศ จึงมีหนังสือกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสนอ

⁶ หจข. ร.5 น.18.3 ก/36 คนในบังคับต่างประเทศซื้อขายที่ดินตำบลต่าง ๆ (17 ต.ค. - 17 ม.ค. ร.ศ.108).

⁷ หจข. ร.5 ต.2/14.1 เรื่องคนในบังคับต่างประเทศขอซื้อที่ดิน (17 ธ.ค. ร.ศ.108).

⁸ เพิ่งอ้าง.

ให้กรมพระนครบาลตรวจกฎหมายในข้อที่เห็นสมควรจะใช้กับคนในบังคับต่างประเทศ แล้วแจ้งรายละเอียดไปให้กงสุลทุกประเทศทราบเพื่อประกาศให้คนในบังคับประพฤติตามกฎหมายไทย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นด้วยกับความคิดเห็นดังกล่าว ฉะนั้นในเวลาต่อมา ชาวฮะวาและคนในบังคับต่างประเทศอื่น ๆ จึงต้องปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับของฝ่ายไทย โดยต้องระบุนามของตนเอง นามบิดา มารดา เชื้อชาติ ปีที่เกิด สถานที่เกิด กงสุลที่สังกัด ปีที่เดินทางเข้ามาเมืองไทย และจำนวนปีที่อยู่ในเมืองไทย อาชีพ รวมทั้งแบบในเซอร์ติฟิเกต (Certificate) หรือใบสำคัญสำหรับตัวคนในบังคับมาด้วย เมื่อจะขอรับใบไต่สวนและโฉนดที่ดินจากกระทรวงนครบาล จากหลักฐานเท่าที่ค้นพบ ปรากฏว่าชาวฮะวาได้มีการซื้อที่ดินในปี พ.ศ.2425 โดยนายเสสอาลุย หรือนายชายิตอาลี ซื้อที่ดินจากอำแดงฉิม ที่ตำบลบางคอแหลม⁹ เมื่อนับย้อนหลังไปประมาณ 10 ปี ก็ตรงกับหลักฐานที่ระบุว่า นายชายิตอาลี เดินทางมาสู่เมืองไทยประมาณปี พ.ศ.2416 และเป็นกรเข้ามาภายหลังการครองราชย์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพียง 6 ปีเท่านั้น

การซื้อขายที่ดินของชาวฮะวา มีหลักฐานปรากฏนับตั้งแต่ปี พ.ศ.2425 เป็นลำดับไปจนถึงปี พ.ศ.2453 จากจำนวนชาวฮะวา 371 คนที่ปรากฏในการสำรวจสำมะโนครัวสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พบว่ามีชาวฮะวาจำนวนไม่มากนักที่สามารถซื้อที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์ได้ ชาวฮะวาซื้อที่ดินกระจายอยู่ทั่วไปในเขตกรุงเทพมหานคร ตั้งแต่บางคอแหลม บางโคล่ คอกกระบือ บางรัก ทุ่งวัวลำพอง บางขวาง บ้านใหม่ บ้านทวาย คลองกรวย บางมด สามเสน หนองจอก ทุ่งแสนแสบ ทุ่งสีสะเก็ด คลองเปรง คลองพระโขนง

⁹ หจข. ร.5 น.18.3 ก/1 คนในบังคับต่างประเทศซื้อขายที่ดินตำบลต่าง ๆ (ร.ศ.101).

คลอง 3 คลอง 6 คลอง 8 (ในเขตจังหวัดปทุมธานี) และทำอิฐ (ในเขตจังหวัดนนทบุรี)¹⁰ แม้ว่าที่ดินที่ซื้อดังกล่าวนี้ ส่วนใหญ่เป็นที่นา และมีที่สวนป็นอยู่บ้าง ดังเช่นที่ตำบลบ้านใหม่ของนายอับดุล อามิน ซึ่งซื้อจากอำแดงอ้อมเป็นที่สวนผลไม้¹¹ หรือที่ดินฮัจยีมุฮัมมัดยูซุฟ แลกเปลี่ยนที่ดินกับฮัจยีกุลา-ฮูเซ็น บริเวณที่ดินริมคลองสี่ลมฝั่งเหนือกับที่ทุ่งวัวลำพองก็เป็นสวนผัก¹² แต่ปรากฏว่าชาวยะวามีได้ประกอบอาชีพทำนาหรือทำสวนผักในที่ดินแปลงที่ซื้อส่วนใหญ่แล้วการซื้อที่ดินใช้เป็นที่ปลูกบ้านที่พำนักอาศัย ชาวยะวามีได้ถนัดทางอาชีพทำนา ทำสวน ถนัดแต่ค้าขายเล็ก ๆ น้อย ขับรถ ตกแต่งสวนเป็นส่วนใหญ่ อาชีพที่ปรากฏในเอกสารทางราชการว่าทำสวนนั้น แท้ที่จริงเป็นการตกแต่งสวนดอกไม้อันเป็นอาชีพที่ชาวยะวาดำเนินมากกว่า ส่วนอาชีพทำนานั้น เท่าที่พบหลักฐานมีเพียงฮัจยีมุฮัมมัดโนร์เท่านั้นที่ประกอบอาชีพทำนาเลี้ยงชีวิตในตำบลบ้านทวาย กรุงเทพฯ¹³

เป็นที่น่าสังเกตว่า ในจำนวนของชาวยะวาที่ซื้อที่ดินนี้ ฮัจยีกาเดร์ ซื้อที่ดินอยู่หลายแห่งด้วยกันในช่วงปี พ.ศ.2436-2442 ดังนี้

- ที่ดินตรอกบ้านอยู่ ต.บางรัก จากฮัจยีอับดุลลาห์ซาอิด เป็นที่ตั้งบ้านเรือน¹⁴

¹⁰ ร.5 น.18.3 ก/1, อ้างแล้ว.

¹¹ ร.5 น.18.3 ก/275 คนในบังคับต่างประเทศซื้อขายที่ดินตำบลต่าง ๆ (ร.ศ.114).

¹² ร.5 น.18.3 ก/226 คนในบังคับต่างประเทศซื้อขายที่ดินตำบลต่าง ๆ (ร.ศ.114).

¹³ กส.6/5943 เรื่อง ฮัจยีอับดุลราห์มาน ฮัจยีมุฮัมมัดโนร์ ฮัจยีอิสมาแอล คนในบังคับฮอลันดา ขอรับโฉนดสำหรับที่ดินตำบลบ้านทวาย อำเภอบางรัก แขวงกรุงเทพฯ (ร.ศ.129 - ร.ศ.130).

¹⁴ หจข. ร5 น.22/15 เรื่องเพลิงไหม้ (1 ก.พ. 112 - 31 ม.ค. 113).

- ที่ดินตำบลทุ่งแสนแสบ จากนายสามิดา และนายขาว¹⁵
- ที่ดินทุ่งแสนแสบ จากอำแดงเป่า¹⁶
- ที่ดินตำบลทุ่งครุ จากโต๊ะเคน¹⁷
- ที่ดินตำบลทุ่งคีตะคู้ จากฮัจยีอุมาร์¹⁸
- ที่ดินทุ่งแสนแสบ จากฮัจยีอุมาร์ โต๊ะเคน ขุนต่างประเทศ
อำแดงเป่า¹⁹
- ที่ดินริมคลองเปรง แขวงนครเขื่อนขันธ์ จากควนมายาชิน²⁰
- ที่ดินริมคลองพระโขนง แขวงนครเขื่อนขันธ์ จากอำแดงบุญ²¹
- ที่ดินริมคลองพระโขนง แขวงนครเขื่อนขันธ์ จากอำแดงฝรั่ง²²
- ที่ดินระหว่าง ต.คลองเปรงกับคลองพระยาสีหราชเดโช จาก
จางวางโต²³

จากหลักฐานการซื้อที่ดินดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ฮัจยีกาเดร์ เป็นชาวยะวาที่มีฐานะร่ำรวย คงจะเก็บเกี่ยวผลประโยชน์จากที่นาที่มีผู้อื่นทำแทนด้วยมีหลักฐานว่า ฮัจยีกาเดร์นั้นพำนักอยู่ที่ตรอกบ้านอยู่ อ.บางรัก กรุงเทพมหานคร²⁴ ฉะนั้น บริเวณที่ดินแถบคลองเปรง คลองพระโขนง ทุ่งแสนแสบ

¹⁵ หจช. ร.5 น.18.3 ก/209 ที่ดินในบังคับ ร.ศ.113.

¹⁶ หจช. ร.5 น.18.3 ก/220 ที่ดินในบังคับ ร.ศ.113.

¹⁷ หจช. ร.5 น.18.3 ก/227 ที่ดินคนในบังคับ ร.ศ.113.

¹⁸ หจช. ร.5 น.18.3 ก/228 ที่ดินคนในบังคับ (ร.ศ.114).

¹⁹ เพิ่งอ้าง.

²⁰ หจช. ร.5 น.18.3 ก/249 ที่ดินคนในบังคับ (ร.ศ.114).

²¹ เพิ่งอ้าง.

²² เพิ่งอ้าง.

²³ หจช. ร.5 น.18.3 ก/349 ที่ดินคนในบังคับ (ร.ศ.118).

²⁴ หจช. ร.5 น.22/15, อ้างแล้ว.

ทุ่งครุ ทุ่งศรีสะเกษ อันเป็นแหล่งพื้นที่ทางเกษตรกรรมนับตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ ก็เป็นแหล่งทำรายได้ให้กับฮัจยีกาเดร์เป็นอันมาก ฮัจยีกาเดร์ได้ขายที่ดินบริเวณคลองเปรงไป 2 ครั้ง ครั้งแรกขายให้ฮัจยีกุลาฮูเซ็น²⁵ ครั้งที่ 2 ขายให้ฮัจยีมุฮัมมัด²⁶ ผู้ซื้อที่ดินทั้งคู่เป็นมุสลิมในบังคับอังกฤษ สาเหตุแห่งการขายที่ดินทั้ง 2 แปลงนี้มีได้ระบุไว้ แต่ถ้าดูจากฐานะของฮัจยีกาเดร์แล้วก็ไม่น่าจะเป็นด้วยสาเหตุทางเศรษฐกิจ อาจเป็นการขายให้ผู้ซื้อในลักษณะของการหากำไร

เมื่อพิจารณาตามหลักฐานเท่าที่ค้นพบเกี่ยวกับการซื้อที่ดินของชาวยะวาที่ปรากฏขึ้นในปี พ.ศ.2425-2448 นั้น จะเห็นได้ว่าในช่วงระยะเวลาดังกล่าวนี้นายฉกรรจ์ไทยยังติดอยู่กับสังคมในระบบไพร่ กว่าที่ชาวไทยจะหลุดพ้นจากระบบไพร่อย่างสมบูรณ์ก็เป็นในปี พ.ศ.2448 ซึ่งเป็นปีที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ประกาศพระราชบัญญัติลักษณะการเกณฑ์ทหาร ร.ศ.124 ส่งผลให้นายฉกรรจ์ไทยมีอิสระในการประกอบอาชีพ สามารถจับจองที่ดินเปิดขยายพื้นที่ทางการเกษตรกรรมออกไปอย่างกว้างขวาง การที่ชาวยะวาและคนในบังคับต่างชาติไม่ได้ติดอยู่ในระบบไพร่ของไทย จึงทำให้การซื้อขายที่ดินของชาวยะวาและคนในบังคับต่างชาติสามารถที่จะกระทำได้ตามหลักเกณฑ์ที่สนธิสัญญาระบุไว้เกี่ยวกับคนในบังคับ ว่ามีสิทธิที่จะซื้อที่ดินได้หากอยู่ในเมืองไทยครบ 10 ปีแล้ว การกำหนดอายุเวลาของการอยู่ในเมืองไทยเป็นสาเหตุให้ชาวยะวารุ่นแรก ๆ เท่านั้นที่มีโอกาสจะเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในที่ดิน

การซื้อขายที่ดินของชาวยะวาเป็นไปตามความพอใจของแต่ละบุคคลว่าจะซื้อที่บริเวณใด การซื้อที่ดินจึงกระจายไปตามที่ต่าง ๆ ของกรุงเทพมหานคร

²⁵ หจข. ร.5 น.18.3 ก/349, อ้างแล้ว.

²⁶ หจข. ร.5 น.18.3 ก/436 ที่ดินคนในบังคับ (ร.ศ.118).

โรงงานทัวไบชาตำบลตานารา เมืองบันดุง ผลิตไบชาเพื่อส่งขายยังอังกฤษและเนเธอร์แลนด์
(ภาพจากหนังสือเรียบเรียงของ ม.จ.คำรต์คำรงค์ เทวกุล, จดหมายเหตุรายวัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสชวา พ.ศ.2472)

ดังกล่าวแล้วในข้างต้น . แต่เมื่อพิจารณาที่ดินดังกล่าวก็จะพบว่าล้วนเป็นแหล่งของการเกษตรกรรมทั้งสิ้น อาทิเช่น บริเวณ ต.ทุ่งแสนแสบ ต.ทุ่งครุ ต.ทุ่งศิษะคู้ ต.คลองเปรง เป็นต้น ต.คลองพระโขนง แขวงนครเขื่อนขันธ์ ก็เป็นแหล่งเกษตรกรรมนับตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เมื่อพระองค์โปรดเกล้าฯให้มีการจ้างคนงานจีนขุดคลองใน พ.ศ.2352-2367²⁷ จึงทำให้แหล่งนี้เป็นแหล่งการเกษตรอีกแหล่งหนึ่งของประเทศที่ชาวยะวาเข้าไปจับจองเป็นกรรมสิทธิ์เรื่อยมา

บริเวณที่นอกเหนือไปจากแหล่งเกษตรกรรมดังกล่าวนี้ มีชาวยะวา คือนายชาฮิด อาลี ได้ไปขอซื้อที่ดินบริเวณ ต.บางคอแหลม จากอำแดงฉิม มาเป็นกรรมสิทธิ์ในปี พ.ศ.2425 หลักฐานเกี่ยวกับการซื้อขายที่ ต.บางคอแหลม เกี่ยวกับชาวยะวามีได้ปรากฏอีกเลย จนกระทั่งในปี พ.ศ.2443 จึงได้มีนายอิสฺบฮาชิมซงกะเลีย หรือที่ลูกก็คือ นายยูซุฟ ฮาซิมซากาเรีย ซื้อที่ดินบริเวณตำบลบางคอแหลม ของนายยะกิบ ซึ่งเป็นชาวยะวา²⁸

การซื้อที่ดินได้มาสู่บริเวณ ต.ริมถนนสามัญ (ถนนสาร) ซึ่งอยู่ไม่ห่างจากถนนสีลมเท่าใดนัก ดังปรากฏในการแลกเปลี่ยนที่ดินของฮัจยีมุฮัมมัดยูซุฟ กับที่ของพระยาสิทธิราชเดโช

หลังจากนั้นมาจนถึงปี พ.ศ.2438 ฮัจยีมุฮัมมัดยูซุฟ ได้แบ่งขายที่ดินริมถนนสารให้กับชาวยุโรป²⁹ ในปีเดียวกันนี้ ฮัจยีมุฮัมมัดยูซุฟ ได้แลกเปลี่ยนที่ริมคลองสีลมฝั่งเหนือกับที่ทุ่งวัวลำพองของฮัจยีกุลาสูเซ็น ซึ่งเป็น

²⁷ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ (รัชกาลที่ 4) (กรุงเทพฯ : คุรุสภา, 2508), หน้า 75-76.

²⁸ หจข. ร.5 น.18.3 ก/349, อ้างแล้ว.

²⁹ หจข. ร.5 น. 18.3 ก/262 ที่ดินคนในบังคับ (ร.ศ.114).

มุสลิมในบังคับอังกฤษ การแลกเปลี่ยนที่ดังกล่าวนี้มีผลให้ชาวยะวาเริ่มมีที่ดิน
ในบริเวณทุ่งวัลำพอง เรื่องราวเกี่ยวกับชาวยะวาในการซื้อที่ดินอาณาบริเวณ
ท้องทุ่งวัลำพองเป็นกรรมสิทธิ์ได้ปรากฏขึ้นอีกครั้งหนึ่ง โดยฮัจยีมุฮัมมัด-
ซอและฮ์ ได้ซื้อที่ดินจากอำแดงหมา³⁰ ต่อมานายอาหมัดมุซา ชาวยะวาได้มา
ขอซื้อที่ดินบางส่วนบริเวณทุ่งวัลำพองแนวริมคลองสาธรฝั่งใต้จากฮัจยีมุฮัม-
มัดซอและฮ์³¹ (ผู้ซึ่งในเวลาต่อมาจะมีบทบาทในการสร้างมัสยิดยะวาขึ้นมา
ในอาณาบริเวณซอยโรงน้ำแข็ง อ.ยานนาวา กรุงเทพฯ) ในปี พ.ศ.2445
ฮัจยีมุฮัมมัดซอและฮ์ ก็ได้แบ่งขายที่ดินจำนวน 8 แปลง ให้กับชาวยะวา
ต่อไปนี้คือ³² ฮัจยีอับลุกาซา ฮัจยีอับลุกานี นายราฮิม (นายอิบราฮิม)
ฮัจยีอับลุกาซูโกร ฮัจยีซาร์นี ฮัจยีอับลุกาซามัด ฮัจยีซาฟีอี ฮัจยีอาหมัด

การแบ่งขายที่ดินครั้งนี้ก็เพื่อที่จะให้เพื่อนฝูงชาวยะวามาอยู่ในอาณา
บริเวณดังกล่าวด้วยกัน ต่อมาในปลายรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอม-
เกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีชาวยะวาอีก 7 คน ซื้อที่ดินของอำแดงผาดบริเวณบ้านทวาย
ชาวยะวาเหล่านี้ได้แก่³³ ฮัจยีมุฮัมมัดซาฟีอี นายยามิน นายกาซัน โมเมน
ฮัจยียะห์ยา นายอาลี นายกาตาร์ ฮัจยีมุฮัมมัดกาเซ็ม ส่งผลให้บริเวณ
บ้านทวายมีประชากรยะวาเพิ่มขึ้น กลายเป็นหมู่บ้านยะวาที่มีชาวยะวาอยู่กัน
มากที่สุด

ในปี พ.ศ.2453 ฮัจยีกาเดร์ ได้แบ่งที่ดินของตนที่สาธรในหมู่บ้านยะวา

³⁰ หจช. ร.5 น. 18.3 ก/343 ที่ดินคนในบังคับ (ร.ศ.117).

³¹ หจช. ร.5 น. 18.3 ก/452 ที่ดินคนในบังคับ (ร.ศ.119).

³² หจช. ร.5 น. 18.3 ก/581 ที่ดินคนในบังคับ (ร.ศ.121).

³³ หจช. กส. 6/5933 (กระทรวงเกษตราธิการ - ข้าหลวงออกโฉนด) ฮัจยีมะฮัมมัดซาฟีอี

กับพวก 6 คน ในบังคับฮอลันดาขอรับโอน และโฉนดตำบลบ้านทวาย อ.บางรัก กรุงเทพฯ.

ซึ่งมีเนื้อที่ทั้งหมด 6 ไร่ 1 งาน 58 วา ออกเป็น 6 แปลง และยกที่ดินให้กับญาติพี่น้องคือ ฮัจยีอับดุลเราะห์มาน ฮัจยีอิสมาแอล ฮัจยีมุฮัมมัดโนร์ ส่วนอำแดงยะ และอำแดงเมาะ ผู้เป็นญาตินั้นต่างก็ได้รับที่ดินจากฮัจยีกาเดร์เช่นกัน หลังจากที่มีมอบที่ดินให้ญาติพี่น้องแล้ว ฮัจยีกาเดร์ยังคงมีที่ดินของคนในหมู่บ้านยะวาอีก 2 งาน 16 วา สำหรับตั้งบ้านเรือนของคน³⁴

ชาวยะวาที่มีสิทธิ์เป็นเจ้าของที่ดินในช่วงระยะเวลาดังกล่าวข้างต้นนี้ ปรากฏว่าเป็นผู้อยู่ในเมืองไทยเกินกว่า 10 ปีทั้งสิ้น อาทิเช่น ฮัจยีมุฮัมมัดโนร์ ได้จากเมืองสุรabaya ในยะวา มาประกอบอาชีพทำนาอยู่ในเมืองไทยเป็นเวลา 40 ปี ฮัจยีอับดุลเราะห์มาน เกิดที่สุรabayaเช่นกัน ก็ได้ประกอบอาชีพเป็นครูสอนภาษาอาหรับเลี้ยงชีพอยู่ในเมืองไทยเป็นเวลา 45 ปี ส่วนฮัจยีอิสมาแอล จากสุรabaya มาประกอบอาชีพเป็นคนยามเลี้ยงชีพเป็นเวลา 47 ปี

การซื้อที่ดินของคนในบังคับต่างประเทศที่มีเพิ่มขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทำให้พระองค์ท่านโปรดเกล้าฯ ให้มีการร่างกฎหมายว่าด้วยกรรมสิทธิ์ในที่ดินของชนต่างด้าวในกรุงสยาม³⁵ (เพิ่มเติมจากราชบัญญัติการออกโฉนดที่ดิน ร.ศ.127 ที่ออกในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว) โดยระบุว่า “บรรดาคนต่างด้าวที่อยู่ใต้อำนาจศาลไทย และเสียดาษีอากรที่ดินเช่นเดียวกับคนไทย ย่อมจะมีสิทธิในการถือกรรมสิทธิ์ในที่ดินหรือเช่าที่ดินหรือรับจ้างในที่ในกรุงสยามได้ พระราชบัญญัติฉบับนี้ไม่ลบล้างกรรมสิทธิ์ในที่ดินของชนต่างด้าวที่มีอยู่เดิมโดยชอบด้วยกฎหมายก่อนวันประกาศพระราชบัญญัตินี้”³⁶ ฉะนั้น

³⁴ หจข. กส. 6/5943, อ้างแล้ว.

³⁵ หจข. ร.6 ต 2/9 ร่างพระราชบัญญัติที่ดินสำหรับคนต่างด้าว (7 มิถุนายน 2467).

³⁶ “พระราชบัญญัติการออกโฉนดที่ดิน ร.ศ. 127”, ราชกิจจานุเบกษา 25 (9 มีนาคม ร.ศ.127) หน้า 1438.

จากพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าว มีผลให้ชาวยะวาที่ปรารถนาจะตั้งหลักฐานในเมืองไทยหรือปรารถนาจะซื้อที่ดิน ย่อมต้องโอนมาเป็นคนในบังคับไทย และยอมเสียภาษีอากรที่ดินเช่นเดียวกับคนไทย เพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิในการซื้อเช่า หรือรับจ้างนองที่ดิน พระราชบัญญัติฉบับนี้สะท้อนให้เห็นถึงความปรารถนาของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ต้องการให้คนในบังคับต่างประเทศมาเป็นคนในบังคับไทย โดยมีเรื่องของกรรมสิทธิ์ในอสังหาริมทรัพย์เป็นการตอบแทน

อย่างไรก็ตาม พระราชบัญญัติที่ดินสำหรับชนต่างด้าวฉบับนี้ ไม่มีผลต่อชาวยะวาทั้งหมดในกรุงเทพมหานคร เพราะชาวยะวาส่วนหนึ่งในช่วงรัชสมัยนี้ยังไม่คิดที่จะตั้งรกรากอยู่ในกรุงเทพมหานครอย่างถาวร ยังคิดที่จะเดินทางกลับสู่ยะวาเมื่อมีเงินทองเพียงพอ ชาวยะวาส่วนใหญ่ที่ทำงานในกรุงเทพมหานคร จึงยังคงเช่าบ้านพักอาศัยหรืออาศัยบ้านเจ้านาย เป็นต้น แม้พวกที่เดินทางเข้ามาสู่เมืองไทยในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ยังคงมีลักษณะแบบนี้เช่นกัน³⁷ สำหรับชาวยะวาที่ได้มีการซื้อที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์ก่อนที่พระราชบัญญัติฉบับนี้จะประกาศใช้ พระราชบัญญัติที่ดินดังกล่าวมิได้ล้มล้างกรรมสิทธิ์ในที่ดินที่ตนครอบครองอยู่ก่อนแล้ว จึงไม่มีปัญหาในเรื่องที่ดินแต่อย่างใด การซื้อที่ดินหรือเช่าที่ดินจึงเป็นปัญหาสำหรับชาวยะวาที่คิดจะตั้งรกรากอยู่ในเมืองไทย ฉะนั้นผู้ที่คิดจะอยู่เมืองไทยอย่างถาวร จึงได้มีการขอแปลงสัญชาติเป็นไทยในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังเช่นในกรณีของ เอ็ม เอ กาชิม ชาวยะวารับราชการในแผนกประปา ตำแหน่งหัวหน้าแผนกงานรังวัด กระทรวงมหาดไทย จนได้รับตำแหน่งรองอำมาตย์ตรี และมีบุตรภรรยาอยู่ที่ตำบลบ้านทวาย ยานนาวา

³⁷ สัมภาษณ์ นายอาลี บินมุฮัมมัดโนร์, อ้างแล้ว.

กรุงเทพมหานคร ได้ขอแปลงสัญชาติเป็นไทย นอกจากนี้ก็ยังมี นายอามัด บินฮัจยีเอ็ดซัน ชาวยะวา ได้ขอแปลงสัญชาติเป็นไทยในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวด้วยเช่นกัน³⁸ ทั้งนี้ก็เพื่อผลแห่งการที่จะมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินสร้างหลักฐานในเมืองไทยอย่างถาวรนั่นเอง

---

³⁸ หจช. ร.7 ต.4.5/1. คนในบังคับต่างประเทศขอแปลงสัญชาติเป็นไทย (2 สิงหาคม 2469 - 27 สิงหาคม 2473).

บทที่ 5

วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวยะวา ในกรุงเทพมหานคร

ความร่วมมือระหว่างชาวยะวากับมุสลิมอื่น ๆ ในการก่อตั้งมัสยิด

มัสยิดยะวา

เมื่อชาวยะวาบางครอบครัวได้ย้ายเข้ามาอยู่บริเวณคลองสาธรได้ ในระยะแรกนั้นยังมีได้มีสถานที่นมัสการพระผู้เป็นเจ้าร่วมกัน คงใช้บ้านใดบ้านหนึ่งเป็นสถานที่นมัสการ ต่อมาในปี พ.ศ.2437 ฮัจยีมุฮัมมัดซอและฮ์ (Haji Mohammad Saleh) ชาวยะวาในบังคัมฮอลันดา ซึ่งมีที่อยู่ ณ บริเวณตรอกโรงน้ำแข็ง ถนนสาทร ต.คอกกระบือ อ.บางรัก (ปัจจุบันเป็นแขวงยานนาวา เขตสาทร) ได้มอบที่ดินให้เป็นสถานที่ปลูกสร้างมัสยิดเพื่อใช้เป็นสถานที่นมัสการพระผู้เป็นเจ้า ที่ดินนี้เดิมเป็นของชาวจีนชื่อจ้อย พ.ศ.2448 ฮัจยีมุฮัมมัดซอและฮ์ได้ยื่นคำร้องขอต่อทางการให้เปลี่ยนโฉนดสำหรับที่ดินนี้ใหม่ โดยใส่ชื่อ ฮัจยีมุฮัมมัดซอและฮ์ เป็นผู้จัดการในที่ของมัสยิดด้วย¹ ชาวยะวาในอาณานิคมบริเวณนั้น อาทิเช่น นายมุฮัมมัดมุซา นายระก้า และชาวยะวาคนอื่น ๆ ทั้งในหมู่บ้านและนอกหมู่บ้าน ได้ร่วมทุนกันก่อตั้งมัสยิดยะวาขึ้นมาจนเป็น

---

¹ ร.5 น.18.3 ก/735 สำเนาหนังสือซื้อขายที่ดินคนในบังคัมต่างประเทศ เลขที่หนังสือ 276/124 (12 ส.ค. ร.ศ.124).

ผลสำเร็จ ลักษณะการก่อสร้างมัสยิดยะวานี้เป็นสถาปัตยกรรมแบบยะวา แม้จะมีการซ่อมแซมมัสยิดยะวา 2 ครั้ง ครั้งแรกประมาณปี พ.ศ.2470 และครั้งที่ 2 ประมาณ พ.ศ.2518 ก็ยังคงรักษารูปหลังคาตามแบบเดิม เปลี่ยนแปลงเฉพาะอาคารมัสยิดให้กว้างขวางขึ้นเท่านั้น โดยเฉพาะตรงส่วนที่ นั่งพักสันทนาการ ซึ่งชาวยะวาจะเรียกบริเวณที่นั่งพักนี้ว่า *บาลไ* (Balai)²

อย่างไรก็ตามมัสยิดยะวาได้ใช้เป็นสถานนมัสการพระผู้เป็นเจ้า มีอิหม่ามทำหน้าที่เป็นผู้นำทางศาสนาในมัสยิด จนถึงปี พ.ศ.2539 เป็นจำนวน 6 ท่านด้วยกัน ซึ่งมีทั้งชาวยะวา และชาวมุสลิมเชื้อสายมาเลย์ในหมู่บ้านเดียวกัน คือ ฮัจยีอับดุลรามัน (ยะวา) ฮัจยีอิสมาแอล (มาเลย์) ฮัจยีสุไกมี (ยะวา) อิหม่าม นูญุม (ยะวา) ฮัจยีอับดุลเราะห์มาน หรือ ฮัจยี อรุณ พิทยายน (มาเลย์)³ และในปี พ.ศ.2539 ฮัจยีอิเลียส ดาราฉาย (มาเลย์) เป็นอิหม่ามของมัสยิด จากการพิจารณาเชื้อสายของอิหม่ามแต่ละคนแล้วจะเห็นได้ว่ามีทั้งชาวยะวา และมาเลย์ทำหน้าที่เป็นอิหม่ามผสมผสานกันไป สะท้อนให้เห็นว่าชาวยะวาได้มีความสัมพันธ์เป็นอันดีกับมุสลิมมาเลย์ในบริเวณชอยโรงน้ำแข็งและบริเวณ วัดปรก อิหม่ามคนที่ 5 ฮัจยีอับดุลเราะห์มาน ก็เป็นผู้หนึ่งที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ในชอยวัดปรก อันเป็นอาณาบริเวณที่ต่อเนื่องกับชอยโรงน้ำแข็ง ซึ่งมุสลิมในชอยวัดปรกก็ใช้มัสยิดยะวาเป็นสถานที่นมัสการด้วยนับตั้งแต่สร้างมัสยิดเสร็จ

² สัมภาษณ์นางยุพา ดะห์ลัน, อ่างแล้ว. คำว่า Balai นี้ ชาวปัตตานีในเมืองไทย ออกเสียงเป็น “บาล” ตามสำเนียงท้องถิ่น

³ สัมภาษณ์ฮัจยีอับดุลเราะห์มาน (นายอรุณ พิทยายน) มัสยิดยะวา เลขที่ 707 ชอยโรงน้ำแข็ง แขวงยานนาวา เขตสาทร กรุงเทพฯ. (12 สิงหาคม 2527).

มัสยิดชะวาและบริเวณภายใน (ภาพผู้เขียน)

มัสยิดบาหัยัน

นอกจากชายะวะจะได้มีส่วนในการสร้างมัสยิดยะวะแล้ว ชายะวะที่ อยู่ในบริเวณซอยบาหัยัน ตำบลวัดพระยาไกร อำเภอยานนาวา ได้มีส่วน เกี่ยวข้องกับมัสยิดบาหัยันด้วย และอิหม่ามบางคนของมัสยิดแห่งนี้ก็เป็นชายะวะ อาทิเช่น ฮัจยีบาทาเซ็ม ซึ่งเป็นอิหม่ามคนที่ 4 เป็นชายะวะสืบต่อจาก ฮัจยีมุซ็ัดเด็นท์ ฮัจยีอับราฮิม และ ฮัจยีชานาวี ซึ่ง 2 ท่านแรกทราบแต่เพียง ว่าเป็นอินโดนีเซีย ส่วนท่านที่ 3 นั้นเป็นชาวบาหัยัน (ในภาษามลายูเรียกว่า Boyan)⁴ ฮัจยีโอมาร์ ซึ่งเป็นอิหม่ามคนที่ 5 ก็เป็นยะวะ ฮัจยีไซยิดอัล อัลเอดโรส อิหม่ามคนที่ 6 เป็นมลายู ฮัจยีอับดุลการ์ิม เซอร์ประยูร อิหม่าม คนที่ 7 เป็นเชื้อสายเขมร และฮัจยีไซยิด กาเซ็ม อิหม่ามคนที่ 8 เป็นเชื้อ สายมลายู พ.ศ.2539 ผู้ดำรงตำแหน่งเป็นอิหม่าม คือ ฮัจยีมร์ซาบาน บินฮัจยีมุฮัมมัดตอยยิบ (นายปริญญา วิโรจน์วิทย์) ซึ่งก็เป็นเชื้อสายยะวะ เช่นกัน

มัสยิดแห่งนี้นายมุฮัมมัดตอยยิบ อาบู และบุตรชาย 3 คน ได้อุทิศที่ดิน จำนวน 401 ตารางวาเพื่อสร้างมัสยิด ฮัจยีมุซ็ัดเด็นท์ได้เรียกริเงินจากชาว บาหัยัน ชายะวะ และมุสลิมอื่น ๆ ในบริเวณใกล้เคียงสร้างมัสยิดแห่งนี้ เมื่อประมาณปี พ.ศ.2454 แต่ในปี พ.ศ.2458 มัสยิดแห่งนี้เกิดอัคคีภัย ถูกพระเพลิงเผาผลาญหมดสิ้น นายกาเซ็ม บินอาบู ซึ่งเป็นผู้จัดการดูแล

---

⁴ Sir Richard Winstedt, *Malay-English Dictionary*, Third Edition, (Bangay, Suffolk, Great Britain : Richard Clay and Company, Ltd., 1959) p.32 หมายเหตุ ในแผนที่ เกาะบาหัยัน หรือ Boyan ในภาษามลายู ซึ่งเป็นเกาะที่ตั้งอยู่กลางทะเลชวาเหนือ เกาะชวาและเกาะมาดรา จะปรากฏชื่อเป็น Bawean.

มัสยิดบาหฺยัน (ภาพผู้เขียน)

ผลประโยชน์ของมัสยิด อุทิศบ้านหนึ่งหลังเพื่อเป็นมัสยิดแทนที่เสียหาย และได้จดทะเบียนมัสยิดเมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2492 ในช่วงเวลาที่ไชยดีอาลี อัลเอเดโรส ดำรงตำแหน่งเป็นอิหม่าม สำหรับมัสยิดบาหอันนี้ นายเอช เอ อามิน หนึ่งในคณะกรรมการมัสยิดแห่งนี้ได้ทำหนังสือขออนุญาตต่อทางการหรือทำเป็น ตั๋วศกถาวรใน พ.ศ.2495⁵

มัสยิดคารุลอาบิดีน

มัสยิดแห่งนี้ก็เป็นมัสยิดอีกแห่งหนึ่งที่ชาวยะวะวามีส่วนอุทิศที่ดินให้เป็น ที่สร้างสถานที่นั้มีสการพระผู้เป็นเจ้าของเจ้า เมื่อฮัจยีไซนุลอาบิดีน (Haji Zainul A'abidin) เริ่มดำริสร้างมัสยิดแห่งนี้ ท่านได้อุทิศที่ดินแปลงหนึ่งให้เป็นศาสนสมบัติ พร้อมทั้งเงินส่วนตัวอีก 8,000 บาท ในการก่อสร้างมัสยิด บรรดาชาวยะวะวาและมุสลิมมาเลย์ที่อยู่ในบริเวณตรอกจันท์ และที่อื่น ๆ ได้ร่วมบริจาคที่ดินและเงินตามกำลังทรัพย์ของตนเอง ฮัจยียาฮยา หรือ ฮัจยียะห์ยา บิน ฮัจยีเย็บ (Haji Yahya bin Haji Yeb) ชาวยะวะวา ได้อุทิศที่ดินร่วมด้วย เพื่อให้การก่อสร้างมัสยิดตรอกจันท์ หรือมัสยิดคลองกรวย อันเป็นชื่อเรียกกันแต่เดิมนั้นให้สำเร็จลงได้ นอกจากนี้ยังมี ฮัจยีอับดุลมานัฟ (Haji Abdul Manaf) ฮัจยีมะหมุด (Haji Mahamud) ฮัจยีกาเซ็ม (Haji Kasem) แห่งแขวงมทานาค และมุสลิมอื่น ๆ อีกมากท่าน ได้เสียสละทรัพย์ กำลังกาย กำลังความคิด ในการก่อสร้างมัสยิดนี้ สำหรับแบบแปลนของมัสยิดนี้ รองอำมาตย์ตรี เอ็ม.เอ.กาเซ็ม (ชาวยะวะวาซึ่งรับราชการในกองประจำกระทรวงมหาดไทย ซึ่งชาวมุสลิมในมัสยิดยะวะวาและมัสยิดตรอกจันท์ รู้จัก

⁵ คณะกรรมการมัสยิดบาหอัน, ประวัติมัสยิดบาหอัน. (กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., ม.ป.ป.)

มัสยิดดารุลอาบีดีน (มัสยิดตโรกจันทน์) (ภาพผู้เขียน)

กันดีในนามของนายกาเซ็ม-แพลน เมื่อแปลงสัญชาติเป็นไทยได้ใช้ชื่อว่า นายเกษม อิทธิเกษม) เป็นผู้ออกแบบและควบคุมการก่อสร้าง ซึ่งแบบแปลนที่ออกมานี้เป็นแบบที่มีความสง่างามสยิดหนึ่ง

ชาวยะวาและมุสลิมมาเลย์ที่อยู่ในอาณานิคมมัสยิดตรอกจันทน์ ได้ใช้มัสยิดแห่งนี้ทำพิธีนมัสการพระผู้เป็นเจ้าตลอดมาจนถึงปัจจุบัน แม้ว่าในปี พ.ศ.2458 ซึ่งเป็นปีหนึ่งในระหว่างมหาอุทกสงครามครั้งแรก ได้เกิดอัคคีภัยครั้งใหญ่ เพลิงเผาผลาญเคหสถานน้อยใหญ่วอดวายไปหลายร้อยหลังคาเรือนรวมทั้งมัสยิดบาฮันด้วย แต่มัสยิดตรอกจันทน์มิได้ถูกพระเพลิงเผาไหม้ยืนเด่นอยู่เพียงหลังเดียว แม้เมื่อวันที่ 27 เมษายน พ.ศ.2488 คราวสงครามโลกครั้งที่ 2 ก็ได้เกิดอัคคีภัยขึ้นในบริเวณใกล้เคียงมัสยิดและรอบมัสยิดได้ถูกพระเพลิงเผาผลาญไปหมด แต่มัสยิดก็รอดพ้นจากพระเพลิงอีกครั้งหนึ่ง เนื่องจากถูกเปลวความร้อนของอัคคีภัยถึง 2 ครั้ง คณะกรรมการมัสยิดจึงได้ทำการบูรณะซ่อมแซมในปี พ.ศ.2495⁶

มัสยิดแห่งนี้ได้ขอจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติมัสยิดอิสลาม พ.ศ.2490⁷ และทางการได้รับจดทะเบียนไว้เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ.2491 คณะกรรมการมัสยิดได้เปลี่ยนชื่อมัสยิดนี้ว่า *มัสยิดดารุลอาบิติน* เพื่อเป็นเกียรติประวัติแก่ฮัจยีไซนุลอาบิติน ผู้เริ่มดำริสร้าง จึงพยายามหาชื่อที่ใกล้เคียงชื่อของท่าน ในที่สุดเลือกได้ชื่อนี้ ซึ่งอาจแปลเป็นภาษาไทยได้ว่า “สถานที่แห่งผู้ปฏิบัติความดีงาม”

⁶ คณะกรรมการมัสยิดดารุลอาบิติน, ประวัติย่อมัสยิดดารุลอาบิติน (กรุงเทพฯ : รวมมิตรไทย, 2495).

⁷ คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย, คู่มือกรรมการอิสลาม (กรุงเทพฯ : ไทยการพิมพ์, 2506).

มัสยิดบ้านอู่

มัสยิดบ้านอู่ เป็นมัสยิดที่ตั้งอยู่ชอยบ้านอู่ บางรัก ซึ่งมัสยิดแห่งนี้ก็เป็นมัสยิดที่ฮัจยีกาเดร์ (Haji Kader) ชาวยะวาเป็นผู้อุทิศที่ดินและตัวอาคารให้เป็นสถานที่นมาศการพระผู้เป็นเจ้า โดยยื่นความจำนงที่จะอุทิศที่แห่งนี้เป็นมัสยิดต่อทางการในปี พ.ศ.2462⁸ ทั้งนี้ด้วยเกรงว่าลูกหลานจะนำสถานที่นี้ไปทำอย่างอื่นเมื่อฮัจยีกาเดร์เสียชีวิตไปแล้ว นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2462 เป็นต้นมา ชาวมุสลิมที่อยู่บริเวณบ้านอู่ได้จัดตั้งเป็นคณะกรรมการดำเนินงานของมัสยิดมาโดยตลอดจนถึงปัจจุบัน มุสลิมที่อยู่บริเวณมัสยิดบ้านอู่ ที่เป็นชาวยะวาปัจจุบันไม่มีแล้ว เนื่องจากมีอยู่น้อยคน และเสียชีวิตกันไปหมด มุสลิมที่อยู่บริเวณบ้านอู่จึงเป็นมุสลิมเชื้อสายมาเลย์เป็นส่วนใหญ่⁹

มัสยิดอินโดนีเซีย

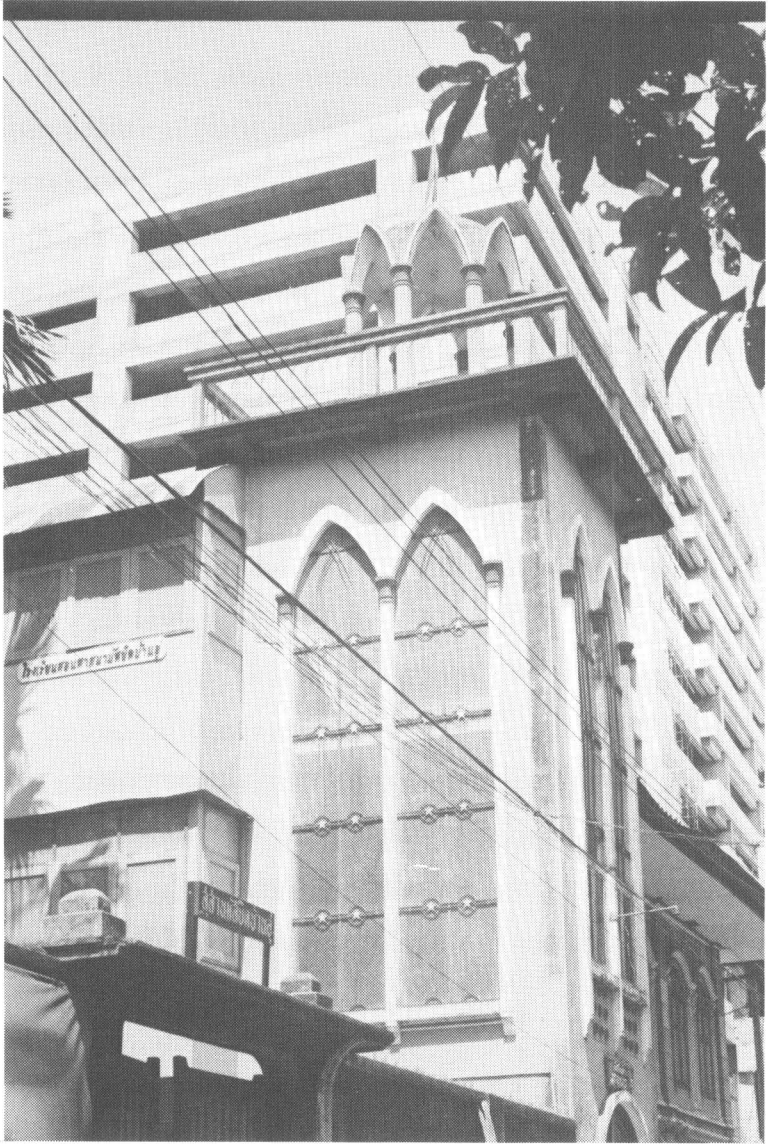
มัสยิดแห่งนี้เป็นมัสยิดของชาวยะวาที่สร้างขึ้นในชอยสนามคลี หรือที่เรียกว่าชอยโปโล เป็นมัสยิดของชาวยะวาที่สร้างและจดทะเบียนมัสยิดเมื่อ พ.ศ.2492¹⁰ เมื่อแรกก่อตั้งมัสยิดอินโดนีเซียนี้ ชาวยะวาก็ได้นมัสการพระเจ้ากันที่บ้านใดบ้านหนึ่งรวมกัน แต่เนื่องจากคับแคบ จึงได้เรียกรับเงินจากชาว

⁸ ร.6 น.15.2/16 นายอับลกาเดร์ ทำพินัยกรรมอุทิศบ้านเรือนให้เป็นสมบัติของสุหนีมัสยิด สุหร่าแขกบ้านอู่ บางรัก (7 มิ.ย. - 27 มี.ค. 2462).

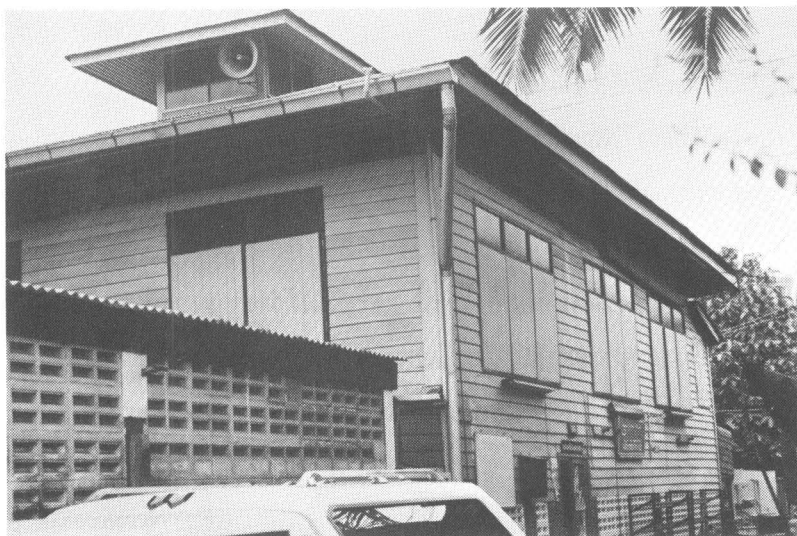
⁹ สัมภาษณ์ ฮัจยี สวัสดิ์ เศรษฐสุข อายุ 70 ปี บ้านเลขที่ 134 บ้านอู่ แขวงบางรัก เขตยานนาวา กรุงเทพฯ (2 ธ.ค. 2527).

¹⁰ สัมภาษณ์ นายอาลี บินมุฮัมมัดโนร์, อ่างแก้ว.

มัสยิดบ้านอู่ (ภาพผู้เขียน)

มัสยิดอินโดนีเซีย (ภาพผู้เขียน)

ยะวาคนละ 75 บาท โดยจ่ายเป็น 3 งวด คือจ่ายเดือนละ 25 บาท 3 เดือน และเมื่อเก็บเงินได้ประมาณ 2 เดือน ก็ขอเรือไประหว่างชวามุสลิมที่หมู่บ้านยะวา ครอบครองน้ำแข็ง พญาไท เป็นต้น จนสามารถสร้างมัสยิดได้เสร็จสมบูรณ์ สอดคล้องตามความตั้งใจของฮัจยีตะฮัลลัน (Haji Tahlun) ซึ่งเป็นผู้ริเริ่มสร้างมัสยิด แห่งนี้

จากมัสยิดทั้งหมดที่กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่าชาวยะวามีความสัมพันธ์ เกี่ยวข้องกับการก่อสร้างมัสยิดในบริเวณต่าง ๆ 5 แห่งด้วยกัน ทั้งนี้ไม่นับ มัสยิดที่ชาวยะวา จำนวนเล็กน้อยเข้าไปใช้สถานที่ร่วมกับชาวมลายูในเขต ต่าง ๆ

เมื่อมีมัสยิดในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาแล้ว ชาวยะวาได้ให้ความสำคัญต่อการศึกษาของเด็ก ๆ เป็นอันดับต่อมา

การศึกษาของชาวยะวา

ในด้านการศึกษาของเด็กชาวยะวาในกรุงเทพมหานครนั้น แต่เดิม การศึกษาเป็นไปในลักษณะของการเรียนภาษาอาหรับ และหลักปฏิบัติในทาง ศาสนาอิสลาม เด็กชาวยะวาจะได้รับการสอนจากอิมามในมัสยิดยะวา หรือ อาจจะมีการเรียนโดยจ้างครูมาสอนในบ้าน หรืออาจจะส่งลูกหลานไปเรียน ทางด้านศาสนาจากผู้รู้ท่านใดท่านหนึ่ง ความสนใจในการที่จะศึกษาวิชาการ ด้านภาษาไทยยังไม่มี¹¹ ตราบจนกระทั่งในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎ-เกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ตราพระราชบัญญัติประถมศึกษาขึ้นในปี พ.ศ.2464 ซึ่ง บังคับให้เด็กทุกคนในเมืองไทยที่อายุอยู่ในเกณฑ์จะต้องเข้าเรียนจนจบการ

¹¹ สัมภาษณ์ ฮัจยีอับดุลเราะห์มาน (นายอรุณ พิทยานน), อ่างแก้ว.

เด็กมุสลิมชายะวะวากำลังกล่าวสรรเสริญท่านศาสดามุฮัมมัดภายหลังจากเสร็จสิ้นการอ่านพระมหาคัมภีร์ อัล กุรอาน ต่อหน้าอาจารย์ผู้สอนและทุกคนที่มาในงานฉลองการเรียนภาษาอาหรับเสร็จสิ้นลง (ภาพผู้เขียน)

ศึกษาภาคบังคับ คือ ตั้งแต่ ป.1 - ป.4 ยกเว้นเด็กที่มีปัญหาด้านสติปัญญาหรือพิการจนไม่สามารถจะเข้าเรียนได้ ทางอำเภอก็จะยินยอมผ่อนผันให้¹²

การที่ทางการได้ออกกฎเกณฑ์บังคับเกี่ยวกับการศึกษา และจัดตั้งโรงเรียนในอาณาบริเวณของวัด ครูผู้สอนในระยะแรกส่วนใหญ่เป็นพระสงฆ์ การสอนเน้นทางด้านวิชาการและอบรมศีลธรรมตามแนวของพุทธศาสนา ทำให้ชาวยะวะวเกิดความลำบากใจในการที่จะนำบุตรหลานของตนเข้าเรียนในโรงเรียนเหล่านั้น ชาวยะวะวและมุสลิมที่อยู่ในหมู่บ้านยะวะว เขตยานนาวา และซอยวัดปรกเขตเดียวกัน ได้มาปรึกษาหารือฮัจยะห์ฟาติมะ บินติมะหมุด

¹² พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ.2464.

คนไทยเชื้อสายมาเลย์จากปีนัง ซึ่งในขณะนั้นเป็นครูสอนศาสนา ภาษาอาหรับให้กับเด็กและผู้ใหญ่ อยู่ที่บ้านเลขที่ 2199 ฎ ซอยวัดปรก โดยขอให้ ฮัจยะห์ฟาติมะ จัดตั้งโรงเรียนราษฎร์ สอนภาษาไทยตามหลักสูตรประถมศึกษาของกระทรวงธรรมการ และขอให้สอนศาสนาอิสลาม ตลอดจนวิถีทางปฏิบัติตามแนวของอิสลามควบคู่กันไปด้วยนอกเวลาเรียนปกติ ฮัจยะห์ฟาติมะจึงนำเรื่องการจัดตั้งโรงเรียนปรึกษากับฮัจยียะห์ยา หรือ ฮัจยียายญา ชาวยะวา ซึ่งเป็นผู้ที่ฮัจยะห์ฟาติมะนับถือในฐานะญาติผู้ใหญ่ ฮัจยียะห์ยาได้มอบที่ดินโฉนดเลขที่ 4049 ซอยวัดปรก แขวงทุ่งวัดดอน เขตยานนาวา ให้เป็นสถานที่ตั้งของโรงเรียนบำรุงศึกษา เปิดทำการสอนตั้งแต่เดือนพฤษภาคม พ.ศ.2467 รับนักเรียนทั่วไปทั้งเด็กไทย จีน และมุสลิมในละแวกนั้น โดยเชิญครูผู้มีความรู้ด้านภาษาไทยมาถ่ายทอดวิชาการให้กับนักเรียน ส่วนการสอนด้านศาสนาอิสลามนั้นเปิดสอนนอกเวลาปกติเฉพาะเด็กชาวยะวาและเด็กมุสลิมในซอยวัดปรกและซอยอื่น ๆ ใกล้เคียงจวบจนถึงปัจจุบัน การจัดตั้งโรงเรียนบำรุงศึกษาที่สำเร็จลงได้ก็เนื่องด้วยฮัจยียะห์ยา ชาวยะวา ที่มอบที่ดินให้เป็นสถานที่ตั้งของโรงเรียน นับได้ว่าฮัจยียะห์ยาเป็นชาวยะวาที่ได้ทำประโยชน์ทางด้านการศึกษาให้กับท้องที่ซอยวัดปรก และอาณาบริเวณใกล้เคียงเป็นอย่างยิ่ง

หลังจากจบชั้นประถมศึกษาภาคบังคับแล้ว เด็กชาวยะวาส่วนหนึ่งก็จะเลิกเรียนและมุ่งประกอบอาชีพช่วยเหลือบิดามารดา แต่บางครอบครัวที่มองการณ์ไกลเกี่ยวกับอนาคตของบุตรหลาน ก็จะส่งลูกหลานเข้าเรียนต่อในโรงเรียนมัธยมศึกษา ในระยะนี้โรงเรียนมัธยมของรัฐบาลที่อยู่ใกล้หมู่บ้านยะวามากที่สุดนั้นก็คือ โรงเรียนสตรีบ้านทวาย ภายหลังเปลี่ยนชื่อเป็น โรงเรียนสตรีศรีสุริโยทัย รับเฉพาะนักเรียนหญิง และ โรงเรียนวัดสุทธิวราราม รับเฉพาะนักเรียนชาย ซึ่งเด็กชาวยะวาก็จะเรียนจนจบหลักสูตรของโรงเรียนและออกไปประกอบอาชีพ

นอกจากโรงเรียนบำรุงศึกษา ซึ่งเป็นโรงเรียนประถมศึกษาของเอกชน โรงเรียนสตรีบ้านทวาย และโรงเรียนวัดสุทธิวราราม ซึ่งเป็นโรงเรียนรัฐบาลแล้วยังมีโรงเรียนเอกชนอีก 1 แห่ง คือ มหัสตัมอิสลามวิทยาลัย เปิดสอนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 จนถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนนี้ตั้งอยู่ที่ถนนสาทรเหนือ เปิดทำการสอนเมื่อ พ.ศ.2475 โดยนายอาดัม เอส.เอ็ม.มุตู (Adam S.M.Mutu) เป็นผู้ก่อตั้ง เด็กในหมู่บ้านยะวาส่วนหนึ่งมาเรียนที่โรงเรียนนี้ แต่ภายหลังโรงเรียนมีเหตุต้องยุบเลิกไปเพราะถูกไฟไหม้ตอนสงครามโลกครั้งที่ 2¹³ จึงยังคงเหลือ 3 โรงเรียนที่ชาวยะวาเข้าศึกษาต่อเนื่องกันมาจนถึงปี พ.ศ.2492 อันเป็นช่วงระยะก่อนหน้าที่จะมีโรงเรียนประถมศึกษาเกิดขึ้นในบริเวณหมู่บ้านยะวาอีก 2 โรงเรียน ซึ่งเป็นโรงเรียนของชาวมุสลิมที่จัดตั้งไล่เลี่ยกันในปี พ.ศ.2499 คือโรงเรียนอนันตสถานศึกษา โรงเรียนสุรียานุสรณ์¹⁴

จากการศึกษาในภาควิชาสามัญของเด็กยะวาในหมู่บ้านจนจบหลักสูตรประถมศึกษา และสามารถศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาดังกล่าว ส่งผลให้เด็กชาวยะวามีความรู้ความสามารถที่จะประกอบอาชีพสร้างฐานะให้กับครอบครัวของตน สำหรับในส่วนวิชาด้านภาษาอาหรับและหลักปฏิบัติตามแนวทางของศาสนาอิสลามนั้น มัสยิดยะวาได้รับที่ดิน 139 ตารางวาจากนายอุมร์ บินกำซัน ซึ่งอุทิศให้จัดตั้งโรงเรียนมัสยิดยะวาขึ้นใน พ.ศ.2495 ดำเนินการสอนเฉพาะเด็กมุสลิมในหมู่บ้านยะวาและอาณาบริเวณใกล้เคียง โดยดำเนินการสอนตาม

¹³ สัมภาษณ์ นางกันยา จุฑามาศ ครูใหญ่ โรงเรียนบำรุงศึกษา บ้านเลขที่ 88 ซอยวัดปรก เขตยานนาวา กรุงเทพฯ (7 ม.ค. 2527).

¹⁴ สัมภาษณ์ นางนิกา บุญมัน ผู้จัดการโรงเรียนอนันตสถานศึกษา ซอยโรงน้ำแข็ง แขวงยานนาวา เขตสาทร กรุงเทพฯ. (12 พ.ย. 2527).

หลักสูตรของสมาคมครูสัมพันธ์ ซึ่งมีนายตวนฟา มุขตารี เป็นผู้จัดตั้งสมาคมขึ้น¹⁵ โรงเรียนมัธยมชวาวันนี้มีได้เก็บค่าเล่าเรียน แต่ได้รับความอุปถัมภ์ทางการเงิน มากบ้างน้อยบ้างจากชาวยะวาในหมู่บ้าน จึงนับได้ว่าชาวยะวาได้ให้ความสำคัญต่อการเรียนทั้งในภาควิชาสามัญเพื่อการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นไป แต่ใน ขณะเดียวกันก็มิได้ทอดทิ้งการศึกษาศาสนาอิสลาม เด็กชาวยะวาและเด็ก มุสลิมที่มีเชื้อสายยะวาต้องศึกษาวิชาสามัญในเวลาปกติ และต้องเรียนด้าน ศาสนาในตอนค่ำอีกด้วย

ภาษายะวากับรัฐธรรมนูญจอมพล ป. พิบูลสงคราม

แม้ว่าเด็กชาวยะวาที่เกิดในเมืองไทยรุ่นแรก ๆ จะได้เล่าเรียนในโรงเรียน ของรัฐและพูดภาษาไทยได้อย่างคล่องแคล่ว แต่เมื่อกลับถึงบ้านก็จะได้ยินได้ ฟัง ปู่ ย่า ตา ยาย หรือบิดามารดาของตนพูดภาษายะวากันในครอบครัว ทำให้ เด็กชาวยะวารุ่นแรก ๆ นี้ยังคงสามารถเข้าใจและพูดภาษายะวาได้ แต่ทักษะ ในการใช้ภาษายะวาของเด็กจะไม่เท่ากันแต่ละครอบครัว ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับอัตรา การใช้ภาษายะวามากหรือน้อยภายในครอบครัวเป็นสำคัญ

ภาษาประจำชาติของอินโดนีเซีย คือ ภาษา “*ภาษาชวาอินโดนีเซีย*” (Bahasa Indonesia) แต่ภาษาที่ชาวยะวาใช้พูดกันในหมู่บ้านยะวาสำหรับชาวยะวาที่ เข้ามารุ่นแรกและในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น คือ *ภาษายะวา* ซึ่งเป็นภาษาท้องถิ่นภาษาหนึ่งในจำนวน 200 กว่าภาษา ที่พูดกันในหมู่

¹⁵ สัมภาษณ์ นายปริญญา วิโรจน์วิทย์ บ้านเลขที่ 481/1 ซอยวัดปรก เขตยานนาวา กรุงเทพฯ. (10 ม.ค. 2527). หมายเหตุ : ปัจจุบันที่ทำการสมาคมครูสัมพันธ์ตั้งอยู่ที่ เลขที่ 29 ซอยเจริญกรุง 36 ถนนเจริญกรุง เขตบางรัก กรุงเทพฯ.

ชนเผ่าต่าง ๆ ที่มีมากกว่า 300 เผ่าในอินโดนีเซีย¹⁶

เมื่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีครั้งแรกในปี พ.ศ.2481 ท่านเป็นนักชาตินิยม ท่านต้องการให้ใช้คำว่า “ไทย” เพียงคำเดียวสำหรับชาวไทยทั้งหมด โดยไม่แบ่งแยกว่าเป็นไทยเหนือ ไทยอีสาน ไทยใต้ ไทยอิสลาม โดยถือว่าไม่เหมาะสมกับสภาพของคนไทย ซึ่งมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จะแบ่งแยกไม่ได้¹⁷ คำเรียก มุสลิมยะวา และมุสลิมทั้งปวงว่า ไทยอิสลาม นั้นจึงยกเลิกไปในปี พ.ศ.2482 รัฐนิยมฉบับนี้เป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงความปรารถนาของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่จะให้มุสลิมไม่แยกตนเองออกจากความเป็นคนไทย ต่อมาจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ออกประกาศเกี่ยวกับการที่ชาวไทยจะต้องรู้ภาษาไทย หรืออยู่ในระดับอ่านออกเขียนได้เป็นอย่างน้อย ถือเป็นหน้าที่ของพลเมืองในประการแรก ส่วนหน้าที่ประการที่ 2 ก็คือต้องให้การสนับสนุนแนะนำผู้ที่ยังไม่รู้จักภาษาไทย หรือที่ยังไม่รู้หนังสือไทยให้สามารถอ่านออกเขียนได้¹⁸ รัฐนิยมฉบับนี้จึงมีส่วนทำให้เด็กยะวาร์นหลังใช้ภาษาไทยในชีวิตประจำวันแทนการพูดภาษายะวา เมื่อเห็นห่างจากการพูดภาษาของบรรพบุรุษ ยิ่งทำให้เด็กยะวาในรุ่นต่อ ๆ มาพูดภาษายะวาได้น้อยลงทุกที ในที่สุดก็พูดได้แต่ภาษาไทย นอกจากคำศัพท์ภาษายะวาบางคำที่ใช้ในการเรียกชื่อสิ่งของเครื่องใช้ หรือชื่ออาหารบางอย่างที่ยังคงหลงเหลือพูดกันในบางครอบครัว

¹⁶ สถานเอกอัครราชทูตสาธารณรัฐอินโดนีเซีย, อินโดนีเซีย : ประเทศและประชากร, (ม.ป.ท., ม.ป.ป.)

¹⁷ ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี, “การเรียกชื่อชาวไทย” ใน รัฐนิยม 3 (2 สิงหาคม 2482).

¹⁸ ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี, “ภาษาและหนังสือไทย กับหน้าที่พลเมืองดี” ใน รัฐนิยม 9 (24 มิถุนายน 2483).

ชีวิตครอบครัวของชายยะวา

ชีวิตครอบครัวของชายยะวานั้น ปรากฏว่าชายยะวาแต่งงานกับชายยะवाद้วยกันเอง บางครั้งก็แต่งงานกับมุสลิมเชื้อสายมาเลย์ หรือบางทีก็แต่งงานกับชาวไทย ชาวจีน ซึ่งสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตคู่ของชายยะวาว่าแบ่งออกได้เป็น 2 พวก พวกที่หนึ่งนั้นเป็นพวกที่มีความเคร่งครัดและปฏิบัติตามหลักศาสนา ซึ่งระบุไว้ใน บทที่ 33 ใองการ 35 ว่า ชายหรือหญิงที่มีคุณสมบัติควรสมรสด้วยนั้น จะต้องเป็นผู้ที่นอบน้อมต่อพระผู้เป็นเจ้า ศรัทธาและภักดีต่อศาสนา พุศุคความจริง อดทน รู้จักถ่อมตน บริจาคทาน ถือศีลอด ตลอดจนระวังรักษาพรหมจรรย์ของตน¹⁹ ฉะนั้นชายหญิงยะวาที่มีความเคร่งครัดในศาสนานี้จะแต่งงานในหมู่ของชายยะवाद้วยกัน หรือถ้าจะแต่งงานกับผู้ที่มิใช่เป็นยะวาก็จะเลือกแต่งงานกับชายหรือหญิงที่เป็นมุสลิมเท่านั้น

สำหรับการแต่งงานของชายยะวาพวกที่ 2 นั้น มิได้ค้ำนึ่งว่าคู่สมรสจะนับถือศาสนาอิสลามเหมือนกันหรือไม่ แต่จะยึดหลักการที่ว่า เมื่อจะแต่งงานกับคู่สมรสที่ได้เป็นมุสลิมแล้วก็ต้องให้คู่สมรสเปลี่ยนมาเป็นมุสลิมเสียก่อน ในกรณีที่มีการแต่งงานกับคนต่างศาสนานี้ อาจจะเป็นด้วยสาเหตุที่ว่าในระยะที่ชายยะวาเดินทางมาแสวงโชคในเมืองไทย ชายยะวามักจะมาเมืองไทยแต่เพียงลำพังคนเดียวเพื่อสร้างฐานะของตน ชายยะวาที่เข้ามาเมืองไทยนั้นผู้ชายจะมีอัตราการเข้ามาสูงกว่าผู้หญิง และชายที่มีภรรยาแล้วจะเข้ามาเมืองไทยน้อยกว่าชายโสด จากสถิติของกรมตรวจคนเข้าเมืองในปลายปี พ.ศ.2470 - ต้นปี พ.ศ.2475 พบว่า ในจำนวนชายหญิงชายยะวา 237 คน ที่เข้ามาเมือง

---

¹⁹ สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับ, ความหมายอัล กุรอาน เป็นภาษาไทย ภาค 3 (กรุงเทพฯ : ทิพยวิสุทธี, 2535), หน้า 897.

ไทยนั้น ชายที่มีภรรยาแล้วมี 73 คน ส่วนชายที่เป็นโสดมี 109 คน เด็กชาย 7 คน ส่วนหญิงยวาทที่เข้ามาเมืองไทยในระยะเวลาเดียวกันนี้แต่งงานแล้ว 36 คน เป็นโสด 5 คน และเด็กหญิง 5 คน²⁰ เมื่อจำนวนชายยวาทที่เป็นโสดมากกว่าฝ่ายหญิงที่เป็นโสด การที่จะแต่งงานกับหญิงยวาทที่มาในรุ่นเดียวกันก็ไม่อาจเป็นไปได้ทั้งหมด จึงมีชายชวยวาทที่ไปแต่งงานกับหญิงมุสลิมมาเลย์ หรือแต่งงานกับหญิงที่เป็นชาวไทย ชาวจีน ในช่วงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ชวยวาทที่แต่งงานกับหญิงไทยก็มีปรากฏตัวอย่างเช่น ชวยวาทที่แต่งงานกับสาวเชียงใหม่ในคุ้มเจ้าดารารัศมี²¹ หรือชวยวาทในช่วงสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว หรือในช่วงสมัยหลังสงครามโลก ก็มีการแต่งงานกับหญิงไทย หญิงจีน ซึ่งหญิงไทยและหญิงจีนดังกล่าวก็เปลี่ยนศาสนาเป็นอิสลาม ในหมู่บ้านยวาทก็มีชวยวาทที่แต่งงานในลักษณะดังกล่าวนี้เช่นเดียวกัน²²

---

²⁰ หจข. สบ. 2. 47/190, อ้างแล้ว.

²¹ สัมภาษณ์ นายกอเซ็ม หรือ นายประเสริฐ วิลาวรรณ, อ้างแล้ว.

²² สัมภาษณ์ นายสมุทร เรื่องสุวรรณ บ้านเลขที่ 1234 ถนนจันทน์ เขตยานนาวา กรุงเทพฯ (2 กุมภาพันธ์ 2528).

การร่วมกันประกอบพิธีแต่งงานโดยมุสลิมเชื้อสายยะวา (สวมหมวกแบบอินโดนีเซีย สีดำ) และมุสลิมเชื้อสายมาเลย์ (สวมหมวกขาวและพันผ้าสีขาวรอบหมวก) ให้กับเจ้าบ่าวเชื้อสายยะวา (ภาพผู้เขียน)

มุสลิมเชื้อสายยะวาญาติฝ่ายเจ้าบ่าวทั้งหมดถ่ายภาพร่วมกับเจ้าสาว (ติดดอกไม้ที่เสื้อ) ซึ่งเป็นมุสลิมเชื้อสายมาเลย์ (ภาพผู้เขียน)

บทที่ 6

ชาวยะวากับการโอนสัญชาติเป็นไทย

ชาวยะวาที่เข้ามาพำนักอยู่ในเมืองไทย นับตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา จวบจนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ล้วนอยู่ภายใต้ร่มธงของฮอลันดาโดยตลอด ทั้งนี้ด้วยความต้องการที่จะได้รับความคุ้มครองทางด้านการศาลจากฝ่ายฮอลันดา และฝ่ายกงสุลฮอลันดาเองก็ให้ความคุ้มครองแก่ชาวยะวาเป็นอย่างดี

จากหลักฐานด้านคดีความคนในบังคับฮอลันดา จะเห็นอยู่เสมอว่า กงสุลฮอลันดาให้ความช่วยเหลือชาวยะวาเมื่อเกิดคดีความ อาทิ ในกรณีของ นายรากิจยัน (Rakijyan) ถูกเจ้าชายระพี (เจ้าสารภี) กับตันเรือสยามใส่ข้อมือและมัดไว้กับเสาเรือในปี พ.ศ.2424 เมื่อ มงสิเออร์ พี. เอส. ฮาร์แมน (Monsieur P.S. Harman) ผู้ว่าการแทนกงสุลฮอลันดาทราบเรื่อง ได้ติดต่อมายังเจ้าพระยาภาณุวงษ์มหาโกษาธิบดีพระคลังเสนาบดีว่าการต่างประเทศ ขอให้ดำเนินการสั่งให้เจ้าสารภีปล่อยตัวนายรากิจยันโดยเร็ว พร้อมทั้งขอให้เจ้าพระยาภาณุวงษ์มหาโกษาธิบดีแจ้งให้เจ้าสารภีทราบว่า การกระทำของเจ้าสารภีดังกล่าว ทางฝ่ายผู้ว่าการแทนกงสุลฮอลันดาจะเอาผิดกับเจ้าสารภีด้วย¹

การที่ฝ่ายผู้ว่าการกงสุลฮอลันดาเข้ามามีบทบาทคุ้มครองชาวยะวานี้ ย่อมทำให้ชาวยะวาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มี

---

¹ หจข. ร.5 รล. เอกสารเขียนเล่มกระทรวงการต่างประเทศ จ.ศ.1241-1242. เล่ม 51 (10 กุมภาพันธ์ 2424) หน้า 302-303.

ความพอใจที่จะอยู่ภายใต้ร่มธงฮอลันดา กรณีเรื่องของนายมุฮัมมัด อาลี (Mohammad Ali) ที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ.2424 ที่ฟ้องร้องขอความเป็นธรรมให้กงสุลช่วยดำเนินคดีเพื่อให้ จินหมา ซดใช้เงิน ในกรณีที่จินหมาขับรถชนม้าของนายมุฮัมมัดอาลี ตาย หลังจากที่นายมุฮัมมัดอาลีร้องเรียนขอความเป็นธรรมจากกงสุลฮอลันดาแล้ว ทางฝ่ายกงสุลฮอลันดาได้ดำเนินเรื่องจนในที่สุด เจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดีได้มีบัญชาให้พิจารณาคดีนี้ใหม่² หรือในกรณีเรื่องราวของชาวยะวาที่เกิดขึ้นในระหว่างปี พ.ศ.2422-2423 ซึ่งเป็นกรณีที่ฮัจยีมุฮัมมัดยูซุฟ รับจ้างนองที่ดินของจินคำ ในตรอกวัดญวน³ ในปี พ.ศ.2418 เป็นจำนวนเงิน 200 บาท จินคำได้ทำหนังสือว่าถ้าไม่มาไถ่ถอนคืนภายในกำหนด 4 ปี ที่ดินนี้ตกเป็นกรรมสิทธิ์ของฮัจยีมุฮัมมัดยูซุฟ แต่ปรากฏว่าจินคำได้นำที่ดินดังกล่าวไปขายให้เงินจ่วนในปี พ.ศ.2422 เป็นเงิน 800 บาท ฮัจยีมุฮัมมัดยูซุฟจึงฟ้องร้องต่อตุลาการไทย ทางตุลาการไทยตัดสินในครั้งแรกให้ที่ดินตกเป็นกรรมสิทธิ์ของฮัจยีมุฮัมมัดยูซุฟ ต่อมาตุลาการไทยได้กลับคำตัดสินคดีใหม่ว่าหนังสือสัญญาที่จินคำทำไว้กับฮัจยีมุฮัมมัดยูซุฟนั้นใช้ไม่ได้ เนื่องจากเป็นการทำสัญญาตนเอง มิได้ทำต่อหน้าเจ้าพนักงานทะเบียนตามพระราชบัญญัติการออกโฉนดที่ดินในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งระบุไว้ในหมวดที่ 4 มาตรา 41 ว่า “ผู้ใดจะขายที่ดินที่ได้รับโฉนดอย่างใหม่ ให้ผู้ขายกับผู้ซื้อที่ดินนั้นไปให้เจ้าพนักงานทะเบียนทำหนังสือสัญญาซื้อขายกัน ณ หอทะเบียนสำหรับที่ดินแห่งนั้น”⁴

² เฟ็งอ้าง, หน้า 94, 96-97 .

³ เฟ็งอ้าง, หน้า 8-10, 31-34, 281.

⁴ “พระราชบัญญัติการออกโฉนดที่ดิน ร.ศ.127” ราชกิจจานุเบกษา 25 (9 มีนาคม 2452) หน้า 1439.

เมื่อตุลาการไทยตัดสินให้เงินค่าคืนเงิน 200 บาท เท่าที่จำนองไว้ พร้อมทั้งเสียค่าป่วยการให้ฮัจยีมุฮัมมัดยูซุฟ เป็นอันเลิกแล้วคดีต่อกัน มองซิเออร์ เอ ซาลมอน (Monsieur J. Salmon) ผู้ว่าการกงสุลฮอลันดาไม่เห็นด้วยกับคำตัดสินคดีของไทย และไม่ยอมให้ฮัจยีมุฮัมมัดยูซุฟปฏิบัติตามคำตัดสินของตุลาการไทย คดีความนี้ได้ยืดเยื้อมานานจนถึงสมัยที่ มองซิเออร์ พี. เอส. ฮาร์แมน (Monsieur P.S. Harman) เข้ามารับตำแหน่งกงสุลแทน ทางกงสุลฮอลันดาก็ไม่ยินยอมตามคำตัดสินของฝ่ายตุลาการไทย นอกจากนี้ยังกำหนดกฎหมายเมืองไทยว่าไม่มีบทลงโทษตุลาการเมื่อตุลาการพิจารณาผิดพลาดและไม่มีกฎหมายที่แน่นอนในการตัดสินคดีความที่ในตอนแรกตัดสินให้ฮัจยีมุฮัมมัดยูซุฟมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินรายนี้แล้วมากลับคำตัดสินใหม่⁵

กรณีพิพาทเกี่ยวกับที่ดินรายนี้ สร้างปัญหาในการตัดสินคดีความเป็นอย่างมากให้กับฝ่ายไทย ขณะเดียวกับทางกงสุลฮอลันดาก็ไม่ยอมรับยอมในเรื่องนี้ในคำตอบประโยคสุดท้ายที่กงสุลฮอลันดาเฝ้าเจ้าพระยาภาณุวงษ์มหาโกษาธิบดีดังกล่าวข้างต้น ย่อมชี้ให้เห็นอย่างแจ่มชัดว่ากงสุลฮอลันดาปกป้องผลประโยชน์ของชาวยะวาวอย่างเต็มที่

เมื่อชาวยะวาได้รับความคุ้มครองและได้รับผลประโยชน์อย่างเต็มที่จากกงสุลฮอลันดา ก็ย่อมเป็นที่แน่นอนว่า ชาวยะวาในเมืองไทยยินดีที่จะอยู่ในบังคับของฮอลันดามากกว่าที่จะเป็นคนในบังคับของไทย นอกจากนี้การเป็นคนในบังคับของฮอลันดายังให้ประโยชน์ในแง่ที่ว่าไม่ต้องเป็นทหาร⁶ ซึ่งเป็น

⁵ หจข. ร.5 รล. เอกสารเขียนเล่มกระทรวงการต่างประเทศ จ.ศ.1243 เล่ม 60, หน้า 240.

⁶ ประมวลสนธิสัญญา กรมสนธิสัญญาและกฎหมายกระทรวงการต่างประเทศ, หนังสือสัญญาทางพระราชไมตรี การค้าขายและการเดินเรือระหว่างกรุงสยามกับเนเธอร์แลนด์ และโปรโตคอลว่าด้วยอำนาจศาลสำหรับใช้แก่คนสังกัดเนเธอร์แลนด์ในพระราชอาณาจักรสยาม, พ.ศ.2463-2469, 3 (กรุงเทพฯ : 2512)

เรื่องที่ชาวยะวาพอใจ เพราะชาวยะวาปรารถนาที่จะประกอบอาชีพค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ หรือตกแต่งสวนที่ชาวยะวานั้นมากกว่า⁷ นอกจากจะพอใจที่ไม่ต้องเป็นทหารแล้ว ลูกซึ่งสังกัดการเป็นคนในบังคับฮอลันดาตามบิดาก็ไม่ต้องเป็นทหารไปด้วย

การที่ชาวยะวาได้รับสิทธิทางการศาล กงสุลฮอลันดามีสิทธิถอนคดีจากศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์จากผู้พิพากษาไทยไปพิจารณาใหม่ ย่อมเป็นที่แน่นอนว่ารูปคดีที่ตัดสินโดยผู้พิพากษาไทยย่อมแปรเปลี่ยนไปด้วย ซึ่งผู้ที่ได้รับผลประโยชน์จากการพิจารณาคดีใหม่ของกงสุลฮอลันดาก็คือ คนในบังคับของฮอลันดาหรือชาวยะวานั่นเอง ดังในกรณีของนายรากิจัน⁸ ดังกล่าวข้างต้น ก็เป็นตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจน

ผลประโยชน์ต่าง ๆ ที่ชาวยะวาได้รับจากการเป็นคนในบังคับฮอลันดาไม่ว่าจะเป็นเอกสิทธิ์ทางการศาล ไม่ต้องถูกลงโทษตามกฎหมายไทยเมื่อกระทำความผิด ไม่ต้องเป็นทหาร ล้วนเป็นสาเหตุแห่งความพอใจที่อยู่ภายใต้การเป็นคนในบังคับฮอลันดาทั้งสิ้น

แต่เมื่อเหตุการณ์ทางการเมืองได้ผันแปร รัฐบาลไทยนับตั้งแต่สมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จวบจนสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ได้เพียรพยายามแก้ไขสนธิสัญญาอันไม่เป็นธรรมที่ไทยทำกับประเทศตะวันตก นับตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จนสำเร็จลงได้ในปี พ.ศ.2481 รัฐบาลไทยได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยการจัดกันแห่งกฎหมาย พ.ศ.2481 ใจความใน

⁷ สัมภาษณ์นายอาลี บินมุฮัมมัดโนร์, อ้างแล้ว.

⁸ หจข. ร.5 รล. เอกสารเขียนเล่มกระทรวงการต่างประเทศ จ.ศ.1241-1242, เล่ม 60, หน้า 303.

พระราชบัญญัตินี้ล้วนส่งผลที่ทำให้คนยะวาต้องอยู่ภายใต้อำนาจแห่งศาลไทย อาทิเช่น มาตรา 4 ของพระราชบัญญัตินี้ระบุว่า “ถ้าจะต้องใช้กฎหมายต่างประเทศบังคับและตามกฎหมายต่างประเทศนั้น กฎหมายที่จะใช้บังคับได้แก่กฎหมายแห่งประเทศไทย ให้ใช้กฎหมายภายในแห่งประเทศไทยบังคับมิใช่กฎเกณฑ์แห่งกฎหมายสยามว่าด้วยการขัดกันแห่งกฎหมาย”⁹ จากข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการพิจารณาคดีความในเมืองไทย จะต้องใช้กฎหมายไทยเท่านั้น และถ้าหากจำเป็นที่จะต้องใช้กฎหมายต่างประเทศบังคับโดยไม่มีทางเลือกแล้ว ยินยอมให้ใช้กฎหมายต่างประเทศได้เท่าที่ไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนในประเทศ ดังที่ปรากฏในมาตรา 5 หรือในกรณีที่มีความจำเป็นจะต้องใช้กฎหมายสัญชาติบังคับมาตรา 6 ระบุว่า บุคคลที่มีสองสัญชาติขึ้นไป ซึ่งได้รับมาราวเดียวกัน ก็ให้ใช้กฎหมายสัญชาติของประเทศซึ่งบุคคลนั้นมีภูมิลำเนาอยู่บังคับ ซึ่งก็หมายความว่า ชาวยะวาที่อยู่ในเมืองไทยไม่อาจจะหลีกเลี่ยงจากกฎหมายไทย เพราะศาลย่อมต้องใช้กฎหมายสัญชาติของเมืองไทยในการพิจารณาคดีความของชาวยะวาตามถิ่นที่อยู่อาศัย

เด็กชาวยะวาที่เกิดในเมืองไทยได้รับสิทธิแห่งการมีสัญชาติ ถ้าหากเกิดมีกรณีขัดกันในเรื่องสัญชาติของบุคคล ในมาตรา 6 แจกแจงไว้ว่า ถ้าสัญชาติหนึ่งสัญชาติใดซึ่งขัดกันนั้นเป็นสัญชาติไทย กฎหมายสัญชาติที่จะใช้บังคับก็ต้องเป็นกฎหมายไทย ในเรื่องการกระทำนิติกรรมใด ๆ ของชาวยะวาจะนับว่าสมบูรณ์ได้ก็ต้องเป็นการทำนิติกรรมตามรูปแบบของกฎหมายไทย (มาตรา 9) พระราชบัญญัติมาตรา 20 ระบุว่า ถ้าคนต่างด้าวทำนิติกรรมใน

⁹ พระบริรักษ์นิเทศ, พระราชบัญญัติว่าด้วยการขัดกันแห่งกฎหมาย พ.ศ.2481 (กรุงเทพฯ : เติมล์, 2482), หน้า 2-3.

ประเทศไทย หากพิจารณาตามกฎหมายสัญชาติแล้ว คนต่างด้าวนั้นย่อมจะไร้ความสามารถหรือมีความสามารถอันจำกัดสำหรับการทำนิติกรรม กฎหมายให้ถือว่าคนต่างด้าวนั้นมีความสามารถทำนิติกรรมได้เพียงเท่าที่กฎหมายของเมืองไทยยินยอมให้เท่านั้น ในกรณีที่การกระทำนิติกรรมเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ ความสามารถของบุคคลที่จะทำนิติกรรมเช่นนี้ย่อมเป็นไปตามกฎหมายแห่งถิ่นที่อสังหาริมทรัพย์ตั้งอยู่¹⁰

การที่พระราชบัญญัติระบุไว้ดังนี้ ทำให้ชาวยะวาไม่มีความจำเป็นอีกต่อไปที่จะเป็นคนในบังคับฮอลันดา เพราะถ้ายังคงเป็นอยู่ กฎหมายก็จะถือว่าเป็นคนต่างด้าว ต่อมารัฐบาลไทยได้ประกาศยกเลิกพระราชบัญญัติว่าด้วยการพิจารณาคดีบางประเภทฉบับชั่วคราว ซึ่งไทยได้ประกาศใช้เพื่อเป็นหลักแห่งการพิจารณาคดีเกี่ยวกับคนต่างประเทศ พ.ศ.2478 พร้อมทั้งโอนคดีที่เกี่ยวกับคนในบังคับชาติตะวันตกที่ยังค้างพิจารณาไปขึ้นศาลไทยเมื่อวันที่ 3 เมษายน พ.ศ.2482¹¹ ซึ่งก็หมายถึงการสิ้นสุดของการที่ชาวยะวาจะได้รับความคุ้มครองทางด้านการศึกษาจากกงสุล ชาวยะวาหลายต่อหลายคนในหมู่บ้านยะวาวิตกกังวลในปัญหาที่ว่า ชาวยะวาจะเป็นคนในบังคับฮอลันดาต่อไป หรือจะเป็นคนในบังคับสยามดี ก็ได้ นำเรื่องนี้มาปรึกษานายนิพนธ์ จุฑามาศ ซึ่งขณะนั้นเป็นมุสลิมที่กำลังศึกษาในคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมืองสมัย ดร.ปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้ประศาสน์การและมีภูมิลำเนาอยู่ใกล้เคียงกับหมู่บ้านยะวา เมื่อชาวยะวาได้รับคำชี้แจงในเรื่องของคนต่างด้าวเกี่ยวกับการทำนิติกรรมในเมืองไทยว่าจะกระทำได้ในขอบเขตอันจำกัด โดยเฉพาะในเรื่อง

¹⁰ เพิ่งอ้าง, หน้า 5.

¹¹ หนังสือวัฒนธรรมไทย “วัฒนธรรมทางการศาล”. (กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., ม.ป.ป.), หน้า 38.

ของการซื้อที่ดินหรือการครอบครองอสังหาริมทรัพย์¹² การโอนสัญชาติเป็นคนไทยย่อมให้ผลประโยชน์ดีกว่าในเรื่องนี้

เมื่อสภาพการณ์ทางการเมืองการปกครองเปลี่ยนแปลงไปเช่นนี้ ชาวเขาวาจิงมองไม่เห็นความจำเป็นที่จะเป็นคนในบังคับฮอลันดาต่อไป จึงได้มีการโอนเป็นคนสัญชาติไทยเป็นส่วนใหญ่ แต่ก็ยังมีชาวเขาวาจิงบางคนยังคงเป็นคนต่างด้าวอยู่ในปัจจุบัน อาทิเช่น นายอาลี บินมุฮัมมัดโนร์ ทั้งนี้โดยให้เหตุผลว่า การขอโอนสัญชาตินั้นต้องเสียเงินอย่างมาก ซึ่งขณะนั้นยากจนไม่มีเงินเพียงพอ จึงมิได้โอนเป็นสัญชาติไทย¹³ การโอนสัญชาตินี้ต้องเสียอัตราค่าธรรมเนียมเป็นจำนวน 4,000 บาท และเสียเงินอีก 200 บาท สำหรับการขอหนังสือสำคัญในการแปลงสัญชาติ¹⁴

พระราชบัญญัติสัญชาติได้ระบุไว้ว่า ผู้ที่จะขอแปลงเป็นสัญชาติไทยนั้นจะต้องมีความรู้อ่านและเขียนภาษาไทยได้ (ซึ่งก็สอดคล้องกับเมื่อปี พ.ศ.2483 ที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ประกาศในรัฐธรรมนูญฉบับที่ 9 ว่าด้วยภาษาและหนังสือไทยกับหน้าที่พลเมืองดี ที่กล่าวว่าชาวไทยต้องรู้ภาษาไทย) และจะต้องยืนยันในเจตนาที่จะมีภูมิลำเนาในประเทศไทย ตลอดจนสัญญาว่าจะให้การศึกษากับบุตรของตนตามแบบอย่างที่ใช้กันอยู่ในเมืองไทย และในประการสุดท้ายต้องเปลี่ยนชื่อของตนให้เป็นไทยด้วย¹⁵

¹² สัมภาษณ์นายนิพนธ์ จุฑามาศ อดีตรองประธานและเลขาธิการคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย อายุ 70 ปี บ้านเลขที่ 88 ซอยวัดปรก เขตยานนาวา กรุงเทพฯ (1 ม.ค. 2528).

¹³ สัมภาษณ์นายอาลี บินมุฮัมมัดโนร์, อ้างแล้ว.

¹⁴ พระบริรักษ์นิติเกษตร, พระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ.2495. (กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานครพิมพ์, 2495) .

¹⁵ เพิ่งอ้าง, หน้า 3.

จากข้อระบุที่กำหนดลงในพระราชบัญญัติสัญชาติดังกล่าว นับเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้คนยะวาที่มีถิ่นฐานและอสังหาริมทรัพย์อยู่ในเมืองไทยตั้งแต่ก่อนพระราชบัญญัติสัญชาติจะประกาศใช้ในปี พ.ศ.2495 ไม่โยกย้ายกลับยะวา และเปลี่ยนชื่อเป็นคนไทย ชื่อของชาวยะวาที่เป็นภาษาอาหรับได้มีการดัดแปลงมาเป็นภาษาไทย อาทิเช่น นายกาเซ็ม เป็นนายเกษม นายอุสมาน เป็นนายสมาน นายอาลี เป็นนายอารี เป็นต้น และจากการที่พระราชบัญญัติสัญชาติกำหนดว่าผู้ขอแปลงสัญชาติเป็นไทยจะต้องเขียนและอ่านภาษาไทยได้นี้เอง ทำให้ชาวยะวาที่เป็นผู้ใหญ่ต้องศึกษาภาษาไทย แต่สำหรับเด็กยะวาซึ่งต้องเข้าเรียนภาษาไทยตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา ซึ่งประกาศใช้นับตั้งแต่ พ.ศ.2464 เป็นฉบับแรกนั้น เมื่อมาถึงระยะเวลาแห่งการโอนสัญชาตินี้จึงเป็นเรื่องที่ไม่ยุ่งยาก เพราะได้เรียนภาษาไทยกันมาแล้ว การโอนเป็นคนไทยสำหรับชาวยะวาจึงมิได้เป็นเรื่องที่ถูkBงคับจิตใจแต่ประการใด ทุกสิ่งดำเนินไปตามครรลองที่มันควรจะเป็นไปโดยปริยาย

บทสรุป

ชาวยะวาเป็นชนมุสลิมกลุ่มน้อยที่เดินทางเข้ามาสู่ประเทศไทยด้วยสาเหตุทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมที่เกิดขึ้นในยะวา นับตั้งแต่ฮอลันดาเข้าปกครองอินโดนีเซียในปี พ.ศ.2142 ดินแดนอินโดนีเซียเกิดสงครามเป็นเวลาถึง 100 ปี ทั้งนี้เนื่องจากการต่อต้านการปกครองของฮอลันดานั่นเอง สภาพบ้านเมืองที่มีสงครามอันยาวนานยุติลงเมื่อฮอลันดาสามารถได้ชัยชนะและปกครองอินโดนีเซีย ด้วยระบบทางเศรษฐกิจที่เรียกว่าระบบบังคับส่งส่วย (Forced Delivery) และระบบการเพาะปลูกแบบบังคับ (Culture System) ตามลำดับ ระบบทางเศรษฐกิจทั้ง 2 ระบบ มิได้ก่อให้เกิดผลดีแก่ชาวยะวา ซ้ำยังทำให้ฐานะทางเศรษฐกิจของประชาชนตกต่ำ ประชาชนขาดแคลนอาหารบริโภคเป็นเวลา 10 ปี ทั้งนี้เนื่องจากฮอลันดาบังคับให้ชาวยะวาปลูกพืชเพื่อเป็นสินค้าส่งออกมากเกินไป ความล้มเหลวของระบบนี้นำไปสู่การใช้นโยบายจริยธรรม (Ethical Policy) เพื่อปรับปรุงสวัสดิการต่าง ๆ ในยะวาให้ดีขึ้น แต่ก็ประสบความล้มเหลวอีก และจุดยุติของระบบนี้นำไปสู่การลดจำนวนประชากรที่แออัด โดยการกระจายพลเมืองไปสู่เกาะรอบนอก อันเป็นนโยบายของฮอลันดาที่ประกาศใช้ในปี พ.ศ.2471 แต่ตามความเป็นจริง ได้มีชาวยะวาทยอยออกจากเกาะยะวาก่อนหน้าการใช้นโยบายนี้ นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2405 มีชาวยะวาได้เดินทางมาสู่เมืองไทยแล้ว ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่าจากสภาวะสงคราม และระบบเศรษฐกิจแบบบังคับส่งส่วยและระบบการเพาะปลูกแบบบังคับที่เกิดขึ้นในดินแดนอินโดนีเซียนั้น ส่งผลให้ชาวยะวาปรารถนาที่จะย้ายถิ่นที่อยู่ และจากการที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดเกล้าฯ ให้นำชาวยะวาเข้ามากรุงเทพมหานครในปี พ.ศ.2444 นั้น นำไปสู่การที่

ชาวยะวาได้อพยพย้ายถิ่นมาทำมาหากินในเมืองไทยตามลำดับ และหลักฐานเกี่ยวกับการเข้ามาเมืองไทยของชาวยะวาได้ปรากฏชัดเจนเมื่อได้มีการสำรวจสำมะโนประชากรทั่วประเทศในปี พ.ศ.2448-2452 ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จำนวนชาวยะวาเฉพาะในกรุงเทพมหานครปรากฏขึ้นอีกครั้งหนึ่งในปี พ.ศ.2458 อันเป็นที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯให้สำรวจสำมะโนประชากรในกรุงเทพมหานคร และเมื่อได้มีการตราพระราชบัญญัติคนเข้าเมืองฉบับแรกขึ้นในปี พ.ศ.2470 หลักฐานการเข้าเมืองของชาวยะวาจึงปรากฏหลักฐานนับตั้งแต่ปลายปีพ.ศ.2470 จนถึงต้นปี พ.ศ.2475 ตามลำดับ จากนั้นการเข้ามาของชาวยะวาและชาวอินโดนีเซียในหมู่เกาะอื่น ๆ ได้เปลี่ยนรูปแบบไป คือเป็นการเข้ามาอันเนื่องจากญี่ปุ่นนำเข้ามาเพื่อทำงานในกองทัพญี่ปุ่นและสร้างทางรถไฟจากประเทศไทยไปสู่แดนพม่า ที่เรียกว่าทางรถไฟสายมรณะ ชาวยะวาและชาวอินโดนีเซียที่เหลือรอดชีวิตจากยุคของมหาสงครามนี้ บางพวกยังคงอยู่ในเมืองไทย บางพวกก็เดินทางกลับสู่อินโดนีเซีย ชาวยะวาและชาวเกาะอื่น ๆ ในอินโดนีเซียที่พำนักในประเทศไทยนี้ก็ผสมผสานกลมกลืนไปกับชาวยะวารุ่นก่อน ๆ ในปัจจุบันชาวยะวาที่เข้ามาในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ยังมีชีวิตอยู่เพียงไม่กี่คน ชาวยะวารุ่นสงครามโลกครั้งที่ 2 ก็มีจำนวนไม่มากนัก ชาวยะวาในปัจจุบันจึงเป็นชั้นลูกชั้นหลานเกือบทั้งสิ้น

ชาวยะวาในเมืองไทยได้ดำรงชีวิตโดยการประกอบอาชีพค้าขายซึ่งเป็นการค้าขายแบบพ่อค้ารายย่อย ตกแต่งสวน กรรมกร รับจ้างในบ้าน เป็นต้น การประกอบอาชีพรับราชการมีน้อยราย เท่าที่พบหลักฐานก็มีทำงานรถไฟ 1 ราย และรับราชการในกระทรวงมหาดไทยอีก 1 ราย เท่านั้น การประกอบอาชีพของชาวยะวาบางกลุ่มได้กระทบกับความผันแปรไป ทั้งนี้เนื่องจากกรณีที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ออกพระราชบัญญัติช่วยอาชีพและวิชาชีพ

พ.ศ.2484 ทำให้ชาวยะวาซึ่งทำงานคดแต่งสวนในสถานที่ราชการต้องออกจากงานมาทำงานเอกชน หรือรับจ้างคดแต่งสวนตามสถานทูต เป็นต้น

ชาวยะวาที่เข้ามาทำมาหากินในเมืองไทยได้มีการซื้อที่ดินเพื่อตั้งหลักแหล่งถาวรในเมืองไทย แต่ก็มีชาวยะวาบางคนที่ต้องการกลับมาตุภูมิจึงมิได้ซื้อที่ดินไว้ อย่างไรก็ตามการที่มีชาวยะวาบางส่วนซื้อที่ดินตั้งหลักฐานในท้องที่เขตยานนาวา ได้นำไปสู่การก่อตั้งมัสยิดยะวา มัสยิดบ้านอยู่ มัสยิดบาหยัน มัสยิดอินโดนีเซีย และมีส่วนร่วมในการบริจาคที่ดิน เงินทอง ร่วมกับชาวมาเลย์ในการสร้างมัสยิดดารุลอาบิติน หรือมัสยิดตรอกจันทน์

ชาวยะวาที่อยู่ในกรุงเทพมหานครมีวิถีการดำเนินชีวิตในสังคมร่วมกับมุสลิมอื่น ๆ แล้ว ยังมีความสัมพันธ์กับสังคมอื่น ๆ ในระบบของการแต่งงานกับชาวไทย ชาวจีนอีกด้วย แต่ก็อยู่ในขอบเขตที่ว่า บรรดาชาวไทย ชาวจีน ที่แต่งงานกับชาวยะวานั้นจะต้องเปลี่ยนแปลงมาเป็นมุสลิมเสียก่อน

สภาพการศึกษาของชาวยะวาก็เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ทั้งนี้เนื่องด้วยพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ.2464 ส่งผลให้ชาวยะวาต้องเรียนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการในเวลาปกติ และเรียนภาษาอาหรับและหลักปฏิบัติศาสนกิจในเวลาค่ำ

สำหรับในเรื่องของภาษา ชาวยะวารุ่นหลังมิได้พูดภาษายะวาดังเช่นคนยะวารุ่นแรกที่เข้ามาในเมืองไทย ทั้งนี้เพราะรัฐนิยมฉบับที่ 9 ที่ว่าด้วยภาษาและหนังสือไทยกับหน้าที่พลเมืองดี ที่จอมพล ป. พิบูลสงครามประกาศใช้ใน พ.ศ.2483 เน้นให้คนไทยในประเทศไทยพูดภาษาไทย และส่งเสริมแนะนำให้ผู้ที่ยังไม่รู้ภาษาไทยได้เรียนภาษาไทยด้วย พระราชบัญญัติสัญชาติก็มีส่วนสนับสนุนในเรื่องนี้ด้วย คือผู้ที่จะขอแปลงสัญชาติเป็นไทยต้องมีความรู้อ่านและเขียนภาษาไทยได้ รัฐนิยมฉบับที่ 9 และพระราชบัญญัติสัญชาติล้วนส่งผลให้ชาวยะวาต้องเรียนภาษาไทย มีผลให้เด็กชาวยะวารุ่นหลังใช้ภาษายะวาน้อยลง

และการใช้ภาษาชะวาก็เกือบหมดไปจากสังคมชะวา มีเฉพาะบางครอบครัวเท่านั้นที่ยังคงใช้ภาษาชะวาอยู่บ้าง

อนึ่ง เมื่อรัฐบาลไทยได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยการจัดกันแห่งกฎหมาย พ.ศ.2481 ซึ่งใจความในพระราชบัญญัตินี้ล้วนส่งผลให้ชาวชะวาต้องอยู่ภายใต้อำนาจศาลไทย และการที่พระราชบัญญัตินี้ระบุไว้ว่าคนต่างด้าวมีสิทธิอันจำกัดในการทำนิติกรรมในการครอบครองอสังหาริมทรัพย์ ทำให้ชาวชะวาไม่เห็นความจำเป็นอีกต่อไปที่จะเป็นคนในบังคับฮอลันดา การโอนเป็นคนสัญชาติไทยย่อมได้รับสิทธิเสรีภาพทุกประการเช่นเดียวกับคนไทย ชาวชะวาจึงได้มีการโอนสัญชาติเป็นไทยในที่สุด

บรรณานุกรม

เอกสารชั้นต้นยังไม่ได้ตีพิมพ์

เอกสารหอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร

เอกสารรัชกาลที่ 5

กระทรวงเกษตรธิการ

- กส. 6/277 ข้าหลวงออกโฉนดขอทราบเรื่องที่มาพระหัตถ์สารศุภกึ่งด้วยหะยิมะหะมัดสือดแขก ร้องคัดค้านว่าที่ดินรายนี้ยังอยู่ระหว่างความศาลกงสุลฮอลันดา (ร.ศ.122).
- กส. 6/5933 ฮัจยิมะฮามัดชาฟิอี กับพวก 6 คน ในบังคับฮอลันดา ขอรับใบนำและโฉนด ตำบล บ้านทวาย อ.บางรัก กรุงเทพฯ (ร.ศ.124).

กระทรวงการต่างประเทศ

- ต. 2.14/1 คนในบังคับต่างประเทศขอซื้อที่ดิน (17 ธ.ค. ร.ศ.108).
- ต. 5/21 ดอกเตอร์อาเบนดานอนในบังคับฮอลันดาจะไปตรวจค้นสืบสวนว่าได้ตรวจดูหนังสือสัญญา หาพบข้อความไม่ (1-12 ธ.ค. ร.ศ.115).
- ต. 5.1/117 เรื่องราวและคดีความในบังคับชาติฮอลันดา เลขที่ 117 เป็นเรื่องหะยีกาเดร์ ร้องทุกข์ว่าผู้ที่ขายของทิ้งของโสโครกเประถนน ตำบลบ้านอยู่ กรุงเทพ (29 มิ.ย. ร.ศ.115-20 ก.ค. ร.ศ.115).
- ต. 11.2/20 พระราชหัตถ์เลขมาถึงสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงษ์วรเดชคราวเสด็จพระราชดำเนินประพาสชวา (10 พ.ค. - 8 มิ.ย. ร.ศ.120)

กระทรวงนครบาล

- น. 2/106 ร่างพระราชบัญญัติรังจ้าง (6 ส.ค. ร.ศ.123 - 19 มี.ค. ร.ศ.125)
- น. 18.3 ก/1 หนังสือคนในบังคับต่างประเทศ ซื้อขายจำนำที่ดินตำบลต่าง ๆ (มิ.ย. ร.ศ.101 - มิ.ย. ร.ศ.111)

- น. 18.3 ก/71 คอเรสปอนเดนซ์ เรื่องกุลาม ฮูเซน แจกในบังคับอังกฤษ ชื่อที่ดิน
ทุ่งวัวลำพองของหะยีมะหะหมัด ผู้ชาย (25 ก.ค. - 6 ส.ค. ร.ศ.109)
- น. 18.3 ก/36 คนในบังคับต่างประเทศซื้อขายที่ดินตำบลต่าง ๆ (17 ต.ค. 17 ม.ค.
ร.ศ.108)
- น. 18.3 ก/209, 220 คนในบังคับต่างประเทศซื้อขายที่ดินตำบลต่าง ๆ (ร.ศ.113)
- น. 18.3 ก/227, 228, 256, 262, 275, 282 คนในบังคับต่างประเทศซื้อขายที่ดินตำบลต่าง ๆ
(ร.ศ.114)
- น. 18.3 ก/349 คนในบังคับต่างประเทศซื้อขายที่ดินตำบลต่าง ๆ (ร.ศ.116)
- น. 18.3 ก/431 คนในบังคับต่างประเทศซื้อขายที่ดินตำบลต่าง ๆ (ร.ศ.117)
- น. 18.3 ก/343 คนในบังคับต่างประเทศซื้อขายที่ดินตำบลต่าง ๆ (ร.ศ.118)
- น. 18.3 ก/349 คนในบังคับต่างประเทศซื้อขายที่ดินตำบลต่าง ๆ (ร.ศ.119)
- น. 18.3 ก/452 คนในบังคับต่างประเทศซื้อขายที่ดินตำบลต่าง ๆ (ร.ศ.120)
- น. 18.3 ก/581 คนในบังคับต่างประเทศซื้อขายที่ดินตำบลต่าง ๆ (ร.ศ.121-ร.ศ.123)
- น. 22/15 เรื่องเพลิงไหม้ (1 ก.พ. ร.ศ.112-31 ม.ค. ร.ศ.113)
- น. 52.11/4 คอเรสปอนเดนซ์ เรื่องมีผู้ร้ายเข้าไปในเรือนลักเก็บเอาสิ่งของแจก
มะหะมูดคนในบังคับกงสุลฮอลันดาไป (3 ก.ค. ร.ศ.109-3 ม.ค. ร.ศ.112)
- น. 52.11/9 คอเรสปอนเดนซ์ เรื่องมุซาแจกในบังคับกงสุลฮอลันดา ขับรถไปโดน
หนูแซมบุตรนายเพิ่ม อำแดงวีว ที่มุมวังกรมหลวงเทววงษ์, คนตระเวน
จับส่งยังกระทรวง และได้ให้โจทก์ไปฟ้องยังศาลกงสุลฮอลันดาแล้ว
(21-24 ก.พ. ร.ศ.109)

เอกสารเบ็ดเตล็ดส่วนพระองค์

- บ. 10/43 รายงานเรื่องประเทศชวา (ร.ศ.120)

กระทรวงมหาดไทย

- ม. 2.19/4 สัมมะโนครีฬเมือง (22 พ.ย. ร.ศ.124 - 15 ก.ย. ร.ศ.128)
- ม. 2.19/5 กฎเสนาบดีและพระราชบัญญัติการทำสัมมะโนครีฬ(13-17 ก.ค. ร.ศ.128)
- ม. 28.2/33 พวกบุตรหลานแจกในบังคับฮอลันดาอ้างว่ากงสุลฮอลันดาไม่ออก
หนังสือสำหรับตัวให้ จะขอหนังสือสำหรับตัวที่กรมทำ (29 พ.ย. - 21
ส.ค. ร.ศ.120)

กรมราชเลขาธิการ

- รล. เอกสารเขียนเล่มกระทรวงการต่างประเทศ 10 (จ.ศ.1231-1238)
 รล. เอกสารเขียนเล่มกระทรวงการต่างประเทศ 51 (จ.ศ.1241-1242)
 รล. เอกสารเขียนเล่มกระทรวงการต่างประเทศ 10 (จ.ศ.1243)

เอกสารรัชกาลที่ 6

กระทรวงเกษตรธิการ ข้าหลวงออกโฉนด

- กส. 6/5933 ฮัจยีมะฮัมมัดซาฟี่อ์ กับพวก 6 คน ในบึงคับฮอลันดา ขอรับโอนนำและโฉนด
 ตำบลบ้านทวาย อำเภอบางรัก แขวงกรุงเทพฯ (ร.ศ.129).
- กส. 6/5934 อับดุลลาเต็บ หนะยีมะฮัมมัดซาและฮ์ อับดุลรามัน ในบึงคับฮอลันดา ขอบไต่สวน
 ที่ดินตำบลบ้านทวาย แขวงกรุงเทพฯ (ร.ศ.129)
- กส. 6/5935 อับดุลยาเลในบึงคับฮอลันดาขอรับโฉนดสำหรับที่ดินตำบลบ้านทวาย แขวงกรุงเทพฯ
 (ร.ศ.129).
- กส. 6/5943 ฮัจยีอับดุลเราะห์มาน ฮัจยีมุฮัมมัดโนร์ ฮัจยีอิสมาแอล คนในบึงคับฮอลันดา
 รับโฉนดสำหรับที่ดินตำบลบ้านทวาย อ.บางรัก กรุงเทพฯ (ร.ศ.129 - ร.ศ.130).
- กส. 6/6092 ฮัจยีอิสมาแอล บึงคับฮอลันดาขอรับโฉนดที่ดิน ต.วัดจักรวรรดิ กรุงเทพฯ (ร.ศ.129)
- กส. 6/6099 ฮัจยีมุฮัมมัดโนร์ คนในบึงคับฮอลันดา ขอรับโฉนดนา ต.บ้านทวาย อ.บางรัก
 กรุงเทพฯ (ร.ศ.129).
- กส. 6/6650 “ฮัจยีเอลิสต์ คนในบึงคับฮอลันดา ขอให้จัดการโอนกรรมสิทธิ์ที่ดินตำบล
 หลังวัดคาอ์อำเภอบางขวาง ให้แก่บุตรชื่อหวังอับดุลลาคนในบึงคับสยาม”(ร.ศ.129).
- กส. 6/6682 “แขกกาดดาและอำแดงเมะ คนในบึงคับฮอลันดา มีความประสงค์จะขอรับโอนนำ
 สำหรับที่ดิน ตำบลถนนสาร ริมสุเหร่าแขกยะวา กรุงเทพฯ” (ร.ศ.129).

กระทรวงการต่างประเทศ

- ค. 2/9 ร่างพระราชบัญญัติที่ดินสำหรับคนต่างด้าว (7 มิถุนายน 2467).

กระทรวงนครบาล

- น. 15.2/16 นายอัครกุลกาเดร์ ทำพินัยกรรมอุทิศบ้านเรือนให้เป็นสมบัติของสุหนี่มัสฮิด สุหร่าแขกบ้านอยู่ บางรัก (7 มิ.ย. - 27 มี.ค. 2462).
- น. 15/2 ก/33 อำแดงแมะ ชายที่ดินริมถนนสาทรให้แก่มะหะหมัดโนร์ (27 ม.ค. - 18 ก.พ. 2453).
- น. 27/63 ใบรวมยอดสำมะโนครัว 25 อำเภอ (2458).
- น. 27/83 กระทรวงมหาดไทย ขอสถิติประชากรและเงินผลประโยชน์. (2463-2466).

เอกสารรัชกาลที่ 7

ส่วนพระองค์สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ

- ส.บ. 247/92 บัญชีแสดงยอดจำนวนคนต่างด้าวเข้าและออกประเทศสยาม. (2470).
- ส.บ. 2.47/103 บัญชีแสดงยอดจำนวนคนต่างด้าวเข้าเมือง (2471).
- ส.บ. 2.47/190 บัญชีแสดงยอดจำนวนคนต่างด้าวเข้าและออกประเทศสยาม (2473).
- ส.บ. 2.47/222 บัญชีแสดงยอดจำนวนคนต่างด้าวเข้าและออกประเทศสยาม (2474).

กระทรวงการต่างประเทศ

- ค. 4.5/1 คนในบังคับต่างประเทศขอแปลงสัญชาติเป็นไทย (2 สิงหาคม 2469 - 27 สิงหาคม 2473).

เอกสารขั้นต้นที่ตีพิมพ์แล้ว

การต่างประเทศ, กระทรวง, กรมสนธิสัญญาและกฎหมาย. “สัญญาในระหว่างกรุงสยามกับ กรุงเนเธอร์แลนด์ ว่าด้วยการจัดบัญชีคนในบังคับฮอลันดาในกรุงสยาม ค.ศ.1901” ประมวลสนธิสัญญา 2. กรุงเทพฯ : บำรุงบุญกุลกิจ, 2512.

การต่างประเทศ, กระทรวง, กรมสนธิสัญญาและกฎหมาย. “หนังสือสัญญาทางพระราชไมตรี การค้าขายและการเดินเรือระหว่างกรุงสยามกับเนเธอร์แลนด์ และโปรตุเกสว่าด้วย อำนาจศาลสำหรับใช้แก่คนสังกัดเนเธอร์แลนด์ในพระราชอาณาจักรสยาม.” พ.ศ.2463-2469 ประมวลสนธิสัญญา 3. กรุงเทพฯ : บำรุงนุกุลกิจ, 2512.

คุรุสภา, องค์การค้ำ. **ประชุมพงศาวดาร 41.** กรุงเทพฯ : คุรุสภา, 2512.

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ, ระยะเวลาเที่ยวชวากว่าสองเดือน ร.ศ.115. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท. 2516.

ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา. **พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4. เล่ม 1.** กรุงเทพฯ : คุรุสภา, 2505.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา, **พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราช ทัตตเลข เล่ม 1.** กรุงเทพฯ : คลังวิทยา, 2516.

นายกรัฐมนตรี, สำนัก, “การเรียกชื่อชาวไทย.” รัฐนิยม 3. 2 สิงหาคม 2482.

_____. “ภาษาและหนังสือกับหน้าที่พลเมืองดี” รัฐนิยม 9. 24 สิงหาคม 2483.

บริรักษ์นิตเกษม, พระ, **พระราชบัญญัติว่าด้วยการขัดกันแห่งกฎหมาย พ.ศ.2481.** กรุงเทพฯ : บำรุงนุกุลกิจ, 2481.

_____. **พระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ.2495.** กรุงเทพฯ : กรุงเทพการพิมพ์, 2495.

พระจักรพรรดิพงศ์ (จาด), **พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา.** กรุงเทพฯ : คุรุสภา, 2504.

ศิลปากร, กรม. **คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด.** กรุงเทพฯ : คลังวิทยา, 2515.

_____. “จดหมายเหตุวันลิต” **ประชุมพงศาวดารภาค 79.** กรุงเทพฯ : คุรุสภา, 2505.

_____. **บันทึกเรื่องสัมพันธ์ภาพระหว่างกรุงสยามกับนานาประเทศในคริสต์ศตวรรษที่ 17. เล่ม 5.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2525.

ราชกิจจานุเบกษา

“พระราชบัญญัติการออกโฉนดที่ดิน ร.ศ.127.” **ราชกิจจานุเบกษา 25 (9 มีนาคม ร.ศ.127) :** 1438.

“กฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2474 ฉบับที่ 8.” **ราชกิจจานุเบกษา 54 (17 พฤษภาคม 2480) :** 428.

- “พระราชกฤษฎีกามอบให้อธิบดีกรมตำรวจปฏิบัติการตามพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พุทธศักราช 2480 แทนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยในบางกรณี พ.ศ.2480.”
ราชกิจจานุเบกษา 54 (20 ธันวาคม 2480) : 1409-1411.
- “พระราชบัญญัติการออกโฉนดที่ดิน ร.ศ.127.” ราชกิจจานุเบกษา 25 (9 มีนาคม 2452)
: 1431-1485.
- “พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ.2470.” ราชกิจจานุเบกษา 44 (17 กรกฎาคม 2470)
: 79-88.
- “พระราชบัญญัติช่วยอาชีพและวิชาชีพ.” ราชกิจจานุเบกษา 58 (2484) : 1152.
- “พระราชบัญญัติกรมทะเบียนคนต่างด้าว พ.ศ. 2493.” ราชกิจจานุเบกษา 67 (14 พฤศจิกายน 2493) : 984-994.
- “พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2497.” ราชกิจจานุเบกษา 71 (2 มีนาคม 2497)
: 387-391.

เอกสารชั้นรอง

- กาญจนาคนพันธ์, กรุงเทพฯ เมื่อ 70 ปีก่อน. กรุงเทพฯ : พินเนส, 2524.
- คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว., ความเป็นมาของอิสลามในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : มิตรสยาม, 2514.
- ครูโรงเรียนราษฎร์แห่งประเทศไทย, สมาคม, ประวัติการโรงเรียนราษฎร์ในเมืองไทยและทำเนียบโรงเรียนราษฎร์. กรุงเทพฯ : สิวพร, 2514.
- คุณวรุณยุพา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา และ คนอื่นๆ, ผู้แปล, ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (จาก) Hall, D.G.E. A History of South-East Asia. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2522.
- จิรวัดน์ จักรพันธ์, ม.ร.ว., ผู้แปล, ประวัติศาสตร์อาเซียน. (จาก) Peam, B.R. Southeast Asia History กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2515.
- ชินจิตต์ อำไพพรรณ และ ภรณ์ กาญจนันท์, ผู้แปล, ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้สมัยใหม่ (จาก) Bastin, J., and Benda, H.J., A History of Modern Southeast Asia. กรุงเทพฯ : นำอักษรการพิมพ์, 2521.

- นักเรียนเก่าอาหรับ, สมาคม. ความหมายอัล กุรอานเป็นภาษาไทย ภาค 3. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ทิพย์วิสุทธิ, 2535.
- นิติ เอียวศรีวงศ์, การเมืองไทยสมัยพระนารายณ์. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527.
- นิพนธ์ จุฑามาศ, ธรรมประทีป. กรุงเทพฯ : ไทยการพิมพ์, 2517.
- ประชิด วามานนท์, “พรรณไม้เขาดินวนาในรัชกาลที่ 5” ใน หนังสือที่ระลึกในวาระครบรอบ 50 ปี สวนสัตว์ดุสิต. กรุงเทพฯ : ยูไนเต็ด โปรดัคชั่น, 2531.
- เพ็ชรี สุมิตร, ผู้แปล. ประวัติศาสตร์อินโดนีเซีย. (จาก) Ailsa Zainu'ddin, A Short History of Indonesia กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2524.
- มัสยิดดารุลอาบีดีน, คณะกรรมการ. ประวัตಿಯัมมัสยิดดารุลอาบีดีน. กรุงเทพฯ : รวมมิตรไทย, 2495.
- มัสยิดบาหอัน, คณะกรรมการ. ประวัติมัสยิดบาหอัน ซอยบาหอัน ด.วัดพระยาไกร ยานนาวา กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., ม.ป.ป.
- วิทยา สุจริตธารักษ์, “อินโดนีเซีย.” เอเชีย : ความรู้ทั่วไป. อันดับที่ 19 กรุงเทพฯ : สถาบันเอเชีย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525.
- _____ “เอเชียตะวันออกเฉียงใต้” เอเชีย : ความรู้ทั่วไป. อันดับที่ 19 กรุงเทพฯ, สถาบันเอเชีย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525.
- วิจิตรมาตรา, ขุน, หลักไทย, กรุงเทพฯ : รวมสาส์น, 2516.
- “วัฒนธรรมทางการศาล.” ในวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., ม.ป.ป.
- แสงโสม เกษมศรี, ม.ร.ว., ประวัติศาสตร์สากลยุคปัจจุบัน. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2515.
- ศิลปากร, กรม, ชีวิตความเป็นอยู่ในกรุงสยามในทัศนะของชาวต่างประเทศ ระหว่าง พ.ศ.2383-2384. กรุงเทพฯ : ธนประดิษฐ์การพิมพ์, 2525.
- สารนิเทศ, แผนก, สถานเอกอัครราชทูตอินโดนีเซีย, อินโดนีเซียโดยสังเขป. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., ม.ป.ป.
- _____ อินโดนีเซีย, ประเทศและประชากร. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., ม.ป.ป.
- สารบรรณโลกและเงินตรานานาชาติ ทวีปเอเชีย ตอน 2. พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพฯ : พงษ์เจริญการพิมพ์, 2525.
- อิสลามแห่งประเทศไทย, คณะกรรมการกลาง, คู่มือกรรมการอิสลามแห่งประเทศไทย. กรุงเทพฯ : ไทยการพิมพ์, 2506.

เออิจิ มุราซึมา, นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, ผู้แปล ผู้บัญชาการชาวพุทธ: บันทึกผู้บัญชาการ กองทัพญี่ปุ่นประจำประเทศไทยเกี่ยวกับสงครามโลกครั้งที่ 2 (จาก) อาเคโตะ นากามูระ, โฮโตเคะ โนะ ชิเรอิ กัน กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534.

สัมภาษณ์

กอเข้ม วิลาวรรณ. อายุ 73 ปี บ้านเลขที่ 20 หมู่ 5 ถนนประชาวิมใจ ด.ทวายกองดิน เขตมีนบุรี กรุงเทพฯ : สัมภาษณ์ 11 เม.ย. 2527.

กันยา จุฑามาศ. ครูใหญ่โรงเรียนบำรุงศึกษา บ้านเลขที่ 88 ซอยวัดปรก เขตยานนาวา กรุงเทพฯ : สัมภาษณ์ 7 ม.ค. 2527.

ชูการ์โน บิน เต็มบง. อายุ 66 ปี บ้านเลขที่ 495 ซอยวัดปรก 2 เขตยานนาวา กรุงเทพฯ : สัมภาษณ์ 5 มี.ค. 2528.

นิพนธ์ จุฑามาศ. อดีตรองประธานและเลขาธิการคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย, อายุ 70 ปี บ้านเลขที่ 88 ซอยวัดปรก เขตยานนาวา กรุงเทพฯ : สัมภาษณ์ 1 ม.ค. 2528.

นิภา บุญมั่น. ผู้จัดการโรงเรียนอนันตศาสนาศีศึกษา, ซอยโรงน้ำแข็ง เขตสาทร กรุงเทพฯ : สัมภาษณ์ 12 พ.ย. 2527.

ประภา เวชชนะ. อายุ 50 ปี ซอยโรงน้ำแข็ง เขตสาทร กรุงเทพฯ : สัมภาษณ์ 5 ธ.ค. 2527.

ปริญญ์ วิโรจน์วิทย์. บ้านเลขที่ 481/1 ซอยวัดปรก ยานนาวา กรุงเทพฯ : สัมภาษณ์ 10 ม.ค. 2527.

บุพา ตะห์ตัน. อายุ 60 ปี บ้านเลขที่ 635 ซอยโรงน้ำแข็ง เขตสาทร กรุงเทพฯ : สัมภาษณ์ 3 ก.พ. 2528.

ยูโรมั เรื่องสุวรรณ. บ้านเลขที่ 589 ซอยโรงน้ำแข็ง เขตสาทร กรุงเทพฯ : สัมภาษณ์ 14 เม.ย. 2527.

เรโน บินจิตรอ. อายุ 80 ปี บ้านเลขที่ 472 ซอยโสณมัย สาธุประดิษฐ์ เขตยานนาวา กรุงเทพฯ : สัมภาษณ์ 4 ก.พ. 2528.

สวัสดิ์ เศรษฐสุข. อายุ 70 ปี บ้านเลขที่ 134 บ้านอยู่ บางรัก เขตยานนาวา กรุงเทพฯ : สัมภาษณ์ 2 ธ.ค. 2527.

อรุณ พิทยายน, มัตถิยยะวา เลขที่ 707 ซอยโรงน้ำแข็ง เขตสาทร กรุงเทพฯ : สัมภาษณ์ 12 ส.ค. 2527.

อามีนะฮ์ บินกาเซ็ม. บ้านเลขที่ 481/3 ซอยวัดปรก 2 เขตยานนาวา กรุงเทพฯ : สัมภาษณ์
9 พ.ค. 2527.

อาลี บินมุฮัมมัดโนร์. อายุ 80 ปี บ้านเลขที่ 89/2 ซอยสนามคลี ถนนวิฑู กรุงเทพฯ : สัมภาษณ์
5 ธ.ค. 2527.

อุสมาน บินอาลี. อายุ 81 ปี บ้านเลขที่ 117 ซอยเซนค์หลุยส์ เขตสาทร กรุงเทพฯ : สัมภาษณ์
5 ธ.ค. 2527.

เอกสารภาษาอังกฤษ

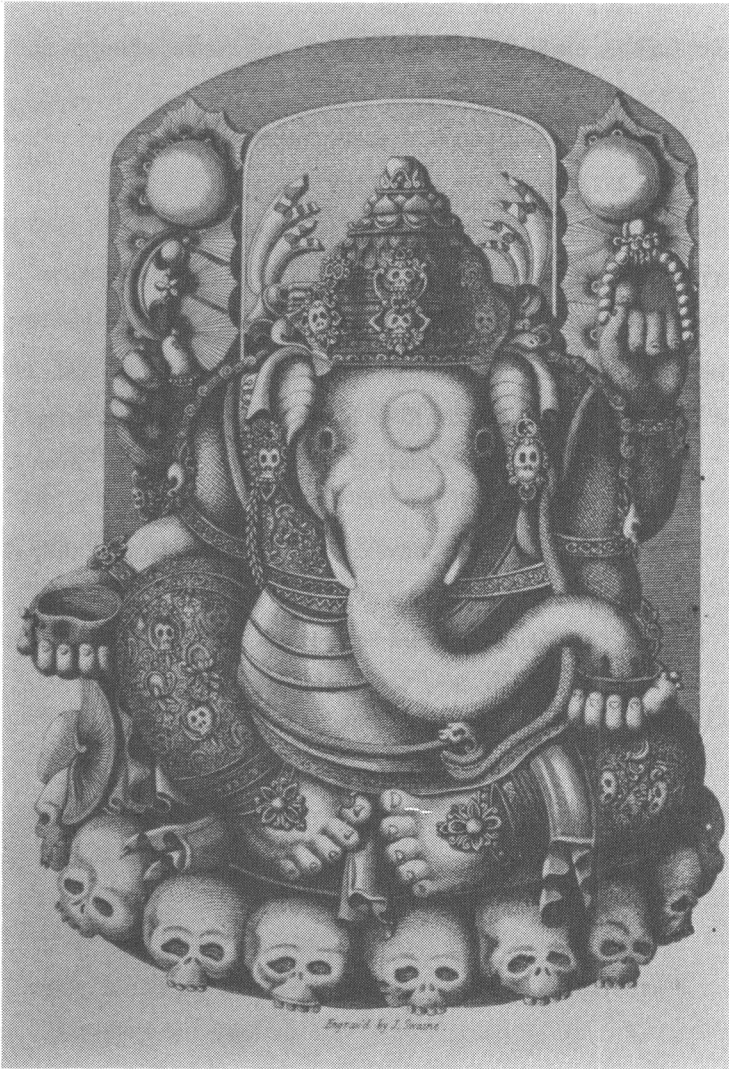
Encyclopedia of the World and It's People, 2 Sydney : Bay Book Pty Ltd., 1978.

Stone Amy, "The Bridge Over the River Kwai," **Death Railway, The Bridge Over the River Kwai, A Grim Episode of World War II.** Bangkok : Siam Conception, 1982.

Tahyar, Christiaan. "Children of A Southern Sun," **Bangkok Magazine**, (July 1971)
: 7-10.

TATE, D. J. M. **The Making of Modern South-East Asia. Volume II, The Western Impact,** Kualalumpur, New York: Oxford University Press, 1979, p. 90.

พระพิฆเนศ

(ภาพจาก Thomas Stamford Raffles, The History of Java, พิมพ์ครั้งแรก 1817)

ภาคผนวก ก.

ตารางรายชื่อขายที่ดินของชาวยะวา พ.ศ.2425-2453

ลำดับที่	ผู้ซื้อ	ผู้ขาย	สถานที่	แหล่งข้อมูล
1	นายชายิดอาลี	อ่าแดงฉิม	ค.บางคอแหลม	ร.5 น.18.3 ก/1
2	นายมายาซิน	นายอาหวังเจิม	ค.สามเสน	ร.5 น.18.3/39
3	ฮัจยีมุฮัมมัดยูซุฟ	พระยาสีหราชเคโซ	ขอเปลี่ยนที่ ด.ริม ถนนสามัญตัดใหม่ กรุงเทพฯ	ร.5 น.18.3/52
4	ฮัจยีกาเคร์	ฮัจยีอับดุลลาสอิด	ต.รอกบ้านอู่ ด.บางรัก	ร.5 น. 22/15
5	ฮัจยีกาเคร์	นายสามิดาและ	ค.ทุ่งแสนแสบ นายขาว (บุตร)	ร.5 น.18.3/209
6	ฮัจยีกาเคร์	อ่าแดงเป่า	ค.ทุ่งแสนแสบ	ร.5 น.18.3/220
7	อับดุลอามิน	อ่าแดงอิม, นาคุมหัสซัน	ค.บ้านใหม่ บางขวาง	ร.5 น.18.3 ก/275
8	มิสเตอร์เขมซอกิก	ฮัจยีมุฮัมมัดยูซุฟ	ริมถนนสาร ค.บางรัก	ร.5 น.18.3 ก/262
9	ตวนมายาซิน	-	ค.หนองจอก	ร.5 น.18.3 ก/256
10	ฮัจยีกาเคร์	โตะเดน	ค.ทุ่งครุ	ร.5 น.18.3 ก/227
11	ฮัจยีมุฮัมมัดยูซุฟ	ฮัจยีกุลา ฮูเซ็น (บังคับอังกฤษ)	แลกเปลี่ยนที่ริมคลอง สี่ลมฝั่งเหนือกับที่ทุ่ง วัลลำพอง	ร.5 น.18.3 ก/228
12	ฮัจยีมุฮัมมัดโนร์	ขุนต่างประเทศ	ค.ทุ่งครุ	ร.5 น.18.3 ก/228
13	ฮัจยีกาเคร์	ฮัจยียูมา หรือฮัจยี อุมาร์ (Haji Umar)	ค.ทุ่งศรีศะคู้	ร.5 น.18.3 ก/228

ตารางการซื้อขายที่ดินของชาวยุวะวา พ.ศ.2425-2453 (ต่อ)

ลำดับที่	ผู้ซื้อ	ผู้ขาย	สถานที่	แหล่งข้อมูล
14	ฮัจยีกาเดร์	อ่าแดงเปา, ฮัจยี ยุมา, โต๊ะเตน, ขุนต่างประเทศ	ต.ทุ่งแสนแสบ	ร.5 น.18.3 ก/228
15	ฮัจยีกาเดร์	ควนมายาจีน	ต.ริมคลองเปรง	ร.5 น.18.3 ก/282
16	ฮัจยีกาเดร์	อ่าแดงนุน	ต.ริมคลองพระโขนง แขวงนครเขื่อนขันธ์	ร.5 น.18.3 ก/249
17	ฮัจยีกาเดร์	อ่าแดงฝรั่ง	ต.ริมคลองพระโขนง แขวงนครเขื่อนขันธ์	ร.5 น.18.3 ก/249
18	นายราศียัน	นายมาดา	ต.ริมคลองเปรง แขวงนครเขื่อนขันธ์	ร.5 น.18.3 ก/349
19	นายบาระเฮมและ อ่าแดงคิมะ	ฮัจยีฟุก	ต.ริมคลองเปรง แขวงนครเขื่อนขันธ์	ร.5 น.18.3 ก/349
20	มุฮัมมัดซอและฮ์	อ่าแดงจัน	ต.หลังศุกสถาน	ร.5 น.18.3 ก/349
21	มุฮัมมัดซาเล็ม	อ่าแดงจัน	วัดม่วงแค ต.บางรัก	ร.5 น.18.3 ก/356
22	นางอ่าซา	นายปูเค๊ะ	คลองที่ 3 ทุ่งแสนแสบ	ร.5 น. 18.3 ก/349
23	ฮัจยีอับลุรามัน	-	ต.ทุ่งบางมด	ร.5 น.18.3 ก/343
24	นายอาซา	นายมุเค๊ะ (บังคับอังกฤษ)	ต.คลองที่ 3 ทุ่งแสนแสบ	ร.5 น.18.3 ก/343
25	ฮัจยีหนู	บริษัทขุดคลอง คูนาสยาม	ต.คลอง 6	ร.5 น.18.3 ก/343
26	ฮัจยีมุฮัมมัดซอและฮ์	อ่าแดงหมา	ต.ทุ่งวัวลำพอง บ้านคอกกระบือ	ร.5 น.18.3 ก/343

ตารางรายชื่อขายที่ดินของชาวยะวา พ.ศ.2425-2453 (ต่อ)

ลำดับที่	ผู้ซื้อ	ผู้ขาย	สถานที่	แหล่งข้อมูล
27	นายราเคียน และ อำแดงตีมะ	ฮัจยีกูก	ค.คลองเปรง ลำเตย	ร.5 น.18.3 ก/343
28	ฮัจยีกุลา ฮูเซ็น (บังคับอังกฤษ)	ฮัจยีกาเดร์	ค.คลองเปรง	ร.5 น.18.3 ก./349
29	ฮัจยีกาเดร์	จางวางโต	ระหว่าง ค.คลองเปรง และ คลองพระยา- สีหราชเดโช	ร.5 น.18.3 ก/349
30	ฮัจยีมุฮัมมัดซอและฮ์	ฮัจยีซันนี่	คลองที่ 3 ค.ทุ่งแสนแสบ	ร.5 น.18.3 ก/452
31	ฮัจยีมุฮัมมัด (บังคับอังกฤษ)	ฮัจยีกาเดร์	ค.คลองเปรง แขวงนครเขื่อนขันธ์	ร.5 น.18.3 ก/436
32	ยุซุฟฮาซิมชากาเรีย	นายยากับ	ค.บางคอแหลม	ร.5 น.18.3 ก/349
33	นายอาหมัดมุซา	ฮัจยีมุฮัมมัดซอและฮ์	ค.ทุ่งวัลคำพอง คลองสาทรฝั่งใต้	ร.5 น.18.3 ก/452
34	ฮัจยีมุฮัมมัดซอและฮ์	จินแสง และอำแดง ละม้าย	ค.บางโคล่ ริมคลองฝั่งใต้	ร.5 น.18.3 ก/581
35	ฮัจยีอับดุลกาซา	ฮัจยีมุฮัมมัดซอและฮ์	ค.ทุ่งวัลคำพอง คลองสาทรฝั่งใต้	ร.5 น.18.3 ก/581
36	ฮัจยีอับดุลกาณี		"	
37	นายราฮีม		"	
38	ฮัจยีอับดุลซุเกอร์		"	
39	ฮัจยีซาร์นี่		"	
40	ฮัจยีอับดุลชามัด		"	
41	ฮัจยีซาฟีอี		"	
42	ฮัจยีอาหมัด		"	

ตารางการซื้อขายที่ดินของชาวเขาว พ.ศ.2425-2453 (ต่อ)

ลำดับที่	ผู้ซื้อ	ผู้ขาย	สถานที่	แหล่งข้อมูล
43	ฮัจยีมุฮัมมัดซอและฮ์	นายจ้อย (ชาวจีน)	ตรอกโรงน้ำแข็ง ต.คอกกระบือ	ร.5 น.18.3 ก/735
44	ฮัจยีมุฮัมมัดซอและฮ์	นายหมัด และ อำแดง ตุ้ม (บังคับอังกฤษ)	ต.ท่าอิฐ ป่ากเกร็ด นนทบุรี	ร.5 น.18.3 ก/581
45	ฮัจยีมุฮัมมัดซาฟิอ์	อำแดงผาด	บางขวาง ต.บ้านทวาย	ก.ส. 6/5933
46	นายยามิน	"	"	
47	นายกาซันโมเมน	"	"	
48	ฮัจยียะห์ยา	"	"	
49	นายอาลี	"	"	
50	นายกาตาร์	"	"	
51	ฮัจยีมุฮัมมัดกาซิม	"	"	
52	อับดุลลาเต็บ	อับดุลรามัน	ต.บ้านทวาย อ.บางรัก	ก.ส. 6/5934
53	อับดุลราห์มัน	อำแดงซับ	ต.บ้านทวาย อ.บางรัก	
54	อับดุลยาเล	อำแดงนั้ม	ต.บ้านทวาย อ.บางรัก	ก.ส. 6/5935
55	ฮัจยีอับดุลเราะห์มาน	ฮัจยีกาเดร์	ต.บ้านทวาย อ.บางรัก	ก.ส. 6/5943
56	ฮัจยีมุฮัมมัดโนร์	"	"	
57	ฮัจยีอิสมาแอล	"	"	
58	ฮัจยีกาเดร์	อำแดงเต๊ะ	ต.บ้านทวาย อ.บางรัก	ก.ส. 6/5958
59	ฮัจยีอิสมาแอล	นายนุ้ย, อำแดงกลีบ	ต.จักรวรรดิ อ.สามเพ็ง	ก.ส. 6/6092
60	ฮัจยีมุฮัมมัดโนร์	อำแดงมะะ	ต.สาธร์ อ.บางรัก	ก.ส. 6/6099
61	นายหวังอับดุลลาห์ บุตรฮัจยีเอลิฮ์ (อิลยาส)	ฮัจยีเอลิฮ์ (อิลยาส) (ยกที่ดินให้นายหวัง อับดุลลาห์)	ต.วัดลาว อ.บางขวาง	ก.ส. 6/6650

ตารางการซื้อขายที่ดินของชาวยะวา พ.ศ.2425-2453 (ต่อ)

ลำดับที่	ผู้ซื้อ	ผู้ขาย	สถานที่	แหล่งข้อมูล
62	นายกาตาร์ และ อำแดงมะ	ฮัจยีมุฮัมมัดซอและฮ์	ต.สาธร อ.บางรัก ริมมัสยิดยะวา	ก.ส. 6/6682

แหล่ง : ร.5 น.18.3 ก. คนในบังคับต่างประเทศซื้อขายที่ดินตำบลต่าง ๆ (ร.ศ.101-129)
 หจข. ก.ส.6/5933 - ก.ส. 6/6682, ข้าหลวงออกโฉนด กระทรวงเกษตราธิการ.
 (ร.ศ.129).

ภาคผนวก ข.

ชายชาวระวาเข้ามา ณ กรุงเทพฯ แยกตามอายุ

วัน เดือน ปี	ต่ำกว่า 7 ปี	7-14 ปี	15-24 ปี	25-34 ปี	35-44 ปี	45-54 ปี	55-64 ปี	65ปี ขึ้นไป	รวม
30/12/70			1		2				3
26/1/71				1	1				2
14/2/71			3	4	3	2			12
29/2/71			1	2					3
27/3/71			1	3	3	2		1	10
13/4/71		2	2	4	2				10
14/5/71				3	5				8
12/6/71			1	4					5
20/7/71	1		1			1			3
27/8/71									
25/9/71					1				1
24/10/71				3	1				4
22/11/71									
25/12/71				2	1				3
29/1/72									
15/3/72				6	2				8
19/3/72	1	2	6	22	12	3		1	47
8/6/73			1	1	1				3
18/6/73				1					1
8/7/73			2			1			3
10/8/73	1		1	1	1		1		5

วัน เดือน ปี	ต่ำกว่า 7 ปี	7-14 ปี	15-24 ปี	25-34 ปี	35-44 ปี	45-54 ปี	55-64 ปี	65ปี ขึ้นไป	รวม
10/9/73									
22/9/73	1		4	3	2	1	1		12
14/11/73				1	2				3
16/12/73					1				1
15/2/74									
12/3/74				2	3				5
6/4/74				1					1
27/4/74	1		4	5	5	1	1		17
5/5/74			1		1				2
19/5/74									
7/6/74				1					1
28/6/74									
28/7/74									
25/8/74			1	2	1				4
10/9/74			2						2
8/10/74			1	3			1		5
26/10/74									
2/12/74									
26/12/74									
28/1/75									
1/3/75			3	3			1		7
รวม	5	4	36	78	50	11	5	2	191

แหล่ง : หจข. ส.บ.2/47/190 เรื่องบัญชีคนต่างด้าวเข้าเมือง (พ.ศ.2471-2475).

(กรมตรวจคนเข้าเมือง, บัญชีสถิติแบบ 2)

ภาคผนวก ก.

หญิงชวาระวาเข้ามา ณ กรุงเทพฯ แยกตามอายุ

วัน เดือน ปี	ต่ำกว่า 7 ปี	7-14 ปี	15-24 ปี	25-34 ปี	35-44 ปี	45-54 ปี	55-64 ปี	65ปี ขึ้นไป	รวม
30/12/70						1			1
26/1/71									
14/2/71		1		1	3	1			6
29/2/71				1					1
27/3/71					1				1
13/4/71			1	2	1				4
14/15/71				1					1
12/6/71				1					1
20/7/71				1					1
27/8/71						1			1
25/9/71									
24/10/71									
22/11/71									
25/12/71									
29/1/72									
15/3/72						1			1
19/3/72			1	6	2	1			10
8/6/73									
18/6/73									
8/7/73									
10/8/73			1						1

วัน เดือน ปี	ต่ำกว่า 7 ปี	7-14 ปี	15-24 ปี	25-34 ปี	35-44 ปี	45-54 ปี	55-64 ปี	65ปี ขึ้นไป	รวม
10/9/73									
22/9/73			1						1
14/11/73									
16/12/73									
15/2/74				1					1
12/3/74				1					1
6/4/74									
27/4/74			1	1					2
5/5/74					1				1
19/5/74									
7/6/74									
28/6/74									
28/7/74									
25/8/74					1				1
10/9/74									
8/10/74	2		1	2					5
26/10/74									
2/12/74									
26/12/74									
28/1/75									
1/3/75	2		1	2					5
รวม	4	1	7	20	9	5			46

แหล่ง : หจข. ส.บ.2/47/190 เรื่องบัญชีคนต่างด้าวเข้าเมือง (พ.ศ.2471-2475).

(กรมตรวจคนเข้าเมือง, บัญชีสถิติแบบ 3)

ภาคผนวก ง.

ขวยะวาเข้ามา ณ กรุงเทพฯ แยกตามอาชีพ
(ชายที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไปเท่านั้น)

วัน เดือน ปี	กรรมกร	ช่าง	ค้าขาย	รับราชการ	ทำนา	รับจ้าง	อาชีพ	รวม
					ทำสวน	ในบ้าน	อื่น ๆ	
30/12/70			3					3
14/2/71	1		8			1	2	12
29/2/71			3					3
27/3/71	1		7		2			10
13/4/71	2		3		3			8
14/5/71			6				2	8
12/6/71					5			5
20/7/71					2			2
27/8/71								
25/9/71			1					1
24/10/71					3		1	4
22/11/71								
25/12/71			2			1		3
26/12/71						1	1	2
29/1/72								
5/3/72			3		3	1	1	8
19/3/72	3		22		15	1	3	44
8/6/73	1				2			3
18/6/73	1							1
8/7/73	1		1		1			3

วัน เดือน ปี	กรรมกร	ช่าง	ค้าขาย	รับราชการ	ทำงาน ทำสวน	รับจ้าง ในบ้าน	อาชีพ อื่น ๆ	รวม
10/8/73			3		1			4
10/9/73								
22/9/73	3		4		4			11
15/10/73							1	1
14/11/73			2			1		3
16/12/73			1					1
15/2/74								
12/3/74			3			1	1	5
6/4/74							1	1
27/4/74	3		7		4	1	1	16
5/5/74			2					2
19/5/74								
7/6/74			1					1
28/6/74								
28/7/74								
25/8/74			3				1	4
10/9/74			2					2
8/10/74	1				2		2	5
26/10/74								
2/12/74								
26/12/74								
28/1/75								
1/3/75	1		2		2		2	7
รวม	18		89		49	8	19	183

แหล่ง : หจข. ส.บ.2/47/190 เรื่องบัญชีคนต่างด้าวเข้าเมือง (พ.ศ.2471-2475).

(กรมตรวจคนเข้าเมือง, บัญชีสถิติแบบ 4)

ภาคผนวก จ.

(สำเนา)

ใบแนบ

ร่างกฎหมายว่าด้วยกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ของชนต่างด้าวในกรุงสยาม

มีพระบรมราชโองการ ในพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทมหา
วชิราวุธพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ดำรัสเหนือเกล้าฯ ให้ประกาศจงทราบ
ทั่วกันว่า

โดยที่ทรงพระราชดำริเห็นว่า การที่จะสำแดงลักษณะแห่งสิทธิของชน
ต่างด้าวอันเกี่ยวแก่กรรมสิทธิฤๅการเช่าถือที่ดินในกรุงสยามนั้นเป็นข้อที่พึง
ปรารภณา

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติไว้สืบไปดังนี้

มาตรา 1 กฎหมายนี้ให้เรียกว่า กฎหมายที่ดินอันเกี่ยวแก่ชนต่างด้าว

มาตรา 2 ตั้งแต่วันที่ใช้กฎหมายนี้สืบไป ให้ยกเลิกบันดาพระราช
บัญญัติและประกาศกระแสพระบรมราชโองการ ซึ่งแย้งกับกฎหมายนี้

มาตรา 3 บันดาชนต่างด้าวที่อยู่ได้อำนาจศาลสยามและต้องเสียภาษี
อากรเช่นเดียวกับชนสัญชาติสยาม ย่อมมีสิทธิจะถือกรรมสิทธิ์ที่ดิน ฤๅเช่าถือ
ที่ดิน ฤๅรับจ้างนองที่ดินแห่งใด ๆ ในกรุงสยามได้

มาตรา 4 นอกจากที่ได้บัญญัติไว้แล้วในมาตรา 3 แต่นี้สืบไป
ชนต่างด้าวจะถือกรรมสิทธิ์ที่ดิน ฤๅเช่าถือที่ดิน ฤๅรับจ้างองที่ดินในสยาม
มิได้ นอกจากจะได้สิทธินั้น ๆ โดยหนังสือสัญญาทางพระราช ซึ่งยังคงใช้อยู่
ในปัจจุบัน ฤๅที่จะมีขึ้นในภายหน้า

มาตรา 5 บทบัญญัติในกฎหมายนี้ไม่ลบล้างกรรมสิทธิฤๅสิทธิในที่ดิน
ซึ่งชนต่างด้าวมีอยู่แล้วโดยชอบด้วยกฎหมาย ก่อนวันใช้กฎหมายนี้

ประกาศมา ณ

วันที่.....

ภาคผนวก ฉ.

ร่างข้อบังคับ

สำหรับจัดการตามกฎหมายแปลงชาติ ร ศก 130

ด้วยเหตุที่จะจัดการตามมาตรา 2 แห่งกฎหมายแปลงชาติ ศก 130 นั้น จึงได้ทำข้อบังคับ 12 ข้อ วางแบบหนังสือ 4 อย่าง แลกกำหนดอัตราค่าธรรมเนียมที่จะต้องใช้ตามพระราชบัญญัตินั้น ได้นำความขึ้นกราบบังคมทูล พระกรุณา ทราบใต้ฝ่าล่องธุลีพระบาท แลทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตแล้ว บัดนี้ จึงพิมพ์ประกาศไว้ในราชกิจจานุเบกษาให้ทราบทั่วกันดังต่อไปนี้

ข้อ 1 คนในบังคับต่างประเทศผู้ใดที่ร้องขอแปลงชาติ เป็นคนในบังคับสยาม ต้องเขียนคำร้องขอนั้นเป็นเรื่องราวยื่นต่อเสนาบดีว่าการต่างประเทศ

ข้อ 2 ในเรื่องรายนั้นต้องมีข้อความเหล่านี้กล่าวลงไว้

(1) ชื่อตัว

(2) วันเดือนปีและตำบลที่ตนเกิด แลชื่อบิดา แลมารดา ทั้งที่เกิดแลวันเดือนปีเกิดของบิดามารดาด้วย

(3) คนในสังกัดอยู่ในบังคับชาติใด แลเหตุใดจึงได้มีสังกัดอยู่ในบังคับชาตินั้น

(4) คนมีอายุเต็มบริบูรณ์ ตามกำหนดในกฎหมายแห่งชาติของ ตนหรือยัง

(5) วันเดือนปีที่ตนได้แรกเข้ามาอยู่ในกรุงสยาม

- (6) คำบิลที่ตนอยู่ในเวลานี้
- (7) ชื่อภรรยาของตนทุกคน, ถ้าหากมีภรรยา,
- (8) ชื่อแลอายุบุตรของตนทุกคน, ถ้าหากมีบุตร,
- (9) ชื่อแลคำบิลที่อยู่ของพยานสองคนที่ควรเชื่อฟังว่าสามารถ

เพนพยานได้ในข้อความที่ตนกล่าวนั้นว่าเป็นการจริง

ข้อ 3 เสนาบดีว่าการต่างประเทศมีอำนาจที่จะสอบถามปากคำผู้ร้องขอแลปากคำพยานที่ผู้ร้องขออ้างมาประกอบหรือสอบถามบุคคลใด ๆ ที่เสนาบดีเห็นว่าสามารถจะเบิกความเป็นพยานได้ในข้อความอย่างใด ๆ ที่สมควรนับว่าเนื่องในการที่จะสืบให้เห็นว่า ถ้อยคำที่ผู้ร้องขอได้กล่าวนั้นเป็นความจริงหรือไม่แลทั้งเพื่อให้เห็นได้ว่าผู้ร้องขอนั้นเป็นคนมีความสมควรที่จะรับอนุญาตให้แปลงชาติเป็นคนในบังคับสยามได้หรือไม่

ข้อ 4 เสนาบดีว่าการต่างประเทศจะไม่เห็นสมควรยอมรับเรื่องราวของผู้หนึ่งผู้ใดที่ขอแปลงชาตินั้นก็ได้ แลไม่ต้องชี้แจงว่าเหตุใดจึงไม่ยอมรับ

ข้อ 5 ถ้าเสนาบดีว่าการต่างประเทศเห็นว่าคำร้องขอแปลงชาติของผู้ใดสมควรจะรับได้ เสนาบดีจะได้นำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต

ข้อ 6 ถ้าทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาต เสนาบดีว่าการต่างประเทศจะแจ้งความไปให้ผู้ร้องขอนั้นทราบ และสั่งให้ผู้นั้นไปยังที่หนึ่งที่ใดวันแลเวลาตามที่กำหนดเพื่อให้ผู้นั้นถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยานุสติ์

ข้อ 7 เมื่อผู้ร้องขอแปลงชาตินั้นได้ถือน้ำพิพัฒน์สัตยานุสติ์แล้ว เสนาบดีว่าการต่างประเทศจะได้จัดเป็นรายงานลงไว้ แลออกประกาศให้ทราบทั่วกันว่าผู้นั้นได้แปลงชาติเป็นคนในบังคับสยามผู้หนึ่งแล้ว

ข้อ 8 ประกาศที่ว่ามานี้ ต้องลงพิมพ์ในหนังสือราชกิจจานุเบกษาเป็นสำคัญ

ข้อ 9 คำร้องขอแปลงชาติ,ตามแบบที่ 1, แลคำประกาศ, ตามแบบที่ 2 แลจดหมายอื่น ๆ ที่กล่าวไว้ในกฎหมายแปลงชาติ ร ศ 130 นั้น จะเขียนตามแบบที่มีอยู่ท้ายข้อบังคับนี้แลเสนาบดีว่าการต่างประเทศจะเปลี่ยนแปลงแบบนั้นตามเวลาที่เห็นสมควรจะแก้ไขได้

ข้อ 10 เวลาที่นำเรื่องราวร้องขอแปลงชาติ, ตามแบบที่ 1, ไปยื่นนั้น ผู้ยื่นต้องเสียค่าธรรมเนียมเป็นเงิน 5 บาท

ข้อ 11 ค่าธรรมเนียมออกหนังสือสำคัญ, ตามแบบที่ 3, หรือใบรับคำแสดง, ตามแบบที่ 4, ชั้นเดิมนั้นให้เรียกฉบับละ 5 บาท

ข้อ 12 ค่าธรรมเนียมออกหนังสือสำคัญ, ตามแบบที่ 3, หรือใบรับคำแสดง, ตามแบบที่ 4, ชั้นสำเนา เพราะฉบับเดิมหายจะต้องการใหม่อีกนั้นให้เรียกฉบับละ 2 บาท

กฎให้ไว้แต่ศาลาว่าการต่างประเทศ ณ วันที่ 7 เดือน สิงหาคม รัตนโกสินทร ศก 130

. ลงพระนาม, เทวะวงษาโรประการ

เสนาบดีว่าการต่างประเทศ

ภาคผนวก ข.

พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง

พุทธศักราช 2470

มีพระบรมราชโองการ ในพระบาทสมเด็จพระปรมิทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ดำรัสเหนือเกล้าฯ ให้ประกาศจงทราบทั่วกันว่า

โดยที่การจัดวางระเบียบกำกับตรวจตราคนต่างด้าวเข้ามาสู่ประเทศ สยามเป็นสิ่งที่พึงปรารถนา

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้ดังต่อไปนี้

มาตรา 1 ให้เรียกพระราชบัญญัตินี้ว่า พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พุทธศักราช 2470

มาตรา 2 ให้ใช้พระราชบัญญัตินี้ตั้งแต่วันที่ 11 กรกฎาคม พุทธศักราช 2470 เป็นต้นไป

มาตรา 3 ในพระราชบัญญัตินี้

(1) คำว่า “คนต่างด้าว” หมายความว่า บุคคลที่ไม่มีสัญชาติเป็นไทย ดังที่บรรยายไว้ในพระราชบัญญัติสัญชาติ พุทธศักราช 2456

(2) คำว่า “ยานพาหนะ” หมายความว่า สิ่งใด ๆ ที่ใช้สำหรับการ รับส่งจากที่แห่งหนึ่งไปยังที่อีกแห่งหนึ่ง

(3) คำว่า “เสนาบดี” หมายความว่า เสนาบดีผู้มีหน้าที่รักษาการตาม พระราชบัญญัตินี้

(4) คำว่า “เจ้าพนักงาน” หมายความว่า เจ้าพนักงานใด ๆ ที่ได้ แต่งตั้งขึ้นตามกฎหมายเพื่อให้ปฏิบัติกรตามบทพระราชบัญญัตินี้

(5) คำว่า “พนักงานแพทย์” หมายความว่า แพทย์ประกาศนียบัตร ฤาแพทย์จดทะเบียนที่ได้แต่งตั้งขึ้นตามกฎหมายนี้ เพื่อให้ช่วยเหลือเจ้าพนักงาน

มาตรา 4 เจ้าพนักงานมีอำนาจที่จะตรวจตรวจคนต่างด้าวทั้งปวงซึ่งเข้ามาสู่ประเทศสยาม และเพื่อที่จะทำการตรวจตรวจครั้งนี้ เจ้าพนักงานอาจเข้าไปในยานพาหนะใด ๆ เว้นเสียแต่เมื่อยานพาหนะนั้น ๆ ได้ให้อำนาจโดยเฉพาะในราชการของรัฐบาลสยามฤารัฐบาลต่างประเทศ

มาตรา 5 เจ้าของฤาผู้ควบคุมยานพาหนะทางน้ำซึ่งนำคนโดยสารจากภายนอกพระราชอาณาเขตต์เข้ามาในประเทศสยาม จะต้องปฏิบัติดังจะกล่าวต่อไปนี้ คือ

(1) ป้องกันมิให้คนโดยสารคนหนึ่งคนใดออกจากยานพาหนะจนกว่าจะได้รับอนุญาตจากเจ้าพนักงาน

(2) ยื่นบัญชีคนโดยสารและลูกเรือต่อเจ้าพนักงานพร้อมด้วยรายการละเอียดต่าง ๆ ตามแต่จะได้กำหนดไว้ในกฎหมายนี้ และ

(3) ให้ความสอดกตามสมควรแก่เจ้าพนักงานในการที่จะตรวจตรวจคนเหล่านั้น

มาตรา 6 คนต่างด้าวเช่นที่จะกล่าวต่อไปนี้ ห้ามมิให้เข้ามาในประเทศสยาม คือ

(1) บุคคลซึ่งไม่มีหนังสือเคจรทางฤาใบสำคัญแสดงสัญชาติอันถูกต้องที่ออกให้โดยรัฐบาล ซึ่งรัฐบาลสยามได้รับรองแล้ว

(2) บุคคลมีโรคอย่างใดอย่างหนึ่งเช่นที่เสนอบติจะได้ระบุและประกาศในราชกิจจานุเบกษา เพื่อความประสงค์แห่งมาตรานี้

(3) บุคคลซึ่งยังมีได้ปลูกฝีป้องกันทรพิษ และไม่ยอมให้ปลูกฝีตามที่กฎหมายบัญญัติไว้

(4) บุคคลซึ่งไม่มีรายได้พอเลี้ยงตัวเองฤๅไร้อุปการะจากผู้อื่นและเป็นบุคคลซึ่งพนักงานแพทย์ได้ตรวจลงความเห็นว่าเป็นร่างกายพิการฤๅจิตร์ฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ ฤๅเป็นโรคซึ่งทำให้บุคคลนั้นไม่สามารถที่จะประกอบการหาเลี้ยงชีพได้

(5) บุคคลซึ่งเป็นคนอันธพาล ฤๅเป็นคนน่าจะก่อเหตุร้ายฤๅอันตรายต่อความปลอดภัยของประชาชนฤๅพระราชอาณาจักรสยาม

บุคคลใดไม่มีหนังสือเดินทางฤๅใบสำคัญแสดงสัญชาติตามที่บังคับไว้ในอนุมาตรา 1 แห่งมาตรานี้ เจ้าพนักงานจะออกใบสำคัญแสดงรูปพรรณแล้วอนุญาตให้บุคคลนั้นเข้ามาในประเทศสยามก็ได้ ใบสำคัญแสดงรูปพรรณที่กล่าวนี้ให้มีข้อความตามที่เสนาบดีจะกำหนด และจะคิดค่าธรรมเนียมพอสมควรสำหรับใบสำคัญแสดงรูปพรรณนั้นก็ได้

บทบัญญัติแห่งอนุมาตรา 1 ว่าด้วยหนังสือเดินทางและใบสำคัญแสดงสัญชาตินั้นมิให้ใช้แก่พนักงานทูตฤๅพนักงานกงสุลต่างประเทศซึ่งอยู่ในประเทศสยาม ฤๅแก่ครอบครัวของบุคคลจำพวกนั้น ๆ ฤๅแก่บุคคลซึ่งรัฐบาลต่างประเทศได้แจ้งแก่รัฐบาลสยามตามระเบียบแล้ว ว่าบุคคลนั้น ๆ มาในราชการของรัฐบาลต่างประเทศ ฤๅแก่ลูกเรือของเรือต่างประเทศที่แวะเข้ามายังเมืองท่าฤๅอ่าวแห่งประเทศสยาม

ให้เสนาบดีมีอำนาจที่จะยกเว้นการปฏิบัติตามความในอนุมาตรา 1 แก่ (ก) คนโดยสารรถไฟหลวงถึงตัวทอดเดียวตลอด เพียงแต่ผ่านอาณาเขตต์ประเทศสยามไปนอกพระราชอาณาเขตต์เท่านั้น (ข) บุคคลซึ่งอยู่ในประเทศใกล้เคียงติดต่อกันเดินทางข้ามพรมแดนอันเป็นการผ่านไปมาชั่วคราวเท่านั้น

มาตรา 7 ด้วยความเห็นชอบของเสนาบดีกระทรวงพาณิชย์และคมนาคม เสนาบดีมีอำนาจที่จะออกคำสั่งกำหนดจำนวนเงินซึ่งคนต่างด้าวคนหนึ่ง ๆ ที่เข้ามาในประเทศสยามจะต้องมีประจำตัวมา คำสั่งนี้มีให้ใช้

แก่เด็กอายุต่ำกว่าสิบห้า (15) ปีมากับบิดามารดา คำสั่งที่ได้ออกดังกล่าวนี้ ต้องประกาศในราชกิจจานุเบกษาและอาจแก้ไขเปลี่ยนแปลงยกเลิกถอนเสียได้ โดยอำนาจและวิธีการอย่างเดียวกับที่ออกคำสั่งนั้น

เมื่อพ้นกำหนดสามเดือนล่วงแล้วนับแต่วันที่ได้ออกประกาศคำสั่งดังกล่าวมาในวรรคก่อนนี้ ห้ามมิให้คนต่างด้าวเข้ามาในพระราชอาณาจักร เว้นแต่คนต่างด้าวนั้นจะมีเงินประจำตัวมาตามจำนวนที่ได้กำหนดไว้ในคำสั่ง

มาตรา 8 ด้วยความเห็นของเสนาบดีกระทรวงพาณิชย์และคมนาคม เสนาบดีมีอำนาจที่จะออกคำสั่งกำหนดว่าคนต่างด้าวสัญชาติใดสัญชาติหนึ่ง ฤจำพวกใดจำพวกหนึ่งซึ่งจะยอมให้เข้ามาในพระราชอาณาจักรในปีหนึ่ง ๆ นั้น เป็นจำนวนเท่าใด คำสั่งที่ได้ออกคำสั่งดังกล่าวนี้ต้องประกาศในราชกิจจานุเบกษาอย่างน้อยสามเดือน ก่อนต้นปีซึ่งจะได้เริ่มใช้คำสั่งนั้น อนึ่งคำสั่งเช่นนี้จะเพิกถอนเสียได้ โดยอำนาจอย่างเดียวกับที่ออกคำสั่งนั้น และให้ประกาศโฆษณาการถอนคำสั่งในราชกิจจานุเบกษา

เมื่อคำสั่งดังกล่าวมาในวรรคก่อนนี้ได้ใช้บังคับแล้ว ห้ามมิให้คนต่างด้าวเข้ามาในพระราชอาณาจักรเกินจำนวนที่ได้กำหนดไว้ในคำสั่งนั้น

มาตรา 9 บทบัญญัติแห่งมาตรา 7 และมาตรา 8 ฤคำสั่งที่ได้ออกโดยอาศัยอำนาจแห่งมาตราทั้งสองนั้น มิให้ใช้แก่บุคคลที่จะกล่าวต่อไปนี้

(1) คนต่างด้าวเข้ามาในประเทศสยามในการทูต ฤการกงสุล ฤในราชการของรัฐบาล

(2) คนต่างด้าวเดิรทางซึ่งแสดงให้เห็นเป็นที่พอใจของเจ้าพนักงานว่า ตนเข้ามาสู่ประเทศสยามแต่เพียงชั่วคราว ฤเพื่อความประสงค์จะผ่านไปเท่านั้น และไม่มี ความประสงค์ที่จะตั้งเคหะสถานเป็นหลักแหล่ง ฤตั้งทำการร การค้าขาย ฤการอุตสาหกรรมใด ๆ อันเป็นปรกติกิจ

มาตรา 10 แม้จะมีบทบัญญัติอย่างไรไว้ในพระราชบัญญัตินี้ก็ตาม ใน

กรณีเงาะเรื่อง เสนาบตีจะอนุญาตเป็นพิเศษให้คนต่างด้าวคนหนึ่งคนใดเข้ามาในพระราชอาณาจักรก็ได้ ภายในบังคับแห่งเงื่อนไขใด ๆ ตามแต่เสนาบตี จะเห็นสมควรกำหนด

มาตรา 11 ในการตรวจยานพาหนะทางน้ำที่เข้ามาในประเทศสยามนั้น ถ้าเจ้าพนักงานเห็นว่าคนต่างด้าวคนใดในยานพาหนะนั้นอยู่ในจำพวกคนต่างด้าวที่ต้องห้ามตามบทพระราชบัญญัตินี้ เจ้าพนักงานอาจสั่งให้คนต่างด้าวคนนั้นกลับออกไปด้วยยานพาหนะที่ได้นำเข้ามา ถ้าไม่เป็นอันทำได้ตั้งแต่วันนี้ให้กักคนต่างด้าวนั้นไว้และส่งตัวกลับออกไปโดยเร็วด้วยยานพาหนะอื่นที่สะดวก

ถ้าจำเป็นจะต้องไต่สวน ในระวางไต่สวนนี้จะกักคนต่างด้าวนั้นไว้ในเรือฤาในที่หนึ่งใดก็ได้ตามแต่จะสะดวก

ค่าใช้จ่ายในการส่งกลับและการกักตัวคนต่างด้าวนั้น ให้ผู้ควบคุมเจ้าของฤาผู้เช่ายานพาหนะซึ่งนำเข้ามาเป็นผู้เสีย

เมื่อใดจำนวนคนต่างด้าวเข้ามาสู่ประเทศสยามในคราวหนึ่งฤาโดยยานพาหนะหนึ่งเป็นจำนวนมากมาถึงกับว่า ถ้ากักบุคคลเหล่านั้นไว้เพื่อตรวจฤาออกใบสำคัญแสดงรูปพรรณให้จะเป็นการเช่าฤาเสียค่าใช้จ่ายเกินควรแล้ว เจ้าพนักงานจะออกใบอนุญาตให้คนต่างด้าวคนใดเข้าในประเทศสยามชั่วคราวก็ได้ โดยให้ทำสัญญารับรองว่าจะมาพบเจ้าพนักงานตามกำหนดเวลาและสถานที่ตั้งระบุไว้ในใบอนุญาต เพื่อการตรวจครั้งสุดท้ายฤารับใบสำคัญแสดงรูปพรรณสัญญา นั้น จะให้มีหลักประกันใด ๆ แล้วแต่เสนาบตีจะกำหนดก็ได้

มาตรา 12 เมื่อมีเหตุควรสงสัยว่า คนต่างด้าวคนใดที่ได้เข้ามาในพระราชอาณาจักรภายหลังวันใช้พระราชบัญญัตินี้อยู่ในจำพวกคนต่างด้าวที่ต้องห้ามตามพระราชบัญญัตินี้ เจ้าพนักงานจะกักคนต่างด้าวนั้นไว้เพื่อไต่สวนก็ได้ และถ้าได้ความว่าเป็นบุคคลที่อยู่ในจำพวกต้องห้ามดังกล่าวมา คนต่างด้าวนั้นอาจถูกเนรเทศออกไปนอกพระราชอาณาจักร

มาตรา 13 เจ้าของฤๅผู้ควบคุมยานพาหนะทางน้ำคนใดไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติบทใดบทหนึ่งแห่งมาตรา 5 ท่านว่ามีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกินสี่ร้อยบาท

มาตรา 14 คนต่างด้าวคนใดเข้ามาในพระราชอาณาจักรโดยซ่อนตัวเข้ามาฤๅแฝงตนเข้ามาด้วยอุบายอย่างใด ๆ เพื่อมิให้รู้จัก โดยจะหลีกเลี่ยงบทพระราชบัญญัตินี้ก็ดี ฤๅโดยฝ่าฝืนคำสั่งของเจ้าพนักงานก็ดี ท่านว่ามีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกินพันบาท

มาตรา 15 ผู้ใดจงใจนำคนต่างด้าวเข้ามาในประเทศสยามโดยขัดขึ้นพระราชบัญญัตินี้ ฤๅช่วยเหลือคนต่างด้าวให้หลีกเลี่ยงบทพระราชบัญญัตินี้ ท่านว่ามีความผิด ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน ฤๅปรับไม่เกินสองร้อยบาท ฤๅทั้งจำและปรับทั้งสองสถาน

มาตรา 16 คำสั่งของเจ้าพนักงานที่ห้ามมิให้คนต่างด้าวเข้ามาในพระราชอาณาจักรนั้น ให้แจ้งแก่คนต่างด้าวเป็นลายลักษณ์อักษร คนต่างด้าวที่นั้นอาจอุทธรณ์คำสั่งของเจ้าพนักงานได้ภายในสี่สิบแปดชั่วโมง เสนาบดีจะเป็นผู้วินิจฉัยอุทธรณ์และคำวินิจฉัยของเสนาบดีนั้นต้องนับว่าเป็นที่สุด

ผู้ใดต่อสู้ว่าตนมิได้เป็นคนต่างด้าว จะนำคดีของตนขึ้นสู่ศาลเพื่อพิจารณาก็ได้

มาตรา 17 ห้ามมิให้เจ้าพนักงานผู้กระทำการตามพระราชบัญญัตินี้ กักผู้ใดไว้ไต่สวนเกินกว่าสี่วัน นอกจากจะได้ร้องขอคำสั่งต่อศาลชั้นต้น และศาลได้ออกคำสั่งให้กัก ถ้าศาลออกคำสั่งให้คำสั่งนั้นมีอายุได้ไม่เกินสิบวันนับแต่วันที่ลงในคำสั่งและถ้าจำเป็นจะต้องกักไว้ต่อไปอีก ศาลจะต่ออายุคำสั่งให้เมื่อเจ้าพนักงานร้องขอก็ได้

มาตรา 18 ให้เสนาบดีกระทรวงมหาดไทยมีหน้าที่รักษาการให้เป็นไปตามบทบัญญัตินี้ และให้มีอำนาจที่จะออกกฎเสนาบดีเพื่อปฏิบัติการตามพระ

ราชบัญญัตินี้ กฎเสนาบดีนั้นเมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว ให้เป็นอันใช้บังคับได้

ประกาศมา ณ วันที่ 11 กรกฎาคม พุทธศักราช 2470 เป็นปีที่ 3 ในรัชกาลปัจจุบัน

ภาคผนวก ซ.

ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยรฐนิยม ฉบับที่ 3 เรื่อง การเรียกชื่อชาวไทย

ด้วยรัฐบาลเห็นว่าการเรียกชื่อชาวไทยบางส่วน ไม่ต้องตามชื่อเชื้อชาติ การเรียกชื่อแบ่งแยกคนไทยออกเป็นหลายพวกหลายเหล่า เช่น ไทยเหนือ ไทยอีสาน ไทยใต้ ไทยอิสลามก็ดี ไม่สมควรแก่สภาพของคนไทย ซึ่งเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจะแบ่งแยกมิได้

จึงประกาศแก่รฐนิยมไว้ดังต่อไปนี้

1. ให้เลิกการเรียกชาวไทยโดยให้ชื่อที่ไม่ต้องตามชื่อเชื้อชาติ และความนิยมของผู้ถูกเรียก
2. ให้ใช้คำว่าไทย แก่ชาติไทยทั้งหมดโดยไม่แบ่งแยก

ประกาศมา ณ วันที่ 2 สิงหาคม พุทธศักราช 2482

พิบูลสงคราม ป.
นายกรัฐมนตรี

ภาคผนวก ณ.

ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี

ว่าด้วยรัฐนิยม ฉบับที่ 9

เรื่อง ภาษา และหนังสือไทย กับ หน้าที่พลเมืองดี

ด้วยรัฐบาลพิจารณาเห็นว่า การที่ชาติไทยจะดำรงถาวรและเจริญก้าวหน้า ยิ่งขึ้นไปนั้น ย่อมต้องให้ภาษาและหนังสือของชาติเป็นส่วนประกอบอันสำคัญ คณะรัฐมนตรีจึงได้ลงมติเป็นเอกฉันท์ให้ประกาศเป็นรัฐนิยมไว้ดังต่อไปนี้

1. ประชาชาติไทย จะต้องยกย่อง เคารพ และนับถือภาษาไทย และต้องรู้สึก เป็นเกียรติยศในการพูด หรือการใช้ภาษาไทย
2. ประชาชาติไทยจะต้องถือว่า หน้าที่ของพลเมืองไทยที่มีประการหนึ่งนั้นคือ ศึกษาให้รู้หนังสือไทยอันเป็นภาษาของไทย อย่างน้อยต้องให้อ่านออกเขียนได้ ประการที่สอง ประชาชาติไทยจะต้องถือเป็นหน้าที่อันสำคัญในการสนับสนุนช่วยเหลือ แนะนำชักจูงให้พลเมืองที่ยังไม่รู้ภาษาไทย หรือยังไม่รู้หนังสือไทย ให้ได้รู้ภาษาไทย หรือให้รู้หนังสือไทยจนอ่านออกเขียนได้
3. ประชาชาติไทยจะต้องไม่ถือเอา สภาพที่กำเนิด ภูมิสำเนาที่อยู่ หรือ สำเนียงแห่งการพูดที่แปร่งไปตามท้องถิ่นเป็นเครื่องแสดงความแตกแยกกัน
4. ประชาชาติไทยจะต้องถือเป็นหน้าที่ในการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีแห่ง ชาติช่วยแนะนำชักชวนกันสั่งสอนผู้ที่ยังไม่รู้ ไม่เข้าใจหน้าที่พลเมืองดีของชาติให้ รู้ได้เข้าใจในหน้าที่พลเมืองดีแห่งชาติไทย

ประกาศมา ณ วันที่ 24 มิถุนายน พุทธศักราช 2483

พิบูลสงคราม ป.
นายกรัฐมนตรี

โครงการหนังสือ
ชุด “ประเทศเพื่อนบ้านของไทยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้”
Publication Series : “Thailand’s Neighbors in Southeast Asia”

1. พิชณุ	สุวรรณะชญ	สามทศวรรษอาเซียน
Pisanu	Suvanajata	<i>ASEAN in Three Decades</i>
2. เวนิกา	บุญมาคลี่	พม่า : นโยบายต่างประเทศไทยสมัย พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ
Venika	Boonma-klee	<i>Burma : Thai Foreign Policy under the Chatichai Choonhavan’s Government</i>
3. สมโชค	สวัสดิรักษ์	ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-พม่า-กะเหรี่ยง
Somchoke	Sawasdiruk	<i>Thai-Burmese-Karen Relations</i>
4. นคร	พันธุ์ณรงค์	ปัญหาชายแดนไทย-พม่า
Nakorn	Punnarong	<i>Problems on Thai-Burmese Border</i>
5. เชิดเกียรติ	อัครดากร	ขบวนการคอมมิวนิสต์เวียดนาม
Cherdkiat	Atthakor	<i>Communist Movements in Vietnam</i>
6. นกตล	ชาติประเสริฐ	เจ้านโรดม สีหนุกับนโยบายความเป็นกลาง ของกัมพูชา
Nophadol	Chartprasert	<i>Norodom Sihanouk and Cambodian Non-alignment Policy</i>
7. ทวีเกียรติ	เจนประจักษ์	ข้อพิพาทเขตแดนไทย-ลาว
Twekiat	Janprajak	<i>Thai-Lao Boundary Disputes</i>
8. กรรณิการ์	จุฑามาศ สุมาลี	ยะวา-ชาวในบางกอก
Kannikar	Chuthamas Sumali	<i>The Javanese in Bangkok</i>
9. ศิริพร	สมัครสโมสร	บรูไน : อาณานิคมของอังกฤษ
Siriporn	Smaksmosorn	<i>Brunei : The British Colonization</i>

10.	กิตติมา Kittima	จันทร์ตรี Chantri	ช่องแคบมะละกา-มาเลเซีย-อินโดนีเซีย <i>The Malacca Straits-Malaysia-Indonesia</i>
11.	พัชรินทร์ Patcharin	สวนจิตรตะปญญา Suanthitapanya	มาเลเซีย : เอกภาพกับการศึกษา <i>Malaysia : Unity and Education</i>
12.	ผุสดี Pussadee	จันทร์วิมล Chandavimol	เวียดนามในเมืองไทย <i>The Vietnamese in Thailand</i>
13.	สุภรณ์ Suporn	โอเจริญ Ocharoen	มอญในเมืองไทย <i>The Mons in Thailand</i>
14.	บงอร Bung-on	ปิยะพันธ์ Piyabhan	ลาวในกรุงรัตนโกสินทร์ <i>The Lao in Early Bangkok</i>
15.	ชนิดา Chanida	ตั้งถาวรสิริกุล Tangtavonsirikun	สัญลักษณ์ผ้าลาวเวียงจันทน์ <i>Symbolism of Lao Textiles</i>
16.	ณัชชา Nat-cha	เลาศรีรินาด Laohasirinadh	สิบสองพันนา : รัฐจารีต <i>Sipsongpanna : The Traditional State</i>
17.	ชวลีย์ Chawalee	ณ ถलग Na Thalang	ประเทศราชของสยามในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว <i>Siamese Vassal States under King Rama V</i>
18.	กัญญรัตน์ Kanyarat	เวชศาสตร์ Vechasat	ศรีธนนชัยในอุษาคเนย์ <i>Srithanonchai in Southeast Asia</i>
19.	อรอนงค์ Ornanong	น้อยวงศ์ Noiwong	กัมพูชา : นโยบายต่างประเทศไทยสมัยพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ <i>Cambodia : Thai Foreign Policy under the Prem Tinsulanond's Government</i>
20.	กรรณิการ์ Kannikar	สาครปรุ่ง Sartraproong	ราชาธิราช สามก๊ก และไซฮัน : โลกทัศน์ชนชั้นนำไทย <i>Rajadhiraja Samkok and Saihan : World Views of the Thai Elites</i>

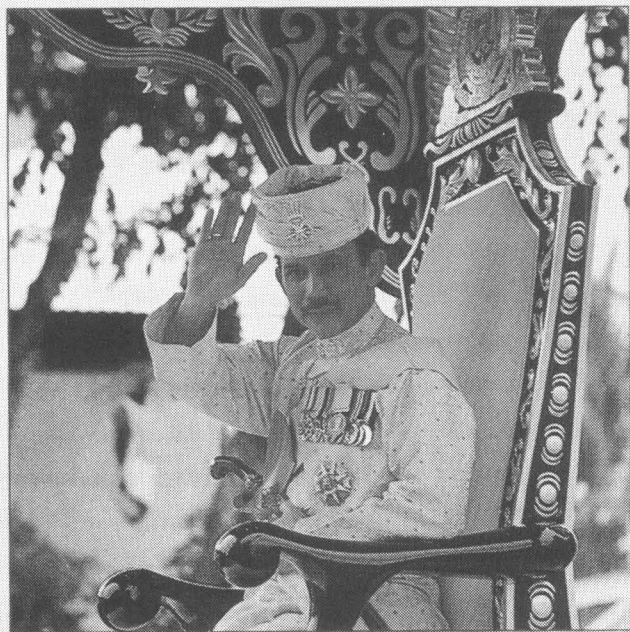
บรูไน

อาณานิคมของอังกฤษ

Brunei : The British Colonization

ศิริพร สมัครสมเฮอร์

Siriporn Smaksmosorn

บรรณาธิการ : ชาญวิทย์ เกษตรศิริ - กาญจณี ละอองศรี
Editors : Charnvit Kasetsiri - Kanchanee La-onsri

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
THE THAILAND RESEARCH FUND

ยะวา-ชาวในบางกอก

หนังสือเรื่อง “ยะวา-ชาวในบางกอก” ของ *กรรมิการ์ อุทามาศ สุมาลี* นำเสนอเรื่องราวของชาวยะวา หรือ ชาว ในกรุงเทพมหานคร

ชาวยะวาเป็นชนมุสลิมจากเกาะชวาในอินโดนีเซีย ที่เดินทางเข้าสู่ประเทศไทย ด้วยสาเหตุทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมที่เกิดขึ้นในเกาะชวาภายใต้การปกครองของฮอลันดา ชาวยะวาดังแต่รุ่นรัชกาลที่ 4 จนถึงปัจจุบัน ได้ผ่านประสบการณ์ชีวิตทั้งทางด้านการทำมาหากิน การได้ครอบครองที่ดินเพื่อตั้งถิ่นฐานและสร้างมัสยิดประกอบศาสนกิจ การศึกษาเล่าเรียน การแต่งงาน ตลอดจนการอยู่ร่วมสัมพันธ์กับมุสลิมกลุ่มอื่น ๆ และกลุ่มชนอื่น ๆ ในสังคมไทย อย่างสอดคล้องกลมกลืนกับนโยบายของประเทศไทยแต่ละสมัย จนค่อย ๆ กลายเป็นคนไทยในรุ่นลูกรุ่นหลาน

หนังสือเล่มนี้จึงนับได้ว่าเป็นฐานข้อมูลที่ชี้ให้เห็นถึงองค์ประกอบของประชากรในสังคมไทย ที่เกิดจากการผสมกลมกลืนกลุ่มคนชาติพันธุ์ต่าง ๆ ด้วยเหตุผลและความจำเป็นทางสังคมของแต่ละสมัย และยังเห็นถึงนโยบายของประเทศไทยในอดีตที่มีต่อเรื่องประชากร

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ

กาญจณี ละอองศรี

บรรณาธิการโครงการหนังสือชุด

“ประเทศเพื่อนบ้านของไทยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้”

SOUTHEAST ASIA

อุษาคเนย์

ISBN 974-86304-0-4

สร้างสรรค้ปัญญา เพื่อพัฒนาประเทศ